Claudiu Ștefani

Consumul de alcool și droguri și delincvența juvenilă

III330 703
BCU IASI

Presa Universitară Clujeană

III330 703
BCU IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ȘTEFANI CLAUDIU

•

Consumul de alcool și droguri și delincvența juvenilă

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

852828

ȘTEFANI CLAUDIU

Consumul de alcool și droguri și delincvența juvenilă

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARA "M. EMINESCU" IAȘI
5. IAN. 2021
ACU

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2018

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mihai Pascaru
Conf. univ. dr. Teodor Mircea Alexiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ȘTEFANI, CLAUDIU
Consumul de alcool și droguri și delincvența juvenilă / Claudiu Ștefani. - Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2018
Conține bibliografie; ISBN 978-606-37-0496-3
316

© 2018 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Capitolul I. Preliminarii introductive 9
1.1. Preliminarii introductive 9
1.2. Importanța și actualitatea temei studiate 15
1.3. Limitări și delimitări în demersul de cercetare 19

Capitolul II. Modele explicative și teorii științifice relevante în înțelegerea criminalității relaționate cu consumul de alcool și droguri 23
2.1. Încadrări paradigmatice 23
2.2. Motivația alegerii paradigmei 29
2.3. Teorii științifice relevante pentru înțelegerea relației dintre consumul și dependența de alcool și droguri și criminalitate 34
2.4. Teorii explicative privind geneza delincvenței 34
2.5. Teorii privind consumul și dependența de alcool și droguri 106
2.5.1. Explicații biologice asupra consumului, abuzului și dependenței de alcool și droguri 110
2.5.2. Explicații psihologice ale consumului, abuzului și dependenței față de substanțe psihoactive 112
2.5.3. Factori sociali și de mediu cu influență asupra consumului abuzului și dependenței de alcool și droguri 118
2.6. Modele teoretice cu privire la relația dintre consumul de alcool și droguri și delincvență 135
2.7. Consumul de alcool și droguri și criminalitatea caracterizată de violență: cercetări relevante 160
2.8. Consumul de alcool și droguri și infracțiunile contra proprietății, cercetări relevante 167
2.8.1. Modele de comportament deviant și consumul de droguri în cazul infracționalității patrimoniale 170

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.8.2. Vânzarea de droguri și implicarea în activități infracționale 172
2.8.3. Debutul comportamentului infracțional și consumul de droguri 174
2.8.4. Persistența consumului de droguri și implicarea în infracțiuni împotriva proprietății 175
2.9. Situația privind consumul de alcool și droguri în rândul tinerilor pe plan internațional 176
2.10. Situația și tendințe ale consumului de alcool și droguri în rândul tinerilor din România 180
2.10.1. Tendințe ale consumului de alcool și droguri în perioada 1990-2010 în România 181
2.11. Situația și tendințe ale criminalității juvenile în România ... 194

Capitolul III. Politici, reglementări legale, programe și servicii privind criminalitatea legată de consumul de alcool și droguri .. 199
3.1. Criminalitatea și controlul consumului de alcool și droguri, abordări și tendințe pe plan internațional 199
3.2. Criminalitatea și consumul de alcool și droguri, evoluții instituționale și legislative în România 205
3.3. Abordări contemporane privind prevenirea și combaterea criminalității relaționate cu consumul de alcool și droguri la tineri 215
3.4. Strategii generale de prevenire și control a criminalității asociate consumului de alcool și droguri 217

Capitolul IV. Designul metodologic al cercetării 221
4.1. Problematica abordată și scopul proiectului de cercetare..... 221
4.2. Obiectivele și ipotezele cercetării 225
4.3. Populația, metodele, instrumentele și tehnicile utilizate în cadrul demersului de cercetare 228

Capitolul V. Prezentarea rezultatelor implementării proiectului de cercetare 235
5.1. Caracteristici socio-demografice ale subiecților investigați ... 235
5.2. Comportamentul infracțional și istoria infracțională în cazul al minorilor și tinerilor încarcerați 238
5.3. Consumul de alcool și droguri în rândul deținuților minori și tineri 242

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5.4. Starea de intoxicație în momentul comiterii infracțiunii 247
5.5. Reprezentări ale influenței consumului de alcool și droguri asupra carierei infracționale în cazul subiecților investigați 251
5.6. Motivații autoreprezentate discursiv ale actului infracțional 253
5.7. Ordinea temporală / cauzală a debutului consumului de alcool și droguri și a comportamentului infracțional 258
5.8. Factori de risc pentru consumul de alcool de droguri și infracționalitate 265
5.8.1. Abuzul și neglijarea în familie 266
5.8.2. Experiența vieții de familie 271
5.8.3. Abuzul de alcool în familie 273
5.8.4. Eșecul școlar 276
5.9. Condiționări și limitări ale demersului de cercetare 281
5.10. Concluziile cercetării 283
5.11. Concluzii de ansamblu ale demersului de cercetare 288
5.12. O propunere de model explicativ a relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate 292
5.13. Recomandări aplicative în domeniul politicilor și programelor privind prevenirea și combaterea criminalității în legătură cu consumul de alcool și droguri 295
5.14. Strategii în domeniul reducerii criminalității juvenile legate de consumul de droguri 298

Bibliografie 303

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL I.

PRELIMINARII INTRODUCTIVE

1.1. Preliminarii introductive

Consumul de alcool și droguri în rândul adolescenților ca și delincvența juvenilă reprezintă fără îndoială probleme sociale importante pentru societățile moderne cu atât mai mult cu cât ele prezintă tendințe ascendente. Dacă și în ce fel aceste fenomene sunt conectate constituie o chestiune de interes nu numai pentru specialiști dar și pentru toții actorii publici implicați în combaterea și prevenirea delincvenței în general și a celei juvenile în particular. Din această perspectivă, avansul cunoașterii în domeniu reprezintă o premisă importantă pentru ameliorarea politicilor de prevenire și combatere a delincvenței.

Problematica relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate în general sau criminalitatea în cazul tinerilor, a constituit subiect de interes pentru cercetători și a generat o literatură bogată care prezintă rezultate contradictorii referitoare la sensul și intensitatea asocierii dintre cele două fenomene. Pentru a descrie și explica această relație au fost elaborate o serie de modele teoretice care au fost în măsuri variate confirmate empiric în funcție de populația investigată, modul în care a fost definită relația consum de substanțe psihoactive – criminalitate, modul de definire a consumului și comportamentului infracțional, tipul de drog sau tipul de eșantion utilizat. Clarificarea relației dintre cele două fenomene deviante și validarea diferitelor modele teoretice necesită pe de o parte rezolvarea problemelor de ordin

BCU ALEXANDRU IOAN CUZA UNIVERSITY LIBRARY

metodologic și uniformizarea modului de abordare a cercetărilor în domeniu și pe de altă parte, culegerea de noi date empirice, replicarea cercetărilor realizate în spațiul occidental în alte spații culturale și rafinarea design - urilor de cercetare pentru a surprinde mai bine mecanismele prin care se realizează această influență.

În acest context se situează și lucrarea de față care încearcă să răspundă acestei nevoi de a explora relația dintre consumul de alcool și droguri în spațiul cultural românesc și de a culege date empirice care să contribuie la testarea modelelor teoretice explicative elaborate în acest domeniu în alte spații culturale. Un alt motiv care a contat în alegerea acestei teme a fost reprezentat de interesul personal al autorului care a fost implicat în mai multe proiecte de cercetare în domeniul consumului de alcool și droguri și a implicațiilor sale sociale.

Nu în ultimul rând, rezultatele acestui demers de cercetare au o relevanță practică putând servi ca argumente în elaborarea unor politici publice în domeniul prevenirii și combaterii criminalității juvenile relaționate cu consumul de alcool și droguri și a unor programe sociale care să aibă ca obiectiv prevenirea comportamentului infracțional la adolescenți și tineri și reabilitarea unor deținuți și pregătirea lor pentru reintegrarea în societate după eliberarea din penitenciar.

În cadrul lucrării de față mi-am propus să explorez relația dintre consumul de alcool și droguri și comportamentul infracțional al minorilor. În acest scop am cules date despre comportamentul de consum de alcool și droguri al minorilor, comportamentul infracțional al acestora și în același timp am evaluat influența unor factori de risc asupra acestor două comportamente.

Pentru a atinge obiectivul lucrării noastre am parcurs o serie de etape plecând de la analiza literaturii de specialitate, proiectarea și implementarea designului de cercetare și apoi analiza datelor.

În prima parte a lucrării, pe baza datelor disponibile din literatura de specialitate am descris stadiul cunoașterii problemei care

face obiectul lucrării de față și am evidențiat importanța și actualitatea acesteia.

În continuare am încercat să prezint condiționările și limitările demersului investigativ așa cum a rezultat din experiența practică a documentării și culegerii datelor pentru cercetarea în teren și în același timp, să delimitez obiectivele specifice urmărite în cadrul studiului de față în raport cu problematica largă a temei de studiu. Mai departe am realizat o trecere în revistă a principalelor orientări paradigmatice și am evidențiat perspectiva specifică și utilitatea fiecăreia în studierea problemei alese pentru cercetare.

Am motivat în continuare alegerea perspectivei teoretice în cercetarea de față care este reprezentată de abordarea funcționalist-sistemică și am explicat și perspectiva de abordare metodologică. Mai departe am realizat o trecere sintetică în revistă a principalelor modele teoretice care descriu și explică relația dintre consumul de alcool și droguri și delincvența juvenilă prezentând succint și principalele chestiuni metodologice aflate în dezbatere pe marginea acestei teme de studiu.

Pentru a înțelege mai bine relația dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate am realizat o trecere în revistă a principalelor teorii relevante pentru înțelegerea comportamentelor infracționale și a inițierii în consumul de alcool și droguri, a apariției dependenței, evidențiind aspectele comune în condițiile în care cele două tipuri de comportamente deviante sunt descrise și explicate independent din rațiuni analitice. Acest demers a permis o primă aproximare a posibilei relații dintre cele două fenomene deviante.

Având în vedere punctul de interes al cercetării mele care în care mi-am dorit să disting efectul farmacologic al consumului de alcool asupra inițierii a două categorii de infracțiuni: infracțiuni contra persoanei (caracterizate de violență) și infracțiuni contra patrimoniului, am realizat o sinteză a cercetărilor realizate pe plan internațional care au

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

această temă prezentând pe scurt principalele orientări teoretice și principalele studii realizate împreună cu rezultatele și concluziile lor. Acest lucru mi-a permis să proiectez mai bine întrebările cercetării.

Deoarece studiile realizate pe tema relației dintre consumul de substanțe psihoactive și comportamentul infracțional au evidențiat importanța contextului cultural în modelarea comportamentului infracțional al tinerilor și în același timp a comportamentului de consumator de substanțe psihoactive al acestora, am apreciat ca fiind utilă pentru demersul meu de cercetare o inventariere a studiilor și modelelor teoretice explicative care evidențiază această influență. Acesta a permis încă o aproximare a relației posibile dintre cele două comportamente deviante.

În continuare am dorit să estimez amploarea fenomenului consumului de alcool și droguri pe plan internațional și național și tendințele acestora pe baza datelor statistice disponibile prezentând pentru comparație detalii cu privire la consumurile specifice în cadrul diferitelor categorii de risc printre care adolescenții, delincvenții, minoritățile sexuale și în cazul persoanelor care practică sexul comercial. De asemenea am prezentat tot din rațiuni de comparație și tendințele delincvenței juvenile pentru perioada postdecembristă.

Dacă în subcapitolul anterior am prezentat dimensiunea fenomenului consumului de alcool și droguri și criminalității și tendințele acestuia, în continuare am prezentat reacția socială față de aceste fenomene, respectiv politicile sociale și programele de prevenire și combatere a criminalității legate de acest consum atât pe plan internațional cât și intern. Astfel am realizat o trecere în revistă a politicilor publice și a programelor dezvoltate în Uniunea Europeană, dezbaterile și dilemele legate de acest subiect dar și evoluțiile legislative și instituționale produse în România.

În partea a doua a lucrării am introdus partea metodologică în cadrul căreia am descris problema abordată în cadrul cercetării care se

referă la modul în care fenomenul consumului de alcool și droguri este conectat cu criminalitatea juvenilă în contextul societății românești și modalitățile alese de a explora această legătură. *Scopul* urmărit în cadrul acestei cercetări a fost acela de a examina relația dintre consumul de alcool și droguri din diferite unghiuri de vedere folosind un set de indicatori care îl pot descrie. Astfel am folosit indicatori precum starea de intoxicație în momentul comiterii infracțiunii, motivația declarată a respondenților cu privire la inițierea actului infracțional, reprezentările respondenților cu privire la influența consumului de alcool și droguri asupra carierei lor infracționale. Am analizat corelația dintre trecutul infracțional și comportamentul infracțional prezent al respondenților și consumul trecut și prezent al respondenților de alcool și droguri. De asemenea am examinat relația temporală dintre inițierea și instalarea comportamentului de consum de alcool și droguri și antecedentele penale și debutul carierei infracționale a tinerilor încarcerați. În continuare am evaluat influența unor factori de risc asupra comportamentelor de substanțe psihoactive și infracționale a minorilor și tinerilor încarcerați.

Metoda utilizată pentru colectarea informațiilor a fost ancheta sociologică iar ca instrument, chestionarul. În plus pentru a explora motivațiile, atitudinile și semnificația consumului și a actelor infracționale am utilizat și interviul ghidat de un ghid de interviu semistructurat. Tehnica de intervievare utilizată a fost cea față în față și a necesitat intervenția unor operatori de interviu care au fost prezenți în unitățile de deținere pentru minori. Astfel pe de o parte datele calitative obținute astfel mi-au permis să stabilesc mai bine legătura dintre o serie de experiențe de viață ale tinerilor și comportamentul de consum și cel infracțional al acestora pe de altă parte. Universul cercetării a fost reprezentat de către tinerii între 14 și 21 de ani din centrele de reeducare pentru minori și penitenciarele pentru minori din România iar

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

eşantionul în volum de 246 de persoane a fost reprezentativ pentru populaţia de deţinuţi tineri din România.

Pornind de la datele statistice disponibile în România şi pe plan internaţional cu privire la consumul de alcool şi droguri şi comportamentul infracţional al tinerilor am căutat indicii mai sigure cu privire la relaţia dintre consumul de alcool şi droguri şi criminalitate în populaţia carcerală şi am încercat să determin într-un mod mai clar sensul şi intensitatea acestei relaţii. Mai mult chiar am încercat să determin un model relaţional care să exprime conexiunea dintre cele două fenomene deviante. Acest demers de cercetare fiind unul singular a întâmpinat o serie de dificultăţi care au afectat calitatea datelor şi au limitat nivelul lor de încredere. Astfel de limitări ale cercetării au venit din zona acurateţei datelor oficiale culese de instanţele de control social, a lipsei unor date dar şi a încrederii în unele date datorită contextului în care a fost culese acestea şi de metodele utilizate. Astfel dorinţa tinerilor deţinuţi de a se proteja de consecinţele dezvăluirii unor fapte de natură penală necunoscute de către poliţie, a putut determina neînregistrarea unei părţi din activitatea lor infracţională. În plus relatările deţinuţilor cu privire la activitatea infracţională, comportamentul de consumator de alcool şi drog sau alte aspecte urmărite în cadrul cercetării au putut fi afectate de acurateţea memoriei, capacitatea de autodezvăluire limitată şi anticiparea unor rezultate pozitive pentru participarea la studiu.

Cu toate acestea îndrăznesc să apreciez că adunarea unor date sistematice cu privire la consumul de alcool şi droguri şi conexiunea acestuia cu comportamentul infracţional al tinerilor încarceraţi, este utilă pentru mai buna înţelegerea a conexiunii dintre consumul de substanţe psihoactive şi comportamentul infracţional şi împreună cu experienţa acumulată în cadrul acestui demers de cercetare poate sta la baza unor viitoare cercetări mai bine ţintite şi mai corect întocmite care să aducă date mai relevante şi mai precise prin intermediul cărora să poată fi determinat mecanismul acestei relaţii.

1.2. Importanța și actualitatea temei studiate

Infracționalitatea legată de consumul de alcool și droguri a devenit o problemă importantă pe agenda decidenților și a profesioniștilor din domeniul justiției și al serviciilor sociale și medicale odată cu constituirea și în România a unei piețe a drogului în perioada anilor 90. Consumul de substanțe psihotrope și comportamentele deviante asociate cu acest consum au însă o istorie mai lungă. Astfel așa cum arată dovezile arheologice, oamenii au selectat din cele mai vechi timpuri plante care aveau capacitatea de a influența stările psihice și pe care le foloseau în cadrul diferitelor ritualuri, pentru plăcere sau în scopuri terapeutice. Pe teritoriul României, consumul de droguri este menționat încă din perioada dacilor când populația de pe acest teritoriu fuma ierburi cu efecte afrodiziace și inhala fumul produs de arderea plantelor de cânepă (Drăgan, 1996). Dacă în perioada evului mediu producția de alcool era limitată iar intoxicațiile cu alcool aveau un caracter episodic prilejuite îndeosebi de sărbători iar consumul de droguri nu era cunoscut în spațiul european, în perioada modernă producția de alcool a crescut devenind o marfă ieftină bine vândută. În România consumul problematic de alcool începe să fie menționat în perioada interbelică când au fost fondată și mișcarea antialcoolică (Societatea *„Temperanța"*). Potrivit unui ziar românesc din 1925, *„Patima"*, existau în acel an 168. 000 de localuri unde se vindea alcool, 200 000 ha de vie și 150 000 de producători de țuică. Consumul mediu de vin menționat era de 42 l vin pe cap de locuitor și 5,9 de țuică. Conform acestui ziar circa 400 000 de morți pe an pot fi atribuite consumului de alcool în România (Rotar, 2009). Acuratețea acestor date din presă este evident discutabilă dar evidențiază existența unui consum de masă și o serie de probleme asociate printre care și criminalitatea. În acest context se adoptă în 1903 și 1908 primele măsuri legislative împotriva consumului de droguri și de restricționare a consumului de alcool ([1]).

[1] Ordinul Ministerial 1125 din 24 aprilie 1903, Lege pentru monopolul vânzării băuturilor spirtoase în comunele rurale și măsuri contra beției din 8 martie 1908.

Instaurarea unui regim totalitar în România în a doua jumătate a secolului XX conduce la instituirea unui control social foarte strict care împiedică accesul reţelelor de traficanţi de droguri la piaţa românească de potenţiali consumatori. În acelaşi timp consumul de alcool era licit şi asociat adesea cu comportamente antisociale. Nu există însă pentru această perioadă cercetări sistematice cu privire la rolul consumului de alcool în producerea de comportamente antisociale şi de infracţiuni.

În perioada de după 1989, schimbările politice, sociale şi economici cât şi şi contextul regional au permis accesul în România al reţelelor internaţionale de trafic de droguri şi constituirea unei pieţe româneşti a drogurilor. Acest lucru s-a produs gradual de la situaţia de zonă de tranzit a drogurilor la aceea de zonă de depozitare, consum şi chiar producere a drogurilor. Fenomenul consumului de droguri a fost influenţat de două categorii de factori care se potenţează reciproc:

1. *Dezvoltarea traficului de droguri* ca urmare a includerii României în traseele traficului ilicit de droguri, respectiv ruta balcanică, itinerarul nordic: (Turcia – Bulgaria – România - Ungaria – Austria – Germania – Olanda), (Turcia – România – Ungaria – Slovacia - Cehia – Germania Olanda), (Turcia – Bulgaria – România – Ucraina – Polonia – Germania); ruta Africană: (Egipt, Iran, Irak, Turcia, România); ruta asiatică: (China, Rusia, Ucraina, Republica Moldova, România); şi calea sud-americană: (Columbia, Brazilia, România) (Cărăuşu, 2004). Traficul de droguri din România a fost favorizat în primul rând de desfiinţarea vechilor structuri de control social, liberalizarea circulaţiei persoanelor şi mărfurilor şi nu în ultimul rând de starea de anomie provocată de schimbarea socială în care un nou sistem viabil de valori nu s-a constituit iar cel vechi şi-a pierdut capacitatea de constrângere. În acest context, al lipsei unor repere morale clare şi al unei stări de pauperitate resimţite ca un handicap de către generaţiile tinere care aspiră la un standard de viaţă ridicat, implicarea în activităţi infracţionale printre

care și traficul de droguri care oferă posibilitatea unor câștiguri substanțiale rapide, a luat o amploare fără precedent.

2. *Intensificarea unor probleme sociale în contextul tranziției economice.* Dificultățile determinate de procesul de tranziție de la un sistem politic, social și economic la un altul au condus la intensificarea unor probleme sociale care au o influență importantă asupra ordinii sociale și a siguranței publice. Astfel șomajul, violența pe stadioane, violența în școli, violența domestică, criminalitatea juvenilă, prostituția etc. sunt la rândul lor influențate de consumul de droguri (fenomen nou) și consumul abuziv de alcool (fenomen vechi). Administrarea acestor probleme sociale și asigurarea ordinii și siguranței publice necesită politici publice care să țină cont de toate aceste influențe reciproce și să se adreseze tuturor factorilor implicați.

Apariția și dezvoltarea fenomenului consumului de droguri în România a găsit societatea românească nepregătită. Astfel România nu a dispus de un cadru instituțional, legal și de politici publice care să răspundă adecvat acestei evoluții. Acest lucru a permis agravarea fenomenului consumului de droguri și implicit și a fenomenelor influențate de acesta. Oferta de servicii sociale și asistență pentru persoanele consumatoare de droguri s-a dezvoltat încet și incoerent fiind limitată în perioada anilor 1990-1997 la servicii de dezintoxicare furnizate de către centrele constituite la nivelul secțiilor pilot pentru toxicomani existente la nivelul spitalelor județene.

Pregătirea aderării României la Uniunea Europeană a declanșat un proces de aliniere la normele și politicile europene inclusiv în ceea ce privește controlul traficului de droguri și politicile de combatere și prevenire a criminalității. Astfel în 2002 a fost înființată prima structură specializată din România cu atribuții în domeniul coordonării acțiunilor de elaborare și implementare a politicilor și strategiilor antidrog în România, Agenția Națională Antidrog.

BCU "ASTRA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În elaborarea politicilor și planurilor de acțiune în domeniul combaterii și prevenirii consumului de drog și a consecințelor sociale ale acestuia, cercetarea a fost declarată de către guvern punctul principal de sprijin. Acest lucru s-a reflectat în H.G. 1873/2006 pentru completarea și modificarea H.G. nr. 1489/2002 care prevedea constituirea unui Consiliu Științific cu rol de coordonare a activităților de cercetare, validare din punct de vedere metodologic a cercetărilor realizate și în stabilirea ariilor și temelor de cercetare astfel încât fenomenul consumului de alcool și droguri și implicațiile sale să fie cât mai bine cunoscute iar activitățile de prevenire și combatere bine fundamentate. Cu toate acestea, numărul cercetărilor realizate este limitat iar aria problematică abordată foarte redusă. Astfel au fost realizate doar studii cu privire la estimarea nivelului consumului problematic de drog în țară și municipiul București (ESPAD, 1999, UNICEF, 1998; ESPAD, 2003, GPS, 2004;) prevalența consumului de droguri în rândul populației penitenciare (ANA, 2004), evaluarea efectelor terapiei de substituție (ANA, 2004), prevalența consumului de substanțe în rândul grupurilor de risc (ARAS, 2005; IMSS;2004, ESPAD 1999, ESPAD, 2003). Studii care să aibă ca obiectiv principal evaluarea influenței consumului de alcool și droguri asupra comportamentelor infracționale nu au fost realizate până în prezent în România, singurele demersuri în această direcție fiind limitate la analiza unor date statistice sau a celor rezultate din cercetarea prevalenței consumului de alcool și droguri în populația generală, a tinerilor sau asupra deținuților și prostituatelor.

Așadar, datorită dimensiunilor și implicațiilor sale în plan social și economic cu deosebire în privința influenței sale asupra infracționalității, fenomenul consumului de alcool și droguri a devenit o temă de mare interes pentru specialiști și decidenți. Astfel cunoașterea relației complexe dintre consumul de alcool și droguri și mai ales a mecanismelor prin care se produce această influență reprezintă o necesitate pentru mai buna fundamentare a politicilor publice și a

programelor de prevenire și combatere a consumului și a consecințelor sale. Schimbarea urmărită este aceea de a crește eficacitatea politicilor publice prin țintirea tuturor factorilor implicați.

În acest context se situează și lucrarea de față care acoperă un aspect al problematicii consecințelor în plan social ale consumului de alcool și droguri explorând relația dintre acesta și delincvența juvenilă.

1.3. Limitări și delimitări în demersul de cercetare

Problematica influenței consumului de alcool și droguri asupra criminalității a constituit o temă de interes pentru cercetători și decidenți de mult timp în spațiul occidental și a produs o literatură bogată și contradictorie. Unul dintre cei mai importanți factori care au determinat acest interes a fost dinamica criminalității juvenile care a avut accente explozive în anii 60 în Statele Unite și Europa Occidentală. De asemenea fenomenul creșterii a consumului de droguri în perioada anilor 60 și 70 a contribuit la focalizarea interesului cercetătorilor pe această temă pentru a oferi răspunsuri la problemele sociale asociate acestui fenomen social. Caracterul contradictoriu al acestor rezultate este determinat pe de o parte de evoluțiile fenomenului consumului influențate la rândul lor de alte evoluții sociale: schimbări în ce privește tipurile de droguri utilizate, schimbări în ceea ce privește politicile privind controlul drogurilor etc. iar pe de altă parte de o serie de probleme de ordin metodologic legate de definirea relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate, măsurarea fenomenelor, tipurile de eșantioane folosite sau populațiile studiate. Un alt aspect important în abordarea analizei influenței consumului de alcool și droguri asupra criminalității în rândul adolescenților și tinerilor este reprezentat de relevanța și utilitatea modelelor teoretice elaborate în spațiul cultural occidental în alte spații culturale. Astfel având în vedere faptul că așa cum arată analiza literaturii de specialitate, există categorii diferite de consumatori de substanțe psihoactive și categorii diferite de

infractori, natura relației dintre consum și criminalitate variază în funcție de categoriile analizate și fiecăruia dintre aceste relații îi corespunde un anumit model teoretic. Nici unul dintre aceste modele teoretice nu a fost testat în România iar acest fapt a constituit un alt factor care a îngreunat demersul de cercetare.

Măsurarea și evaluarea fenomenului consumului de alcool și droguri în rândul adolescenților și tinerilor din România este o altă dificultate întâmpinată în cursul demersului de cercetare. În România nu există o bază de date statistice cuprinzătoare și de încredere cu privire la nivelul consumului în populația generală și în diferite categorii de populație și de asemenea cu privire la implicațiile sociale ale acestui consum. Informațiile disponibile se referă la prevalența consumului de alcool și droguri în cadrul unor categorii de risc, cunoștințele și practicile cu privire la acest consum. Sursa acestor informații este reprezentată de studiile ESPAD sau cele realizate de Agenția Națională Antidrog sau alte instituții publice cu atribuții în domeniul controlului consumului de droguri sau sănătății publice. Prin urmare, evaluarea tendințelor celor două fenomene și analiza conexiunii dintre ele s-a putut face cu o mare aproximare pe baza estimării acestor evoluții prin intermediul unor indicatori indirecți cum au fost: numărul de internări pentru dezintoxicare, numărul de cereri de servicii medicale pentru probleme legate de consumul de alcool și droguri, numărul de infracțiuni comise la regimul drogurilor.

Influența consumului de alcool și droguri asupra comportamentului infracțional poate fi descrisă și explicată prin intermediul unei număr imens de variabile. Cauzalitatea în această relație nu este desigur una liniară ci mult mai adecvat poate fi descrisă ca un ansamblu de cauze, condiții și motivații personale. Potrivit lui C. Burt (1964), *„delincvența juvenilă implică identificarea a aproximativ 200 de condiții orientative pentru reaua conduită a minorilor"*. Un astfel de model explicativ permite identificarea cauzelor principale și secundare ale

criminalității și rolul și importanța consumului de substanțe psihoactive, cauze care există în orice societate indiferent de sistemul economic, politic sau cultural al acesteia. Un astfel de model implică totodată și abordarea multidisciplinară a fenomenului criminalității și a determinanților și postulează (Rădulescu, 2003) ideea că întotdeauna cauzele directe sunt de natură endogenă, psihoindividuale în timp ce cauzele indirecte sunt de natură psihosocială ocupând ponderi diferite. Potrivit lui Vasile Preda (1998), analiza cauzelor delincvenței juvenile implică evaluarea unor factori la trei nivele:

1. Macrosocial: probleme economice, șomaj, discriminare, inegalități sociale etc.

2. Microsocial: eșecul diferitelor instanțe socializatoare: familie, școală, influența grupului de prieteni (egali) etc.

3. Nivel psihoindividual: tulburări afective, deficiențe caracteriale, dezvoltare morală insuficientă etc.

Un astfel de model permite o evaluare complexă a factorilor etiologici implicați în geneza infracționalității juvenile și poate identifica rolul și importanța consumului de alcool și droguri.

Luând în considerare toate aceste aspecte, cercetarea de față s-a concentrat pe evaluarea factorilor structurali și a influenței familiei, școlii și grupului de prieteni selectând câteva variabile semnificative.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II.
MODELE EXPLICATIVE ȘI TEORII ȘTIINȚIFICE RELEVANTE ÎN ÎNȚELEGEREA CRIMINALITĂȚII RELAȚIONATE CU CONSUMUL DE ALCOOL ȘI DROGURI

2.1. Încadrări paradigmatice

Cunoașterea în domeniul social trebuie să țină seama de faptul că viața socială este complexă și multidimensională, fapt care face ca descrierea și explicarea diferitelor aspecte ale vieții sociale să poată fi realizată în modalități diverse și din diferite perspective. Din acest motiv nu poate exista o paradigmă unică care să poată fi utilizată pentru toate domeniile socialului. Explicând importanța existenței unor multiple paradigme în domeniul social, Babbie (2010, p. 67) declara: *„Atunci când recunoaștem faptul că operăm în cadrul unei paradigme, două tipuri de beneficii apar. În primul rând putem înțelege mai bine perspectivele și acțiunile aparent bizare ale altora, ce operează într-o paradigmă diferită. În al doilea rând putem profita din când în când prin ieșirea în afara paradigmei observând noi modalități de observare și explicare a lucrurilor. Nu putem face acest lucru atâta timp cât considerăm propria paradigmă drept realitate."*

Așadar, paradigmele definite ca: *„modele și cadre de observare și înțelegere care modelează ceea ce vedem și modul în care înțelegem"* joacă un rol foarte important în cunoașterea socialului ghidând demersul de cercetare prin selecția conceptelor pe care le consideră importante și relevante și prin orientarea generală a demersului de cercetare.

Pentru înțelegerea comportamentului social cercetătorii au elaborat o serie de paradigme. Spre deosebire de situația din domeniul

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

științelor naturale, în domeniul științelor sociale succesiunea paradigmelor reprezintă evoluția cunoașterii de la o perspectivă falsă la una mai apropiată de adevăr. În același timp însă potrivit lui Earl Babbie (2010), paradigmele din domeniul social chiar dacă pierd adesea din popularitate nu sunt decât rareori complet respinse. Acest lucru se explică în mare parte prin faptul că fiecare paradigmă oferă o perspectivă diferită asupra vieții sociale oferind informații care altora le lipsesc și dezvăluie aspecte ale socialului pe care altele le ignoră. Paradigmele nu pot fi considerate nici adevărate nici false ci sunt doar într-o măsură mai mare sau mai mică utile sugerând propriile ipoteze despre natura vieții sociale, inspirând teorii specifice și aspecte asupra cărora să se centreze demersul de cercetare.

În cele ce urmează voi trece în revistă câteva paradigme majore din domeniul științelor sociale încercând să prezint modalități diferite de înțelegere a raportului dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate.

a) Paradigma funcționalistă

Paradigma funcționalistă își are rădăcinile în opera sociologului francez Emile Durkheim, a antropologului Bronislaw Malinowski și a lui A. R. Radcliffe Brown fiind dezvoltată de către sociologul Talcot Parsons și elevii săi și își datorează primele elaborări propriu-zise în secolul XX. Paradigma funcționalistă este centrată asupra sistemelor sociale ca totalități, asupra modului acestora de funcționare, a schimbărilor care se produc la nivel societal și a consecințelor produse de acestea. Abordarea socialului din această perspectivă are în vedere cu precădere modul în care se leagă un anumit aspect al sistemului de celelalte, care este rolul său în funcționarea de ansamblu a sistemului, ce fel de consecințe decurg din asta sau în ce mod contribuie la realizarea valorilor sistemului. Perspectiva funcționalistă evidențiază existența unor *funcții* și *disfuncții* ale sistemelor, și face distincție între funcții *manifeste* și funcții *latente*. Din perspectiva acestei paradigme, acțiunile realizate de anumite unități ale sistemului social care converg cu

valorile sistemului și susțin funcționarea acestuia reprezintă *funcții* ale sistemului în timp ce acțiunile care sunt contrare valorilor sistemului și au efecte perturbatoare sunt *disfuncții*. În același timp, acțiunile manifeste sunt acele acțiuni funcționale care au un caracter intenționat recunoscut ca atare și care au ca scop adaptarea sau integrarea în cadrul sistemului. Funcțiile *latente* sunt acele acțiuni care nu au un caracter intenționat și nici recunoscut și care contribuie și ele la adaptarea sau integrarea în cadrul sistemelor.

În ceea ce privește comportamentul de consum de alcool și alte droguri, paradigma funcționalistă relevă faptul că acesta îndeplinește anumite funcții sociale în sensul că determină anumite efecte care au un caracter funcțional pentru individ sau pentru societate (Henslin, 1990). Astfel în afară de obținerea de profit de către cei care comercializează alcool sau alte categorii de droguri, consumul de substanțe psihoactive poate contribui la facilitarea relațiilor sociale crescând sociabilitatea sau reduce o stare de tensiune. În alt sens, consumul de droguri la fel ca și alte comportamente deviante așa cum a arătat Durkheim poate avea un *rol funcțional* pentru societate deoarece contribuie prin activarea unei reacții sociale la creșterea coeziunii sociale prin afirmarea în acest mod a atașamentului față de norme sociale și valori specifice unui grup social. În alt mod, consumul de alcool și droguri are un caracter *disfuncțional* pentru societate datorită consumului abuziv și a dezvoltării dependenței de acestea. Consumul abuziv de alcool sau dependența de alcool și droguri determină o serie de efecte negative asupra sănătății, funcționării familiei, determină accidente, sărăcie sau criminalitate. În ce privește *funcțiile latente*, se poate menționa că aceste comportamente deviante justifică existența și activitatea agenților de control social: poliție, instituții medicale etc.

b) Paradigma conflictualistă

Se originează în opera lui Karl Marx și în critica făcută de acesta capitalismului și postulează ideea că la baza vieții sociale nu se află consensul valoric așa cum sugerează funcționalismul, ci conflictul. Din

perspectiva acestei paradigme, societatea este caracterizată de lupta diferitelor grupuri sociale pentru resurse și recompense ceea ce conduce în final la o anumită distribuire a averii, puterii și prestigiului în societate. Aplicată în domeniul consumului de alcool și droguri, paradigma conflictualistă sugerează faptul că consumul de alcool și droguri este legat de intenția grupurilor sociale privilegiate de a menține controlul asupra claselor sociale defavorizate. Astfel dacă un anumit grup din societate care reprezintă o amenințare la hegemonia grupului favorizat consumă o anumită substanță psihoactivă, atunci consumul acelei substanțe este declarat ilegal sub pretextul amenințării la adresa sănătății publice. În felul acesta, grupurile dominante își exercită controlul asupra grupurilor sociale concurente utilizând în acest scop instituțiile de control social. Un exemplu în acest sens este oferit de James Henslin (1990) care descrie situația muncitorilor mexicani care consumau marijuana. Deși aceștia au fost inițial doriți în Statele Unite deoarece erau o forță de muncă ieftină în anii crizei economice, atitudinea față de ei s-a schimbat, mexicanii devenind indezirabili pentru muncitorii locali deoarece acceptau salarii scăzute. Adoptarea în 1937 a unei legi, The Marijuana Tax Act a oferit un mijloc de interzicere a accesului muncitorilor mexicani în Statele Unite și de expulzare a acestora.

Unii reprezentanți ai conflictualismului consideră că utilizarea drogurilor este strâns legat de clasa socială, venituri și resursele de putere de care dispune un grup social (Goode, 1990). Astfel, polarizarea societății în bogați și săraci și accentuarea acestei tendințe cresc probabilitatea ca reprezentanții clasei defavorizate să devină consumatori și dependenți de droguri. Un alt factor care explică tendința de consum a indivizilor din clasele defavorizate este reprezentat de starea de dezorganizare în care se află comunitățile în care locuiesc săracii și minoritățile. Aceste comunități au o capacitate mai scăzută de a face față criminalității, traficului de droguri și consumului de droguri și prin urmare, sunt mai vulnerabile la acestea.

c) Paradigma interacţionismului simbolic

Specificul orientării interacţionist simbolice este centrarea interesului asupra interacţiunilor concrete dintre indivizi în contrast cu orientările funcţionalistă şi conflictualistă focalizate pe sistemele sociale în totalitatea lor. În studierea socialului, adepţii interacţionismului simbolic se orientează spre analiza modului în care oamenii utilizează şi interpretează simboluri pentru a comunica între ei dar şi pentru a da o semnificaţie realităţii sociale şi a construi un sens al sinelui, evenimentelor, interacţiunilor sociale şi mesajelor Din perspectiva interacţionismului simbolic, viaţa socială constă dintr-o reţea nesfârşită de interacţiuni sociale prin care realitatea socială se construieşte, dobândeşte formă şi semnificaţie. Societatea potrivit interacţioniştilor este constituită din grupuri diverse cu valori specifice şi cu definiţii diferite asupra devianţei şi conformităţii. Astfel, devianţa nu este o caracteristică a unui comportament ci o definiţie socială, o etichetă aplicată acestuia de către reprezentanţii unui grup care apreciază că acel comportament încalcă normele sociale ale acelui grup. În acelaşi timp acea conduită este considerată conformistă de membrii altui grup deoarece satisface cerinţele normative ale acestuia. Având în vedere caracterul relativ al normelor sociale care sunt diferite de la o cultură la alta, în cercetarea comportamentelor deviante căutarea răspunsului la întrebarea „de ce oamenii încalcă normele sociale?" este inutilă şi trebuie înlocuită cu alta: „cum ajunge o anumită conduită să fie considerată deviantă?" sau, cum societatea şi agenţiile de control social creează devianţa.

Aplicat la subiectul consumului de alcool şi droguri relaţionat cu criminalitatea, interacţionismul simbolic consideră în primul rând că definiţiile date drogului diferă de la un grup social la altul. Astfel, o anumită substanţă psihoactivă poate fi considerată de către medici ca fiind utilă sănătăţii (morfina utilizată ca analgezic sau metadona folosită în terapiile de substituţie). Acelaşi drog poate fi privit de către infractori ca o substanţă ilegală a cărei vânzare aduce profit sau ca o modalitate de

relaxare și evadare din realitate de către consumatori. Așadar orice substanță psihoactivă poate avea valențe diferite în funcție de interpretările determinate la rândul lor de interesele și așteptările indivizilor din diferite grupuri sociale și în contexte sociale diferite. Ilustrativă în acest sens este situația consumului de alcool în Statele Unite, care a devenit la începutul secolului XX obiectiv al unei cruciade simbolice motivate de nevoia de schimbare socială. Potrivit lui J. Gusfield (1963), aristocrația federalistă din Noua Anglie compusă preponderent din protestanți îngrijorată de declinul puterii sale în societate și preocupată de puterea în creștere a catolicilor numiți „ignoranți" și „bețivi" a propus un proiect de schimbare socială bazat pe valorile clasei de mijloc prin care urmărea să transforme americanii în persoane pure, evlavioase, sobre aflate sub autoritatea morală a elitei protestante. Astfel în condițiile pierderii puterii politice, elita protestantă a căutat să păstreze controlul moralei.

În acel context, consumul de alcool și abstinența au devenit simboluri care diferențiau populația în categorii distincte. Abstinența a devenit astfel un simbol al apartenenței la clasa de mijloc care se identifica cu moralitatea și respectabilitatea, fiind o dovadă a dorinței tinerilor de a accede la un status social mai înalt și de a obține recunoaștere și prestigiu. În același timp, consumul de alcool a fost asociat cu apartenența la clasa de jos și degradarea morală. Adoptarea celui de al optsprezecelea amendament la constituția americană a reprezentat a reprezentat victoria finală a mișcării prohibiționiste și victoria valorilor clasei de mijloc, a protestanților și ruralului asupra catolicilor, a clasei dominante din societate și asupra urbanului. În timp rezistența împotriva prohibiției a devenit mai puternică iar în 1933 legile prohibiționiste au fost abrogate fapt care a consfințit pierderea de către forțele protestante, rurale a luptei pentru moralitate.

Din punctul de vedere al interacționiștilor simbolici, substanțele psihoactive sunt simboluri definite de semnificații contradictorii iar

aceste semnificații se schimbă permanent în condițiile interacțiunilor sociale.

2.2. Motivația alegerii paradigmei

Opțiunea teoretică aleasă pentru studierea relației dintre consumul de substanțe psihoactive și criminalitate este reprezentată de paradigma funcționalist-sistemică. Motivația alegerii acestei perspective teoretice este determinată în primul rând de natura fenomenelor analizate și a relației dintre ele care poate fi surprinsă mai bine la nivelul macro-social. Astfel atât consumul de alcool și droguri cât și infracționalitatea reprezintă comportamente individuale caracterizate de încălcarea unor norme sociale și care afectează funcțiile structurilor sociale, amenință coeziunea societății și solidaritatea membrilor săi. Din acest motiv înțelegerea cauzelor acestor fenomene cât și a relației dintre ele poate fi cel mai bine realizată din concentrarea efortului investigativ asupra structurilor sociale deficitare și a funcțiilor manifeste și latente ale acestora. Mai mult, focalizarea asupra sistemelor sociale și asupra modului lor de funcționare ne permite să înțelegem modul în care fenomene indezirabile ale vieții sociale cum sunt devianța și consumul de alcool și droguri sunt legate de funcționarea „normală" a societății și a instituțiilor sale: școala, familia etc.

Funcționalismul diferențiază între *funcții* și *disfuncții* și între *funcții manifeste* și *latente*. Funcțiile reprezintă acțiuni care au efecte benefice asupra sistemului contribuind la menținerea sa în timp ce disfuncțiile sunt acțiuni cu efecte distructive asupra sistemelor sociale și contribuie la perturbarea funcționării lor. În același timp *funcțiile manifeste* sunt acele acțiuni cu efecte asupra sistemului care sunt intenționate și care au ca scop adaptarea și încadrarea în cadrul sistemelor. Funcțiile latente reprezintă acele acțiuni cu efecte asupra sistemelor care nu sunt intenționate dar care contribuie la adaptarea sau dezadaptarea în cadrul sistemelor la integrare sau neintegrare în acestea.

BCU "IOAN SLAVICI" LIBRARY

Aplicat la consumul de alcool și droguri perspectiva funcționalistă sugerează că acesta îndeplinește câteva funcții benefice pentru individ în cadrul sistemelor sociale. Astfel consumul de alcool sau droguri recreative ajută indivizii să depășească stările de inhibiție și să dezvolte relații sociale. Astfel alcoolul și drogurile recreative joacă rolul unor adevărați „lubrefianți" sociali. Consumul de alcool și droguri este de asemenea funcțional pentru cei care le comercializează. În același timp, consumul de alcool și droguri este funcțional pentru societate deoarece asigură resursele necesare instituțiilor care se ocupă cu controlul consumului, sancționarea distribuitorilor de droguri și furnizarea de servicii medicale persoanelor dependente sau bolnave: Poliția, Justiția, Sistemul medical etc. În același timp consumul de alcool și droguri este disfuncțional pentru societate în măsura în care resursele furnizate de acest consum sistemului de control social nu mai pot fi alocate pentru realizarea altor scopuri benefice pentru societate în ansamblul său.

În ce privește infracționalitatea, acesta are de asemenea un caracter funcțional pentru societate așa cum a evidențiat și Emile Durkheim care arăta că acestea sunt fenomene sociale normale: *„crima este prezentă, nu numai în majoritatea societăților unei anumite specii, ci în toate societățile din toate timpurile. Nu există societate care să nu se fi confruntat cu problema criminalității; forma ei se schimba; actele caracterizate în acest fel nu sunt la fel peste tot; dar, oriunde și întotdeauna au existat oameni care s-au comportat în așa fel încât au atras asupra lor represiuni penale"* (Durkheim, 1977, p. 210). Având în vedere că faptul social normal se remarcă prin generalitate și constanță putem considera infracționalitatea juvenilă și consumul de alcool și droguri ca fiind fapte sociale normale și prin urmare având un rol în organizarea și coeziunea socială. Caracterul funcțional al infracționalității și al consumului de droguri derivă și din contribuția acestora la mobilizarea eforturilor membrilor societății la înlăturarea lor și întărirea în acest fel a coeziunii și solidarității morale în rândul membrilor societății.

O funcție latentă a consumului de droguri și a consumului abuziv de alcool este reprezentată în concepția funcționaliștilor de justificarea și susținerea agențiilor de control social implicate în combaterea traficului și consumului de droguri sau promovarea sănătății publice. Sunt elocvente în acest sens implicarea reprezentanților acestor instituții în disputele pentru definirea moralei publice prin denunțarea consecințelor consumului de droguri sau ale consumului abuziv de alcool și prin inițierea unor legi prohibitive cu privire la consum.

În același timp consumul de droguri și delincvența îndeplinesc și funcții disfuncționale pentru societate. În privința consumului de droguri și a consumului abuziv de alcool acestea sunt reprezentate în primul rând de dependența psihică și fizică care la rândul ei determină alte efecte disfuncționale la nivelul altor sisteme sociale: familie, școală, grupul de egali, organizațiile economice sau asupra sănătății indivizilor. Devianța prezintă și ea în viziunea funcționalismului o serie de efecte disfuncționale cum sunt eliminarea sau diminuarea motivației de conformare la acei indivizi care cred că atât devianța, cât și conformitatea generează același tip de recompensă, motiv pentru care încălcarea regulilor poate fi la fel de benefică precum respectarea lor, subminarea încrederii necesare pentru conservarea ordinii sociale sau reducerea interdependenței necesare pentru funcționarea sistemului social (Cohen, 1977, p. 24-25). Referitor la relația dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate oricare dintre aceste comportamente deviante poate avea un efect de diminuare a motivației de conformare cu privire la celălalt. Astfel consumul de alcool și droguri, în special cel abuziv pot contribui la diminuarea conformării față de normele înscrise în codul penal sau invers, implicarea în acte infracționale poate conduce la diminuarea motivației de conformare la normele sociale referitoare la consumul de alcool și droguri.

Deși abordarea funcționalistă-sistemică a fost criticată pentru o serie de limite în descrierea și explicarea socialului printre care

afirmarea existenței unui consens valoric în societate sau pentru ignorarea caracterului procesual al dinamicii sociale, ea rămâne o abordare extrem de utilă în analiza faptelor sociale datorită centrării sale asupra fenomenelor sociale în contexte sociale definite. O justificare a oportunității unei asemenea abordări ne este oferită de către Susser (1994, p. 154), care afirmă că: *„O primă justificare pentru abordarea funcționalist-sistemică este datorată specificului acesteia de abordare a fenomenelor sociale în contextul unui mediu social particular în condițiile în care atributele personale ale subiecților care fac parte din universul cercetării nu pot da seama pentru manifestarea acestora. Din punct de vedere analitic, abordarea funcționalistă nu este o simplă chestiune de luare spre analiză a grupurilor în locul indivizilor izolați ... fiecare nivel dobândește proprietăți care sunt mai mult decât suma proprietăților indivizilor izolați luate împreună".*

Un alt argument este acela că mulți dintre factorii implicați în geneza comportamentelor deviante (consumul de droguri, consumul abuziv de alcool, furturile etc.) sunt prezenți în contextul sistemului social care fie formează un sistem la nivelul comunității fie sunt părți ale unor procese la nivelul general al societății.

Perspectiva funcționalistă evidențiază faptul că infracționalitatea și consumul abuziv de alcool și droguri își au cauzele la nivelul structurilor sociale deficitare fapt care ne ajută să înțelegem modul în care aceste două comportamente deviante sunt produse ale disfuncțiilor manifeste și latente ale diferitelor subsisteme ale sistemului social general. Astfel familia, grupul de prieteni, școala și comunitatea reprezintă astfel de subsisteme sociale în cadrul cărora se produce socializarea indivizilor și care are ca scop internalizarea valorilor sociale ale societății, formarea unor deprinderi comportamentale și în final asigurarea ordinii sociale. Socializarea implică interacțiunea indivizilor în cadrul diferitelor instituții sociale cu rol de integrare a indivizilor. Astfel familia, școala, grupul de prieteni și comunitatea ca subsisteme sociale contribuie progresiv la socializarea individului și la

transformarea acestuia într-un membru al societății capabil să participe pe deplin la viața socială. Familia reprezintă primul agent socializator în cadrul cărora individul dobândește o identitate proprie precum și un atașament față de aceasta. Intrarea în contact cu școala

În analiza relației dintre consumul de alcool și droguri și delincvență pornim de la faptul că existența acestor două fenomene nu poate fi redusă la fenomenele biologice și psihologice individuale ci, așa cum arată Durkheim, „faptele sociale" sunt ireductibile la fapte ce țin de individ dar sunt încorporate în gândurile și acțiunea lor. Problema care se pune este aceea dacă există legături puternice de influență între fenomenele sociale care să justifice formularea explicațiilor la nivel macro-social

Perspectiva de abordare metodologică

Pentru a evalua influența consumului de alcool și droguri asupra comportamentului infracțional al adolescenților și tinerilor, am optat pentru *modelul analizei contextului structural* pornind de la ideea că atât fenomenul consumului de droguri cât și devianța se manifestă în cadrul unui ansamblu social structurat care le influențează și care determină relația dintre ele. Prezente în sistemul social general, cele două fenomene vor fi modificate în evoluția lor de către dinamica celorlalte elemente ale sistemului cu care interacționează. Astfel, ele vor trece printr-un proces de acomodare structurală. Consumul de alcool și droguri și delincvența juvenilă se influențează reciproc și în același timp exercită influență asupra celorlalte elemente ale sistemului. De aceea pentru a evalua influența consumului de alcool și droguri asupra infracționalității adolescenților și tinerilor trebuie să avem în vedere și multiplele interacțiuni pe care aceste fenomene le au cu celelalte subsisteme cu care interacționează cum ar fi subsistemul familial, școala, grupul de egali, și care sunt responsabile de multe din particularitățile lor.

2.3. Teorii ştiinţifice relevante pentru înţelegerea relaţiei dintre consumul şi dependenţa de alcool şi droguri şi criminalitate

În cele ce urmează voi prezenta o serie de teorii relevante pentru înţelegerea relaţiei dintre consumul şi dependenţa de alcool şi droguri şi criminalitatea juvenilă. Cele două fenomene sociale au fost abordate şi explicate distinct în ştiinţele sociale din raţiuni analitice deşi consumul de alcool şi droguri este considerat o specie particulară de comportament deviant / infracţional. Astfel voi trece în revistă principalele teorii ştiinţifice care îşi propun să răspundă la întrebările: *de ce oamenii se implică în comportamente infracţionale*? Şi, *de ce şi în ce mod oamenii consumă alcool şi alte droguri şi devin dependenţi*?. Răspunsurile oferite de aceste teorii ne oferă o primă perspectivă asupra posibilelor conexiuni între fenomenul consumului de alcool şi alte droguri şi criminalitate.

2.4. Teorii explicative privind geneza delincvenţei

Teoria anomiei (E. Durkheim)

În varianta sa clasică a fost elaborată de către sociologul francez Emile Durkheim şi reprezintă prima elaborare teoretică în domeniul sociologiei devianţei. În lucrarea sa *„Sinuciderea"* publicată în 1897 în care a analizat patternurile de sinucidere din Europa secolului XIX a dezvoltat prima abordare a devianţei dintr-o perspectivă structurală cu caracter macrosocial. În cadrul acestei teorii Emile Durkheim realizează o analiză generală a societăţii oferind un cadru de analiză a devianţei. Ideea fundamentală a teoriei anomiei este aceea că conduitele deviante sunt produsul disoluţiei conştiinţei colective şi a solidarităţii morale, fenomene ce se produc în condiţiile schimbărilor sociale profunde şi rapide (Durkheim, 1993). Contextul istoric în care a trăit Durkheim şi a elaborat teoria a fost unul marcat de profunde transformări economice şi sociale şi de procesul tranziţie de la societatea tradiţională la cea

modernă. Revoluția industrială și procesul de expansiune al capitalismului ca sistem politic și economic au generat o serie de noi probleme sociale cum ar fi șomajul, perturbarea ordinii sociale, crizele economice, inegalitatea socială, alienarea etc. Încercările de descriere și analiză a acestor fenomene sociale au introdus în cadrul științelor sociale din acea perioadă o serie de noțiuni noi cum sunt: dezordine socială, criză socială, conflict social, patologie socială etc. În același timp apariția acestor noi fenomene sociale au condus la ideea că noul sistem social este caracterizat de iraționalitate și are o problemă în asigurarea ordinii sociale. În lucrarea sa *„Diviziunea muncii sociale"* publicată în 1893, autorul remarcă faptul că în comparație cu societatea tradițională caracterizată de stabilitate, conformism, slabă mobilitate și o ierarhie clară a autorității, societatea modernă este caracterizate de instabilitate, nonconformism, o mobilitate socială accentuată și o disoluție a autorității (Durkheim, 1933). Referindu-se la procesele de schimbare socială din societatea americană din perioada interbelică, sociologul William Ogburn considera că: *„În societățile imobile, ceea ce se face este bun, deoarece întotdeauna a fost bine făcut... Destinul și inevitabilitatea sunt acceptate și, întrucât există puține idei cu privire la condițiile schimbării, eforturile de ajustare sunt dirijate către modificarea comportamentului uman, în special prin interdicții și control...Dreptul este plenar, regulile conduitei morale sunt stabilite în detaliu și sunt urmate.- moravurile sunt strict respectate și devierea de la ele nu este permisă."* Dimpotrivă, *„Într-o societate în curs de schimbare, atitudinea dominantă este cea a perfecționării. Există întotdeauna o cale mai bună. Noul tinde să fie cumva, favorizat. Progresul este o trăsătură a gândirii sociale... Autoritatea ca putere cedează rațiunii și evidenței iar în perioadele de criză apare dictatura. Nu există nici-un respect pentru lege și criminalitatea este mai frecventă. Codurile morale sunt ineficace iar conduita adecvată se bazează pe inteligență în rezolvarea de probleme. Moravurile au o semnificație slabă. Deprinderile sunt dăunătoare, iar eu-l altora devine supărător. Comportamentul este în concordanță mai mult cu*

natura biologică şi tendinţele animale. Sentimentul de ataşament la instituţii nu este trăit, în timp ce ceremonialul tinde să decline" (Ogburn, F. W. apud Rădulescu, 1999, p. 64). În cursul acestor procese de schimbare socială de tranziţie de la societatea tradiţională la societatea modernă aprecia Durkheim, se pierde ataşamentul la valorile comune, se pierde sentimentul apartenenţei la comunitate iar normele sociale îşi pierd capacitatea de influenţare a comportamentelor nemaiputând să definească raporturi echitabile între membrii societăţii. Pentru a descrie şi explica această ruptură a solidarităţii morale a indivizilor datorată proceselor de schimbare socială, Durkheim a elaborat conceptul de *anomie.* Din punct de vedere etimologic, termenul provine din limba greacă (a nomos - fără norme) şi semnifică o stare de dezordine, nedreptate şi abuz. Semnificaţia conferită de Durkheim acestui termen este aceea de stare a societăţii caracterizată de o dereglare normativă, incapacitate a normelor sociale de coordonare adecvată a conduitelor şi dislocare a conştiinţei colective şi a moralităţii. În opinia sociologului francez, moralitate este o sursă a solidarităţii sociale şi are un rol important în limitarea reciprocă a intereselor egoiste ale indivizilor (Durkheim, 1933). Potrivit lui S. M. Rădulescu, *„Este moral sublinia Durkheim tot ce leagă indivizii între ei, tot ce îi limitează în libertatea lor absolută, pentru a-i face dependenţi unul de celălalt, în cadrul aceleiaşi forme de asociere umană. Este moral tot ceea ce contribuie la asigurarea solidarităţii umane, aşa cum este cazul religiei sau dreptului. Pentru acest motiv, principala regulă de conduită morală care acţionează în fiecare societate consideră Durkheim, este realizarea în fiecare individ a tipului uman colectiv, adică capacitatea de a semăna cu ceilalţi, de a se raporta la ei, de a le împărtăşii sentimentele şi credinţele. Este imoral dimpotrivă tot ce se abate de la caracterele tipului colectiv, toate acele conduite prohibite sau ilicite care deviază de la exigenţele întăririi conştiinţei colective şi de la similitudinea cu conduitele celorlalţi".* Conceptul de *anomie* a fost utilizat pentru prima dată de Durkheim în lucrarea sa *„Diviziunea muncii sociale"* în care a dezvoltat o

teorie referitoare la procesul de evoluție al societăților de la o stare simplă (societatea tradițională) la una complexă (societatea modernă). În societatea tradițională oamenii gândesc și se comportă asemănător, îndeplinesc în mare măsură sarcini asemănătoare și urmăresc aceleași scopuri sugerate de către societate. Pe măsură ce societatea evoluează, viața economică se dezvoltă iar tehnologiile se perfecționează, populația sporește numeric, crește și densitatea acesteia, societatea devine mai complexă, sarcinile devin mai specializate iar structura relațiilor sociale se modifică spre ceea ce Durkheim a numit *solidaritate organică.* În societatea modernă oamenii nu mai dezvoltă în aceeași măsură ca în societatea tradițională relații sociale strânse, personalizate ci acestea tind să devină impersonale. În cadrul aceleiași lucrări menționate mai devreme, Durkheim a susținut că funcționarea adecvată a sistemelor sociale este dependentă de integrarea părților lor componente iar diviziunea socială a muncii nu afectează solidaritatea socială ce caracterizează orice societate funcțională deoarece această solidaritate cere indivizilor să acționeze convergent în spiritul valorilor promovate de către societate și la care membrii săi aderă. Așadar dacă solidaritatea socială trebuie să existe în orice societate, formele prin care acestea se exprimă diferă. Astfel în societatea tradițională diviziunea socială a muncii este bazată pe *solidaritatea mecanică.* Aceasta presupune *„nespecializarea funcțiilor, identitatea neschimbătoare în timp a activităților și similitudinea acțiunilor și conduitelor indivizilor datorită autorității regulilor morale care sancționau orice ruptură a solidarității sociale"* (Rădulescu, S. M., 1998, p. 41). În opoziție cu societatea tradițională, societatea modernă, este menținută de un sistem de interdependențe funcționale, rolurile și pozițiile sociale sunt diferențiate și specializate iar oamenii depind unii de alții pentru a supraviețuii, solidaritatea socială se exprimă sub forma *solidarității organice.* Această este caracterizată de *„diferențierea complementară a caracteristicilor individuale și de cooperarea bazată pe „nesimilarități convergente", pe părți diferențiate care se completează reciproc"*

(Rădulescu, S. M., 1999, p. 65). Trecerea naturală de la societatea tradiţională la societatea modernă şi schimbarea de la solidaritatea mecanică la solidaritatea organică nu se realizează întotdeauna uşor şi există situaţii în care diviziunea socială a muncii se dezvoltă anormal iar societate intră într-o *„stare patologică"* (Shoemaker, D., 2005, p. 98). Durkheim a considerat că această stare, numită de el *stare de anomie* este caracteristică societăţii moderne şi împiedică ca diviziunea socială a muncii să conducă la integrarea părţilor şi funcţionarea adecvată a societăţii deoarece părţile acţionează independent una de alta, necoordonat şi nu se realizează coordonarea adecvată funcţiilor sociale. Sociologul francez a explicat această situaţie prin lipsa în cadrul diviziunii muncii din societatea modernă a unei acţiuni reglatoare interne care să asigure coordonarea funcţiilor interne şi integrarea părţilor astfel încât să fie posibilă funcţionarea adecvată a societăţii. Anomia reprezintă aşadar o stare de dereglare normativă determinată de incapacitatea de a realiza conştiinţa colectivă şi afectează societatea şi grupurile sociale prin ruperea echilibrului ordinii sociale, prin starea de dezorientare rezultată de confruntarea cu noua situaţie. Anomia apare ca efect al ruperii solidarităţii sociale la nivelul instituţiilor sociale mediatoare (familie, şcoală, comunitate etc.) şi a neputinţei de a asigura integrarea socială a indivizilor în societate deoarece nu mai există norme clare. Existenţa stării de anomie nu înseamnă însă o absenţă a normelor sociale ci mai degrabă de o suspendare temporară a capacităţii acestora de a regla comportamentele indivizilor şi prin urmare apar comportamentele deviante. În situaţiile în care societatea este caracterizată de o stare de anomie indivizii sunt aruncaţi într-o situaţie inferioară celei anterioare şi o parte dintre ei nu se mai supun regulilor impuse de societate din exterior iar societatea la rândul ei ca urmare a acestor schimbări bruşte nu mai este capabilă să impună respectarea normelor sociale. Starea de anomie potrivit lui Durkheim este declanşată în câteva situaţii care pot conduce la o formă anormală de diviziune socială a muncii:

a) *crizele economice,* ca și conflictele economice și sociale conduc la o stare de anomie datorită incapacității de îndeplinire a unor funcții sociale cum sunt reglarea producției (planificarea) și adaptarea acesteia la cerințele consumatorilor. Crizele economice exprimă absența în societate a unei acțiuni reglatoare și care să limiteze acțiunile indivizilor. Această absență a unei forțe reglatoare care să limiteze acțiunile indivizilor îi determină pe aceștia să dezvolte acțiuni fără scopuri și limite precise. Societatea modernă este caracterizată de conflict și iraționalitate, în opoziție cu societatea tradițională caracterizată de echilibru și armonie.

b) *diviziunea anormală a claselor și castelor sociale,* reprezintă o altă formă patologică a diviziunii muncii care provoacă revolta membrilor claselor de jos împotriva granițelor arbitrare care le limitează aspirațiile și le nesocotește abilitățile.

c) *forme anormale de diviziune a muncii.* Reprezintă o altă situație ce exprimă o formă patologică de diviziune socială a muncii caracterizată de duplicarea și lipsa de coordonare a activității și a activităților economice sau de altă natură conduce la ruperea coeziunii sociale. În acest context se produce o formă particulară de anomie denumită „anomia izolării" (Shoemaker, 2005, p. 98). Potrivit lui Durkheim aceste forme anormale de diviziune a muncii sociale sunt normale în sensul că au un caracter temporar și nu reprezintă o stare permanentă a societății și exprimă un stadiu de dezvoltare a societății moderne în care nu este posibilă încă existența solidarității organice deoarece nu este încă funcțională acțiunea reglatoare internă a funcțiilor sociale. Așadar starea de patologie socială este paradoxal „normală" dar în același timp nu este conformă cu un model ideal. Așa cum arăta Durkheim în *Regulile metodei sociologice,* normalul este *„ceea este așa cum trebuie să fie"* (conform normei) iar anormalul exprimat de formele patologice de diviziune socială a muncii *„ceea este altfel de cum ar trebui să fie"* (Durkheim, 1974).

În concluzie, teoria anomiei elaborate de Emile Durkheim reprezintă prima teorie consistentă în domeniul sociologiei devianței care explică geneza devianței prin starea de anomie care este generată de procesele de schimbare socială și care constă într-o stare de dereglare normativă, scăderea sau disoluția conștiinței colective și absența capacității normelor sociale de a regla conduitele umane și de a limita acțiunile iraționale ale indivizilor. Principalele merite ale acestei teorii sunt potrivit lui S. M. Rădulescu (Rădulescu, S. M., 1998, p. 39) schițarea în mod explicit a coordonatelor raportului dintre normal și patologic și fundamentarea unui model teoretic care pune în evidență caracterul irațional al activității umane determinat de dereglările survenite în structurile normative ale societății. Dacă Durkheim a eșuat în explicarea relației dintre starea de anomie și devianță cu excepția suicidului, alți autori și în primul rând Robert Merton au utilizat termenul de anomie pentru a explica prezența delincvenței în societate. În ceea privește relația dintre consumul de alcool și droguri și delincvență, teoria lui Emile Durkheim ne ajută să înțelegem modul în care scăderea capacității de control social ale instituțiilor sociale fundamentale ca familia și școala conduce la generarea de comportamente deviante în rândul adolescenților și tinerilor.

Teoria tensiunilor sociale (Robert K. Merton)

O construcție teoretică care aduce o abordare coerentă, sistematică asupra surselor socio-culturale ale comportamentelor deviante ne este oferită de sociologul american Robert K. Merton. În lucrarea sa *„Structură socială și anomie"* publicată în 1938, acesta a încercat să explice modul în care anumite structuri sociale exercită o presiune asupra anumitor persoane determinându-le să se angajeze în activități cu caracter deviant (Merton, 1938). Potrivit lui Merton printre elementele sociale și culturale definitorii pentru o societate, două au o importanță deosebită: *scopurile* și *interesele* promovate social și *modelele*

sociale acceptabile pentru atingerea acestor scopuri. Aceste două elemente sunt separate din necesități de analiză deșii ele funcționează împreună în condiții concrete. Primul, conține scopurile, interesele definite cultural de societate și reprezintă un cadru de referință pentru aspirațiile considerate legitime de către aceasta. Aceste scopuri sunt mai mult sau mai puțin integrate și implică grade diferite de prestigiu social și încărcare emoțională (Merton, 1938). Ele constituie componente de bază pentru ceea ce Linton a numit *„proiect pentru viața grupului"*. O parte din aceste aspirații culturale sunt legate de instinctele primare ale omului dar nu sunt determinate de acestea. Cea de a doua componentă se referă la modelele de acțiune promovate de societate pentru atingerea scopurilor dezirabile social. Orice grup uman obișnuiește să cupleze scopurile dezirabile social cu reguli morale și instituționale referitoare la procedurile cerute și permise pentru atingerea acestor scopuri. Aceste norme și imperative morale nu coincid însă neapărat cu procedurile eficiente pentru atingerea acestor scopuri. Astfel multe din modurile eficiente de atingere a scopurilor dezirabile social se situează în afara modurilor sociale permise de acțiune. Alegerile permise sunt limitate de normele sociale. Faptul că cele două elemente, scopurile sociale și modelele de acțiune dezirabile social operează împreună nu înseamnă că între categoriile de comportamente și scopuri alternative nu există relații reciproce constante. Accentul asupra anumitor scopuri poate varia independent de accentul asupra unor mijloace instituționalizate. Se poate dezvolta astfel la un moment dat modele de acțiune socială care sunt influențate de accentul deosebit pus pe anumite scopuri sociale în timp ce mijloacele dezirabile social de atingere a acestor scopuri nu se bucură de aceiași apreciere. Limitarea proliferării unor asemenea modele de acțiune este determinată în mai mare măsură de eficiența acestora și nu de considerentele morale. În acest caz orice mijloc instrumental care permite atingerea scopurilor importante vor fi permise în acest scop. Aceasta constituie un tip negativ de integrare culturală (Merton, 1938).

Un alt tip de integrare poate fi întâlnit în societăţile în care activităţile care la început au avut un caracter instrumental permiţând atingerea unor scopuri sociale sunt transformate în scopuri în sine. Scopurile iniţiale sunt uitate iar aderarea rituală la mijloacele instituţionalizate devine obsesivă. Stabilitatea socială este bine asigurată în timp ce schimbarea este dispreţuită iar comportamentele alternative sunt sever limitate. Aceasta situaţie este întâlnită în societăţile numite de Merton „neofobe" unde stabilitatea socială este mai importantă decât asigurarea flexibilităţii la capacităţii de adaptare la noile condiţii. Un exemplu tipic este comportamentul funcţionarilor din cadrul instituţiilor birocratice (Shoemaker, 2003, p. 164).

Există însă şi societăţi care realizează un echilibru între scopurile sociale şi mijloacele instituţionalizate. Acestea sunt potrivit lui Merton societăţi bine integrate şi stabile deşi aflate în proces de schimbare. Menţinerea echilibrului între cele două elemente ale structurii sociale este posibilă atâta timp cât indivizii obţin satisfacţii şi îşi realizează interesele personale în condiţiile conformării la ambele. Succesul în aceste cazuri este dublu şi se exprimă în termeni de rezultate şi activităţi desfăşurate. „Sacrificiile" temporare determinate de conformare trebuie compensate de recompense socializate.

Distribuţia de statusuri şi roluri în cadrul societăţii pe baza competiţiei sociale trebuie să fie astfel organizată încât stimulentele pentru conformarea la rolurile sociale şi aderenţa la obligaţiile statusului să fie furnizate pentru fiecare poziţie dintr-o ordine stabilită. În acest context conduitele aberante trebuie văzute ca un simptom al disocierii dintre aspiraţiile definite social şi mijloacele legitime de atingere a lor. Astfel absenţa motivaţiilor pozitive care să determine respectarea obligaţiilor asociate acestor statusuri vor conduce indivizii la conduite deviante sau aberante.

Variaţia atitudinii faţă de una sau alta din componentele structurii sociale generează tipuri diferite de societăţi caracterizate de accentul pus pe una sau alta dintre acestea. O situaţie posibilă este aceea

a favorizării scopurilor sociale în raport cu mijloacele instituționalizate de atingere a acestora, dar trebuie precizat în același timp faptul că orice societate există un set de norme, obiceiuri sau coduri de conduită care orientează comportamentele indivizilor. Diferența constă în gradul în care aceste norme și forme de control social sunt integrate cu sistemul difuz de scopuri sociale care aparțin matricei culturale a societății. Încărcare emoțională sporită a unor scopuri sociale din complexul de scopuri promovate social poate conduce la schimbarea suportului acordat modurilor definite cultural de atingere a acestor scopuri către orice mijloace eficiente de atingere a acestor scopuri. De asemenea anumite aspecte ale structurii sociale pot genera norme sociale alternative și comportamente deviante datorită accentului mai mare pus asupra scopurilor sociale în detrimentul regulilor sociale care reglementează atingerea acestor scopuri. În cazul extrem, scopurile valorizate social devin atât de importante încât mijloacele instituționalizate de atingere a scopurilor sociale vor fi afectate și eludate, astfel încât gama de comportamente acceptate social va fi limitată doar de considerente de eficiență a atingerii scopurilor. În această situație, singura întrebare importantă care se pune este care sunt mijloacele disponibile prin care se pot realiza scopurile promovate social. Astfel, cele mai eficiente mijloace de atingere a scopurilor indiferent dacă sunt legitimate social sau nu sunt preferate în locul mijloacelor instituționalizate. Dacă această situație se generalizează integrarea socială devine problematică iar starea de anomie se instalează. Acest proces de exaltare a scopurilor sociale generează o stare de demoralizare, de dezinstituționalizare a mijloacelor acceptate social de atingere a scopurilor și reprezintă o caracteristică a societăților în care cele două componente ale structurii sociale nu sunt bine integrate. Valorizarea excesivă a bunăstării ca un simbol al succesului în societatea modernă conduce la ideea devalorizării controlului eficient al modurilor reglementate instituțional de obținere a succesului. Corupția, frauda, crima și alte categorii de comportamente proscrise devin

comune pentru societățile în care accentul pus pe atingerea scopurilor valorizate social indus cultural, este însoțit de un accent substanțial mai mic pus pe mijloacelor instituționale de atingere ale acestora. Această constatare are o relevanță teoretică din perspectiva combaterii explicației potrivit căreia comportamentele deviante sunt generate de impulsuri biologice determinate de restricțiile sociale impuse de societate. Diferența este cea dintre o interpretare strict utilitaristă care concepea scopurile umane ca întâmplătoare și o alta care consideră că acestea derivă din valorile fundamentale ale unei culturi (Merton, 1938).

Pe de altă parte, majoritatea societăților caracterizate de inegalitatea statusurilor sociale nu oferă indivizilor un acces egal la mijloacele instituționale. Mijloacele instituționale se referă la disponibilitatea locurilor de muncă sau a altor categorii de activități care permit indivizilor să atingă scopurile inculcate oamenilor de către societatea în care trăiesc. Potrivit lui Robert Merton, în societate există o neconcordanță între condițiile sociale și oportunitățile individuale de a obține bunăstarea materială, prestigiu social și împlinirea. Această discrepanță dintre scopurile promovate de societate și sistemul de mijloace sociale legitime de obținere a acestora generează o stare de tensiune și de dezorientare normativă numită *anomie*. Potrivit autorului, reacția sau adaptarea la această stare de anomie poate genera diferite tipuri de comportamente deviante. Reacțiile la starea de anomie sunt descrise în termeni de acceptare sau respingere a scopurilor culturale și a mijloacelor legitime și pot fi cuprinse în cinci tipuri distincte. Înainte de a descrie aceste tipuri de răspunsuri posibile, voi observa faptul că indivizii pot adopta unul sau altul dintre aceste răspunsuri posibile la starea de anomie și pot trece de la un tip de răspuns la altul în cursul angajării lor în diferite activități sociale. De asemenea aceste tipuri de comportamente se referă la ajustări ale rolurilor sociale jucate de oameni în diferite situații specifice și nu la schimbări la nivelul personalității acestora. În continuare, scopul meu este acela de a descrie fiecare dintre aceste tipuri de comportamente adaptative și de a identifica factorii care

exercită presiune pentru angajarea indivizilor în unul sau altul dintre acestea.

Conformarea

Reprezintă cea mai comună și mai răspândită formă de adaptare la starea de anomie și nu are un caracter deviant. Ea constă în acceptarea atât a scopurilor sociale cât și a mijloacelor legitime de atingere a lor. Larga răspândire a acestui tip de comportament este foarte importantă deoarece asigură continuitatea și stabilitatea societății. Deșii conformarea la normele sociale și la regulile formale pune aparent în dezavantaj și în poziții indezirabile pe cei care se angajează în asemenea comportamente, acesta reprezintă un tip de comportament adoptat de mulți oameni (Shoemaker., D., 2005).

Celelalte patru tipuri de adaptare la anomie identificate de Merton au un caracter deviant:

Inovarea

Este un alt tip de comportament cu rol de adaptare la starea de anomie. Caracteristic acestui tip de adaptare este acceptarea scopurilor sociale și respingerea mijloacelor instituționale. Respingând mijloacele legitimate social, inovatorii adoptă mijloace dezaprobate social dar eficace în atingerea scopurilor promovate social. Exemple în acest sens sunt artiști nonconformiști, hoții, escrocii, inovatorii, vânzătorii de droguri etc. Toți aceștia reușesc să obțină bogăție, prestigiu, recunoaștere socială prin mijloace ilegitime dar eficiente. Cauza unor astfel de strategii de adaptare la anomie se găsește în particularitățile contextului cultural implicat. Astfel, potrivit unor autori (Sharp, P., Hancock, B., 1995, p.101) socializarea inadecvată poate conduce la inovare, conflictul dintre aspirațiile internalizate și mijloacele legitime inaccesibile fiind rezolvat prin reținerea aspirațiilor spre succes și renunțarea la mijloacele legitime. Legat de calea ilegitimă de adaptare la anomie, întrebarea care se pune este care caracteristică sau însușire a

structurii sociale predispune către inovare? Un răspuns la această întrebare a fost oferit de un autor american, Lohman, J. D. (1937). Acesta a arătat faptul că anumite categorii de comportamente deviante care aveau o frecvență crescută în anumite zone din nordul orașului Chicago constituiau un răspuns „normal" la o situație în care accentul cultural pus pe succesul material a fost bine asimilat dar accesul la mijloacele convenționale, legitime de atingere a acestuia era puternic restricționat. Oferta de locuri de muncă din zonă era limitată la ocupații manuale care în Statele Unite aveau un prestigiu redus comparativ cu ocupațiile de tip gulere albe. Această situație conducea la o stare de tensiune care crea presiune spre căi inovatoare de atingere a succesului și prestigiului.

Ritualismul

O altă modalitate de adaptare la anomie caracterizată de respingerea scopurilor sociale și de acceptarea mijloacelor instituționale este ritualismul. Ritualiștii se concentrează asupra mijloacelor instituționale într-o măsură atât de mare încât ajung să ignore scopurile sociale. Un exemplu tipic este reprezentat de cazul birocraților care sunt excesiv preocupați de respectarea regulilor formale și care ajung să abandoneze scopurile instituției. Avem de a face în acest caz, de o asimilare accentuată a mijloacelor instituționale în detrimentul adoptării scopurilor sociale.

Retragerea

Este cea mai puțin frecventă formă de adaptare la starea de anomie. Cei care adoptă o asemenea strategie de adaptare „sunt în societate dar nu participă la viața socială". Din punct de vedere sociologic aceștia constituie „alienații". Neîmpărtășind orientarea generală din societate ei sunt incluși în aceasta mai mult fictiv. În această categorie intră indivizii asociali: vagabonzii, alcoolicii, drogații, prostituatele, psihoticii și alte categorii oameni care trăiesc la marginea societății. Această modalitate de adaptare este adoptată în cazul în care

societate acordă importanță celor două componente structurale, indivizii asimilează complet atât scopurile sociale cât și mijloacele instituționalizate iar acestea sunt încărcate afectiv și înalt valorizate dar procedurile instituționalizate care asigură atingerea acestor scopuri nu sunt accesibile indivizilor. În această situație apare un conflict între cerința adoptării mijloacelor instituționale pentru atingerea scopurilor sociale și presiunea spre adoptarea mijloacelor ilegitime dar eficiente pentru atingerea acestor scopuri. Neavând acces la mijloacele legitime și neputând adopta nici pe cele ilegitime dar eficace, indivizii se confruntă cu un dublu conflict. Ordinea bazată pe competiție este menținută în societate dar cei care nu pot face față acestei ordini abandonează și se retrag la marginea societății. Resemnarea, defetismul, pesimismul sunt mecanismele psihologice adoptate de ce care aleg să „scape" de cerințele societății. Această strategie apare în cazul unor eșecuri repetate de atingere a scopurilor valorizate social și din cauza incapacității de adoptare a mijloacelor ilegitime datorată internalizării prohibițiilor sociale. Conflictul este stins prin renunțarea atât la scopurile sociale cât și la mijloacele legitimate social de atingere a acestora. Astfel conflictul este eliminat iar individul devine asocial (Shoemaker, 2003, p.168).

Rebeliunea

Este o altă formă de adaptare la starea de anomie și este caracterizată de respingerea deopotrivă a scopurilor valorizate social și a mijloacelor aprobate social. Cei ce adoptă o asemenea atitudine încearcă să înlocuiască vechea ordine socială și normativă cu alta nouă. Exemple pentru acest tip de răspuns la starea de anomie sunt reprezentanții organizațiilor revoluționare care își propun schimbarea modului de a gândi și de a fi al oamenilor prin intermediul unor ideologii, ai organizațiilor teroriste, liderii grupurilor religioase fanatice, ai subculturilor juvenile (rock, hippy, etc).

Limitarea oportunităților de angajare la ocupații manuale care cer o calificare redusă și care ofereau salarii mici nu puteau concura în

ceea ce privește succesul material cu veniturile mari oferite de activitățile ilicite. Lipsa unei bune integrări între mijloacele și scopurile sociale valorizate de cultura dominantă și particularitățile structurii de clasă se combină pentru a favoriza apariția unei rate înalte a conduitelor deviante în aceste societăți. Recursul la prima dintre alternativele comportamentale, calea legitimă este limitat de faptul că atingerea obiectivelor care simbolizează succesul potrivit culturii dominante este dificil pentru persoanele dezavantajate de educația precară și de resursele economice limitate. Presiunea standardelor de succes ale grupului conduce la atenuarea importanței mijloacelor legitime dar în mare măsură ineficiente stimulând creșterea gradului de utilizare a mijloacelor ilegitime dar mai eficiente. Aceste presiuni ale culturii dominante exercitate asupra unei persoane în situație sunt incompatibile. Pe de o parte li se cere să-și orienteze comportamentul spre acumularea de bunăstare dar pe de altă parte li se neagă în mare măsură oportunitățile de a face acest lucru pe calea legitimă. Consecința acestei inconsecvențe structurale este apariția persoanelor bolnave psihic, a conduitelor deviante sau a activităților revoluționare. Echilibrul dintre mijloacele legitime social și scopurile valorizate de societate devine foarte instabil cu o accentuare progresivă asupra atingerii scopurilor valorizate social și încărcate de prestigiu prin orice mijloace. În acest context, Al Capone, reprezintă triumful inteligenței amorale asupra eșecului moralei convenționale unde căile legitime sunt blocate sau îngustate într-o societate care acordă o mare importanță bunăstării materiale și ascensiunii sociale. Important este faptul că nu doar succesul material trebuie luat în considerare pentru explicarea surselor comportamentelor deviante ci și prestigiul social. O frecvență ridicată a comportamentelor deviante nu este generată doar de lipsa de oportunități sau de accentul exagerat asupra succesului material. O structură socială rigidă, un regim social cu caracteristici feudale, sau de castă pot limita asemenea pot limita asemenea oportunități dincolo de punctul de unde se pot obține în societatea noastră asemenea obiective.

Acest lucru este posibil atunci când sistemul cultural laudă valori culturale deasupra oricăror altor simboluri comune ale succesului pentru populație în întregul său în timp ce structura socială restricționează sau elimină accesul la mijloacele aprobate social de achiziționare a acestor simboluri pentru o mare parte a populației astfel încât comportamentele deviante se dezvoltă pe scară largă. Cu alte cuvinte, ideologia egalitaristă neagă prin implicațiile sale existența grupurilor sau indivizilor necompetitivi în atingerea succesului pecuniar. Același grup de simboluri ale succesului este considerat a fi dezirabil pentru toată lumea. Se consideră că aceste scopuri transcend granițele dintre clasele sociale și nu sunt îngrădite de ele, dar în același timp, actuala organizare socială arată că există asemenea diferențieri de clasă în ceea ce privește accesul la aceste scopuri sociale comune (Rădulescu, 2003).

Frustrarea și îngustarea aspirațiilor conduc la căutarea unor căi de scăpare din situația intolerabilă indusă cultural ori ambițiile neîmplinite se pot rezolva prin activități ilicite care pot ajuta la atingerea valorilor dominante. Accentul pus de societate pe succesul pecuniar și pe realizarea ambițiilor generează anxietate, ostilitate, nevroze și comportament antisocial. Această analiză teoretică nu merge până acolo încât să explice diferitele corelații dintre sărăcie și criminalitate. Sărăcia nu este o variabilă izolată ci este una situată într-un context social și cultural complex și interdependent. Sărăcia ca condiție limitatoare a oportunităților nu este suficientă pentru a explica ratele înalte de delincvență. Numai în măsura în care sărăcia și dezavantajele asociate cu ea în competiția pentru valorile sociale valorizate de toți membrii societății sunt legate de asimilarea accentului cultural pe acumularea de bani ca un simbol al succesului este o conduită antisocială, un rezultat normal. Astfel sărăcia este corelată în mai mică măsură corelată cu infracționalitatea în Europa de est decât în America. Posibilitățile de mobilitate socială sunt mai mici decât în America astfel încât sărăcia este mai puțin asociată în aceste țări cu oportunități limitate. Putem explica

relația dintre sărăcie și criminalitate doar atunci când ne raportăm la întregul ansamblu: sărăcia, oportunitățile limitate, și sistemul de valori culturale împărtășite în comun de membrii societății față de țările în care structura de clasă rigidă este asociată cu un sistem de valori ale succesului specifice pentru fiecare clasă socială.

În societățile capitaliste dezvoltate cum este cea americană unde presiunea pentru obținerea succesului tinde să elimine constrângerile controlului social asupra mijloacelor utilizate pentru atingerea scopurilor valorizate social. Principiul care ghidează acțiunile indivizilor în situația în care structura culturală exaltă nejustificat valorile sociale iar structura socială limitează excesiv accesul la mijloacele aprobate social, poate fi exprimat de sintagma „scopul scuză mijloacele". Astfel este evidențiată lipsa de coordonare dintre aceste componente ale structurii sociale. Ordinea socială descrisă mai sus produce cu necesitate această tensiune socială care conduce la disoluție. Presiunea unei asemenea ordini depășește posibilitățile unor competitori.

O structură socială stabilă necesită o distribuție echilibrată a afectelor în cadrul diverselor ei segmente. Atunci când are loc o schimbare de accent din satisfacția derivată din competiția însăși la preocuparea exclusivă pentru succesul competiției, accentul rezultat conduce la ruperea structurii regulatoare. Cu rezultatul atenuării imperativelor instituționale are loc o aproximare eronată a situației, calcularea avantajelor și teama de pedeapsă sunt singurii agenți regulatori ai comportamentelor. În asemenea situații forța și frauda constituie singurele virtuți în perspectiva eficienței lor relative în atingerea scopurilor care nu sunt derivate cultural.

În concluzie este evident faptul că dezideratul etic al coordonării dintre cele două elemente ale structurii sociale: scopurile și mijloacele aprobate social nu se îndeplinește iar această lipsă de coordonare conduce la anomie. Dacă una din funcțiile organizării sociale este acela de a furniza o bază pentru regularizarea și asigurarea previzibilității

comportamentelor umane, disocierea dintre aceste două componente face ca îndeplinirea acestei funcții să fie limitată.

Contribuția teoriei tensiunilor sociale la explicarea relației dintre comportamentele infracționale și consumul de substanțe psihoactive este reprezentat în primul rând de evidențierea consecințelor disocierii dintre scopurile promovate social și mijloacele acceptate social, fenomen ce poate fi recunoscut și în societatea românească în generarea unor comportamente adaptative care includ aceste conduite deviante care se pot influența reciproc, în special în cazul retragerii și rebeliunii.

Teoria dezorganizării sociale

O contribuție importantă la înțelegerea și explicarea devianței a fost adusă de către reprezentanții Școlii Sociologice de la Chicago și a fost concretizată în *teoria dezorganizării sociale*. Într-o serie de lucrări reprezentative ale acestei școli *„Juvenile Delinquency and Urban Areas"* (Show Clifford and Henry Mc Kay, 1942), *„Human Ecology"* (Robert Park, 1936), *„The Polish Peasant in Europe and in America"*, Thomas William and Florian Znaniecki, 1927), *„The Growth of the City: An Introduction to a Research Project"* (Burges, 1967), reprezentanții acestei școli au susținut ideea că problemele sociale și devianța sunt determinate de *dezorganizarea socială* produsă de procesele de modernizare pe care societatea le suportă (industrializare și urbanizare). Ideea potrivit căreia delincvența este produsul factorilor de mediu, susținută de către reprezentanții acestei școli, nu este nouă ci are o lungă istorie. Astfel studiile bazate pe statistici oficiale realizate în Europa în secolul al XIX-lea au relevat o asociere puternică între delincvență și factori ca densitatea populației, compoziția populației în funcție de vârstă și sex, sărăcie, nivelul educațional etc (Shoemaker, 2005, p. 80). Potrivit lui Morris (1958) în secolul al XIX-lea explicațiile cele mai acceptate privind cauzele delincvenței se refereau la densitatea populației, sărăcie și ignoranță. O altă direcție de cercetare și analiză a delincvenței realizată din perspectivă ecologică și care a susținut

importanţa factorilor ecologici în geneza delincvenţei a fost reprezentată de Şcoala Cartografică. Cei mai reprezentativi adepţi ai acestei orientări au fost A. M. Guerry şi Adolphe Quetelet care au utilizat hărţi şi grafice pentru a evidenţia distribuţia cantitativă a delincvenţei (Sutherland şi Cressey, 1978 în Shoemaker, 2005, p. 80). Rezultatele unor asemenea cercetări au evidenţiat adesea deficitul de moralitatea în anumite arii ale oraşului, regiuni sau printre membrii unei anumite comunităţi.

Relaţia dintre urbanizare şi criminalitate este un alt lucru bine stabilit devenind chiar un loc comun al sociologiei. În acest sens Holbwachs (1930, în Boudon, 1995, p. 457) a demonstrat că în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului XX acolo unde viaţa urbană lua locul celei rurale, ratele de sinucidere se dublau. De asemenea s-a constatat că frecvenţa crimelor variază direct proporţional cu mărimea oraşelor cu precizarea că aceasta este distribuită inegal pe teritoriul urban (Cusson M. în Boudon, 1995, p. 458). Cercetările realizate de către reprezentanţii Şcolii Cartografice dar şi de către alţi autori au condus la acumularea unor date care evidenţiau legătura dintre geneza devianţei (delincvenţei) şi diferite categorii de factori ecologici dar lipsea în acelaşi timp o teorie care să ghideze interpretarea acestor rezultate. Acest rol avea să fie jucat de către teoria dezorganizării sociale.

Deşi măsurarea distribuţiei criminalităţii şi a altor forme de *„patologie socială"* are o lungă istorie, elaborarea unei teorii care să explice legătura dintre dezorganizarea socială şi delincvenţă a fost făcută mai târziu, de către doi sociologi americani, Clifford Shaw şi Henry McKay aparţinând Şcolii de la Chicago ale căror cercetări privind delincvenţa juvenilă în oraşul Chicago au avut o largă circulaţie. Rezultatele acestor cercetări au fost prezentate într-o serie de lucrări cum sunt *Ariile delincvente(1929)* sau *Delincvenţa juvenilă în ariile urbane(1942)*. În cuprinsul celor două lucrări cei doi autori au descris efectele secundare negative ale proceselor de dezvoltare economică şi schimbare socială asupra delincvenţei juvenile în societatea americană la începutul secolului XX. Unul dintre obiectivele principale urmărite de

cei doi autori în cercetările lor a fost evaluarea efectelor procesului de industrializare rapidă cunoscut de societatea americană în primii ani ai secolului XX asupra comportamentelor indivizilor. Această evaluarea a fost realizată din perspectiva lucrărilor lui Ferdinand Tonnies și Emile Durkheim. Astfel conceptul de *Gemeinschaft* utilizat pentru a teoretiza natura relațiilor sociale la nivelul micilor comunități (micro) în special cu referire la comunitățile rurale și cel de *Gesellschaft* utilizat pentru a descrie natura relațiilor sociale la nivelul grupurilor mari de tip asociativ (în special cele tipice pentru mediul urban) au fost inspirate de către lucrările sociologilor aparținând Școlii de la Chicago (Livesey, 2005). Ideea lui Durkheim potrivit căreia dezvoltarea societății în ceea ce privește mărimea și numărul relațiilor sociale conținute determină slăbirea legăturilor sociale informale a influențat de asemenea cercetările sociologilor Școlii de la Chicago (Livesey, 2005). O altă influență importantă a venit dinspre concepția Darwinismului Social. Astfel potrivit acestei orientări teoretice, este posibil să aplicăm o serie de elemente caracteristice comportamentului animal și luptei pentru supraviețuire comportamentelor umane. Astfel fiind preocupați de relația dintre oameni și mediul lor fizic unii sociologi aparținând Școlii de la Chicago cum a fost cazul lui Robert Park au fost preocupați de modul în care *„lupta pentru spațiu"* influențează comportamentul indivizilor. Astfel Park a observat că valurile succesive de emigranți care soseau în orașele americane aveau un efect negativ asupra constituiri unor comunități stabile (Livesey, 1998). Toate aceste teme au influențat și au fost încorporate și rafinate în *Teoria dezorganizării sociale* elaborate de Show și Mc Kay.

Principiile ecologiei umane enunțate de către Robert Park au inspirat și cercetările asupra delincvenței juvenile realizate de către Show și Mc Kay în orașul Chicago și în alte 20 de orașe americane și care au acoperit o perioadă de 30 de ani. Cei doi cercetători au folosit în analiza lor asupra delincvenței juvenile conceptul de *„zone concentrice"* elaborat de către Burges (Burges, 1967, Shoemaker, 84) pentru a descrie

dezvoltarea urbană. Conceptul de *zone concentrice* se referă la acele zone din cadrul unui oraş care prezintă caracteristici distincte şi care apar în diferitele stadii de dezvoltare ale acestuia ca urmare a creşterii şi expansiunii urbane (Shoemaker, p. 84). Analiza dezvoltării urbane a condus la identificarea a cinci zone concentrice distincte care sunt caracteristice procesului de dezvoltare al oraşelor americane. Prima dintre acestea este Zona I, situată în centrul oraşului şi cuprinde centrul administrativ şi comercial al acestuia. Aceasta este înconjurată de Zona II, cea mai veche secţiune a oraşului şi care este denumită *zona interstiţială* sau *zona de tranziţie.* Această zonă este afectată de expansiunea industrială şi a activităţilor comerciale şi şi-a pierdut valoarea de zonă rezidenţială fiind locuită în majoritate de emigranţi sau nou veniţi. Zona a III-a se situează în exteriorul zonei de tranziţie şi cuprinde cartierele muncitoreşti locuite în majoritate de muncitori calificaţi şi care formează o populaţie stabilă. Urmează Zona IV formată din cartierele rezidenţiale locuită în majoritate de reprezentanţii clasei de mijloc. Zona V este reprezentată de suburbii şi localităţile satelit ale oraşului. Această descriere a zonelor oraşului nu este desigur completă şi nu epuizează toate tipurile posibile de zone urbane, acestea putând fi descrise de o serie de elemente specifice cum sunt istoricul acestora, caracteristici ale mediului fizic (conformaţia terenului, bariere naturale etc.). Ratele de delincvenţă în oraşul Chicago au fost măsurate în trei perioade distincte: 1900-1906, 1917-1923, 1927-1933. Aceste analize ale delincvenţei s-au bazat pe statisticile oficiale şi au avut în vedere tinerii delincvenţi între 10 şi 16 ani care au fost cercetaţi pentru diferite infracţiuni indiferent dacă au fost condamnaţi sau nu şi zona de rezidenţă a acestora şi nu locul în care au fost comise infracţiunile. Rezultatele obţinute au arătat că zona urbană care înregistrează cele mai mari rate de delincvenţă este zona de tranziţie sau zona interstiţială. Aceasta este zona mahalalelor unde locuiesc familiile de emigranţi sau noii veniţi în oraş. Pe măsură ce ne depărtăm spre centrul oraşului sau spre exteriorul acestuia ratele de delincvenţă scad. Aceste rezultate au

fost confirmate de cercetările efectuate în alte intervale de timp în orașul Chicago dar și în alte orașe americane: Philadelphia, Boston, Cleveland, Richmond etc. De asemenea s-a constatat că indiferent de compoziția etnică a *zonei interstițiale* ratele mari de delincvență se mențin la nivelul cel mai ridicat. Cei doi autori au concluzionat în consecință că nu caracteristicile biologice, psihice sau specificul cultural explică tendințele spre delincvență ale tinerilor ci ecologia orașului. O altă constatare a investigațiilor conduse de cei doi cercetători americani a fost faptul că ratele de delincvență se corelează puternic cu frecvența și severitate altor probleme ale comunității cum ar fi: abandonul școlar, mortalitatea infantilă, tuberculoza și bolile mentale (Shoemaker, 2005, p. 87). De asemenea Show și Mc Kay au evidențiat faptul că ratele de delincvență se asociază puternic cu o serie de caracteristici economice ale zonei urbane care reprezintă indicatori ai nivelului de dezvoltare economico-socială. Exemple de astfel de indicatori sunt: proporția de proprietari de locuințe în populația zonei, nivelul de dependență economică, declinul populației etc.(Shoemaker, 2005, p. 87). Așadar potrivit celor doi autori americani, cauza principală a ratelor ridicate de delincvență este reprezentată de caracteristicile zonei de rezidență afectate de fenomenele de urbanizare și de migrație în care constituirea unor comunități stabile capabile să asigure un control social eficace nu este posibilă. În aceste zone urbane se formează comunități eterogene caracterizate de un grad scăzut de coeziune socială unde controlul social este scăzut sau ineficace și prin urmare se înregistrează rate mari de delincvență. Show și Mc Kay au utilizat conceptul de *dezorganizare socială* pentru a descrie schimbările suferite de zonele urbane și care conduc la delincvență. Potrivit celor doi autori, o societate este organizată atunci când există un consens al membrilor societății cu privire la valorile și normele care trebuie să ghideze comportamentele indivizilor, când există o coeziune și o dependență reciprocă între indivizi și instituții. O societate este dezorganizată atunci când ordinea socială este afectată de ruperea consensului moral și de slăbirea coeziunii

sociale determinate de incapacitatea normelor și valorilor tradiționale de a regla în mod adecvat conduitele indivizilor și de apariția unor conflicte între valori și sisteme normative diferite. O asemenea situație apare în cursul perioadelor de schimbare socială rapidă în viața indivizilor și comunităților care sporind tendințele de dezvoltare inegală determină creșterea frecvenței manifestărilor de dezorganizare socială și în consecință a celor delincvente. Dezorganizarea socială este prin urmare un rezultat al schimbărilor sociale care determină creșterea numărului de probleme sociale și dinamica acestora amplificând șomajul, sărăcia, violența și criminalitatea. Pe scurt teoria dezorganizării sociale poate fi sintetizată de următoarele asumpții de bază:

- Delincvența este rezultatul slăbirii capacității instituțiilor din comunitate de a realiza în mod eficace controlul social. Indivizii care locuiesc în comunități caracterizate de dezorganizare socială nu sunt persoane dezorientate ci răspund la starea de dezorganizare ce caracterizează comunitatea;
- Starea de dezorganizare a comunității este determinată de procesul rapid de industrializare și urbanizare ca și de procesul de emigrație care se produce în aceste zone;
- Eficiența instituțiilor comunitare ca și valoarea rezidențială și comercială a zonelor urbane corespund conceptelor și principiilor ecologice influențate de conceptele de competiție și dominare;
- Zonele dezorganizate social conduc la formarea unor subculturi delincvente care iau locul culturii dominante și care tind să se autoreproducă (Shoemaker, 2005, p. 82).

Pornind de la concepția lui Show și McKay în deceniile 5 și 6 ale secolului XX s-au dezvoltat în cadrul teoriilor ecologice noi construcții teoretice complementare. Astfel sociologii americani J. Și P. Blau (1982) au introdus conceptul de *deprivare relativă* pentru a evidenția un nou tip de factor cu rol în geneza delincvenței juvenile. Conceptul de deprivare relativă se referă la situația în care populații bogate și sărace locuiesc în vecinătate și care alimentează sentimentul de injustiție socială pe care îl

resimt indivizii din a doua categorie socială în raport cu oportunitățile de care beneficiază cei din prima și care conduce la o stare de dezorientare și agresivitate. O altă teorie circumscrisă orientării ecologice este *teoria urbanismului* susținută de sociologi ca Laub J. (1983) sau Simcha și Fagan O., Scwartz J. (1986) care susțin că urbanismul ca mod de viață caracterizat de „dezordine socială", „alienare", „izolare", „lipsă de asociere", și „teamă de infracțiune" generează delincvență. Potrivit acestor autori, spațiul urban și structurile care le configurează sunt generatoare de delincvență.

Teoria dezorganizării sociale reprezintă o contribuție importantă la înțelegerea cauzelor delincvenței juvenile dar prezintă și o serie de deficiențe. Una dintre cele mai importante obiecții aduse este aceea că deșii conceptul de dezorganizare poate părea util este dificil de susținut conceptul de *„comportament dezorganizat"* deoarece în fapt nici un tip de comportament uman nu poate fi considerat *„dezorganizat"* pentru participanți deșii poate părea așa pentru cei din afară. În al doilea rând, dezorganizarea socială este în același timp cauză și efect. Astfel dezorganizarea socială determină rate crescute de delincvență iar ratele crescute de delincvență determină dezorganizare socială. Nu putem determină însă care este factorul care acționează primul. Potrivit lui Sorin M. Rădulescu (Rădulescu, 1999, p. 163) noțiunea de *dezorganizare socială* nu mai este de actualitate astăzi în sociologia devianței fiind înlocuită de alte concepte mai adecvate care datorită caracterului echivoc și relativ al acesteia. Astfel, în concepția acestui autor noțiunea de dezorganizare socială se află în strânsă legătură cu cea de organizare socială fiind dimensiuni ale aceluiași fenomen. O societate nu poate fi deplin organizată nici total dezorganizată. În primul caz, relațiile sociale ar trebui să fie perfect coordonate și să nu existe nici un fel de probleme sociale lucru complet utopic. În cel de al doilea, ar trebui să avem o lipsă totală de coordonare a relațiilor sociale comparabilă cu starea descrisă de Hobbes, „războiul tuturor împotriva tuturor". Nu în ultimul rând, schimbarea socială poate avea și valențe pozitive desfășurându-se în

mod organizat și planificat și conducând la finalități dezirabile social fără a determina perturbări importante în societate.

Cu toate aceste limitări, teoria dezorganizării sociale a adus o contribuție semnificativă la înțelegerea cauzelor delincvenței juvenile și a reprezentat o premisă istorică pentru geneza sociologiei problemelor sociale. Teoria dezorganizării sociale a oferit totodată o fundamentare pentru dezvoltarea unor programe comunitare destinate reabilitării sociale și reinserției sociale a tinerilor delincvenți, inclusiv în cazul delincvenței relaționate cu consumul de alcool și droguri.

Teoria „Asocierii diferențiale" (Edwin H. Sutherland)

Este una dintre cele mai cunoscute teorii individualiste și a fost elaborată de către Edwin H. Sutherland în mai multe versiuni, forma finală fiind stabilită în 1947. Ulterior această teorie a fost popularizată în rândul sociologilor de către unul dintre colaboratorii lui E. Sutherland, Cressey Donald. Dacă teoriile funcționaliste cu privire la devianță explică de ce în ciuda presiunilor exercitate de societate asupra indivizilor pentru a se conforma normelor sociale violările acestor norme continuă să existe, ele nu răspund la întrebarea de ce un anumit individ se angajează într-o anumită activitate deviantă. Teoria asocierilor diferențiale a fost concepută pentru a oferii o astfel de explicație. De asemenea trebuie menționat faptul că Edwin Sutherland, care și-a făcut educația la Universitatea din Chicago și cunoștea foarte bine concepția ecologică asupra devianței ca și studiile realizate din această perspectivă teoretică de către cercetătorii Școlii de la Chicago, era conștient de deficiențele acestei teorii (Shoemaker, 2005, p. 144). În cuprinsul lucrării sale *„Principles of Criminology"*, publicată în 1924, el a arătat că teoria anomiei și cea a dezorganizării sociale care subliniază rolul comunității și al structurilor sociale în geneza delincvenței eșuează în explicare conduitelor individuale ale celor care încalcă normele sociale. Astfel explicația la nivel macrosocial nu oferă un model teoretic explicativ al mecanismelor psiho-sociale prin care factorii de mediu

influențează motivația indivizilor (Sutherland, 1924). Edwin Sutherland era de asemenea bine informat despre studiile etnografice realizate de Shaw și Mc Kay care și-au propus să completeze o verigă lipsă în cadrul explicației generale a delincvenței (Shoemaker, J. D.,2006, p. 145). Toate acestea, sugerează ceva despre contextul teoretic în care a fost elaborată teoria lui Edwin Sutherland care și-a propus să acopere prăpastia dintre teoriile „atomiste" și cele individualiste.

Teoria asociațiilor diferențiale se situează în cadrul teoriilor interpersonale și situaționale. Principalele asumpții ale acestor teorii sunt: 1) credința că comportamentul uman, inclusiv comportamentul deviant are un caracter flexibil, și se schimbă în funcție de circumstanțe și situații; 2) societatea și persoanele delincvente nu sunt „rele" în sine iar comportamentele infracționale apar în aceleași condiții sociale ca și cele conformiste iar o persoană poate realiza ambele tipuri de comportamente în perioade de timp diferite; 3) multe din comportamentele infracționale sunt realizate în contextul unui grup sau bande. Dacă condițiile particulare în care apare comportamentul deviant sunt schimbătoare în timp și spațiu, banda sau grupul oferă un mediu stabil caracterizat de norme sau de modele de comportament tipice (Sutherland, 1924).

Ideea fundamentală care stă la baza teoriei asocierilor diferențiale este aceea că comportamentul deviant este un comportament învățat în contextul interacțiunilor cu alții ca și comportamentul conformist. Astfel același proces de învățare care operează în același context, structură socială, interacțiuni, și situații produce deopotrivă comportamente deviante și conformiste (Akers, R., 1998, p. 50). Diferența constă în direcția în care aceste procese de învățare acționează. Aceste procese de învățare cuprind tehnici de comitere a infracțiunilor (de exemplu cum să deschizi un lacăt fără să faci zgomot) dar și motive, impulsuri și tehnici de raționalizare a comportamentelor infracționale (Sutherland, 1924).

Conceptul fundamental utilizat de E. Sutherland pentru a descrie procesul de învățare a comportamentelor deviante este cel de *„asociere*

diferenţială" şi exprimă faptul că individul este supus unei alegeri între norme care susţin comportamentele conformiste şi norme care susţin comportamentele deviante (infracţionale) iar expunerea excesivă la definiţii şi atitudini favorabile încălcării legii conduce la geneza comportamentelor deviante (infracţionale) (Shoemaker, 2005, p. 146. Mai trebuie adăugat că potrivit lui Sutherland acest proces are loc în contextul interacţiunilor cu membrii grupurilor primare şi a persoanelor semnificative în care tinerii îşi însuşesc definiţii cu privire la comportamentele potrivite şi nepotrivite. Eficacitatea procesului de asociere diferenţială depinde de frecvenţa, durata şi intensitatea expunerii individului la definiţii şi atitudini favorabile violării normelor sociale comparativ cu cele favorabile respectării normelor sociale. Comportamentele deviante sunt adoptate de către tinerii care achiziţionează într-o măsură mai mare definiţii şi atitudini favorabile violării normelor sociale. Dacă tinerii fac parte dintr-un grup sau subcultură care valorizează atitudini nefavorabile respectării normelor sociale, probabilitatea adoptării unor conduite deviante creşte semnificativ (Sutherland, 1924).

Procesul învăţării sociale operează în contextul istoriei de învăţare a fiecărui individ şi în situaţiile în care apar oportunităţi de realizare a unor acte deviante sau infracţiuni. Comportamentul deviant este învăţat şi modificat (achiziţionat, realizat, repetat, menţinut şi schimbat) prin intermediul acelorași mecanisme comportamentale şi cognitive ca şi cel conformist. Diferenţele constau în direcţia, conţinutul şi natura acestor comportamente învăţate. Mecanismele implicate în învăţarea comportamentelor deviante sau conformiste sunt exprimate de două concepte: ***întărirea diferenţială*** (învăţarea instrumentală prin intermediul pedepselor şi recompenselor) şi ***imitaţia*** (învăţarea observaţională). Ambele mecanisme de învăţare produc comportamente şi definiţii care funcţionează ca stimuli discriminativi pentru geneza comportamentelor.

Teoria asocierilor diferenţiale se concentrează asupra a patru concepte: *asocierea diferenţială, întărirea diferenţială, imitaţia şi definiţiile.*

Potrivit lui R. Akers (1998, p. 50) probabilitatea apariției comportamentelor deviante ca urmare a combinării acțiunii celor patru variabile menționate poate fi exprimată în următoarea propoziție: *„Probabilitatea ca o persoană să se angajeze în comportamente deviante sau infracționale crește și cea de conformare la normele sociale descrește atunci când aceasta se asociază cu alte persoane care comit infracțiuni și este expusă la definiții favorabile încălcării normelor sociale; este expusă direct sau indirect (la nivel simbolic) la modele infracționale, la definiții care apreciază aceste comportamente ca dezirabile sau justificate într-o situație în care există posibilitatea de a face alegeri, și a primit în trecut sau anticipat în situația curentă sau în una anticipată în mai mare măsură recompense comparativ cu pedepse".* Probabilitatea adoptării unor comportamente conformiste crește și cea a adoptării unor comportamente deviante descrește atunci când echilibrul dintre aceste variabile se deplasează în direcția contrară. Așadar, este mai probabil ca un tânăr să se angajeze în comportamente deviante atunci când:

- Se asociază cu alții care comit violări ale normelor sociale, oferă modele de comportamente deviante și susțin violarea normelor sociale;
- Comportamentele care violează normele sociale sunt întărite în mai mare măsură decât cele care se conformează la normele sociale;
- Tânărul este expus și observă mai multe modele comportamentale deviante decât conformiste;
- A învățat definiții favorabile comiterii de acte deviante (Akers, 1998, p. 50).

Mecanismele învățării

Mecanismele primare de învățare sunt *întărirea diferențială* (condiționarea instrumentală) în cadrul căreia comportamentul este o funcție a frecvenței, cantității și probabilității experienței sau percepției pedepsei sau recompensei; și *imitația* care este mecanismul de modelare

a comportamentului pe baza observării comportamentului altora și a consecințelor acestora. Un alt mecanism de învățare este discriminarea și / sau generalizarea stimulilor unde stimuli verbali sau cognitivi acționează ca declanșatori ai comportamentelor. Există de asemenea și alte mecanisme de învățare dar acestea sunt mai puțin importante și nu vor fi menționate aici. Conținuturile învățării sunt reprezentate de *secvențe comportamentale* simple sau mai complexe și *definițiile* reprezentate de credințe, atitudini, raționalizări, care acționează ca factori declanșatori ai comportamentelor. Probabilitatea învățării comportamentelor care violează sau se conformează normelor sociale depinde de întărirea diferențială din trecut, prezent sau anticipată pentru un anumit comportament și de caracterul deviant sau nondeviant ale definițiilor învățate sau a altor categorii de stimuli discriminativi.

Aceste mecanisme de învățare operează în cadrul unui proces verbal sau nonverbal, direct sau indirect de comunicare, interacțiune sau de identificare cu alții. Frecvența relativă, intensitatea, durata și prioritatea asocierii precum și expunerea individului la norme și comportamente deviante sau conformiste influențează frecvența și probabilitatea de reîntărire a comportamentului conformist sau deviant. Măsura în care individul poate controla cu cine se asociază, frecvența și intensitatea acestor asocieri este și ea influențată de recompensele sau pedepsele asociate cu aceasta. Învățarea se realizează prin asocieri cu persoane și grupuri (primare, secundare, de referință și simbolice) care conțin sau controlează sursele importante de întărire ale comportamentului unei persoane și care furnizează definițiile sau alte categorii de stimuli discriminativi pentru inițierea și repetarea unui comportament. Acești stimuli cu rol în întărirea comportamentului sunt în mare măsură sociali: recompense valorizate social sau pedepse dar și nonsociali cum sunt: reacții fizice necondiționate la stimulii din mediu, efectul consumului unor substanțe psihoactive reacții la condițiile mediului fizic.

Asocierea diferențială

Sursa comportamentelor deviante a fost identificată de către Sutherland la nivelul grupurilor cu caracter intim și personal pe considerentul că acestea, în special grupurile primare (familia, prietenii) sunt cele mai importante pentru individ. Cel mai important grup este familia care reprezintă primul cadru social care acționează în direcția modelării conduitelor umane. La fel de importante au fost considerate de către același autor și grupurile secundare care încep să joace același rol ceva mai târziu în viața individului: școala, grupurile recreaționale sau de petrecere a timpului liber și grupurile de egali. Ceva mai târziu, în perioada vieții adulte, influențele semnificative vin din partea partenerilor de viață, grupurile de prieteni, colegii de lucru etc. Vecinii, bisericile, profesorii, medicii, avocații sau alte persoane și instituții cu autoritate morală din comunitate reprezintă alte surse de modele și atitudinii ce pot influența în grade variabile propensitatea spre infracționalitate. Pentru Sutherland (1947) influența mass-media asupra comportamentelor este neglijabilă comparativ cu cea realizată de grupurile primare dar astăzi majoritatea specialiștilor apreciază că aceasta nu trebuie neglijată. Asocierea diferențială are o dublă dimensiune: comportamental-interacțională și normativă. Prima se referă la asocierea și interacțiunea directă cu ceilalți și comportamentele lor conformiste sau deviante iar cea de a doua se referă la diferitele modele de norme și valori la care individul este expus în cursul asocierii. Potrivit lui Sutherland, această dimensiune a asocierii reprezintă elementul cheia al procesului de învățare al comportamentului conformist sau deviant. El a avut în vedere în primul rând asocierea cu modele deviante sau conformiste și nu persoanele deviante sau conformiste ca tipuri de personalitate (Cressey, 1960). Importanța grupurilor primare în geneza comportamentelor infracționale sau conformiste derivă atât din rolul lor de expunere a indivizilor la definițiile transmise cultural și expuse

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

individual dar și datorită prezenței modelelor comportamentale ce pot fi imitate și a capacității grupului de a controla recompensele și pedepsele ce se distribuie comportamentelor conformiste sau deviante. Potrivit lui Sutherland există mai multe dimensiuni ale asocierii la nivelul cărora acest proces social suferă variații: frecvența, durata, prioritatea și intensitatea. Conform acestui autor semnificația frecvenței este evidentă și nu necesită explicații. Frecvența are aceiași semnificație din limbajul comun și se referă la cât de des cineva interacționează cu un individ sau cu un grup iar durata la timpul petrecut în interacțiunile cu alții. Semnificația priorității conferită de Sutherland este cea de prioritate în timp, primul factor cu care individul se asociază. Este vorba de importanța influenței selective pe care o exercită în primul rând familia (naturală sau substitutivă). Nu este doar prioritate în asociere dar mai ales faptul că familia este prima instituție socială care exercită un rol socializator asupra individului. Astfel copii crescuți în familii în care socializarea se realizează în spiritul valorilor convenționale vor avea un risc scăzut de a dezvolta comportamente deviante în timp ce copii crescuți în familii incomplete, cu membrii devianți sau cei care nu sunt crescuți în familii vor avea o probabilitate semnificativ mai mare de a dezvolta comportamente deviante. Intensitatea asocierii nu a fost foarte riguros definită de către Sutherland, în concepția acestui autor semnificația conceptului având legătură cu prestigiul sursei modelului comportamental criminal sau conformist și cu reacțiile emoționale față de aceste asocieri (Sutherland, 1947: 7). Intensitatea are de asemenea legătură cu semnificația, proeminența sau importanța asociației pentru individ. Un indicator al intensității asocierii este gradul de apropiere al relației sociale cu persoana în cauză. De exemplu, în cadrul unui grup, relațiile cu „cei mai buni" sau „apropriați" prieteni sunt considerate asocieri cu grad de intensitate mare. Intensitatea asocierii poate fi de asemenea descrisă de atașament, legături afective, identificarea cu alții sau loialitatea față de un prieten (Warr, 1993).

Întărirea diferențială

Inițierea, comiterea sau renunțarea la acțiuni deviante sau infracționale depinde și de frecvența, cantitatea și probabilitatea din trecut, prezent sau viitor a pedepselor și recompenselor care sunt percepute ca fiind atașate diferitelor tipuri de comportamente. Asocierea diferențială se referă la echilibrul dintre recompensele și pedepsele prezente sau anticipate care urmează după un comportament. Procesul învățării comportamentelor are la bază condiționarea operantă potrivit căreia răspunsurile comportamentale sunt influențate de schimbările în mediu realizate de către individ. Adepții Teoriei învățării sociale recunosc însă că doar rareori acest tip de învățare poate fi invocat pentru a explica apariția unor comportamente deviante și doar în cazul devianței sexuale este relevant.

Probabilitatea ca un act să fie comis sau repetat crește proporțional cu recompensele sau reacțiile declanșate: obținerea aprobării, status, bani, obținerea plăcerii etc. Acesta este un proces de întărire pozitivă. O altă posibilitate de întărire a comportamentului este evitarea unor evenimente neplăcute și aceasta este întărirea negativă. Așadar comportamentul unei persoane poate fi inhibat, redus, sau extins prin intermediul atașării unor consecințe neplăcute acestor comportamente sau prin acordarea unor recompense sau privilegii.

Întăririle și pedepsele variază în ceea ce privește cantitatea, frecvența și probabilitatea. Cu cât este mai mare valoarea recompensei (cantități măsurabile de prestigiu, aprobare socială, bani, hrană etc.), frecvența, și cu cât este mai probabilă aceasta, cu atât este mai mare probabilitatea ca un comportament să fie realizat și repetat. Frecvența și probabilitatea reîntăririi sunt bazate pe un program de reîntărire (Akers, 1998, p. 68). Planurile de întărire pot avea un caracter continuu sau intermitent. În primul caz, de fiecare dată când un răspuns comportamental se produce, urmează imediat unul sau mai mulți stimuli cu rol de întărire sau de inhibare a comportamentului.

În cel de al doilea caz, stimulii întăritori sau inhibitori ai comportamentului apar cu intermitență la intervale de timp fixe sau variabile. Un tip particular de plan de întărire este cel în care sunt necesare mai multe repetări ale comportamentului pentru a sosi recompensa. Planurile de întărire continuă sunt rare în societate unde majoritatea întăririlor sociale au un caracter intermitent. Intervalele diverse și nesigure dintre diferitele comportamente sociale și recompensele sociale sau pedepsele asociate explică marea varietate, complexitate și stabilitate a comportamentelor sociale.

O altă caracteristică a asocierii diferențiale este funcția de potrivire a întăririi. În mod tipic comportamentul social este adesea o serie de acte izolate urmate pedepse sau recompense. Comportamentele îmbracă diferite forme sub influența unor sisteme complexe de întăriri sociale cu acțiune simultană. Frecvența diferitelor tipuri de comportamente sociale este concordantă cu frecvența și valoarea întăririlor sociale atașate fiecăreia. În felul acesta comportamentele cel mai frecvent și în mai mare măsură recompensate sunt alese și realizate iar cele care nu beneficiază de asemenea întăriri sunt evitate (Sutherland, 1924).

Pentru a asigura conformare la normele sociale, sistemul de control social furnizează o serie de pedepse și recompense constând din sancțiuni formale și informale. Acestea reprezintă o formă de control extern a comportamentelor indivizilor și au ca scop transformarea acestora în membri conformiști ai societății. Procesul socializării reprezintă un proces de învățare socială în cadrul căruia indivizii învață de la părinții lor, grupul de egali sau alte persoane semnificative noțiunile de „bine" și „rău" ce trebuie să zică sau să facă în diferite contexte sociale și le internalizează. În cadrul acestui proces indivizii sunt subiecții ai unor pedepse și sancțiuni, li se oferă modele comportamentele și primesc îndemnuri verbale și instrucțiuni. Rezultatul acestui proces este învățarea de către indivizi a așteptărilor culturale (drepturi și obligații) corespunzătoare sexului, vârstei,

ocupației sau altor roluri sociale. O altă finalitate a procesului de socializare este dobândirea autocontrolului care permite conformarea la așteptările normative prin controlul propriului comportament în absența unor sancțiuni sociale. Socializarea însă nu este un proces perfect iar oamenii nu ajung niște roboți sociali care se conformează în totalitate la normele sociale. Există variații interindividuale cu privire la gradul în care indivizii dobândesc autocontrol asupra propriilor comportamente. Orice sistem social se bazează într-o măsură importantă pe socializare pentru a dezvolta autocontrolul propriilor membrii dar nici o societate nu se bazează în întregime pe socializarea din perioada timpurie și în consecință controlul social se exercită în continuare prin intermediul sancțiunilor sociale (în primul rând legile care au și ele un efect socializator). Recompensarea comportamentelor adecvate și sancționarea celor inadecvate are nu doar un efect de corectare a comportamentelor dar și acela de a informa pe aceștia asupra așteptărilor societății și de ai ajuta să-și controleze comportamentul (Bandura, 1977).

Un alt concept care ne ajută să înțelegem procesul de învățare a comportamentelor este cel de autoeficiență (self-efficacy). Acest concept a fost propus de Bandura și a avut un rol central în cadrul teorie învățării sociale. El a afirmat că nivelul perceput al autoeficienței reprezintă un mecanism esențial pentru eficiența diferitelor modele terapeutice de modificare a comportamentului (Bandura 1977). Conceptul se referă la autoevaluarea capacității personale de a îndeplini o sarcină, de a atinge un scop sau de a face față unei probleme. În concepția lui Akers (1998, p. 75) autoeficiența are legătură cu inițierea și menținerea unor comportamente de coping iar relația sa cu violarea normelor sociale este limitată la acele comportamente deviante în care autoevaluarea și abilitățile de a face față unei probleme sunt importante.

Imitația

Realizarea unui comportament pe baza observării unuia similar performat de o altă persoană se numește imitație. Dacă comportamentul

care servește ca model va fi sau nu imitat depinde de caracteristicile acestuia, de consecințele observate ale realizării acelui comportament și de alte variabile. Imitația este un mecanism de învățare important în cazurile achiziționării și performării unor comportamente noi și mai puțin important pentru menținerea sau abandonarea unor comportamente deșii joacă un anumit rol și în aceste cazuri. Imitația este văzută ca fiind ea însăși un comportament învățat, modelat de întărirea directă sau o înlănțuire de acte la un moment dat în comportamentul imitatorului care au fost gradual modelate de întăriri diferențiale precedente. Sutherland a considerat că toate formele de asociere au loc în interiorul grupurilor intime și personale și această ipoteză este solid confirmată. Având în vedere că teoria a fost elaborată la începutul secolului și între timp rolul mass-mediei în societate a crescut foarte mult, majoritatea specialiștilor acceptă faptul că aceasta are astăzi un impact considerabil asupra indivizilor și asupra societății. Astăzi mass-media reprezintă o sursă de modele comportamentale care prin prioritate, frecvență, intensitatea expunerii poate depăși modelele opuse din interiorul grupului primar al individului cu care acesta întreține relații caracterizate de frecvență și intensitate scăzută. Media poate fi considerată ca fiind un grup de referință adițional al individului care reprezintă o sursă de expunere la modele comportamentale deviante sau conformiste. Efectele pe care mass-media le poate produce sunt întărirea comportamentelor (conformiste sau deviante) și desensibilizarea față de anumite comportamente deviante. Chiar dacă întăririle realizate prin intermediul mass-media sunt mai slabe decât cele realizate în cadrul grupurilor primare ele pot fi persistente și se pot combina cu efectul de desensibilizare iar în cazul unor comportamente cum ar fi violența și devianțele sexuale pot contracara definițiile negative ale acestora și oferii definiții alternative neutre sau chiar pozitive. În concluzie, media reprezintă un grup de referință suplimentar și o sursă de modele comportamentale deviante sau conformiste a cărei capacitate de influențare depinde de frecvența, intensitatea, durata și prioritatea asocierii.

Definițiile

Potrivit lui Sutherland procesul de învățare a comportamentelor deviante cuprinde: „tehnici de comitere a infracțiunilor care sunt uneori foarte simple și alteori complicate" și „direcții specifice ale motivelor, impulsurilor, atitudini și raționalizări"(1947, p. 6). Tehnicile la care se referă Sutherland nu sunt cele necesare exclusiv pentru comiterea unei infracțiuni ci includ abilități pentru desfășurarea unor comportamente nondeviante. Cea mai mare parte a abilităților sociale sau de altă natură dobândite în cursul socializării sunt utilizate deopotrivă pentru comiterea de infracțiuni sau acte conformiste în timp ce anumite abilități sunt cerute exclusiv de comiterea de infracțiuni. Conceptul de definiție utilizat în teoria sa de către Sutherland a fost preluat de la W. L. Thomas (Thomas și Thomas, 1928) unde se referea la definirea situației. Semnificația conceptului este cea de set de orientări, raționalizări, atitudini referitoare la un comportament care conduce la etichetarea acestuia ca fiind corect sau greșit, dezirabil sau indezirabil, justificat sau nejustificat. Aceste definiții pot fi generale sau specifice. Definițiile generale cuprind valori religioase, morale, precum și alte norme și valori convenționale favorabile comportamentelor conformiste și nefavorabile oricărui tip de comportament deviant. Definițiile specifice orientează individul spre anumite acțiuni particulare sau serii de acțiuni. Astfel unele persoane pot considera că furtul este un comportament imoral iar legile care protejează proprietatea trebuie respectate dar care în același timp consideră că consumul de marijuana și comerțul cu droguri sunt activități legitime. Cu cât o persoană are o atitudine mai ostilă față de un anumit act cu atât mai puțin probabilă va fi angajarea acelei persoane într-o astfel de acțiune. De asemenea cu cât o persoană este mai atașată valorilor convenționale și a internalizat valori ca cinstea, bunătatea, integritatea sau alte standarde morale care condamnă furtul, violența, minciuna etc. cu atât aceasta are o probabilitate mai mică de a comite astfel de acte. Pe de altă parte cu cât

o persoană aprobă mai mult sau eşuează în condamnarea unui comportament cu atât există şanse mai mari să-l realizeze.

Definiţiile care favorizează comportamentele deviante au un caracter pozitiv sau neutru. Definiţiile pozitive conţin atitudini care fac un comportament dezirabil din punct de vedere moral şi permisibil. Aceste definiţii sunt învăţate mai probabil în cadrul unor grupuri sau subculturi deviante prin intermediul întăririlor pozitive.

Definiţiile neutre fac posibilă realizarea comportamentelor care violează normele morale datorită faptului că le justifică şi le scuză şi nu datorită faptului că le consideră dezirabile. Din perspectiva unei astfel de definiţii violarea normelor sociale reprezintă un lucru indezirabil iar cei ce le comit sunt conştienţi de acest lucru şi apreciază ei înşişi comportamentul ca atare dar datorită unei anumite situaţii, consideră această acţiune ca justificabilă, scuzabilă şi în cele din urmă nu cu totul condamnabilă. Definiţiile cu rol de neutralizare conţin atitudini şi credinţe cum ar fi: „M-am născut aşa", „Nu mă pot ajuta singur", „Nu este vina mea", „Nu eu sunt responsabil", „Am fost băut şi când beau nu mai ştiu ce fac", „A meritat-o" etc. Procesul achiziţionării definiţiilor neutralizatoare are o mai mare probabilitate de a implica întărirea negativă (Akers, 1998, p. 79). Deşi aceste definiţii aparţin unor subculturi deviante, însuşirea nu necesită neapărat participarea la o asemenea subcultură ci pot fi învăţate şi în cadrul culturii convenţionale inclusiv în cadrul instituţiilor cu funcţie de control social (închisori, centre de reeducare etc). De asemenea măsura în care cineva adoptă sau respinge definiţiile favorabile violării normelor sociale depinde de recompensele şi sancţiunile asociate cu acele comportamente.

În ceea ce priveşte semnificaţia conferită de Sutherland pentru „motive", acestea se referă la orice factor care determină o persoană să facă ceva. Impulsurile se referă la presiunea puternică de a satisface o nevoie emoţională sau înnăscută.

Definiţiile favorabile devianţei conţin un ataşament slab faţă de valorile convenţionale şi puternice justificări faţă de actul deviant şi

definiții ale situației de asemenea favorabile violării normelor sociale. Definițiile favorabile comportamentelor conformiste conțin credințe în valorile convenționale puternice și definiții ale situației ce nu încurajează violările normelor sociale. Dacă ne imaginăm două continuum-uri corespunzătoare definițiilor favorabile și nefavorabile devianței putem avea pentru cea referitoare la definițiile și credințele conformiste la un capăt atașamentul cel mai puternic față de acestea și la celălalt capăt, cel mai slab atașament. Pentru definițiile și credințele nonconformiste vom avea la un capăt atașamentul cel mai puternic și la celălalt cel mai slab. Credințele și definițiile indivizilor pot fi situate oriunde în interiorul acestor continuum-uri. Atunci când un individ are un atașament puternic față de credințele și definițiile favorabile devianței și unul slab față de cele conformiste comportamentul său va fi mai puternic orientat spre devianță (Akers, 1998, p. 83). În cazul contrar comportamentul individului va fi orientat mai puternic spre comportamentele conformiste. Ambele tipuri de definiții se referă la conținutul moral al evaluărilor cognitive și funcționează ca factori stimulatori ai comportamentelor. De asemenea atașamentul față de cele două tipuri de definiții poate crește sau poate scădea în funcție de asocierile diferențiale în care acestea sunt dobândite sau de schimbările în ce privește întăririle pe care le primesc.

Definițiile favorabile și nefavorabile comportamentelor deviante se dobândesc în cursul proceselor de imitație sau de reîntărire diferențială. Odată însușite, definițiile vor fi implicate în întărirea diferențială a comportamentelor viitoare astfel încât acestea vor acționa ca recompense pozitive sau costuri morale atașate acestora.

Aceste definiții funcționează ca un set de stimuli cu rol de discriminare asupra răspunsurilor comportamentale.

Pe scurt, Teoria asocierii diferențiale poate fi sintetizată prin intermediul unui set de enunțuri:

1) *Comportamentul deviant (infracțional) este învățat* și nu moștenit. Tinerii nu se angajează în comportamente infracționale datorită unor

predispoziţii înnăscute ci acest lucru se datorează antrenamentului şi experienţei anterioare în comiterea de infracţiuni.

2) *Comportamentul infracţional este învăţat în interacţiune cu alte persoane prin intermediul unui proces de comunicare.* Această comunicare are în general un caracter verbal dar poate include şi alte forme.

3) *Procesul de învăţare are loc cu precădere în cadrul unor grupuri cu caracter intim şi personal.* Acest lucru semnifică faptul că agenţii de comunicare impersonali cum sunt televiziunea, ziarele joacă un rol mai puţin important în geneza comportamentelor infracţionale decât relaţiile personale.

4) *Învăţarea comportamentelor infracţionale cuprinde: tehnicile de comitere a infracţiunii care uneori sunt foarte simple alteori foarte complicate, direcţiile specifice ale motivelor, impulsurilor, raţionalizărilor şi atitudinilor* necesare pentru comiterea unor astfel de comportamente. Astfel învăţarea comportamentelor infracţionale cuprinde nu doar modalităţile de realizare a acestora ci şi motivaţia necesară pentru a le comite.

5) *Direcţiile specifice ale motivelor şi impulsurilor sunt învăţate atât prin intermediul definiţiilor defavorabile cât şi favorabile violării normelor sociale.* În unele societăţi, individul este înconjurat de persoane care definesc în mod invariabil codurile legale ca reguli ce trebuie respectate în timp ce în altele individul este înconjurat de persoane a căror definiţii sunt favorabile încălcării normelor sociale. În societatea americană (la care Sutherland se raportează) aceste definiţii nu au caracter favorabil sau nefavorabil omogen ci sunt amestecate şi au un caracter conflictual.

6) *O persoană devine delincventă datorită expunerii excesive la definiţii favorabile violării normelor sociale comparativ cu cele favorabile conformării la normele sociale.* Acesta este principiul asocierii diferenţiale şi se referă deopotrivă la asocieri criminale şi asocieri noncriminale precum şi la forţele care se opun unor asemenea asocieri. O persoană devine delincventă datorită contactelor excesive cu modele criminale şi datorită izolării faţă de modelele noncriminale. Reciproca acestui enunţ este de asemenea adevărată. Asocierile neutre nu au nici un efect sau au unul

redus asupra apariției comportamentelor infracționale. Mare parte din experiența unei persoane este neutră din acest punct de vedere. Asemenea experiențe nu au nici efect pozitiv și nici negativ asupra genezei comportamentelor infracționale atâta timp cât nu sunt asociate cu normele morale.

7) *Asocierea diferențială variază în ceea ce privește frecvența, durata, prioritatea și intensitatea.* Aceasta înseamnă că asocierile cu comportamentele infracționale variază în ce privește toate aceste aspecte. Frecvența și durata asocierii ca modalități de asocierii sunt evidente, au aceeași semnificație ca și în limbajul comun și nu necesită explicații. Prioritatea expunerii se referă la selecția sau predominanța unui model comportamental în cursul copilăriei și este importantă deoarece comportamentele indezirabile învățate în timpul copilăriei ca și comportamentele care violează normele sociale dezvoltate în aceeași perioadă a vieții pot persista toată viața. Această tendință nu a fost demonstrată dar prioritatea este importantă datorită influenței sale selective asupra comportamentului. Intensitatea asocierii nu este clar definită dar se referă la aspecte cum sunt prestigiul sursei modelului comportamental, puterea de influență a acestuia și reacțiile emoționale la această asociere.

8) *Procesul învățării comportamentelor infracționale prin intermediul asocierii cu modele infracționale sau conformiste implică aceleași mecanisme de învățare ca și în cazul comportamentelor conformiste.*

9) Aceasta înseamnă că învățarea comportamentelor infracționale este un proces complex care nu poate fi redus la procesul imitării. O persoană care este sedusă de exemplu învață comportamentul criminal prin asociere dar acest proces nu poate fi numit imitație. În același timp actele criminale sau conformiste sunt învățate în același mod. Comportamentele rezultate sunt diferite dar procesul învățării este identic.

10) *Comportamentele infracționale ca și cele conformiste sunt expresia acelorași nevoi și valori sociale.* Din acest motiv încercarea de a explica

comportamentele infracționale prin intermediul prin intermediul motivațiilor financiare, căutarea plăcerii, dobândirea unui statut social sau starea de frustrare este inutilă întrucât aceleași motive caracterizează și comportamentele conformiste (legitime). Astfel de exemplu un hoț fură pentru a obține bani sau diferite bunuri dar aceeași motivație o are și angajatul care lucrează cinstit într-o firmă privată sau instituție publică. Scopurile urmărite de către delincvenți sau nondelincvenți sunt identice semnificațiile acestora sunt însă diferite. Același lucru și în cazul respirației care este necesară pentru orice comportament dar care nu diferențiază pe cele infracționale de cele legitime (Sutherland, 1924).

Meritul principal al teoriei elaborate de Edwin Sutherland este aceea de a fi evidențiat faptul că conduitele deviante au aceiași origine ca și cele conformiste și se dobândesc în cadrul procesului de socializare având aceleași motivații. În felul acesta se depășește unele limite explicative ale teoriilor precedente care explicau geneza comportamentelor deviante independent de cele conformiste și reușește să răspundă la întrebarea „De ce unii tinerii ajung delincvenți și alții nu ?". De asemenea, un alt merit al teoriei asocierilor diferențiale este acela a explica caracterul relativ al devianței și variațiile sale de la un context socio-cultural la altul. Mai mult, ca și alte dezvoltări teoretice originate în teoria învățării sociale oferă un fundament teoretic pentru proiectarea unor programe de tratament și reinserție socială a minorilor delincvenți.

Teoria controlului social

Sub numele de Teoria Controlului Social au fost cuprinse de-a lungul timpului o gamă largă de elaborări teoretice dintre care cele mai importante sunt: Teoria psihanalitică, Teoria înfrânării (W. Reckless) sau teoria elaborată de Travis Hirschi. Toate aceste teorii au la bază ideea că indivizii umani au o tendință naturală către devianță și de aceea conformarea la normele sociale este posibilă doar în condițiile în care aceștia sunt supravegheați sau „controlați". Modul sau nivelul la care se

realizează acest control variază însă de la o teorie la alta. Astfel, explicația oferită de teoria psihanalitică care se concentrează pe rolul de control interior al superego-ului asupra tendințelor instinctive generate de ID este compatibilă cu conceptul de control social. Pentru teoria controlului personal, factorul care explică delincvența este nivelul scăzut al imaginii de sine. Această idee (Hirschi, 1969) intră în contradicție cu perspectiva teoriei etichetării care argumentează că imaginea negativă de sine este o consecință a etichetării comportamentului. De asemenea în această perspectivă teoretică au fost cuprinse și cercetările care au evaluat funcția de control social a unor instituții sociale cum sunt familia, biserica și școala. Acest gen de cercetări au avut o prezență importantă în cadrul lucrărilor științifice din domeniul devianței în ultima parte a secolului al XIX-le și prima parte a secolului XX (Sanders, 1970; Krisberg și Austin, 1978).

Una dintre cele mai importante construcții teoretice referitoare la geneza devianței conținută în cadrul teoriilor controlului social este teoria înfrânării (teoria controlului personal) elaborată de Walter Reckless și care a fost considerată ca o explicație de natură psiho-socială ca și teoria asocierilor diferențiale a lui E. Sutherland. Asumpția de bază a acestei teorii, exprimată în lucrarea *„A New Theory of Delinquency and Crime"* publicată de Walter Reckles în 1961, este aceea că imaginea pozitivă de sine a unui tânăr îi oferă acestuia capacitatea de a rezista presiunii și influențelor care conduc la deviață indiferent de clasa socială din care face parte sau alte condiții de mediu. Din perspectiva acestei teorii, comportamentul uman este rezultatul confruntărilor dintre presiuni, impulsuri, influențe pe de o parte și mecanismele psihologice de control și represiune. Cel mai important factor de control al comportamentelor este conștiința de sine. Semnificația acestui concept este aceea de imagine pe care o persoană o are despre sine, despre valoarea personală și valoarea sa în ochi celorlalți membri ai societății. Așadar din punctul de vedere al teoriei înfrânării, pentru evitarea comportamentelor deviante este necesar ca impulsurile și

tendințele naturale ale individului spre devianță să fie înfrânate, supravegheate sau controlate (Reckles, 1961).

În ani 60" ai secolului al XX-lea, Travis Hirschi căutând factorul cel mai important care explică conformarea a extins explicația înfrânării tendințelor deviante de la nivelul caracteristicilor de personalitate la nivelul societății. Teoria elaborată de el în a doua jumătate a secolului XX și dezvoltată în lucrarea sa *„Causes of Delinquency"* publicată în 1969 a devenit cea mai cunoscută teorie a controlului social și este identificată astăzi ca atare. Potrivit acestui autor, devianța rezultă din slăbirea sau ruperea legăturilor individului cu societatea. Conceptul cheie al Teoriei Controlului Social este cel de legătură socială. El se referă la conexiunea dintre individ și societate care se realizează prin intermediul instituțiilor sociale. Potrivit lui Travis Hirschi această conexiune este compusă din patru elemente: atașamentul, implicarea, angajamentul și credința (Hirschi, 1969).

Atașamentul

Atașamentul semnifică legătura afectivă pe care cineva o trăiește față de altă persoană sau grup și care implică respectul față de opiniile, sentimentele și rugămințile acesteia. Potrivit lui Hirschi, atașamentul este corespondentul social al conceptului de ego din psihanaliză (Shoemaker, D., 2005, p. 176).

În una din lucrările sale, *Educația Morală*, Durkheim afirma faptul că, *„noi suntem ființe morale în măsura în care suntem ființe sociale"* (Durkheim, 1977, p. 183). Aceasta înseamnă că oamenii devin ființe morale prin internalizarea normelor morale ale societății din care fac parte. Cum putem însă ști dacă o persoană a internalizat normele sociale? Normele sociale, așa cum a arătat același autor sunt prin definiție împărtășite de către toți membrii societății. A viola o normă înseamnă a acționa împotriva dorințelor și așteptărilor altor persoane. Dacă o persoană nu ține cont de așteptările altora atunci spunem că aceasta este insensibilă la opiniile altora și în aceiași măsură nu este

atașată normelor sociale fiind liberă să se angajeze în acte deviante. Ilustrativ în acest sens este cazul unui bărbat divorțat care are o probabilitate semnificativ mai mare de a se sinucide sau de a comite un furt decât aceea a unuia care menține relația cu soția. Acest lucru este bine fundamentat empiric de cercetările care s-au realizat asupra sinuciderii începând cu bine cunoscutul studiu a lui Emile Durkheim asupra sinuciderii realizat de acesta în sec XIX.

Angajamentul

Reprezintă dimensiunea rațională a legăturii sociale. Conform acesteia adoptarea unui comportament sau altul este rezultatul unei calcul rațional, o analiză costuri-beneficii în care sunt cântărite pe de o parte investițiile în comportamentele convenționale (timp, bani, status) și pe de altă parte pierderile ce ar putea fi suferite prin adoptarea unui comportament deviant. Thomas Hobbs în Leviathan scria că: „dintre toate pasiunile umane, cea care determină cel mai puțin oamenii să încalce normele sociale este teama" și nimeni nu poate nega faptul că cel mai adesea oamenii se conformează normelor sociale datorită fricii de pedepsele asociate cu încălcarea lor. Conceptul de angajament arată faptul că societatea este astfel organizată încât încălcarea normelor sociale poate avea consecințe asupra intereselor celor care adoptă o astfel de conduită. Mulți oameni, datorită vieții în societate câștigă bunuri, apreciere și reputație și nu doresc să piardă aceste lucruri. Aceste realizări permise de către societate, reprezintă o modalitate de asigurare a societății cu privire la faptul că membrii săi vor respecta normele sociale (Hirschi, 1969).

Implicarea

Se referă la participarea indivizilor la activități convenționale, valorizate social. Ideea principală este că persoanele angajate în diferite activități convenționale devin suficient de ocupate pentru a nu mai avea timpul și energia pentru a se angaja în activități cu caracter deviant. O

persoană angajată în activităţi convenţionale, legitime este legată de programe de lucru, planuri, termene etc. astfel încât oportunitatea de a comite acte deviante apare foarte rar. Mai mult chiar în cazul unei implicări majore este posibil ca individul nici să nu se mai gândească la activităţi deviante cu atât mai puţin să se angajeze în astfel de activităţi. Acest tip de explicaţie a protecţiei împotriva comportamentelor deviante a stat la baza multor programe sociale de combatere a infracţionalităţii juvenile. Potrivit lui Edwin Sutherland, *„în general în cazul delincvenţei juvenile, cea mai plauzibilă explicaţiei a factorului care face diferenţa dintre angajarea sau reţinerea tinerilor de la comiterea de infracţiuni este acela că cei din urmă beneficiază de numeroase oportunităţi de activităţi recreaţionale cu caracter convenţional faţă de cei dintâi cărora le lipsesc astfel de oportunităţi şi facilităţi"* (Cohen, 1956, p. 37).

Credinţa

Implică acceptarea şi însuşirea de către individ a sistemului de valori sociale promovate de către o societate. Potrivit teoriei controlului social societatea dispune de un sistem unitar de care pot fi violate. Dacă o persoană este ataşată unei valori neîmpărtăşite de către societate atunci nu este nimic de explicat. Întrebarea la care trebuie căutat răspuns este de ce o persoană încalcă o regulă pe care o acceptă? Răspunsul oferit de Hirschi este acela că credinţele sunt tratate ca simple cuvinte care nu înseamnă mare lucru dacă alte forme de control social lipsesc. O altă explicaţie este aceea că indivizii tind să raţionalizeze comportamentele astfel încât pot viola o normă morală şi să-şi menţină în acelaşi timp credinţa în acea normă morală (Hirschi, 1969).

Teoriile transmisiei culturale

Reprezintă o nouă direcţie teoretică în sociologia devianţei ce a apărut în ani 50" şi a fost reprezentată de lucrările unor sociologi ca Albert Cohen (*Băieţii delincvenţi*), Cloward Richard şi Lloyd E. Ohlin (*Delincvenţă şi oportunitate*), Walter Miller (*Cultura claselor de jos şi geneza*

delincvenței bandelor), Marvin Wolfang și Franco Ferracuti (*Subcultura violenței*) și are ca idee centrală faptul că comportamentele deviante sunt determinate de conformarea la modelele culturale oferite de o anumită subcultură care încurajează și sprijină astfel de comportamente. Unii autori (Shoemaker., D., 2005, p. 112) au apreciat că teoriile transmisiei culturale a delincvenței reprezintă completări și extinderi ale teoriilor dezorganizării sociale și anomiei din primele decenii ale secolului trecut și care au ca notă distinctă față de acestea concentrarea într-o mai mare măsură pe natura socială a delincvenței. Potrivit acestei perspective teoretice, subculturile delincvente apar ca răspuns la problemele sociale cu care unii membrii societății se confruntă. Dacă din punctul de vedere al Teoriei anomiei a lui Robert Merton devianța este rezultatul stării de frustrare resimțită de indivizii aparținând claselor de jos lipsiți de accesul la mijloacele instituționale de realizare a scopurilor valorizate social, pentru teoriile transmisiei culturale devianța este consecința învățării valorilor deviante în cadrul grupurilor sociale de care aparțin. O subcultură este compusă din dintr-un *„grup de persoane care participă la un sistem împărtășit* în *comun de valori și norme care se află în conflict cu cele ale culturii mai largi"* (Schmalleger, F., 1991, p. 87). O altă definiție asupra subculturilor deviante ne este oferită de Milton Gordon (1947, p. 40): potrivit căruia subcultura deviantă este: *„o subdiviziune de natură culturală, compusă dintr-o combinație de situații sociale multiple, așa cum sunt statusul de clasă, identitatea etnică, rezidența regională și cea urban-rurală, afilierea religioasă, dar care formează prin combinarea lor o unitate funcțională care are un impact integrat asupra individului participant"* (Milton Gordon, 1947, p. 40).

Noțiunea de subcultură delincventă a fost rezultatul analizei și interpretării modelelor culturale și stilurilor de viață ale unor grupuri sociale minoritare (mexicani, portoricani, italieni, africani) care potrivit statisticilor criminale din Statele Unite sunt responsabile pentru o proporție mai mare de infracțiuni decât alte grupuri minoritare

(scandinavi, germani, olandezi, japonezi) astfel încât s-a considerat că unele sunt mai înclinate să încalce legea decât altele.

Subculturile deviante apar atunci când indivizii aflaţi în circumstanţe asemănătoare, izolaţi social şi neglijaţi de societate se grupează pentru aşi asigura suport mutual. Subculturile deviante există în cadrul unei societăţi mai largi şi nu în afara acesteia iar membrii acestor subculturi sunt diferiţi de membrii culturii dominante. Teoriile subculturilor deviante explică modul cum acestea se formează, forma pe care acestea o iau şi modul în care acestea se reproduc de la o generaţie la alta. Astfel de exemplu, potrivit lui Marvin Wolfgang şi Franco Ferracuti, sistemul de valori al unei subculturi nu doar cere ci şi aşteaptă comportamente violente în anumite circumstanţe sociale (Wolfgang şi Feracutti, 1967).

Teoriile subculturilor deviante prezintă o serie de elemente comune: în primul rând faptul că comportamentele deviante se produc în cadrul unui grup sau bande care exercită o puternică influenţă asupra membrilor săi. De asemenea clasa socială, grupul de egali, sau alte contexte sociale sunt considerate a juca un rol important în modelarea comportamentelor indivizilor şi bandelor şi implicit în geneza comportamentelor deviante ale acestora. Subculturile deviante pot fi: subculturi reactive şi subculturi independente. O subcultură reactivă este aceea în care membrii unui grup social dezvoltă norme şi valori sociale care sunt un răspuns faţă de cultura dominantă şi în acelaşi timp opuse acesteia. Subculturile independente cuprind membrii unui grup social care susţin norme şi valori sociale specifice, diferite de cele ale culturii dominante dar care nu se află în opoziţie cu aceasta. Acestea reprezintă o soluţie diferită (independentă) la problemele vieţii cotidiene cu care se confruntă membrii acestui grup (Cohen, 1955).

Subculturile deviante prezintă o serie de caracteristici:

a) *nonutilitarismul*, se referă la faptul că relativ frecvent, membrii grupului aparţinând unei subculturi se angajează în activităţi delincvente fără a urmări beneficii de nici un fel ci pentru a-şi exprima

solidaritatea față de grup. Actul delincvent reprezintă astfel un mijloc de a întări coeziunea grupului. În acest sens, R. A. Cloward și L. E. Ohlin vorbesc de socializare anticipativă. Furtul unei mașini de exemplu de către membrul unei bande de tineri poate avea pentru membrii acestui grup semnificația unui act de curaj sau de bravură care aduce respect și faimă celui care a realizat-o.

b) *maliţiozitatea,* semnifică faptul că actul deviant nu este motivat de satisfacerea unei necesități materiale ci din plăcerea de a încălca interdicțiile, de a sfida societatea „legitimă" sau de ai pune pe ceilalți în situații dificile. Astfel se explică o serie de acte de vandalism săvârșite de către tineri, furtul unor bunuri sau alte activități cu caracter deviant;

c) *negativismul,* reprezintă atitudinea de negare a valorilor culturii dominante. Astfel subculturile deviante posedă norme, valori și reguli specifice și care se află în același timp în opoziție cu cele ale culturii dominante;

d) *versatilitatea,* exprimă faptul că membrii subculturilor delincvente nu sunt specializați pe anumite tipuri de activități infracționale și comit toate genurile de fapte și activități cu caracter infracțional;

e) *autonomia grupului delincvent,* se referă la faptul că relațiile din interiorul grupului sunt caracterizate de coeziune și exprimă solidaritatea membrilor grupului în timp ce relațiile cu membrii altor grupuri sau subculturi sunt ostile și conflictuale.

Teoria reacției la frustrare (Albert Cohen)

Este una din contribuțiile importante la explicarea comportamentelor infracționale și reprezintă rezultatul încercării autorului de a explica predominanța tinerilor aparținând claselor de jos în statisticile criminale și cauzele infracționalității non-economice (infracțiunile sexuale, violența, actele de huliganism etc) care nu erau explicate în teoria anomiei a lui Merton. Potrivit lui Albert Cohen, conduita infracțională a tinerilor reprezintă o „soluție" față de frustrarea

de status pe care aceştia o trăiesc datorită apartenenţei lor la clasa de jos care îi împiedică să realizeze succesul dorit pe căile şi cu mijloacele legitime. Termenul de *„reacţie la frustrare"* este inspirat din teoria psihanalitică şi descrie procesul prin care o persoană respinge deschis lucrurile pe care le doreşte şi la care aspiră dar pe care nu le poate obţine. Teoria reacţiei la frustrare prezintă patru asumpţii de bază:

1. Există un număr relativ mare de tineri (în principal băieţi) care experimentează eşecul şcolar;

2. Eşecul şcolar este corelat cu infracţionalitatea;

3. Eşecul şcolar este atribuit conflictului dintre valorile clasei de mijloc dominante promovate de către şcoală şi valorile clasei de jos căreia îi aparţin tinerii;

4. Conduitele delincvente se produc în cadrul bandelor de tineri care joacă un rol important în formarea unei imagini de sine pozitive a tinerilor şi care promovează valori antisociale (Cohen, 1955).

Potrivit lui Albert Cohen, apartenenţa la o clasă socială este asociată cu un sistem de valori şi un stil de viaţă. În cadrul clasei muncitoare (echivalată cu clasa de jos) educaţia copiilor este marcată de valorizarea spontaneităţii comportamentelor, tolerarea agresivităţii, slaba valorizare a educaţiei, de importanţa acordată prezentului şi neglijarea viitorului şi planificării pe lungă durată. De asemenea copii sunt învăţaţi să se conformeze autorităţii datorită aspectelor practice ale obedienţei şi nu datorită valorizării conformităţii şi asocierii acesteia cu reacţiile de afecţiune şi căldură sau dragostea părinţilor (Cohen, 1955). Prin contrast cultura clasei de mijloc care constituie contextul în care se socializează copii acestei clase este caracterizată de valorizarea ambiţiei, competiţiei, responsabilităţii individuale, realizărilor şi succesului în toate domeniile de activitate, preocuparea pentru amânarea gratificaţiilor imediate în favoare atingerii unor obiective importante pe termen lung, favorizarea planificării raţionale a activităţilor şi bugetului, planificarea viitorului, promovarea comportamentelor curtenitoare şi controlul agresivităţii fizice sau verbale în cadrul relaţiilor interpersonale,

încurajarea activităților recreaționale cu valoare educativă, și cultivarea atașamentului pentru proprietate și respectarea acesteia. Cele două sisteme de valori și stiluri de viață coexistă în societate dar contextul educațional este dominat de cultura clasei de mijloc (clasa dominantă). Evaluarea comportamentelor și performanțelor școlare se realizează din perspectiva acestui cod cultural al clasei de mijloc. Astfel elevii sunt apreciați în funcție de valori ca punctualitatea, bunul gust, controlul agresivității etc. caracteristice ale acestui cadru valoric. Acest lucru explică frecvența ridicată a evaluărilor negative a comportamentelor tinerilor din clasa de jos și eșecul școlar. Eșecul școlar conduce la o serie de probleme care includ și delincvența. Deoarece însă, valorile clasei de mijloc sunt general acceptate în societate, chiar și printre membrii clasei de jos, iar standardele de acceptare, realizare și recompensă sunt adoptate și de aceștia, aspirațiile sunt comune pentru membrii celor două clase sociale. Astfel conform lui A. Cohen, obținerea unui status social înalt, asociat cu recunoaștere socială, apreciere etc. reprezintă un obiectiv comun pentru toți membrii societății (în sensul scopurilor sociale dezirabile a lui R. Merton). Pentru anumiți indivizi, sau grupuri sociale, obținerea unor astfel de statusuri este blocată datorită faptului că le lipsesc mijloacele de atingere a unor astfel de poziții sociale. Aceștia nu reușesc să dobândească o educație bună, slujbe bine plătite etc. Tinerii din clasa de jos, afirmă A. Cohen (1955) le este blocată calea pentru atingerea unor statusuri ridicate în societate deoarece eșuează sistematic în obținerea unei educații bune și acest lucru conduce la insuccesul profesional unde obțin doar slujbe modeste, slab plătite. În condițiile în care accesul la mijloacele legitime de atingere a statusurilor sociale înalte la care aspiră este blocat, tinerii argumentează Albert Cohen, vor căuta mijloace ilegitime de atingere a acestora (în sensul atribuit de Robert Merton). Astfel pentru a depăși deprivarea de status în cadrul școlii, tinerii formează grupuri dintre care cele mai comune sunt bandele de tineri. Acestea dezvoltă niște grupuri sociale structurate în cadrul cărora se creează o serie de statusuri sociale și care reprezintă

în același timp niște grupuri exclusiviste care satisfac nevoia tinerilor de a obține anumite forme de status social care să le ofere recunoaștere, apreciere și satisfacție. În opinia lui Albert Cohen, motivul pentru care astfel de grupuri se formează este acela de a oferii un mijloc de obținere a unor bunuri sociale dezirabile (status, recunoaștere) celor cărora accesul la asemenea bunuri le este refuzat de către societatea și cultura dominantă. Astfel asemenea grupuri reprezintă o reacție la situația de marginalizare socială în care se găsesc unii tineri. Cohen susține că în situația în care școala și societatea în ansamblu reușesc să ofere soluții alternative pentru obținerea unor statusuri sociale care să furnizeze tinerilor din clasa de jos recunoaștere și posibilitatea de a-și dezvolta un sentiment de autovalorizare, astfel de grupuri nu s-ar forma. Sentimentele de respingere trăite ca urmare a respingerii și marginalizării din partea autorităților și majorității colegilor determină tinerii din clasele de jos să se asocieze în grupuri care dezvoltă o subcultură a căror norme orientează comportamentul în direcția respingerii a tot ceea ce este perceput ca fiind normal, decent sau bun. Această atitudine de respingere poate fi atât de puternică încât poate conduce la formarea și însușirea unor identități deviante de către tinerii din aceste grupuri. Comportamentele pe care aceștia le pot dezvolta sunt caracterizate de: lipsa de respect față de autorități, lipsa de punctualitate și nerespectarea regulamentelor școlare, comiterea unor infracțiuni minore și acte de vandalism sau a unor acte violente. Din acest motiv vom găsi în cadrul acestor subculturi deviante persoane care provin din clasele de jos, din rândul celor care înregistrează eșecuri școlare, a celor dezavantajați social sau a celor care nu au succes pe piața muncii (Cohen, 1955).

În concluzie putem spune că potrivit teoriei lui Albert Cohen, subculturile delincvent apar ca răspuns la blocarea accesului celor din clasele de jos la statusuri sociale înalte asociate cu succesul și recunoașterea socială și în același timp aceste subculturi reprezintă cadre sociale alternative care oferă acestora bunurile sociale la care

aspiră. Subculturile delincvente oferă persoanelor dezavantajate din clasa de jos mijloace de a face față situației de marginalizare socială și reprezintă în același timp o formă de „întoarcere în societate".

Teoria oportunităților diferențiale

O altă contribuție importantă la teoria transmiterii culturale a delincvenței este reprezentată de Teoria oportunităților diferențiale elaborată de Richard Cloward și Lloyd Ohlin. Potrivit acestei teorii în orice societate oamenii sunt socializați astfel încât să valorizeze succesul iar acesta poate fi obținut pe o cale legitimă sau pe o cale ilegitimă. Pentru a explica modul în care comportamentele deviante apar autorii au conceput un model teoretic al oportunităților legitime și ilegitime. Potrivit celor doi autori, orice societate posedă o structură de oportunități legitime (educație bună, slujbe calificate și bine plătite etc.) și o structură de oportunități ilegitime (carieră infracțională) iar accesul la fiecare dintre acestea se distribuie inegal. Astfel cei care au acces la mijloacele legitime de obținere a succesului folosesc structura de oportunități legitime iar cei cărora le este blocat accesul la căile legitime dar care își doresc succesul accesează structura de oportunități ilegitime. Autorii acestei teorii adaugă însă că și accesul la mijloace ilegitime este inegal (Cloward și Ohln, 1960).

Cei doi autori combină elemente ale teoriei anomiei a lui Robert Merton cu elemente ale teoriei asocierilor diferențiale a lui Sutherland pentru a explica motivul pentru care grupuri sociale diferite (în primul rând clasa muncitoare) aleg să adopte diferite tipuri de devianță. Ei apreciază că delincvența tinerilor din bandele de tineri este generată de blocarea oportunităților economice în cadrul instituțiilor convenționale din societatea americană iar natura acestei activități infracționale este determinată de caracteristicile vecinătății în care tânărul trăiește și într-o măsură mai mică de grupul de egali din care face parte sau alte grupuri cu care este asociat (Cloward și Ohln, 1960). Aceste caracteristici ale

BCU "IOAN SLAVICI" LIBRARY

comunității creează oportunitățile pentru comiterea unor acte infracționale. Tendințele spre conformitate sau devianță ale tinerilor se structurează în funcție de oportunitatea diferențială oferită de caracteristicile vecinătății și de mijloacele prin intermediul cărora grupul își realizează interesele, aspirațiile, dorințele. Există din acest punct de vedere trei tipuri de răspunsuri colective la situația de blocare a accesului la mijloacele legitime:

- *Bandele delincvente*, care urmăresc obținerea unor beneficii din activitatea infracțională;
- *Bandele violente*, specializate în acte de vandalism și violență;
- *Bandele sau grupurile asociale*, formate din indivizi consumatori de droguri.

Predominanța unuia sau altuia din aceste răspunsuri posibile este determinată de *„integrarea sistemului organizat de valori și comportamente legitime și ilegitime și de integrarea delincvenților de diferite vârste din comunitate" (Shoemaker, D., 2005, p. 122).*

Subculturile infracționale

Acest tip de răspuns subcultural apare în condițiile în care există în zonele de rezidență ale indivizilor din clasa de jos o comunitate stabilă, coezivă și care conține o formă de organizare a activităților infracționale. În aceste situații infractorii adulți devin modele sociale de succes pentru tineri și în același timp joacă și rolul de îndrumători pentru cei care se implică într-o activitate infracțională și își formează și exersează abilități și competențele necesare unei asemenea activități sub îndrumarea acestora. Integrarea și acomodarea dintre societatea convențională și cea criminală asigură stabilitatea și ordinea în comunitate. Între grupurile de infractori adulți și conformiști există o relație de interdependență și acomodare reciprocă. De exemplu bunurile provenite din furt sunt păstrate de tăinuitori și valorificate în comerțul legal. De asemenea există o formă de acomodare între cei puși să apere

ordinea publică și grupurile de infractori. Primii tolerează activitatea și oferă adesea protecție celor din urmă în schimbul unor avantaje personale sau al păstrării ordinii în comunitate. În felul acesta comportamentele infracționale se orientează spre activități aducătoare de venituri și evită violența. Conform lui Cloward și Ohlin, *„nu există loc în cadrul grupurilor criminale organizate pentru indivizii violenți și impredictibili"* (Cloward Ohlin, 1960. p. 167). Potrivit acelorași autori, organizarea și disciplina necesare pentru buna funcționare a unei bande specializate în furturi (de exemplu) exclude indivizii impulsivi și irațională.

Subculturile violente

Reprezintă un alt tip de răspuns subcultural ce apare în comunitățile în care nu există o formă stabilă de organizare socială a indivizilor din clasa de jos și unde nu există nici o subcultură delincventă formată. Deși în aceste comunități nu există forme organizate de criminalitate adultă și nici modele infracționale, discrepanța dintre scopurile sociale valorizate și accesul la mijloacele legitimate social de atingere a lor continuă să existe (Shoemaker, 2005, P. 123). În aceste comunități, lipsiți de modele comportamentale legitime sau delincvente și fără șanse de a obține recompense financiare, status social înalt etc prin participarea la piața muncii și mai mult neputându-se integra nici într-o bandă delincventă, tinerii tind să formeze un tip de bande de pe care Cloward și Ohlin le-au numit conflictuale. Emergența unor astfel de bande este explicată de către Cloward și Ohlin prin lipsa unor forme de control social exercitate de societatea convențională sau de către grupurile delincvente organizate (Shoemaker, 2005, p. 123). Violențele comise de tinerii din astfel de bande nu se datorează nici unor personalități psihopatice nici stării de frustrare pe care acești tinerii o trăiesc ci reprezintă modalități de obținere a unui tip de succes, status și recunoaștere socială pe care nu o pot obține în alt fel (idem).

Subculturile asociale

Reprezintă un alt tip de răspuns subcultural care se produce în comunitățile caracterizate de consumul de alcool și droguri. Potrivit lui Cloward și Ohlin, membrii bandelor asociale sunt formate din cei care eșuează atât în lumea convențională cât și în cea infracțională. De menționat faptul că nu toți cei care înregistrează acest dublu eșec devin membrii ai bandelor asociale. Mulți dintre cei care eșuează tind să-și limiteze aspirațiile și devin membrii ai grupurilor de consumatori de droguri de la colțul străzii (Cloward și Ohln, 1960).

Conform celor doi autorii, integrarea tinerilor cărora accesul la mijloacele legitime de obținere a succesului social și care trăiesc din acest motiv o stare de frustrare într-un tip sau altul de bandă depinde atât de personalitatea acestora dar mai ales de asociațiile, circumstanțele sociale și caracteristicile mediului lor de viață (Cloward și Ohln, 1960).

Cultura claselor de jos (Walter Miller)

O altă teorie ce încearcă să explice delincvența juvenilă prin intermediul factorilor socio-culturali este reprezentată de *Teoria claselor de jos* elaborată de către Walter Miller. Potrivit acestui autor nu există subculturi delincvente generatoare de delincvență așa cum a susținut Albert Cohen ci este vorba de un veritabil „sistem cultural" al claselor sociale defavorizate aflat în conflict cu „sistemul cultural „al claselor sociale favorizate. Conform lui Oscar Lewis (1959, 1961) *„există o veritabilă cultură a sărăciei în măsura în care categoriile sociale cele mai defavorizate dezvoltă un sistem de norme și valori care reprezintă un mod de adaptare față de dificultățile existenței"* (Rădulescu, 1998). Având în vedere noțiunea de *cultură a sărăciei* precum și cea de *transmisie culturală*, sociologul american a arătat că actele delincvente ale tinerilor nu pot fi considerate deviante deoarece ele reprezintă comportamente care se conformează la cerințele culturii clasei de apartenență. Motivația unor comportamente delincvente comise de către tinerii din clasele de jos

poate fi înțeleasă dacă luăm în considerare „forțele culturale" care exercită presiuni asupra conduitelor acestora. Așadar conform acestei teorii, delincvența este un produs natural al normelor, valorilor, atitudinilor și stilurilor de viață adoptate de către membrii claselor defavorizate ca urmare a apartenenței lor la cultura clasei de jos (Miller, 1958).

Cultura clasei de jos prezintă o serie de caracteristici distinctive. Cea mai importantă caracteristică a acesteia este orientarea sa către violarea deliberată a normelor și valorilor clasei de mijloc. Stilul de viață al indivizilor aparținând clasei de jos este definit de un set de preocupări și teme de interes diferite de cele ale altor culturi care au o largă răspândire, cer o atenție deosebită și un grad ridicat de implicare emoțională. Fiecare dintre aceste semnificații „focale" este concepută ca o dimensiune în cadrul căreia o largă și variată paletă de modele comportamentale poate fi adoptată de către indivizi diferiți în circumstanțe diferite. Dintre acestea cele mai importante sunt:

- *Beleaua:* Preocuparea pentru „belele" este o caracteristică dominantă a culturii clasei de jos. Conceptul semnifică o situație sau un anumit comportament care determină contactul nedorit cu autoritățile sau agențiile societății dominate de reprezentanții clasei de mijloc. Pentru membrii clasei de jos, bărbați femei sau copii „a intra în belea" sau a sta departe de „belele" reprezintă o preocupare importantă. Pentru bărbați, „a intra în belea" înseamnă cel mai adesea a fi implicați în incidente violente sau activități sexuale acompaniate de consumul de alcool și droguri. Pentru femei „beleaua" se referă în special la complicațiile asociate cu activități sexuale. Important de menționat aici este faptul că dorința exprimată de a evita comportamentele care încalcă normele morale se referă mai mult sau mai puțin explicit la codurile morale sau standardele legale „oficiale" și nu la dorința de a evita „intrarea în belea".

Dacă în cadrul clasei de mijloc un criteriu important pentru evaluarea statusului unei persoane este reprezentat realizările sale și simbolurile exterioare ale acesteia, în cadrul clasei de jos evaluarea se măsoară pe dimensiunea respectării-nerespectării legii. Încălcarea sau respectarea legii este valorizată diferit în funcție de individ și circumstanțe. În unele situații a intra în belea reprezintă o situație generatoare de prestigiu cum este de exemplu cea a apartenenței la anumite grupuri sau bande care este posibilă doar în urma demonstrării disponibilității de a încălca legea. Pentru un segment important de membrii ai clasei de jos „a intra în belea" nu este un mijloc de a câștiga prestigiu dar reprezintă un mijloc de a obține alte câștiguri valorizate cum ar fi primirea dovezii de dragostea și atașament din partea cuiva sau dobândirea unei stări de excitație și euforie. Așadar *„intrarea în belea"* este multifuncțională și servește pentru atingerea unor scopuri diverse.

- *Duritatea*: În cultura clasei de jos, duritatea reprezintă o combinație de calități și stări. Printre cele mai importante sunt îndemânările fizice cum sunt forța fizică, rezistența, îndemânarea sau „masculinitatea" simbolizată de lipsa sentimentalismelor, bravura în fața amenințărilor, tatuaje, dezinteresul pentru artă, și considerarea femeilor ca fiind niște obiecte ce trebuie cucerite. Modelul „durului" lipsit de frică, abil în lupta fizică, puternic a fost reprezentat de către personaje din filmele anilor 30" cum sunt gangsterii sau cowboy-i din western-uri. Preocuparea intensă pentru calitățile fizice în cultura clasei de jos a fost explicată de unii autorii (Sharp, 1995, p.129) prin constatarea existenței unei mari proporții de tineri din clasa de jos crescuți în familii monoparentale conduse de femei și lipsiți de prezența unui bărbat care să le ofere ocazia de a învăța componentele rolului de bărbat.

BCU IASI CENTRALA UNIVERSITARA LIBRARY

- *Isteţimea:* Este reprezentată de existența unor abilități de a păcălii sau înșela pe ceilalți și în același timp de a evita astfel de capcane, de a obține prin intermediul calităților spirituale și prin minimum de efort fizic diferite bunuri și avantaje (prin șmecherie). Această capacitate nu este însă una de natură intelectuală deoarece în cultura clasei de jos intelectualismul este respins deoarece este considerat un semn de efeminitate și slăbiciune. Modelul persoanei istețe este reprezentat în cultura clasei de jos de jucătorul profesionist de cărți, promotorul etc.
- *Excitarea*: Este reprezentată de căutarea deliberată a senzațiilor „tari", a pericolului, a riscului care determină o stare stimulare emoțională etc. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că pentru mulți reprezentanți ai clasei de jos viața are un ritm monoton fiind compusă din rutină și activități repetitive și lipsa unor stimulări emoționale. Din acest motiv căutarea unor stimulente emoționale devine o preocupare importantă pentru membrii clasei de jos. Printre activitățile cu rol de stimulare emoțională se găsesc consumul de alcool și droguri, practicarea jocurilor de noroc, escapadele nocturne în oraș, aventurile amoroase etc. Asemenea activități prilejuiesc contactul cu ocazii infracționale determinând adesea asumarea belelelor urmărite în mod premeditat.
- *Destinul*: Destinul și căutarea norocului reprezintă o preocupare importantă pentru indivizii aparținând claselor defavorizate și se află în strânsă legătură cu căutarea stimulentelor emoționale. Pentru mulți reprezentanți ai claselor defavorizate viața este supusă unor forțe situate deasupra lor asupra cărora nu au nici un control. Aceste forțe nu au neapărat un caracter supranatural și nu se referă la voința divină așa cum sugerează dogmele religioase ci sunt mai apropiate de conceptul de destin sau de percepere a individului ca un pion mișcat de forțe magice. Membrii claselor defavorizate se află mereu în căutarea

norocului, a conjuncturilor favorabile și evitarea ghinioanelor. Din această perspectivă, implicarea în activități infracționale reprezintă modalități de căutare a norocului și de forțare a destinului.

- *Autonomia*: În ceea ce privește controlul asupra propriului comportament, natura și gradul de extindere, în cadrul culturii claselor de jos există o preocupare importantă. În cadrul acestei culturi, este valorizată libertatea față de constrângeri externe, libertatea față de o autoritate superioară și autonomia personală. Negativ sunt valorizate prezența unei autorități externe, constrângerile externe și starea de dependență exprimată prin situații în care individului „i se poartă de grijă". În cadrul culturii clasei de jos există o legătură conceptuală strânsă între noțiunea de autoritate și cea de îngrijire sau creștere. Astfel a fi strâns controlat sau supravegheat echivalează cu situația de a fi îngrijit, a fi ajutat. Din acest motiv reacția negativă asupra autorității a regulilor și a controlului său autoritar se extinde și asupra acțiunilor acesteia de îngrijire, protecție, etc (Miller, 1958).

Deși aceste semnificații focale nu au un caracter delincvent propriu-zis, ele determină în schimb numeroase oportunități de încălcare a legii. Astfel căutarea senzațiilor tari poate conduce la consumul de droguri, implicarea în activități infracționale și contactul nedorit cu poliția și autoritățile. Valorizarea durității poate explica căutarea ocaziilor de a demonstra calitățile fizice și poate contribuii la amplificarea agresivității prin trecerea de la formele verbale la cele fizice. O serie întreagă de atitudini, practici, comportamente și valori caracteristice culturii clasei de jos concură la susținerea și menținerea trăsăturilor de bază ale culturii claselor de jos și la stilul de viață derivat din aceasta. În domeniile în care acestea diferă față de caracteristicile culturii clasei de mijloc, acțiunile care au drept scop conformarea la cerințele culturii clasei de jos pot conduce la violarea normelor și

valorilor clasei de mijloc și sunt percepute ca fiind încălcări deliberate și răutăcioase de către cei ce aderă la cultura clasei de mijloc. Acest lucru nu înseamnă că violarea codurilor morale ale clasei de mijloc reprezintă orientarea fundamentală a culturii clasei de jos. Trăsăturile caracteristice ale culturii clasei de jos nu sunt în întregime orientate împotriva celor din clasa de mijloc ci doar conțin elemente care facilitează astfel de violări. Potrivit lui Walter Miller, cauza principală a comportamentelor infracționale a tinerilor nu este reprezentată de existența unor atitudini ostile de respingere a valorilor și modelelor comportamentale specifice culturii clasei de mijloc induse de cultura clasei de jos ci derivă din efortul pozitiv de a achiziționa valorile dominante ale culturii de apartenență și de a se conforma normelor sale implicite și explicite.

Teoria etichetării

Teoria etichetării este un produs al curentului interacționist care s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului XX în sociologie. Reprezentanții interacționismului simbolic inițiat de George H. Mead și dezvoltat ulterior de Herbert Blumer și discipolii săi Erving Goffman, Howard S. Becker și Edwin Lemert au susținut ideea că faptele sociale se formează în cadrul proceselor de interacțiune socială dintre indivizi, în condițiile participării acestora la lumea cotidiană a simbolurilor și semnificațiilor reciproc împărtășite în care totul se negociază, nimic nefiind predeterminat (Rădulescu, S. M., 1998, p. 95). Această orientare teoretică precum și etnometodologia reprezentată de Harold Garfinkel și Erving Goffman care și-a propus să înlăture bariera artificială dintre cunoașterea științifică și cea comună au realizat o schimbare a centrului de interes a sociologilor de la aspectele deterministe ale acțiunii sociale la preocuparea pentru descrierea și interpretarea acesteia. Astfel în centrul preocupărilor sociologilor au ajuns comunitățile formate din devianți și marginali, cum sunt consumatorii de marijuana (H. S. Becker), bolnavii mentali din spitalele psihiatrice (E. Goffman), delincvenții (E. Lemert) etc. În concordanță cu noua orientare teoretică,

sociologii care au pus bazele teoriei etichetării au renunțat să mai caute răspunsul la întrebarea de esență deterministă: „de ce individul încalcă normele sociale?" și au început să-și pună întrebări legate de „modul în care un comportament ajunge să fie considerat ca fiind deviant". Opinia împărtășită de către adepții acestei noi teorii este aceea că nici un comportament nu este în sine deviant ci este definit ca atare în urma interacțiunilor sociale în cursul cărora indivizii reacționează față de conduitele altor indivizii care nu seamănă cu cele ale majorității și astfel ajung să fie etichetate ca deviante (Lemert, 1951). Unul dintre primii sociologi care au susținut această idee a fost Frederick Thrasher (1927 (Shoemaker, 2009) care în lucrările sale referitoare la bandele de delincvenți tineri a evidențiat potențialul negativ al etichetei oficiale de delincvent. Câțiva ani mai târziu, Franck Tannenbaum (1938), a introdus termenul de *„dramatizare a răului"* prin intermediul căruia explica modul în care procesul de definire, identificare, calificare a comportamentului unei persoane sau segregarea acesteia față de ceilalți indivizi și supunerea ei unui tratament diferit conduce la transformarea comportamentului acesteia într-unul care seamănă cu cel descris de oficiali. În felul acesta, o persoană care a fost oficial considerată deviantă tinde să devină deviantă așa cum a fost caracterizată de către instanțele de control social. Aceste idei au fost exprimate în lucrarea sa *Crimă și comunitate* în care sunt cuprinse concluziile studiului său realizat asupra băieților din ariile periferice ale orașelor și a celor din zonele rezidențiale. Potrivit consemnărilor lui Tannenbaum, ambele grupuri de tineri se angajau în acțiuni tipice pentru vârsta adolescenței cum sunt: agresiunile fizice, actele de vandalism, furturi minore, chiulul de la școală sau consumul de alcool și droguri dar atitudinea autorităților (reacția socială) față de cele două grupuri de tineri era diferită. Dacă comportamentele celor din primul grup era etichetat de către profesori, vecini sau autorități ca fiind „problematic" și simptomatic pentru o viitoare carieră infracțională cele ale tinerilor din cartierele rezidențiale era apreciat ca fiind unul normal pentru perioada adolescenței iar

abaterile scuzabile. Atitudinea autorităților față de grupul de tineri din clasa de jos era una de *„dramatizare a răului"*, de accentuare a pericolului social al comportamentelor lor și din acest motiv de pedepsire exemplară a acestor comportamente prin internarea lor în școli de corecție etc. Ca urmare a acestor sancțiuni, comportamentele tinerilor se agravau și mai mult iar școlile de corecție reprezentau o ocazie de a învăța tehnici de comitere a infracțiunilor. După eliberare acești tineri, respinși de societate și având șanse reduse de reabilitare se angajau în cariere infracționale acceptând ideea că sunt cu adevărat delincvenți.

Edwin Lemert, considerat întemeietorul abordării „reacției sociale", a fost cel care a dezvoltat conceptele de *devianță primară* și *devianță secundară.* În accepțiunea sa, devianța primară, poate avea o mulțime de factori determinanți de natură biologică, psihologică sau socială iar individul nu se consideră pe sine ca fiind deviant în acest stadiu. Devianța secundară apare în urma devianței primare, include acceptarea statutului de deviant și reprezintă un mod de adaptare, de atac sau de apărare la reacția socială față de devianța primară. Potrivit acestui autor, reacția socială reprezintă un obiectiv mult mai important de studiat deoarece arată limitele toleranței comunității și modul în care societatea creează devianța prin intermediul agenților de control social (Lemert, 1951). Howard Becker (1963), considerat unul dintre fondatorii *teoriei etichetării* introduce termenul de *„antreprenor moral"* pentru a descrie indivizii care se angajează în campanii de scoatere în afara legii a unor comportamente și de etichetare a lor ca dăunătoare și „criminale". Astfel de campanii au fost cele desfășurate de mișcare prohibiționistă de interzicere a producerii și comercializării produselor alcoolice, condamnarea prostituției etc. De asemenea campanii de redefinire a devianței au fost conduse și de grupuri considerate deviante, proces care a fost denumit: „contestarea stigmei" (Schur, 1980). Howard Becker (1973) a fost cel care a realizat și o clasificare a tipurilor de deviați. Astfel el distinge între *devianții autentici,* cei care violează normele sociale și care sunt recunoscuți ca atare de către

societate; *falşii devianţi*, cei care se conformează normelor sociale dar sunt percepuţi incorect ca fiind devianţi şi *devianţii secreţi*, cei care încalcă normele sociale dar nu sunt văzuţi sau percepuţi ca devianţi. Deşii această din urmă categorie de devianţi se află în contradicţie cu teoria etichetării, Becker explică că este vorba de o categorie de comportamente pe care le numim în mod obişnuit nonconformiste şi care nu sunt percepute ca încălcări ale normelor sociale dar pot fi oricând considerate ca fiind deviante (Shoemaker, 2005, p. 212).

O altă problemă tratată de către teoreticienii teoriei etichetării a fost aceea a felului în care persoana etichetată ca deviantă reacţionează la etichetă. Potrivit autorilor teoriei, persoanele care primesc eticheta de devianţi încearcă să reziste efectelor negative ale etichetării dar în timp ce unele reuşesc acest lucru altele eşuează şi se comportă în concordanţă cu „rolul atribuit". Este posibil de asemenea ca unele persoane etichetate ca deviante să-şi modifice comportamentul ca urmare a dorinţei de a evita efectele negative ale etichetării.

Deşii autorii *teoriei etichetării* au definit devianţa în termenii interacţiunilor sociale, au accentuat şi importanţa grupurilor şi asocierilor de persoane cu etichetă de deviant în acceptarea reacţiei sociale faţă de comportamentele definite ca deviante. Potrivit lui Howard Becker, aprecierea comportamentului unei persoane ca fiind deviant şi punerea unei etichete cum ar fi cea de „hoţ", „criminal" „abuzator" etc. va conduce în final şi la excluderea acesteia din societatea convenţională. Conform lui Becker, acest proces de segregare care creează outsideri, conduce la asocierea lor în grupuri deviante care suportă o astfel de etichetă şi poate contribui la crearea şi însuşirea de către indivizii care le compun a unor identităţi deviante. Identificarea cu un grup deviant organizat, fiind în concepţia aceluiaşi autor şi punctul final în cariera unui deviant (Becker, 1973). Grupul deviant poate servi de asemenea ca un catalizator pentru transformarea unui rol deviant dintr-unul negativ într-unul acceptabil din punct de vedere social, cum este cazul alcoolicilor care se întâlnesc în cadrul unor grupuri de autoajutorare cum sunt „alcoolici anonimi".

Așadar din punctul de vedere al teoriei etichetării devianța nu este o caracteristică a unui comportament realizat de o persoană ci este consecința aplicării de către alții a unor reguli și sancțiuni asupra acestuia. Deviantul este persoana asupra căreia eticheta de deviant a fost aplicată cu succes iar comportamentul deviant este cel care a fost etichetat astfel.

Teoria etichetării poate fi caracterizată sintetic potrivit lui S. M. Rădulescu (1998, p. 96) de următoarele enunțuri:

a) Toți oamenii într-un moment sau altul al vieții lor încalcă normele sociale și prin urmare împărțirea acestora în devianți și conformiști este inaplicabilă;

b) Încălcarea normelor sociale care în majoritatea cazurilor nu este detectată poate fi denumită „ devianță primară";

c) Calificarea unui act ca fiind deviant nu este dependentă de caracteristicile actului în sine ci de definițiile date de către indivizii și grupurile care au puterea de a eticheta devianța. Drept urmare devianța este dependentă de reacția socială față de încălcarea normelor sociale, categoriile de indivizi implicate și situațiile particulare în care se produc aceste abateri;

d) Indivizii care sunt etichetați devianți nu-și consideră conduită deviantă ci perfect normală și doar din momentul în care ea a fost etichetată ca atare de către societate (devianța secundară) ajung să accepte eticheta, să-și însușească statutul de deviant și să asimileze atributele identității de deviant. Statusul pe care îl primesc îi determină să adopte conduite conforme cu aceasta, să caute compania unor persoane care au același statut și împărtășesc același stil de viață.

Așadar potrivit acestei teorii, devianța, nu este o calitate a comportamentului unei persoane ci este consecința aplicării de către alții a unor reguli și sancțiuni asupra unor persoane care au încălcat o normă socială. Deviantul nu este prin urmare persoana care a încălcat o normă socială ci persoana căreia i-a fost aplicată cu succes eticheta de deviant. Urmând aceiași logică comportamentele deviante nu sunt cele

care încalcă o normă socială ci acelea care sunt etichetate ca fiind deviante de către ceilalți.

Contribuția importantă pe care teoria etichetării o aduce la înțelegerea și explicarea devianței se referă în principal la evidențierea rolului agențiile de control social și în special instituțiile de reeducare sau de efectuare a pedepselor în crearea devianței delincvenței), în întărirea motivațiilor infracționale și crearea carierele delincvente. În plus această orientare teoretică evidențiind pericolele instituționalizării și dependenței prelungite de instituțiile de control social, a avut o influență benefică asupra politicilor penale susținând umanizarea mediilor carcerale. Limitele acestei teorii sunt cele caracteristice pentru concepțiile fenomenologice: accentul excesiv pus pe factorii subiectivi care reduce explicația sociologică la o simplă interpretare de semnificații, ignorarea cauzelor primare ale devianței în favoarea cauzelor secundare determinate de etichetă și ignorarea devianței cu caracter secret și a actelor deviante comise de cei care dețin puterea (Rădulescu, 1998, Rădulescu, 2003).

Teoria neutralizării (David Matza)

Teoria a fost elaborată de către Gresham Sykes și David Matza și a fost inspirată de evaluarea critică realizată de cei doi autori asupra *Teoriei asocierilor diferențiale* a lui E. Sutherland. Studiile ulterioare efectuate de aceștia asupra delincvenței juvenile i-au condus la elaborarea unei teorii asupra devianței care a fost prezentată în lucrarea *Delinquency and Drift* publicată în 1964. Teoria neutralizării este raliată modelului teoretic al învățării sociale care consideră că comportamentele deviante ca și alte comportamente sociale sunt rezultatul unui proces de învățare care are loc în contextul interacțiunilor sociale. Una din tezele de bază ale acestei teorii este aceea că învățarea comportamentelor delincvente implică:

a) Învățarea tehnicilor de comitere a infracțiunilor;

b) Învățarea motivelor, raționalizărilor, atitudinilor necesare comiterii infracțiunilor.

David Matza a constatat că dacă procesul învățării este destul de bine cunoscut, conținuturile învățării sunt mult mai puțin cunoscute (Matza, 1964). Singura orientare teoretică care a adus o contribuție importantă în această direcție este orientarea subculturilor delincvente. Caracteristica de bază a subculturilor delincvente este aceea că reprezintă un sistem de valori opuse celor ale culturii dominante din societate. Din această perspectivă sistemul cultural alternativ apare ca fiind sistemul cultural dominant inversat și generează o forță ce se opune ordinii sociale. Modelul subculturilor delincvente prezintă însă o mulțime de deficiențe și unii autori (Cohen, A., 1995) nu mai consideră delincvenței juvenilă ca fiind un tip de comportament opus valorilor și normelor sociale aparținând culturii dominante. Natura acestor defecte și posibilele modele explicative alternative sau modificate care să explice o mare parte din comportamentele delincvente ale tinerilor au condus pe cei doi autori la elaborarea unei noi teorii referitoare la delincvența juvenilă. Sykes și Matza au făcut o serie de observații pe baza căreia și-au construit teoria. Acestea pot fi sintetizate astfel:

- Contrar așteptărilor teoriilor transmisiei culturale, delincvenții trăiesc sentimente de rușine și vinovăție cu privire la actele delincvente comise;
- Delincvenții respectă și admiră adesea persoanele oneste și cinstite (a se vedea relatările delincvenților cu privire la preotul devotat și cinstit, mama iubitoare și devotată etc);
- Tinerii delincvenți trasează o linie de demarcație între persoanele care pot fi victimizate și cele care nu pot fi victimizate (victimizarea devine o funcție a distanței sociale dintre delincvent și ceilalți);
- Delincvenții nu sunt în întregime imuni la cerințele de conformitate venite dinspre societatea convențională (Există o mare probabilitate ca familiile delincvenților să condamne actele delincvente așa cum este și orientarea societății convenționale și

acest lucru se întâmplă și în cazul familiilor implicate în diferite tipuri de activități ilegale) (Sykes and Matza, 1957).

Pornind de la aceste constatări, cei doi autori și-au propus să explice de ce delincvența juvenilă se produce în condițiile în care tinerii ca și majoritatea membrilor societății sunt mai mult sau mai puțin atașați de valorile și sistemul normativ dominant din societate. Întrebarea la care aceștia au încercat să răspundă a fost: Cum este posibil ca oamenii să încalce normele sociale în care cred? Un prim indiciu în acest sens este oferit de faptul că valorile sociale și normele sociale care derivă din acestea nu iau decât arareori forma unor imperative absolute. În plus valorile și normele care ghidează comportamentele indivizilor sunt limitate în ceea ce privește conformarea la prescripțiile lor de către elemente ca timpul, locul, persoana și circumstanțele sociale. Prohibiția împotriva omuciderii de exemplu nu se aplică „dușmanilor" în timpul unui conflict, celor ce pun în aplicare o sentință judecătorească sau celor aflați în legitimă apărare (Sykes și Matza, 1957). Sistemul normativ al unei societăți este marcat așa cum remarca Williams de flexibilitate (Williams, Robin., p. 28), ceea ce înseamnă că nu este un corp de reguli ce trebuie respectate foarte strict în orice circumstanțe. Flexibilitatea se întâlnește și în practica judiciară și este cuprinsă în regulile care privesc aprecierea circumstanțelor ce anulează responsabilitatea pentru comiterea unei infracțiuni. Astfel, imaturitatea, necesitatea, autoapărarea, boala mintală, starea de intoxicare cu alcool sau alte droguri sau compulsiunea sunt frecvent utilizate în instanță ca argumente pentru anularea responsabilității pentru actele infracționale comise. În felul acesta, arătând că a lipsit intenția săvârșirii unei infracțiuni, individul poate evita responsabilitatea legală, morală și desigur sancțiunile din partea societății. Potrivit lui David Matza, „ *O mare parte din actele delincvente se bazează pe ceea ce este o extensie esențială și nerecunoscută de apărare împotriva infracțiunii comise care ia forma unei justificări a actului deviant care este validă din punctul de vedere al delincventului dar care în*

același timp este respinsă de către sistemul legal sau de societate în întregul ei" (Sykes și Matza, 1957, p. 127) Aceste justificări sunt în fapt niște raționalizări. Ele apar în urma comiterii unor acte delincvente și au rolul de a proteja făptuitorul împotriva autoînvinovățirii și împotriva blamului altor persoane. Potrivit celor doi autori (Sykes, Matza) aceste raționalizări preced comiterea unor acte delincvente și le fac în același timp posibile. Această posibilitate este menționată de către Sutherland dar nu este dezvoltată în teoria sa. Atitudine de dezaprobare a conduitelor delincvente ce rezultă din internalizarea normelor sociale și atitudinea conformistă a celorlalți este neutralizată și anihilată de către aceste mecanisme de raționalizare. În același timp controlul social care are rolul de a inhiba motivația pentru comportamentul delincvent este făcut inoperațional iar individul devine liber pentru a se angaja în comportamente infracționale fără a suferii daune serioase în ceea ce privește imaginea de sine. Așadar, delincventul nu este în opoziție totală cu societatea convențională iar pentru a se angaja în activități infracționale trebuie să dețină tehnici de raționalizare a actelor delincvente. David Matza a numit aceste mecanisme de justificare a comportamentelor infracționale *„tehnici de neutralizare"* și a apreciat că reprezintă o componentă esențială a ceea ce Sutherland a numit *„definiții favorabile încălcării legii"*. Potrivit aceluiași autor aceste tehnici de neutralizare joacă un rol mai important în geneza comportamentelor delincvente decât învățarea imperativelor morale, valorilor sau atitudinilor favorabile încălcării legii. Analizând aceste tehnici, David Matza a apreciat că acestea se pot grupa în patru categorii distincte: *negarea responsabilității, negarea prejudiciului, negarea victimei, condamnarea condamnatorilor și apelul la o loialitatea mai înaltă (Sykes și Matza, 1957).*

Negarea responsabilității

Reprezintă una din cele mai importante tehnici de neutralizare a responsabilității pentru comiterea unui act delincvent. În măsura în care delincventul se poate defini pe sine ca lipsit de responsabilitate pentru

actul deviant, dezaprobarea celorlalți, a lui însuși și eficiența controlului social va fi anihilată. În legislația penală există o serie de precizări cu privire la situațiile în care prejudiciile sau vătămările suferite de către victimă sunt neintenționate și unde lipsește responsabilitatea și în același timp situațiile în care responsabilitatea este prezentă. Ca și tehnică de neutralizare a vinei negarea responsabilității se extinde mult dincolo de pretenția că actul deviant este un accident sau de negarea responsabilității personale pentru aceasta. Se consideră că actul deviant este determinat de forțe situate deasupra individului și în afara controlului acestuia cum este cazul unui mediu familial disfuncțional, a unor părinți neiubitori, prieteni nepotriviți, vecinătate săracă etc.

Negarea prejudiciului

O altă tehnică importantă de neutralizare a se centrează pe prejudiciul sau vătămarea produsă de un act delincvent. Negarea prejudiciului reprezintă o modalitate de raționalizare și legitimare a conduitei utilizată adesea de către delincvenți pentru a schimba interpretarea propriilor conduite de către ei înșine sau de către public. Codul penal face o distincție între actele care sunt greșite și cele care sunt ilegale dar nu și imorale. Delincvenții pot face și ei o asemenea distincție în evaluarea vinovăției propriilor comportamente. Astfel pentru delincvent, aprecierea vinovăției legate de comportamentul său se poate referii la problema existenței unei persoane care să fie afectată de fapta sa iar acest lucru poate conduce la o mulțime de interpretări. Vandalismul poate fi definit de exemplu de către delincvent ca o simplă stricăciune pe care persoana care a suferit prejudiciul și-o poate permite fără probleme și nu ar trebui să facă prea mult caz. În mod similar, autorul furtului unei mașini poate interpreta acest act ca un împrumut" iar o luptă între bande pe stradă poate fi considerată o „neînțelegere" între băieții etc. Aceste exemple arată că delincvenții consideră adeseori că actele lor nu produc cu adevărat un rău chiar dacă contravin legii. Așa cum prin negarea responsabilității legătura dintre individ și faptele

sale poate fi întreruptă și negarea prejudiciului conduce la ruperea legăturii dintre actele acestuia și consecințele sale.

Negarea victimei

În cazul în care delincventul acceptă responsabilitatea pentru faptele sale contrare legii și admite faptul că acestea au produs pagube sau vătămări indignarea altora sau propria indignare poate fi neutralizată prin invocarea circumstanțelor în care s-a produs incidentul și care absolvă de vinovăție făptașul. Delincventul poate pretinde faptul că vătămarea sau paguba nu pot fi considerate cu adevărat ca prejudicii deoarece sunt în realitate consecințe ale aplicării unor pedepse binemeritate victimei sau a răzbunării unor fapte reprobabile ale acesteia. În felul acesta printr-o manevră subtilă delincventul se plasează în poziția justițiarului care pedepsește un comportament condamnabil. Exemple în acest sens pot fi atacurile asupra homosexualilor, a membrilor unor minorități, agresarea unor profesori prea severi, furturile dintr-un magazin aparținând unui patron necinstit etc. În toate aceste cazuri delincventul poate susține că victima „a meritat ceea ce a pățit". Un alt element ce poate susține această strategie de negare a victimei este prezența în cadrul culturii populare a unor tipuri de infractori, personaje populare de genul Robin Hood, haiduci, sau a detectivului particular hotărât să facă dreptate cu orice preț, inclusiv acela al încălcării legii. Asemenea personaje atrag simpatia publicului iar persoanele delincvente pot vedea faptele lor ca fiind comportamente ce se încadrează într-un asemenea rol. Pentru a nega existența victimei este necesar ca aceasta să fie transformată într-un personaj ce merită să fie pedepsit și prin urmare poate fi o țintă potrivită pentru actele sale delincvente. Dacă existența victimei va fi negată sau nu depinde și de prezența fizică a acesteia în momentul comiterii acțiunii indiferent de celelalte circumstanțe ale infracțiunii. Astfel în cazurile în care victima este absentă (cazul furturilor din locuință),

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

necunoscută sau abstractă conştiinţa existenţei acesteia este diminuată joacă un rol importantă în punerea în funcţiune a mecanismelor negării victimei.

Condamnarea condamnatorilor

Reprezintă o altă tehnică de neutralizare a vinei utilizată de către persoanele delincvente care constă în blamarea persoanelor sau instanţelor cu rol de control social cum sunt: poliţia, profesorii, autorităţile etc. Specific acestei tehnici de neutralizare a vinei este mutarea accentului de pe actele reprobabile ale delincvenţilor pe motivaţia şi comportamentul celor care dezaprobă comportamentele lor deviante. Astfel aceştia sunt acuzaţi de ipocrizie, de faptul că sunt ei înşişi devianţi ascunşi şi de faptul că sunt mânaţi de interese personale. Responsabilitatea actelor deviante este în felul acesta transferată asupra lumii în care trăiesc, a societăţii corupte şi a oficialilor ipocriţi care predică moralitatea fără a oferii şi exemple personale în acest sens. Din această perspectivă cei acuzaţi de acte deviante consideră ca fiind nedreaptă şi inechitabilă sancţionarea actelor lor şi ignorarea devianţei comise de reprezentanţii autorităţilor publice. Pe de altă parte percepţia faptului că acordarea recompenselor pentru conformitate cum ar fi succesul sau bunăstarea materială se datorează mai mult influenţei de care dispun indivizii care le obţin şi norocului şi nu naturii conformiste a acestor comportamente contribuie şi mai mult la diminuarea valorii comportamentelor conformiste. Acest tip de judecată joacă un rol important în respingerea sancţiunilor negative ataşate comportamentelor care violează normele sociale. Blamarea altora constituie astfel o metodă de schimbare a subiectului de dialog de la relaţia dintre propriile comportamente delincvente şi reacţia celorlalţi prin intermediul căreia îşi pot anihila sentimentele de vinovăţie sau de regret pentru comiterea unor astfel de acte.

Apelul la o loialitate mai înaltă

A cincea și cea din urmă tehnică de neutralizare a controlului social intern și extern este reprezentată de sacrificarea cerințelor societății în favoarea celor ale unor grupuri sociale mai mici de care delincventul aparține cum este cazul familiei, grupului de prieteni sau bandei. Trebuie precizat însă faptul că aceasta nu înseamnă neapărat repudierea imperativelor sistemului normativ dominant ci doar faptul că individul eșuează în respectarea lor. Delincventul se poate simții prins într-o dilemă care nu poate fi soluționată decât prin încălcării legii. Încălcarea normelor sociale se produce în acest caz datorită faptului că normele grupului de apartenență sau cerințele acestuia sunt mai presante și cer o loialitate mai înaltă decât în cazul celor ale sistemului normativ dominant.

Tehnicile de neutralizare pot să nu fie suficient de puternice pentru a apăra individul de forțele derivate din internalizarea normelor și valorilor sociale și de reacțiile celorlalți membrii ai societății care solicită conformarea la aceste norme și din acest motiv, tinerii delincvenți par să trăiască sentimente de rușine și vinovăție atunci când sunt puși în situația de a da socoteală pentru faptele lor. unii dintre acești tineri delincvenți pot fi atât de izolați de lumea convențională și conformistă încât nu au nevoie de tehnicile de neutralizare pentru a se angaja în activități infracționale. Cu toate acestea se poate argumenta că tehnicile de neutralizare joacă un rol crucial în diminuarea eficienței controlului social și explică o mare parte din comportamentele delincvente. În orice caz, tehnicile de neutralizare apar ca oferind o direcție promițătoare de investigare a cauzelor delincvenței juvenile. Pe măsură ce noi informații sunt furnizate cu privire la mecanismele tehnicilor de neutralizare, originea lor, consecințele lor, putem ajunge la o înțelegere mai bună a delincvenței juvenilă și a devianței de la sistemul normativ dominant.

Valoarea explicativă a acestei teorii referitor la conexiunea dintre comportamentele infracționale și consumul de alcool și droguri rezidă

în principal în evidențierea rolului tehnicilor de neutralizare în anihilarea diferitelor forme de control social care conduc la apariția unor conduite deviante diverse printre care și cele două menționate mai sus care la rândul lor se pot influența reciproc.

2.5. Teorii privind consumul și dependența de alcool și droguri

Oamenii utilizează și abuzează de substanțe psihoactive din preistorie. Astfel alcoolul a fost cunoscut și utilizat de încă din epoca de piatră și din neolitic. Aborigenii din Australia utilizau o anumită specie de broaște pentru a obține halucinogene pe care le utilizau în practicile lor magico-religioase în timp ce mexicanii recoltau cactușii Peyote pentru același scop. Opium-ul și substanțele derivate din el au fost utilizate multă vreme pentru a reduce durerea și ca tonic. Faimosul vin Mariani consumat de regina Victoria conținea opiu și cocaină. Canabis-ul la rândul său, a fost utilizat încă de acum 4500 de ani.

Putem spune astfel că drogurile reprezintă o componentă a culturii noastre populare (este ilustrativă în acest sens imaginea omizii lui Lewis Carroll stând în vârful unei ciuperci uriașe și fumând din narghilea).

Consumul substanțelor psihoactive este diferit de dependență sau adicție. Utilizarea acestor categorii de substanțe poate presupune:

- *Consumul experimental*, individul poate încerca un drog pentru prima dată sau poate avea primele experiențe,
- *Consumul recreațional*, individul consumă droguri în diferite ocazii și situații sociale, consumul fiind întâlnit doar în asemenea contexte,
- *Consumul dependent*, individul a dezvoltat un model de consum dependent față de o categorie de droguri și utilizarea acestora devine continuă în pofida consecințelor asupra vieții personale pe multiple planuri: muncă, viața de familie etc. Dependența afectează consumatorul atât psihic cât și fizic. La instalarea dependentei de droguri (inclusiv etnobotanice), în creier au loc

anumite schimbări de natură neurochimică care afectează capacitatea de stăpânire de sine si de luare a deciziilor.

Problemele pot apare în oricare din aceste stadii, nu doar în stadiul instalării dependenței (Goldman, 2007). De exemplu folosirea substanțelor volatile poate duce la moarte chiar în cazul unei singure utilizări. Uzul recreațional al heroinei poate fi intermitent dar poate conduce la creșterea riscului de supradoză deoarece toleranța crește. Conturarea acestor categorii poate fi dificilă deoarece este greu de determinat ce reprezintă „uzul recreațional" sau „dependența". Este posibil ca cineva să se afle în toate aceste stadii, de exemplu acesta poate fi dependent de amfetamine și să experimenteze cocaină.

Problemele cauzate de consumul de substanțe psihoactive nu sunt nici ele fenomene noi. Scriitorul englez John Jones, relatând despre efectele consumului de vin și opiu în lucrarea sa *„Revelarea misterelor opiului"*, descria astfel efectele consumului îndelungat al acestor substanțe: *„Înfățișare îmbătrânită, mers împiedicat, tremurături ale mâinilor, slăbiciuni ale memoriei, scurtarea duratei vieții, dificultăți și pericole în abandonarea bruscă a consumului, permanenta și tiranica dorință de a le consuma"*. (John Jones, 1700 în Porter, 1991, p. 51).

Consumul dependent de droguri

Definiția dată de Organizația Mondială a Sănătății dependenței de droguri ([1]) include faptul că această condiție poate fi psihologică și fizică. Acest lucru este demonstrat prin intermediul comportamentelor dependenților și constrângerea pe care aceștia o resimt de a consuma drogul și care poate fi continuă sau periodică. Continuarea consumului se poate întâmpla fie datorită nevoii de a experimenta plăcerea, fie pentru a evita efectele sevrajului. Dezvoltarea toleranței față de

[1] OMS definește dependența ca fiind starea fizică sau psihică ce rezultă din interacțiunea unui organism cu o substanță, caracterizată prin modificări de comportament și alte reacții, însoțite întotdeauna de nevoia de a lua substanța în mod continuu sau periodic, pentru a-i resimți efectele psihice și pentru a înlătura suferințele.

substanță nu este neapărat necesară. Această definiție recunoaște de asemenea că dependența se poate produce în relație cu mai mult de o substanță în același timp (OMS, 1969).

Edwards și Gross (1976), au propus o descriere a simptomului dependenței față de alcool care conține șapte elemente. Ideea sindromului de dependență a influențat multă vreme gândirea și cercetările în domeniul dependenței. Individul dependent prezintă mai multe sau toate simptomele de mai jos:

- O restrângere a gamei de droguri consumate. Comportamentul de procurare și consum al drogului începe să joace un rol din ce în ce mai important în viața individului, devine o activitate zilnică în comparație cu alte responsabilități și cerințe.
- Proeminența comportamentului. Consumul drogului are prioritate față de orice altceva.
- Toleranță crescută. Cantități crescute de drog sunt necesare pentru a obține aceleași efecte. Această creștere evoluează până la un moment determinat specific pentru fiecare drog în parte. De exemplu în cazul alcoolului toleranța scade de la un moment astfel încât se poate ajunge la situația în care cantități mici de drog să poată produce intoxicația.
- Sevraje repetate. La încetarea consumului se produc simptome măsurabile caracteristice stării de sevraj.
- Calmarea stărilor de sevraj prin consum de drog. Stările de sevraj sunt evitate prin continuarea consumul de drog.
- Conștientizarea în mod subiectiv a stării de constrângere. Persoana poate realiza faptul că consumul de drog îi face rău dar continuă să-l consume și poate găsi foarte greu să nu se gândească la acesta confruntându-se cu o dorință imperioasă de a o consuma.
- Revenire rapidă după abținere. Nivelul de consum anterior este atins foarte repede după o perioadă de abținere (Edwards și Gross, 1976).

Acești factori au fost rapid văzuți (WHO, 1969). ca fiind relevanți pentru alte categorii de substanțe psihoactive decât alcoolul iar ideea sindromului de dependență a evoluat în contemporaneitate la noțiunea de dependență.

Teorii și modele explicative privind dependența de substanțe

Consumul abuziv și instalarea dependenței față de alcool și droguri au fost explicate prin intermediul unei game largi de factori individuali care îl pot influența, considerându-se că aceștia pot da seama într-o anumită măsură de cauzele care conduc la aceasta. Cunoașterea acestor factori poate avea o anumită utilitatea în înțelegerea consumului abuziv și a dependenței dar nu reprezintă o explicație satisfăcătoare. Pentru a înțelege mai mult avem nevoie de o teorie. Dicționarul Oxford ([2]) definește teoria ca un *„sistem de idei sau afirmații care explică ceva, în special pe baza unor principii independente de acel ceva ce urmează a fi explicat"* sau „Formularea de cunoștințe despre ceva sau gândire speculativă, concepția sistematică despre ceva". În concepția lui Mc Murran (1994): teoriile ne ajută să înțelegem procesele prin care factorii acționează și în același timp ajută la potrivirea faptelor observate.

Pentru orice abordare teoretică pentru a potrivi faptele (privitoare la consumul de drog), trebuie să descrie procesul de inițiere, menținere, instalarea dependenței referitor la orice categorie de substanță și procesele implicate în schimbare (Mc Murran, 1994).

O teorie este așadar un model dinamic, sistematic de înțelegere a realității studiate și ne ajută să formulăm cel mai adecvat răspuns la problemele pe care aceasta le ridică. Există o gamă largă de teorii care încearcă să explice formarea dependenței de substanțe. În principal acesta pot fi cuprinse în trei categorii: biologice, psihosociale și sociologice. Unele dintre acestea au un pronunțat caracter exclusivist

[2] Oxford English Dictionary (2010), third edition, Oxford University Press, p. 306;

insistând asupra „purităţii" lor în baza formaţiei profesionale, experienţei, credinţelor şi valorilor personale ale promotorilor lor. În cazul specialiştilor din domeniu există aproape întotdeauna un ataşament faţă de o teorie sau alta.

Modelele teoretice explicative cu privire la consumul, abuzul şi dependenţa faţă de droguri au cunoscut o dezvoltare semnificativă în epoca contemporană. În principiu ele încearcă să răspundă la întrebări de genul: De ce oamenii consumă substanţe psihoactive? Care sunt factorii care influenţează consumul, abuzul şi instalarea dependenţei faţă de astfel de substanţe? Cum anume consumul devine abuz? Cum anume se instalează dependenţa? Etc. În acest moment există trei tipuri majore de explicaţii teoretice referitoare la consumul, abuzul şi dependenţa faţă de substanţe psihoactive: teorii biologice, teorii psihologice şi teorii sociologice. Fiecare dintre aceste tipuri de explicaţii se concentrează pe o categorie distinctă de factori şi prezintă mai multe variante.

2.5.1. Explicaţii biologice asupra consumului, abuzului şi dependenţei de alcool şi droguri

În cadrul teoriilor biologice există două zone de interes: acelea care se concentrează pe interacţiunile biochimice care au loc la nivelul organismului între individ şi substanţă şi cele care se concentrează asupra factorilor genetici.

Neuronii şi neurotransmiţătorii

Toate substanţele psihoactive acţionează asupra sistemului nervos care este compus dintr-o reţea complexă de neuroni. Neuronii sunt celulele individuale ale sistemului nervos şi au rolul de a conduce „mesaje" prin intermediul impulsurilor nervoase. Legăturile dintre neuroni sunt realizate de mediatorii chimici (neurotransmiţători) descărcaţi în fanta sinaptică (spaţiul dintre doi neuroni învecinaţi) atunci când impulsul nervos atinge sinapsa. În conexiunea dintre două sinapse, A şi B, un impuls electric traversând neuronul A spre sinapsă şi descarcă un

neurotransmițător în spațiul sinaptic. De cealaltă parte a spațiului sinaptic, suprafața neuronului B, sunt stimulați receptorii specifici pentru respectivul neurotransmițător. Branșarea neurotransmițătorului cu receptorul poate stimula neuronul B să declanșeze un nou impuls electric (excitație) sau dimpotrivă poate inhiba transmiterea impulsului (inhibiție) prin blocarea descărcării neurotransmițătorului. Drogurile deseori acționează ca imitatori ai neurotransmițătorilor, dar pot acționa de asemenea asupra proceselor metabolice sau a altor procese chimice implicate în acest sistem electro-chimic extrem de complex. Cinci neurotransmițători au fost studiați în legătură cu comportamentul adictic (Milkman, 1983):

Monoaminele

Monoaminele sunt un grup de neurotransmițători cele mai cunoscute fiind noradrenalina, serotonina și dopamina. Deficitul de serotonină este asociată cu riscul de dependență față de alcool. Dopamina joacă la rândul ei un rol important în întărirea nevoii de consum al unui drog. Astfel consumul unor droguri cum este cocaina duce la creșterea concentrației extracelulare de dopamină care la rândul eu este asociată cu percepția unei stări de euforie care contribuie la întărirea nevoii de consum a drogului. Cercetările în domeniu continuă în direcția determinării mai precise a modului în care neurotransmițătorii sunt implicați în formarea dependenței față de diverse substanțe psihoactive (Volkov, 2004).

Acidul aminobutiric gamma

Acidul aminobutiric gamma este un neurotransmițător cu rol inhibitor care reduce capacitatea neuronului de a conduce un impuls nervos. Drogurile sedative inclusiv benzodiazepinele și alcoolul acționează parțial într-o manieră similară.

Endorfinele

Endorfinele sunt opioide naturale secretate de corpul uman care fac parte dintre neurotransmițători și care au receptori specifici. Ele sunt responsabile de recunoașterea și răspunsul la durere fiind niște

analgezice naturale. Endorfinele se diferenţiază prin diferitele tipuri de efecte pe care le au asupra receptorilor. Astfel există endorfine antagoniste (de exemplu nalaxona) care blochează efectul endorfinelor şi a opiaceelor. Acestea sunt utilizate în tratamentul dependenţei de opioide şi alcool având un efect de diminuare a dorinţei de consum de alcool sau droguri şi de menţinere a abstinenţei (Collins, 1979).

Factorii genetici

Există dovezi clare asupra faptului că ereditatea joacă un rol important în crearea predispoziţiei unei persoane spre dependenţa faţă de substanţe. Studiile realizate asupra familiilor de alcoolici au evidenţiat rolul important jucat de factorii genetici în dezvoltarea dependenţei. Astfel cercetările realizate asupra copiilor adoptaţi au reliefat faptul că deşi aceştia au fost crescuţi în familii care nu au probleme cu alcoolul, cei care proveneau din familii de alcoolici aveau o probabilitate mult mai mare să devină alcoolici la rândul lor. (Heath, 1995). Se estimează că 20-25% din cei care au dezvoltat o dependenţă severă faţă de alcool pot avea o predispoziţie genetică. (Badway, 1996).

Teoriile biologice sunt reperele cele mai importante pentru abordarea medicală a dependenţelor. Avansul rapid al cercetărilor în domeniul geneticii şi al neuropsihofarmacologiei deschid noi posibilităţi în înţelegerea şi tratamentul adicţiilor având efect şi asupra criminalităţii relaţionate cu consumul de alcool şi droguri.

2.5.2. Explicaţii psihologice ale consumului, abuzului şi dependenţei faţă de substanţe psihoactive

Teoriile psihologice pun în cea mai mare parte accentul fie pe trăsăturile de personalitate ale consumatorilor de alcool sau droguri fie pe mecanismele de „întărire" a consumului evidenţiate în cazul celor care consumă abuziv astfel de substanţe.

Personalitatea

Teoriile asupra personalității se situează undeva între cele biologice și cele psihologice. Personalitatea este un termen larg care nu are o singură definiție. Otter și Martin (1996) grupează teoriile personalității în cinci clase:

- Teoriile personalității adictive, reprezintă cele mai simple și cele mai vechi explicații bazate pe ideea existenței unei caracteristici psihologice a persoanei care determină dezvoltarea unei dependențe față de drog, cum ar fi de exemplu tipul „melancolic",
- Teoriile trăsăturilor, care identifică o serie de trăsături cum ar fi: agresiunea, extroversiunea, introversiunea, etc, care permit identificarea unui model capabil să descrie întreaga personalitate,
- Teoriile învățării sociale, se concentrează asupra interacțiunilor dintre individ și mediul său social,
- Teoriile psihanalitice, subliniază tendințele inconștiente și mecanismele de apărare ale eului,
- Abordările fenomenologice, pun accentul pe experiența subiectivă trăită a individului și pe semnificațiile individuale.

Termenul *„personalitate adictivă"* este uneori utilizat de către psihologi dar Nathan (1988) și alții au pus în discuție validitatea acestui concept, concluzionând că nu există un tip de personalitate care să predispună mai mult decât altele la abuzul sau dezvoltarea unor dependențe față de droguri. Diferite aspecte ale personalității au fost asociate cu abuzul față de substanțe. Astfel, Zukerman (1979), a identificat senzația de căutare permanentă ca o trăsătură comună a celor ce aleg să consume droguri sau care au tendința de a utiliza medicamente pentru reducerea stresului. Alți factori de personalitate care sunt asociați cu consumul de substanțe se referă la caracteristicile specifice personalității antisociale, personalității dezorganizate, trăsături ca: asumarea riscului, căutarea noutății, dependența de recompensă etc (Otter și Martin, 1996). Aceste aspecte relevate de către teorie sunt utile pentru înțelegerea conexiunii dintre consumul de alcool și droguri și

infracționalitate în sensul că evidențiază influența unor trăsături de personalitate care pot explica cel puțin în parte propensiunea adolescenților și tinerilor pentru comportamente deviante cum sunt cele două a căror relație ne-am propus să o investigăm în cadrul cercetării cuprinse în lucrarea de față.

Teoriile psihologice din cea de a doua categorie explică comportamentele adictive prin intermediul proceselor care au loc în mintea persoanei, în opoziție cu cele care au loc în structurile biologice cum ar fi creierul. Mc Murran (1994), subliniază șase astfel de teorii care satisfac criteriile de științificitate și care au relevanță pentru dependența de droguri:

- Condiționarea clasică.
- Condiționarea operantă.
- Teoria proceselor de opunere.
- Teoria expectanței.
- Teoria învățării sociale.
- Teoria problemelor comportamentale.

Condiționarea clasică

Teoria condiționării clasice a fost dezvoltată de medicul rus Ivan Pavlov (1849-1936). Pavlov a descoperit că câinii salivau în momentul în care vedeau că li se pune farfuria pentru mâncare în așteptarea hranei care urma să vină. Producerea salivei era un comportament care se producea în momentul în care animalul era capabil să asocieze un stimul (farfuria pentru hrană) cu un altul (hrana). Această asociere poate fi învățată. Pavlov a repetat experimentul utilizând ca stimul sunetul unui clopoțel pentru a vedea dacă asocierea se mai produce. Acest lucru s-a confirmat însă, chiar și în cazurile în care hrana nu a mai venit. Hrana a fost stimulul necondiționat iar salivarea inițială ca răspuns la hrană este răspunsul necondiționat. Sunetul clopoțelului este stimulul condiționat iar salivarea ca răspuns la sunetul clopoțelului este răspunsul condiționat. Condiționarea clasică este relevantă pentru inițierea răspunsului și anticiparea abuzului de droguri (Cicu, Georgescu, Moldovan, 2007).

Condiționarea operantă

Multe din activitățile pe care le realizăm sunt învățate. Condiționarea operantă, se concentrează asupra modului cum se realizează această învățare. Probabilitatea ca un comportament să fie întărit depinde de recompensele și pedepsele care sunt primite în relație cu acesta. Întărirea poate fi pozitivă (obținerea stării de „bine" căutate) sau negativă (evitarea senzațiilor neplăcute produse de fenomenul de sevraj). Pedeapsa poate descuraja comportamentul. Reîntărirea este subiectivă, ceea ce plăcut pentru o persoană poate fi neplăcut pentru alta. Frecvența, promptitudinea și regularitatea reîntăririlor acționează ca factori mediatori (Cicu, Georgescu, Moldovan, 2007).

Teoria proceselor antagoniste

Teoria proceselor antagoniste (Solomon, 1980) pornește de la premisa că indivizii temperează în mod automat plăcerile și neplăcerile extreme. Mintea caută să restabilească homeostazia (o stare stabilă) prin producerea unor stări opuse, contrarii. În timp răspunsul la un stimul va diminua și în cele din urmă starea de sevraj se va produce astfel încât efectul de echilibrare va devenii dominant și răspunsul persoanei va fi opus celui experimentat în momentul în care a desfășurat acțiunea. Cineva într-un bar poate experimenta plăcerea ca răspuns la ingestia de alcool dar creierul său, în încercarea de a echilibra această tendință va produce o stare opusă astfel încât acesta va înceta să mai simtă plăcerea și va resimți o stare disconfort sau de sevraj. În timp individul poate ajunge să recunoască acesta și să mărească consumul în încercarea de a retrăii plăcerea sau pentru a evita neplăcerea (și astfel ne întoarcem la conceptul de întărire negativă). Rezultatul va fi o și mai puternică reacție de echilibrare și o stare de sevraj mai puternică.

Teoria expectanței

Capacitatea de a prognoza rezultatele potențiale ale unui comportament este preocuparea majoră a teoriei expectanței (Tolman,

1932). Aceasta porneşte de la premisă că oricine posedă ceva cunoştinţe despre consecinţele probabile ale unui comportament în baza observaţiilor proprii şi a experienţei. Aceste rezultate aşteptate nu trebuie neapărat să aibă o legătură cu efectele reale ale consumului de droguri. De exemplu observarea utilizării consumului de alcool ca mijloc de relaxare va conduce la apariţia convingerii că alcoolul induce calmul şi combate stresul. Această convingere poate fi temperată de diferite circumstanţe, context şi stimuli interni. Atunci când venim de la serviciu agitaţi şi obosiţi, alcoolul poate fi utilizat ca mijloc de relaxare acasă. Dimpotrivă atunci când ni se oferă o băutură la o petrecere ne aşteptăm să ne simţim energici şi binedispuşi şi în general alcoolul este asociat cu o gamă largă de aşteptări legate de creşterea încrederii în sine şi vioiciune.

Teoria învăţării sociale

Dezvoltată de Bandura (1977), teoria învăţării sociale prezintă trei aspecte referitoare la consumul de droguri:

- Comportamentul este modelat de acele rezultate pe care o persoană se aşteaptă să fie produse de o anumită acţiune. Efectele de gratificaţie pe termen scurt ale unei substanţe psihoactive include sentimentul de bună dispoziţie ori de îndepărtare a senzaţiilor neplăcute provocate de starea de sevraj. Beneficiile pe termen lung ale încetării consumului pot fi mai puţin motivante decât recompensele pe termen scurt ale consumului.
- Modelarea, individul poate învăţa că un anumit comportament are anumite rezultate particulare prin intermediul observării comportamentului altora în mod direct şi indirect. Aceasta poate include imagini media şi comportamentul parental.
- Auto-eficienţa, capacitatea percepută a individului de a schimba un comportament este importantă. Chiar şi atunci când efectele negative ale consumului de droguri sunt recunoscute, dacă

persoana în cauză nu se simte ea însăși capabilă să schimbe comportamentul este improbabil să încerce.

Teoria problemelor comportamentale

Problemele comportamentale cum sunt consumul de droguri sunt văzute ca fiind legate în cazul indivizilor. Teoria se concentrează asupra a trei domenii de interes: personalitatea, mediul și comportamentul. Fiecare din acestea dispune de declanșatori și mecanisme de control în relație cu diferite probleme de comportament din a căror acțiune combinată rezultă un anumit nivel de dispoziție. Această teorie argumentează că este neobișnuit să întâlnim indivizi cu probleme legate de consumul de droguri fără ca această problemă să nu fie parte dintr-o problemă comportamentală mai amplă (Sher, 1987).

Printre teoriile psihologice cu relevanță pentru problematica dependenței de droguri mai putem include:

Teoria acțiunii întemeiate (reasoned action)

O altă teorie cu caracter integrativ, întemeiată de Azjen și Fishbein (1980), sugerează faptul că acțiunea este rezultatul atitudinii cuiva față de un comportament, normele sale subiective sau convingerile sale vis a vis de acesta și de forța acestor convingeri. Convingerile personale ale unui individ pot fi influențate de percepția modului în care gândesc alte persoane semnificative pentru individul în cauză. Teoria prezintă o serie de limitări legate de confuzia între atitudini și norme subiective și de obstacolele cu care se poate confrunta individul legate de abilități personale, timp și diverse constrângeri.

Locus control

Conceptul de locus control este un model explicativ care se oprește asupra unei singure trăsături a personalității. Ea se centrează asupra credinței individului asupra controlului personal. Acesta poate fi perceput ca fiind extern, individul percepe circumstanțele personale ca

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

depinzând de acțiuni ale altor oameni, altor factori ori destin; sau intern, individul le percepe ca fiind sub controlul său. Persoanele dependente au o mai mare probabilitate de a avea un locus control extern, simțindu-se fără putere asupra circumstanțelor vieții lor și fără puterea de a-și schimba comportamentul de consumatori de drog. Literatura din acest domeniu este contradictorie, în anumite cazuri dependenții de droguri apar ca având mai degrabă un locus control intern. Martin și Otter (1996) au abordat implicațiile și potențialul conceptului de locus control în relație cu dependențele de substanțe.

2.5.3. Factori sociali și de mediu cu influență asupra consumului abuzului și dependenței de alcool și droguri

Din perspectiva teoriilor sociologice, dependența de droguri trebuie explicată mai degrabă ca un proces social, rezultatul acțiunii unor factori de natură socială și mai puțin ca rezultatul interacțiunilor dintre proprietățile fizice ale drogurilor și organismul uman. Teoriile sociologice subliniază faptul că societățile care produc nivele ridicate de tensiune internă ca vinovăția, stresul, suprimarea agresiunilor, conflicte și tensiuni sexuale au rate ridicate de consumatori și dependenți de droguri. Acest lucru sugerează faptul că rolul primar al drogurilor este acela de a reduce anxietatea. Altă idee cuprinsă în cadrul acestui model este aceea că societățile care sunt permisive și încurajează consumul de alcool și droguri înregistrează rate mai mari de dependenți. Aceste teorii examinează de asemenea rolul actorilor sociali care sunt producători de droguri. Este de asemenea luată în considerare influența mass-media asupra comportamentului de consumator.

Din perspectiva teoriilor sociologice reabilitarea și reintegrarea socială a dependenților implică schimbarea societății. Impactul factorilor sociali asupra consumului de droguri a fost prezentat și în prima parte a capitolului, iar recunoașterea rolului factorilor de mediu în inițierea și menținerea consumului de droguri ne ajută să vedem teoriile într-un context mai larg.

Explicațiile timpurii asupra problemelor dependenței față de substanțe se concentrează asupra aspectelor morale, considerând individul care a dezvoltat o dependență o persoană slabă, lipsită de voință și „păcătoasă". Asemenea explicații au predominat până la începutul secolului al-XIX-a. Din perspectiva unor asemenea înțelegeri, reabilitarea persoanelor afectate de asemenea „căderi morale" se bazează pe pedeapsă și pe convertirea religioasă. Astăzi, putem privi asemenea interpretări ca fiind demodate dar ele rămân încă larg răspândite în rândul nespecialiștilor și a unei minorități din rândul specialiștilor din domeniul profesiunilor sociale (Schaler, 1991; Hirschman, 1995).

O variabilă corelată cu consumul de alcool și droguri este reprezentată de către vârstă. Un studiu cuprinzător realizat în anul 1994 în Marea Britanie asupra copiilor cu vârste între 15 și 16 ani (Miller și Plant, 1996) a identificat un procent de peste 40% de utilizatori de droguri ilicite în cadrul acestei categorii de vârstă. Acest lucru nu înseamnă că toți acești tineri vor deveni utilizatori de droguri și în viitor. Din 45% din tinerii cercetați, doar 15% au consumat droguri în mod constant (Ramsay și Spiller, 1997).

Din perspectivă istorică s-a constatat că bărbații au o mai mare probabilitate de a devenii consumatori de droguri decât femeile, dar date mai recente au arătat faptul că femeile tind să reducă diferența în ceea ce privește consumul de alcool și tutun. Raportul actual dintre bărbații și femeile care consumă droguri este de 3: 1. Situația este însă ceva mai complexă, dacă urmărim raporturile dintre consumatorii bărbați și femei în cazul unor categorii de substanțe psihoactive putem constata că acestea se micșorează.

Nici o dovadă nu sugerează faptul că consumul de droguri este limitat la un grup anume, deși anumite droguri pot fi în mare măsură neacceptate și prohibite în anumite culturi sau acceptate și disponibile din abundență în altele. În acest domeniu nu sau realizat prea multe cercetări iar datele sunt nesigure datorită interferenței altor categorii de

factori cum sunt sărăcia, deprivarea socială sau evenimente istorice. Există nevoia de a recunoaşte impactul diferitelor culturi unele asupra altora şi cum influenţează acestea propensiunea spre consumul de droguri.

Clasa socială bazată pe statutul profesional are o relaţie complexă cu consumul de droguri. Factori ca sărăcia, localizarea geografică, disponibilitatea şi cultura acţionează din nou ca agenţi distorsionatori. Statutul de şomer s-a dovedit a fi mai strâns corelat cu probabilitatea de a consuma alcool, deşi lipsa unui loc de muncă sugerează mai degrabă reducerea consumului datorită reducerii venitului care să îl susţină iar veniturile ridicate sunt asociate cu un consum redus de alcool sau alte droguri (Dolard, 1945; Caswell, Pledger, Hooper, 2003; Room, 2005).

Rolul *grupului de egali* în utilizarea substanţelor psihoactive a fost relevat în special în relaţie cu prevenirea consumului şi promovarea sănătăţii. Termenul „presiunea grupului" este adesea utilizat deşi acesta sugerează cumva o influenţă negativă asupra subiectului care este pasiv şi lipsit de apărare. În realitate prieteniile şi relaţiile din cadrul grupului de egali sunt interactive. Acolo unde relaţiile parentale sunt percepute ca inadecvate şi unde consumul de droguri a început deja, influenţa grupului de egali poate fi puternică. Kandel (1980) sugerează faptul că tinerii îşi aleg prietenii din rândul celor asemănători lor iar socializarea în cadrul grupului de prieteni presupune adoptarea reciprocă a credinţelor, atitudinilor şi comportamentelor. Existenţa consumatorilor de droguri în rândul grupului poate prezice adoptarea acestui comportament şi de către alţi membri ai grupului (Steinberg, 1994). Tinerii pot forma grupuri pentru a susţine comportamentul lor de consumatori de droguri şi pot deveni consumatori de droguri ca urmare a presiunii grupului.

Influenţa grupului nu se limitează la grupul de egali şi nu este neapărat negativă. Relaţiile dintre membrii grupului de egali pot avea şi aspecte pozitive incluzând prietenia, suportul, şi acceptanţa. Toate aceste lucruri au fost observate de Mc Kegany şi Barnard (1992) în

studiul lor asupra unui grup de narcomani. Aceștia foloseau heroină pe care obișnuiau să și-o injecteze utilizând aceeași seringă. Deși acest comportament era recunoscut ca riscant, relațiile din cadrul grupului relevau și aspecte pozitive constând în încredere și solidaritate. Influența grupului este utilizată pentru valențele sale pozitive în schimbarea comportamentelor de consumator de drog în cadrul lucrului cu grupurile, a metodei celor 12 pași sau în cadrul altor tipuri de grupuri de întrajutorare. Rolul familiei în generarea comportamentelor de consumator a fost pusă în evidență de o serie de cercetări. Ideea că familiile destrămate favorizează apariția unor comportamente deviante printre care și consumul de substanțe psihoactive este prea simplistă pentru a fi acceptată. Ce constituie o familie destrămată este de asemenea o chestiune discutabilă (Wells și Rankin, 1991). Ei sugerează faptul că procesele familiale sub forma activităților de creștere a copiilor, caracterizate prin căldură, afecțiune, fermitate, și supraveghere parentală sunt mai importante decât structura familială în relație cu comportamentele deviante.

Utilizarea drogurilor este caracterizată de *tendințe și mode.* Aceasta are de-a face într-o anumită măsură cu accesul indivizilor la substanțe psihoactive. Atunci când o substanță devine ușor accesibilă și ieftină este mai probabil ca aceasta să fie utilizată de consumatori. Un exemplu în acest sens poate fi reprezentat de valurile de noi consumatori de heroină înregistrați în societatea Britanică în ultimii 30 de ani (Fass, 1979). Disponibilitatea locală a drogului reflectă o imagine mai cuprinzătoare a fenomenului. O bună recoltă de frunze de coca (materia primă din care se produce cocaina) în America de Sud, combinată cu o modalitate de transport mai avantajoasă și mai ieftină poate duce la o cantitate mai mare de droguri ce ajung pe străzile țărilor europene. Datorită ofertei mari pe piața drogurilor, prețul acestora este forțat să coboare. Până la a ajunge pe piață la consumatori, drogurile trec prin multe mâini. Tranzacțiile cu droguri sunt afaceri cu producători, muncitori, angajați și angajatori și desigur consumatori. Ca

și alte afaceri, afacerile cu droguri sunt subiect al relațiilor de piață și depind de jocul cererii și ofertei. Astfel de forțe pot fi manipulate. Lipsa unor droguri de pe piață poate fi un fenomen natural sau poate fi creat în mod deliberat și va avea ca efect creșterea prețului și / sau reducerea calității acestora ceea ce poate duce la schimbarea preferințelor consumatorilor spre alte categorii de droguri disponibile pe piață. Abundența drogurilor pe piață este un alt fenomen posibil care poate duce la creșterea purității acestora, scăderea prețului și creșterea riscului de supradoză în rândul consumatorilor. Alți factori care influențează disponibilitatea drogurilor include dezvoltarea tehnologiilor de fabricare a acestora care duce la apariția unor produse mult mai „complexe" în cadrul laboratoarelor chimice implicate în acest gen de afaceri care dispun de dotările și substanțele necesare. Impactul legislației și succesul sau insuccesul intervențiilor menite să reducă oferta de droguri vor fi influențate de factori geografici, resursele disponibile pentru aplicarea unor astfel de politici și pentru susținerea măsurilor polițienești de combatere a traficului dar și de prioritățile consumatorilor (Gruenewald, Jhonson, Treno, 2002).

Accesibilitatea nu depinde doar de măsură în care oamenii pot obține drogurile ci și de modul în care societatea privește și judecă uzul și abuzul de asemenea produse. Canabisul, odată demonizat ca un drog potențial letal, care duce în mod cert la degradare socială și morală, este văzut astăzi ca fiind relativ inofensiv și chiar social acceptat. Gin-ul vândut în Anglia în mari cantități oamenilor săraci și evitat de cei din înalta societate este astăzi un ingredient nelipsit de la cele mai pretențioase petreceri (Makela, 1983). Consumul ceaiului în secolul al-XIX-lea era văzut ca potențial periculos în timp ce opium-ul și cocaina erau și au rămas până la începutul secolului XX acceptate și vândute fără nici o restricție. Anumite droguri au fost strâns legate de anumite mode culturale în special cultura tinerilor și scena muzicală. Un exemplu recent este reprezentat de explozia drogurilor „de discotecă" în timpul anilor 80' și 90'. Ecstasy a devenit drogul unei întregi generații

de amatori de rave. Drogurile vechi ca LSD-ul și amfetaminele au fost redescoperite și au dat o nouă identitate culturală alături de muzică, modă și literatură (Makela, 1983).

Deși unii oameni trăiesc experiențe neplăcute cu ocazia la primei încercări de consum de droguri (mulți noi consumatori de alcool se simt rău după prima încercare), rezultatele pozitive par să cântărească mai mult decât cele negative. Ca și practician angajat în ajutorarea dependenților de droguri pentru a opri sau controla consumul, la prima vedere a problemelor cauzate de consum, poate fi câteodată ușor să uiți aspectele pozitive. Oamenii nu folosesc substanțe psihoactive care îi fac să se simtă îngrozitor afară de cazul în care există și anumite câștiguri certe (Zuckerman, 1979).

O simplă analiză costuri beneficii se produce în cazul multor oameni în raport cu decizia de a consuma o categorie sau alta de droguri. Oamenii consumă droguri deoarece acestea îi fac să se simtă bine, într-un fel special, mai sociabili, mai relaxați, îi ajută să perceapă lucrurile mai profund sau într-un mod neașteptat să fie acceptați de egalii lor, să se simtă plini de energie sau calmi. Ființa umană este curioasă, dornică să experimenteze multe lucruri iar consumul de droguri este una dintre acestea (Rodner, 2005). Pentru cei mai mulți oameni folosirea drogurilor are mai multe plusuri decât minusuri.

Teoria porții de intrare a drogurilor

Ideea că utilizarea unui drog acționează ca o poartă de intrare, pentru consumul de droguri conducând de la un drog la altul, de la cele mai „ușoare" la cele mai periculoase este cuprinsă în așa numita *„teorie a porții de intrare"*. În interpretarea dovezilor trebuie însă să manifestăm precauție. Studiile realizate indică faptul că utilizarea timpurie a drogurilor licite ca tutunul și alcoolul poate avea valoare predictivă asupra consumului viitor de droguri ilicite (Yamaguchi și Kandel, 1984) dar nu există nici o dovadă care să sugereze faptul că drogurile așa numite ușoare, cum ar fi canabisul, conduc la consumul unor droguri

„tari" ca de exemplu heroina. De aici decurge unul din argumentele folosite în dezincriminarea drogurilor uşoare, şi anume necesitatea de a împiedica consumatorii să vină în contact cu piaţa neagră care este o sursă a unei game largi de droguri. (Vanyukov, 2006).

Printre factorii sociali care influenţează consumul şi dependenţa faţă de alcool şi droguri se regăseşte şi *deprivarea socială*. Deprivarea socială este un termen cuprinzător ce include: sărăcia, condiţiile grele de viaţă, accesul restricţionat la educaţie, transport, muncă, recreere. Deşi cel mai adesea a fost asociată cu mediul urban, deprivarea socială poate fi considerată într-o măsură semnificativă şi un aspect al vieţii rurale. O familie de patru persoane locuind într-o căsuţă modestă dintr-o localitate rurală poate suferii la fel de multă „deprivare" ca şi un tânăr ce locuieşte la periferia unei mari metropole (Marmot, 1997,Baumann, 2007). Potrivit Consiliului Consultativ în Dependenţa de Droguri din Ţara Galilor deprivarea: „Se relaţionează mult mai subtil cu evoluţia spre dependenţă şi implicarea în activităţi infracţionale, această evoluţie fiind mediată de vârsta la prima administrare a drogului, complicaţii ale stării de sănătate şi probleme sociale" (CCDD, 1998).

Teorii sociologice

Din perspectiva teoriilor sociologice dependenţa de droguri trebuie explicată mai degrabă ca un proces social, rezultatul acţiunii unor factori de natură socială şi mai puţin ca rezultatul interacţiunilor dintre proprietăţile fizice ale drogurilor şi organismul uman. Teoriile sociologice sugerează faptul că societăţile care produc nivele ridicate de tensiune internă ca vinovăţia, stresul, suprimarea agresiunilor, conflicte şi tensiuni sexuale au rate ridicate de consumatori şi dependenţi de droguri. Acest lucru sugerează faptul că rolul primar al drogurilor este acela de a reduce anxietatea. Altă idee cuprinsă în cadrul acestui model este aceea că societăţile care sunt permisive şi încurajează consumul de alcool şi droguri înregistrează rate mai mari de dependenţi. Aceste teorii examinează de asemenea rolul actorilor sociali care sunt producători de

droguri. Este de asemenea luată în considerare influența mass-media asupra comportamentului de consumator.

Din perspectiva teoriilor sociologice reabilitarea și reintegrarea socială a dependenților implică schimbarea societății. Impactul factorilor sociali asupra consumului de droguri a fost prezentat și în prima parte a capitolului, iar recunoașterea rolului factorilor de mediu în inițierea și menținerea consumului de droguri ne ajută să vedem teoriile într-un context mai larg.

Teoria controlului social cu privire la consumul și dependența de alcool și droguri (Norman E. Zimberg)

Cadrul social în care se produce consumul de drog servește ca și mecanism de control al uzului de droguri. Aceste mecanisme sunt reprezentate de sancțiunile și ritualurile sociale care conțin prescripții precise asupra faptului dacă și în ce mod un drog poate fi utilizat. Acestea includ valori informale și reguli de comportament împărtășite de membrii unui grup și de reglementări formale și politici care reglementează consumul.

Teoria controlului social se concentrează asupra motivelor pentru care oamenii se conformează normelor sociale cu privire la consumul de substanțe psihoactive și nu asupra celor pentru care le încalcă. Din perspectiva teoriei controlului social, motivele pentru care oamenii ajung să consume (abuziv) alcool sau droguri sunt absența controlului social care să încurajeze modelele de consum non abuziv de alcool și droguri. Majoritatea abstinenților sau a consumatorilor sociali de alcool se conformează modelelor acceptate de consum datorită legăturilor puternice pe care aceștia le au cu societatea convențională (Hirschi, 1969). Dacă aceste legături sunt slabe, sau sunt întrerupte, oamenii ajung în afara influenței normelor societății și se simt liberi să se angajeze în comportamente deviante care includ consumul abuziv de alcool sau droguri. Teoria controlului social nu afirmă că persoanele cu puternic atașament față de normele sociale nu se angajează niciodată în

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

comportamente cum sunt consumul abuziv de alcool sau droguri ci doar faptul că în aceste cazuri această probabilitate este semnificativ mai mică. Astfel cu cât o persoană investeşte mai mult timp, energie bani sau sentimente în activităţi convenţionale cu atât mai conformist va fi comportamentul acesteia cu privire la consumul de alcool şi droguri. De asemenea cu cât un individ este mai angajat în viaţa instituţiile sociale convenţionale ca familia, şcoala, biserică, sau instituţia unde lucrează cu atât probabilitatea de a încălca normele sociale cu privire la consumul de alcool şi droguri este mai redusă. Mai mult cu cât un individ a internalizat mai bine normele sociale în general şi cele cu privire la consumul de alcool şi droguri în particular şi are convingeri mai puternice în acest sens cu atât este mai puţin probabil ca acesta să consume abuziv alcool sau droguri şi să dezvolte dependenţă faţă de aceste substanţe (Hirschi, 1969). Teoria controlului social prezintă o anumită apropiere de simţul comun dar are în acelaşi timp susţinători fideli.

Consumul abuziv şi dependenţa de alcool şi droguri ca formă de evaziune în concepţia lui R.K. Merton

Teoria tensiunilor sociale încearcă să explice consumul de droguri prin modalităţile pe care individul le adoptă faţă de condiţiile sociale în care trăieşte. Astfel atunci când societatea creează o prăpastie între scopurile şi aşteptările culturale înalt valorizate şi mijloacele instituţionalizate (legitime) de atingere a lor, unii indivizii vor fi în situaţia de a eşua în atingerea acestora şi îşi vor exprima starea de alienare prin conformare, inovare, ritualism, retragere şi rebeliune. Ultimele două modalităţi de adaptare la starea de anomie sunt adoptate în special de reprezentanţii claselor sociale defavorizate care încearcă să atingă în mod nerealist scopurile sociale valorizate şi care datorită blocajelor existente sunt nevoite să apeleze la mijloacele ilegitime. Neavând acces la scopurile sociale valorizate şi la mijloacele legitime de atingere a lor, indivizii se adaptează la această stare de discrepanţă între

scopuri și mijloace (starea de anomie) prin evaziune și retragere din viața socială (Merton, 1957). Frustrarea acestor persoane retrase din societate determinată de imposibilitatea atingerii succesului ca valoare socială determină recurgerea la consumul de droguri ca la o formă de compensare psihică a acestor frustrări. Utilizarea drogurilor nu reprezintă însă doar o formă de evaziune ci poate reprezenta și un comportament inovator, motivat și de căutarea unor experiențe plăcute sau poate reprezenta o formă de răzvrătire și rebeliune socială cum a fost cazul mișcărilor studențești anti-establishment din anii 60' care a îmbrăcat forma adoptării unui stil de viață nonconformist care includea utilizarea pe scară largă a drogurilor (Merton, 1957).

Teoria dublului eșec al consumatorului de alcool și droguri
(R. A. Cloward, L. E. Ohlin)

Potrivit acestei teorii, consumul abuziv și dependența de alcool și droguri reprezintă o reacție specifică față de inegalitatea socială. În definiția propusă de acești autori, dependența de droguri are un caracter colectiv implicând un subsistem de roluri sociale adoptate paralel cu o integrare socială formală. Mecanismul responsabil de apariția dependențelor este format de „structura de oportunitate" înțeleasă ca ansamblul mijloacelor legitime și ilegitime de realizare a scopurilor valorizate social. Subiecții au acces concomitent atât la mijloacele legitime cât și la cele ilegitime. Ei învață ambele conduite și adoptă una dintre ele conform situațiilor concrete de viață. Astfel evaziunea care îmbracă forma consumului de droguri poate apare fie datorită faptului că individul este incapabil să utilizeze mijloace ilegitime pentru realizarea scopurilor sale ca urmare a internalizării normelor sociale care descurajează utilizarea acestora fie datorită blocării accesului la mijloacele legitime de atingere a scopurilor. Într-un caz individul eșuează în realizarea scopurilor propuse de societate deși acceptă legitimitatea mijloacelor instituționale datorită unor particularități ale personalității sale iar în cel de al doilea caz în care

adoptă mijloace ilegitime este la fel de incapabil să atingă scopurile urmărite. Acest dublu eşec, determină retragerea individului din viaţa socială şi recurgerea la consumul de droguri (Cloward, Ohlin, 1960).

Teoria interacţiunilor sociale selective

Reprezintă o aplicare a teoriei învăţării sociale la studiul formării dependenţelor care încearcă să formuleze o explicaţie a comportamentului de consumator de drog pe baza cunoaşterii întregii experienţe de viaţă a individului. Potrivit acestei teorii dacă consumul de drog există ca model de comportament în cadrul unei culturi el va fi transmis noilor generaţii în cursul procesului de socializare (Kandel, 1980). Noile generaţii vor învăţa comportamentul de consumator de drog în interacţiunile sociale cu reprezentanţii vechilor generaţii care au practicat consumul de droguri. Învăţarea comportamentului de consumator de drog se realizează în cadrul unui proces de asociere diferenţială. Aşa cum oamenii vor tinde să se conformeze valorilor abstinenţei dacă socializarea lor subliniază nevoia de respect faţă de asemenea norme, la fel vor tinde să adopte comportamentul de consumator de drog dacă socializarea lor favorizează respectul faţă de normele care încurajează consumul. Potrivit lui E. Sutherland consumul de droguri se învaţă ca orice alt comportament. Nimeni nu este expus exclusiv conformităţii la valorile abstinenţei sau la cele ale consumului ci adoptarea unui comportament sau altul depinde de intensitatea factorilor care vor determina care influenţe sunt mai puternice. Primul factor este intensitatea contactelor cu alţii. Astfel este mai probabil ca cineva să adopte comportamentul de consumator de drog atunci când influenţarea în acest sens vine din partea unui prieten sau membru al familiei decât atunci când vine din partea unei cunoştinţe mai îndepărtate. Un alt factor este reprezentat de vârsta la care a avut loc contactul. Dacă influenţele care favorizează consumul de drog au avut loc în copilărie sau adolescenţă probabilitatea adoptării acestui tip de comportament va fi mai mare decât atunci când au loc într-un moment

mai târziu în cursul vieții. Un al treilea factor este raportul dintre contactele cu persoane conformiste și nonconformiste. Cu cât raportul este mai favorabil raportului cu persoanele nonconformiste care consumă drog, probabilitatea adoptării acestui tip de comportament este mai mare. Învățarea cuprinde atât dirijarea motivației, acțiunilor și atitudinilor cât și a tehnicilor de administrare a drogului. Individul la care determinările ce predispun la consumul de drog predomină în raport cu cele care inhibă consumul devine consumator de drog (Sutherland, 1974, Kandel, 1980).

Teoria etichetării consumatorului de alcool și droguri

Explică dependența ca un rezultat al interacțiunilor sociale, o consecință a procesului de definire socială conform teoriei lui W. Thomas (2002) după care o situație este reală prin consecințele definirii ei ca reală. Consumul ocazional, temporar, trivial de droguri al unei persoane poate conduce la etichetarea acesteia ca alcoolic sau drogat. În felul acesta societatea distribuie individul într-un rol de alcoolic sau de drogat și îl forțează să joace rolul de dependent. Din acest moment ceilalți oameni încep să răspundă celui care a consumat drog în termenii acestei etichetări și conștient sau inconștient individul acceptă eticheta. Jucând rolul de dependent, individul ajunge să se identifice cu acesta însușindu-și toate cerințele și motivațiile rolului, schimbându-și însuși concepția despre sine pentru a deveni un veritabil dependent de carieră (Becker, 1963). Adeseori cel ce a fost etichetat ca drogat este confruntat cu proba, devine protagonistul unui „ceremonial de degradare" în cadrul căreia este acuzat de actul deviant, poate fi pedepsit și forțat să recunoască superioritatea morală a acuzatorilor. Asumarea rolului de dependent obligă persoana să se asocieze cu alte persoane definite de aceiași identitate și să caute un sprijin în normele și valorile elaborate de subcultura consumatorilor de droguri. În felul acesta individul ajunge să dezvolte o carieră de dependent în cadrul unui grup de consumatori de drog care aderă la același sistem de valori și norme și care își petrece

o mare parte a timpului în activităţi de procurare a drogului (unele putând avea un caracter ilegal: furturi, spargeri, tâlhării, jocuri de noroc, prostituţie) (Lemert, 1951).

Subculturile drogului

Din perspectiva acestei teorii dependenţa este rezultatul unui proces de învăţare realizat prin intermediul socializării individului în cadrul unui grup caracterizat de norme şi valori care favorizează consumul de droguri. Astfel efectele consumului de drogului sunt modelate de subcultura drogului în cadrul căreia neofitul le învaţă de la un consumator mai experimentat. În cadrul unui grup de consumatori de drog, noii veniţi învaţă modalităţile de administrare a drogului, senzaţiile care rezultă în urma consumului dar şi raţionalizările care pot justifica consumul. Ca urmare a reacţiei negative faţă de droguri tipică pentru societatea modernă, rolul de consumator de drog este unul puternic stigmatizat. Ervin Goffman îi consideră pe indivizii dependenţi: „devianţi sociali" care „reprezintă eşecuri în schemele motivaţionale ale societăţii" „indivizi care par angajaţi într-un refuz colectiv al ordinii sociale" (Sorin M. Rădulescu 2000). Adoptarea unor roluri sociale stigmatizate cum sunt cele de consumator de drog determină indivizii la asocierea cu alţi indivizi cu identităţi similare pentru aşi acorda ajutor reciproc şi pentru a se sprijini pe valorile şi normele subculturii consumatorilor de drog.

Subculturile drogurilor împărtăşesc în mare parte credinţele valorile şi normele culturii dominante dar prezintă în acelaşi timp un set de elemente specifice. Astfel lumea socială a celor dependenţi de droguri conţine elemente organizaţionale şi culturale particulare cum sunt: un limbaj specific (argou), anumite artefacte (instrumente), o piaţă de bunuri, simboluri şi chiar un cod etic. Aceste elemente oferă dependentului o identitate şi un status particulară. Subculturile drogului conţin un set de simboluri culturale particulare care dirijează interpretarea senzaţiilor subiective apărute ca urmare a consumului. Un

individ bine socializat într-o astfel de cultură va putea asocia o anumită senzație cu plăcerea sau neplăcerea, va recunoaște stările normale într-o anumită situație și va avea un anumit control asupra situațiilor în care este implicat. În caz contrar, el va interpreta senzațiile pe care trăiește ca perturbări psihice incontrolabile și va trăii stări de panică și anxietate. Statutul de dependent implică și asumarea unor caracteristici de status secundare conforme cu definirea socială a dependenței. Acestea cuprind: credințe despre cauzele și consecințele consumului de drog, caracteristicile persoanelor dependente de drog, și pot fi exprimate în legi, stereotipuri, prejudecăți etc. Odată integrată în această lume o persoană are șanse limitate de a evada. Într-o astfel de tentativă individul care a optat pentru abstinență se confruntă cu dificultățile construirii și conservării noii identități. Astfel în încercarea de ași construi o nouă identitate socială care să corespundă cu imaginea de abstinent, individul va căuta argumente care să afirme sau să confirme noua sa identitate atât din partea sa cât și din partea celorlalți. Dacă aceste așteptări nu se confirmă sau nu sunt gratificate apar îndoieli cu privire la valoarea identității sale de abstinent și individul va face comparații între această identitate și cea anterioară. Dacă comparația nu este favorabilă identității de abstinent se va ajunge la revenirea la valorile lumii sociale a dependenței, reluarea identității de dependent și reluarea consumului de droguri. Importanța subculturii drogului este formulată în câteva postulate enunțate de Jock Young (1999) în (Sorin M. Rădulescu, 2000, p. 282):

- *„Diferitele grupuri din societate se confruntă cu diverse probleme sociale;*
- *Drogurile reprezintă un mijloc obișnuit de rezolvare a cestor probleme;*
- *Grupurile selectează acele droguri care au proprietățile psihotropice ce par adecvate soluționării problemelor lor;*
- *Efectele drogurilor sunt modelate și interpretate în termenii culturii de care aparține consumatorul;*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- *Dacă drogul este privit ca inadecvat, periculos, sau necontrolabil în raport cu obiectivele grupului, utilizarea sa va fi abandonată;*
- *Consumatorii individuali de droguri învaţă, de obicei, doza necesară, forma de administrare şi interpretarea experienţei care rezultă din utilizarea drogului de la indivizii care sunt deja consumatori de droguri;*
- *Dacă nu există nici o normă cu privire la folosirea drogului cu caracter fizic şi psihotic, atunci consumatorii de droguri se află într-o situaţie anomică;*
- *Asemenea situaţii anomice determinate de absenţa normelor, apar atunci când:*
  - *individul este izolat de o cultură (subcultură) care posedă cunoştinţe cu privire utilizarea adecvată a drogului;*
  - *Drogul este introdus recent în ţara respectivă;*
  - *Creşte rapid numărul consumatorilor de droguri fără o transmisie adecvată a normelor subculturale.*

Reacţiile sociale deosebit de severe ajung să dezintegreze o cultură viabilă (de exemplu dezintegrarea subculturii „hippie" din San Francisco)".

Teoria lui Alfred R. Lindesmith

Potrivit acestei teorii, procesul de dependenţă reprezintă o consecinţă a temerilor individului că întreruperea consumului va înrăutăţi starea psiho-fiziologică a acestuia. Pentru Lindesmith, motivaţia consumului nu este căutarea plăcerii, aceasta reprezentând doar o „momeală" care împiedică individul să remarce imediat efectele dezagreabile ale consumului ci eliminarea suferinţelor care apar atunci când o persoană renunţă la drog. Această experienţă a suferinţei determinată de întreruperea consumului joacă rolul determinant în procesul de fixare al comportamentului de consumator şi în dezvoltarea dependenţei. Experienţa sindromului de dependenţă poate fi trăită la două nivele: cel fizico-fiziologic şi cel psiho-social. Esenţială pentru

fixarea dependenței este dimensiunea psiho-socială, deoarece individul nu numai că trăiește sindromul de abstinență dar îl și conștientizează în mod subiectiv. Acest proces de conștientizare este influențat de credințele, cunoștințele și atitudinile sociale existenta în societatea în care trăiește individul referitoare la consumul de drog și îl ajută pe acesta să realizeze legătura dintre întreruperea consumului și suferința trăită. Conștientizarea acestei relații este determinantă pentru instalarea dependenței. Astfel dependența de drog este consecința tentativelor individului de a evita consecințele neplăcute ale sindromului abstinenței și de a se simți „normal".

Fiecare teorie își are susținătorii și criticii săi. Acestea însă nu sunt mutual exclusive și nu trebuie neapărat să acceptăm una și să respingem altele ci mai degrabă să le privim ca pe niște instrumente, niște construcții mentale care ne permit să descriem și să înțelegem procesul instalării dependenței față de droguri. Fiecare teorie limitează inevitabil perspectiva asupra fenomenului dependenței de droguri prezentând o perspectivă de tunel. În același timp însă, o teorie funcționează ca un factor de extindere a capacității de vedea și înțelege fenomenul. Ele furnizează reguli de interferență a fenomenelor care permit identificarea pe viitor a noi relații ce pot fi descoperite și oferă sugestii asupra modului în care modelele explicative pot fi îmbunătățite și în ansamblu crește înțelegerea noastră asupra acestui fenomen.

Alte teorii

Dean (1987), propune o teorie a dependenței centrată pe teoria modernă a haosului care încorporează rolul șansei și incertitudinii în relație cu perspectiva darwiniană asupra evoluției și cu teoria lui Endleman asupra teoriei selecției.

Davies (1993) explorează valențele explicative ale teoriei atribuționale în relație cu probleme dependenței. Ideea potrivit căreia „calea dependenței" descrie comportamentul persoanelor dependente în termenii: „pierderii controlului" și a „dependenței", împlinește o

perspectivă și o funcție socială. El a pus în discuție conceptul „voinței libere" a individului într-un mod în care comportamentul dependent nu este. El a argumentat faptul că individul învață să se descrie el însuși utilizând termenii „dependenței" vorbind ca un „dependent". Ca rezultat al acestui comportament repetat în timp în situații sociale, acesta se modifică astfel încât să corespundă stereotipului și să întărească reprezentarea socială referitoare la dependență. Davies (1997) contestă legitimitatea modalității de stabilire a „adevărului" prin intermediul testelor psihologice, chestionarelor etc. și propune o teorie alternativă centrată în jurul naturii discursului produs de persoanele care consumă droguri.

Concluzii privind teoriile explicative referitoare la consumul și dependența de alcool și droguri

Există un număr de posibile motive pentru care cineva poate consuma droguri și dezvolta dependență față de acestea și o gamă largă de teorii care explică cum se poate produce acest lucru. Deși există specialiști care păstrează o atitudine scolastică, contribuții utile la înțelegerea fenomenului pot fi derivate și dinspre teoriile biologice, psihologice și sociologice. Nu există deocamdată nici o teorie cu adevărat integratoare iar cele utilizate uzual au un caracter fluid obturând construcția socială a conceptelor de dependență sau adicție.

Un singur lucru este cert, consumul și dependența de droguri este puțin probabil să dispară. Din vremea când oamenii au descoperit prima dată efectele consumului de diferite tipuri de plante sau produse animale și faptul că pot experimenta ceva „diferit", au înțeles că este posibil să modifice în mod artificial stările lor de conștiință. Așa cum vor fi întotdeauna oameni în căutarea unor noi experiențe, tot așa vor exista și oameni care vor fi în căutarea unei căi de ajutorare a celor care se confrunta din acest motiv cu probleme. De asemenea așa cum nu există o singură experiență în utilizarea drogurilor nu există nici o teorie satisfăcătoare și în consecință nici o soluție unică.

2.6. Modele teoretice cu privire la relația dintre consumul de alcool și droguri și delincvență

Problematica relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate a generat o multitudine de lucrări de specialitate în revistele de specialitate, cărți și recenzii care acoperă o mare parte din multiplele aspecte ce caracterizează legătura dintre cele două fenomene. Acest demers are rolul de a orienta cercetarea realizată asupra minorilor și tinerilor delincvenți din cadrul penitenciarelor și centrelor de reeducare din România, și de a ghida designul cercetării și interpretarea rezultatelor. În plus studiul literaturii de specialitate poate sugera noi direcții de cercetare și de intervenție în domeniul relației dintre droguri și criminalitate. În același timp însă așa cum argumenta Browstein (1991, p. 132) cercetătorul care realizează o cercetare ghidat de un anumit model teoretic este cel mai îndreptățit să interpreteze rezultatele obținute și să propună sugestii de intervenție pe baza acestora. În cazul discutat mai sus pentru prevenirea și controlul criminalității legate de consumul de droguri.

În cadrul analizei literaturii de specialitate referitoare la conexiunea dintre consumul de alcool și droguri și delincvență am urmărit câteva obiective:

- documentarea conexiunii consum de droguri – delincvență și a naturii complexe a acestei relații;
- sumarizarea contribuțiilor teoretice la această problematică;
- evaluarea cunoștințelor acumulate în studiul relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate și delincvență până în prezent.

Relația dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate

Existența unei relații dintre consumul de substanțe psihoactive legale și ilegale a fost abordata în multe cercetări sociale și în evaluările unor instituții implicate în controlul criminalității sau în promovarea

sănătății publice. Asemenea lucrări au abordat o serie de aspecte legate de contextul istoric și politic al politicilor de control ale criminalității sau de promovare a sănătății, de dovezile empirice ale unei astfel de relații, categorii specifice de delincvență și tipuri de substanțe psihoactive.

Înainte de a analiza natura relației dintre consumul de alcool și droguri și delincvență trebuie clarificat conceptul de drog. În contextul lucrării de față prin drog înțelegem orice substanță psihoactivă considerată ilegală de legislație românească (legea 143/200) în sens restrâns iar în sens larg, orice substanță psihoactivă inclusiv alcoolul sau alte substanțe utilizate pentru efectele lor asupra psihicului consumatorilor.

În rândul specialiștilor din justiție existența unei conexiuni între criminalitate și consumul de alcool și droguri este o convingere larg împărtășită fiind considerată o relație semnificativă și complexă (Browstein, 2001). Această convingere este reflectată și în cadrul politicilor și programelor de combatere a criminalității unde apare frecvent ideea potrivit căreia *„reducerea numărului de consumatori de drog în comunitate va conduce la reducerea numărului de infracțiuni comise în acea comunitate"* (IACP, 2001).

Relația între consumul de droguri și comportamentul infracțional

Studiile realizate asupra relației dintre consumul de droguri și infracționalitate timp de mai bine de 30 de ani, au relevat faptul că există o relație statistică semnificativă între cele două fenomene (Austin și Lettieri, 1976, McBride și McCoy, 1993). Rezultatele acestor cercetări au arătat că există un consum intensiv de alcool și droguri în cazul arestaților pentru diferite categorii de infracțiuni, o frecvență ridicată a comportamentelor infracționale în rândul consumatorilor de droguri și alcool și o corelație semnificativă între consumul de substanțe psihoactive și delincvență în populația generală. Cercetările au arătat de asemenea diferențe semnificative între tipul de drog utilizat și tipul de

infracţiune comisă. Aceste diferenţe sunt amplificate de acţiunea variabilelor etnie şi gen.

Strategii şi modalităţi de analiză a relaţiei dintre consumul de droguri şi delincvenţă

Literatura de specialitate furnizează o paletă foarte largă de strategii şi modalităţi de investigare a relaţiei dintre consumul de droguri şi delincvenţă ce au fost angajate de diverşi cercetători dea lungul timpului. Fiecare dintre aceste strategii are avantaje şi dezavantaje şi a contribuit într-o măsură mai mică sau mai mare la sporirea cunoştinţelor noastre în domeniu. În continuare voi încerca să trec în revistă principalele strategii investigative şi să evaluez valenţele lor pozitive şi totodată limitele.

Una din modalităţile de investigare a relaţiei dintre consumul de droguri utilizată în unele cercetări (Jhonston, O'Malley şi Bachman, 1998) a fost aceea de a analiza evoluţia ratelor consumului de alcool şi droguri într-o populaţia comparativ cu evoluţia ratei delincvenţei (dinamica diferitelor tipuri de infracţiuni). La baza acestei strategii stă ideea că utilizatorii de drog şi delincvenţii dintr-o populaţie nu numai că nu sunt două grupuri separate ci coexistă în cadrul acelorași grupuri sociale iar consumul şi delicvenţa se condiţionează reciproc. De asemenea, cercetătorii care au apelat la această strategie pleacă de la presupunerea că existenţa unor baze de date empirice referitoare la consumul de droguri dintr-o populaţie şi ratele delincvenţelor din aceiaşi populaţie, permite surprinderea relaţiilor care există între consumul de alcool şi droguri şi infracţionalitate.

Cercetările realizate au evidenţiat existenţa unor corelaţii între dinamica consumului unor categorii de droguri şi dinamica evoluţiei unor categorii de infracţiuni dea lungul timpului (Jhonson O'Malley şi Bachmannn, 1998). Astfel creşterea numărului de omucideri comise în Statele Unite de adolescenţi în anii 1980 şi 1990 a fost pusă în relaţie cu creşterea numărului de adolescenţi care purtau arme de foc şi care

consumau și comercializau heroină (Blumstein, 1995). Unii autori (Gorman, White, 2000) consideră că diferențele existente la nivel local influențează negativ acuratețea și validitatea evaluării tendințelor consumului de droguri și infracționalității la nivel înalt de agregare (nivel național sau regional) și din acest motiv se impune o evaluare comparativă a acestor tendințe la nivel local (orașe) (Harrison, 1992, p. 166). Datele referitoare la prevalența consumului au fost culese atât din populația generală de adolescenți cât și din grupul celor încarcerați și au prezentat unele inconsistențe: de exemplu în rândul adolescenților arestați sau încarcerați utilizarea cocainei a crescut în perioada anilor 1980 în timp ce în populația generală a avut o tendință de scădere (Harisson, 1992). În general schimbările în ceea ce privește popularitatea anumitor categorii de droguri sunt considerate cel puțin în parte ca fiind responsabile de producerea unor schimbări în ceea ce privește rata unor categorii de infracțiuni.

Alți cercetători, Jhonson, 2004, Makkai și Payne (2004), au adoptat o altă abordare pentru analiza relației dintre consumul de alcool și droguri și comportamentul infracțional. Astfel aceștia au identificat noi dimensiuni ale acestei relații care au inclus o serie de indicatori specifici:

- Intoxicația cu drog în momentul comiterii infracțiunii;
- Percepția delincvenților asupra rolului consumului de droguri asupra propriei cariere infracționale;
- Motive pentru comiterea de infracțiuni în general;
- Principalul motiv pentru comiterea infracțiunii curente;
- Metode utilizate pentru obținerea drogurilor;
- Consumul de alcool și droguri în istoria personală a delincventului;
- Dependența de alcool, și droguri în rândul delincvenților.

Toate aceste dimensiuni ale relației dintre consumul de alcool și droguri și delincvență au fost stabilite pentru a determina prevalența infracțiunilor care pot fi atribuite direct sau indirect consumului de

alcool și droguri. Prima și cea de a patra dimensiune au fost utilizate pentru a măsura procentul delincvenților care atribuie responsabilitatea comiterii infracțiunii curente consumului de alcool și droguri iar celelalte pentru măsurarea efectului consumului asupra carierei infracționale a acestora. Printre cercetătorii care au realizat investigații din această perspectivă menționăm pe Bushman (1997) care a analizat legătura dintre intoxicațiile acute cu alcool și infracțiunile violente, Jhonson (2004) autorul unei analize a dimensiunilor conexiunii: consum de droguri-delincvență și Miczek (1994) cu studiul său asupra legăturii dintre consumul cronic de amfetamine, opiacee și infracționalitate. Rezultatele acestor studii nu au reușit să dovedească o relație cauzală clară și general valabilă între consumul de substanțe psihoactive și delincvență.

Mulți dintre sociologii care au abordat domeniul relației dintre consumul de alcool și droguri și delincvență și-au pus problema (care a generat multe dezbateri între specialiști) relației temporale dintre consum și delincvență. Întrebarea care se punea era dacă debutul consumului de alcool și droguri precedă sau urmează după debutul în activități infracționale. Studiile care au fost realizate asupra adolescenților încarcerați (și nu numai) au identificat modele diferite. Astfel vârsta medie pentru debutul activității infracționale așa cum au evidențiat unele studii (Jhonson, 2004, Prichard, 2005) a fost de 13 ani iar începerea consumului regulat de alcool în jurul vârstei de 12,1 ani. În ceea ce privește debutul consumului de droguri, vârsta medie a fost identificată în jurul vârstei de 12,7 ani dar inițierea în consumul de droguri continuă în timpul tinereții (Elliot, Huizinga, și Menard, 1989; Kandel și Logan, 1984). Dintre cercetările care au investigat asocierea pe termen lung dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate menționăm pe cele realizate de Farrington (1995) care a descoperit faptul că tinerii care au manifestat comportamente agresive în tinerețe au o probabilitate mai mare de a deveni consumatori abuzivi de alcool și drog mai târziu. Studiile realizate de către White, Brick și Hansell

(1993) au arătat că printre adolescenți, comportamentul agresiv din copilărie și debutul precoce al consumului de alcool și droguri sunt predictori ai infracțiunilor legate de consum. Virkkunen (1977) care într-un studiu realizat în Finlanda a descoperit că adolescenții care au fost arestați pentru stări de ebrietate au o mare probabilitate de fi arestați mai târziu pentru infracțiuni violente. În general studiile longitudinale au ajuns la rezultate contradictorii. Unele dintre acestea au ajuns la concluzia că agresivitatea precoce și implicarea timpurie în activități infracționale prezice consumul abuziv de droguri de mai târziu în timp ce altele au stabilit contrariul. White (2004) sugerează faptul că depășirea acestui impas poate fi făcută prin separarea datelor care susțin o relație cauzală și care trebuie să fie reanalizate separat din perspectiva modelelor psihofarmacologic, economic, sistemic și al cauzelor comune (vezi subtitlul Modele teoretice).

Alți cercetători au fost preocupați de identificarea și testarea factorilor de risc comuni pentru consumul de droguri și delincvență. Printre aceștia se numără: Jessor (1977) care a determinat un sindrom al problemelor comportamentale, White (2004) care a propus un set de factori comuni și specifici, Hawkins (1992), care a determinat un număr de factori de risc comuni. Printre factorii identificați se numără: probleme familiale și comportamentale timpurii, probleme de sănătate mentală și experiența unor abuzuri în copilărie (fizice, emoționale). În general studiile (realizate preponderent pe deținuți) au confirmat asocierea între factorii de risc menționați și infracționalitate.

Aspecte metodologice

Cercetarea relației dintre consumul de droguri și delincvență ridică numeroase probleme referitoare la metodologia angajată. Analiza literaturii de specialitate referitoare la această temă relevă o serie de limitări legate de ambiguitățile conceptuale și metodologice. În cele ce urmează în baza acestei analize voi face o trecere în revistă a observațiilor și evaluărilor referitoare la definirea delincvenței, a

tipurilor de consum de alcool și droguri (abuziv, dependența), a unor aspecte referitoare la măsurarea consumului, delincvenței și a procedurilor de eșantionare.

Definirea termenilor

Definirea delincvenței, dependenței sau consumului abuziv de alcool și droguri este realizată neuniform în diferitele cercetări realizate în domeniu. Astfel în unele studii (Stark, 1987, Carpenter 1988) prin delincvență se înțelege omucideri, violuri, furturi, jafuri în timp ce în altele acoperă o arie mai largă de comportamente deviante: acte triviale, acte de indisciplină etc. Acest înțeles mai larg al termenului este utilizat preponderent în studiile realizate asupra adolescenților. Aceste studii includ consumul și comerțul cu droguri în cadrul comportamentelor deviante confundând relațiile dintre consumul de droguri și delincvență. Conceptul de consum de droguri are de asemenea înțelesuri diferite în cadrul diferitelor cercetări și implicit se operaționalizează diferit prin apelul la alte categorii de indicatori. Astfel în cadrul unor cercetări consumul de droguri se referă la consumul de alcool, în altele la consumul de marijuana, cocaină, heroină, amfetamine etc sau la toate categoriile de droguri. De asemenea se poate avea în vedere consumul ocazional de drog (băutul ocazional, fumatul ocazional de marijuana) sau consumul cronic sau chiar dependența și sevrajul. De asemenea semnificația termenului *delincvență asociată cu consumul de droguri* diferă de la o cercetare la alta. De exemplu aceasta poate însemna omucideri asociate cu consumul de droguri, infracțiuni comise sub influența drogurilor, infracțiuni comise pentru procurarea drogurilor, infracțiuni produse în contextul conflictelor generate de comerțul cu droguri sau infracțiuni comise în vecinătăți caracterizate de rate mari ale consumului de droguri. Ce categorii sunt incluse în cadrul fiecărei variabile diferă de la un studiu la altul astfel că datele sunt incompatibile și nu se pot face comparații între ele. În plus anumite comportamente deviante cum sunt furtul determinat de lipsa banilor

(consumaţi pentru achiziţionarea de droguri) sau violenţa domestică determinată de consumul de droguri nu sunt incluse în analiza relaţiei dintre consumul de droguri şi delincvenţă (Mickzek et al., 1994). Datorită acestei lipse de consens asupra semnificaţiei termenilor utilizaţi comparaţiile între diferitele rezultate obţinute în cadrul cercetărilor asupra relaţiei dintre consumul de droguri şi infracţionalitate trebuie făcute cu prudenţă.

Măsurare

Măsurarea consumului de alcool şi droguri şi a delincvenţei au ridicat o serie de probleme. Cele mai multe cercetări făcute în acest domeniu au apelat la mărturiile respondenţilor cu privire la consumul şi comportamentul lor delincvent. Aceste mărturii ale respondenţilor sunt considerate de majoritatea cercetătorilor ca surse de informaţii de încredere şi indicatori valizi ai delincvenţei şi consumului de droguri. În plus se consideră că aceste mijloace de culegere a informaţiilor permit obţinerea în mod direct de date sensibile, cuprinzătoare despre variatele comportamente delicvente şi despre consumul de droguri într-o măsură mai mare decât statisticile oficiale ale justiţiei. Acestea din urmă potrivit unor autori (Elliot, Huizinga şi Menard, 1989) conţin numeroase erori de înregistrare.

Există însă şi numeroase obiecţii asupra acurateţei datelor furnizate de autorapoarte cum ar fi: dificultatea subiecţilor de aşi reaminti evenimente petrecute cu mult timp în urmă, neînţelegerea unor întrebări, ascunderea unor informaţii sensibile, exagerarea rolului alcoolului şi drogului pentru justificarea comportamentelor infracţionale etc. De asemenea în cazul unor grupuri etnice pot apărea alte categorii de probleme legate de particularităţi socio-culturale ale acestora care influenţează validitatea datelor (De la Rosa and Caris, 1993, Hindelang, Hirschi and Weis, 1981).

Comparaţiile realizate între datelor obţinute din statisticile oficiale şi cele obţinute din autorapoarte au ridicat dubii asupra

validității acestei din urmă tehnici de culegere a informațiilor. Astfel într-un studiu realizat asupra unui eșantion de adolescenții cu risc infracțional, doar un sfert din cei care au obținut rezultate pozitive la testul consumului de cocaină au declarat consumul recent de drog în timp ce jumătatea nu au recunoscut că ar fi consumat cocaină vreodată (Lipton și Jhonson, 1998). Alte studii (Harisson, 1992, Roizen, 1993) au arătat că între jumătate și trei sferturi dintre cei care au fost testați pozitiv vis a vis de consumul de droguri recunosc consumul recent de droguri în autorapoarte. Aceste neajunsuri sugerează importanța testelor care să evidențieze consumul de alcool și drog în practica judiciară. Un alt neajuns este reprezentat de faptul că testele sunt realizate în momentul arestării care este separat temporal de momentul comiterii infracțiunii. În cazul omorurilor, autopsiile furnizează date doar despre victime iar în cazul în care victima nu moare imediat, drogul poate fi metabolizat în intervalul de timp scurs până la realizarea autopsiei. De asemenea acuratețea rezultatelor testelor depinde de tipul de drog consumat, cantitatea, performanța instrumentelor și capacitatea indivizilor de metabolizare a drogului.

Măsurarea consumului de alcool și drog variază în cadrul studiilor: unele măsoară consumul abuziv, altele consumul cronic sau dependența. Diferitele obiective ale măsurării variază în funcție de ceea ce este definit a fi comportamentul problemă în cadrul eșantionului studiat. Alte cercetări se concentrează pe măsurarea frecvenței consumului și a comportamentelor infracționale. În funcție de obiectivele cercetării frecvența sau cantitatea sunt mai importante. De exemplu în cazul studiilor asupra comportamentelor violente, intoxicațiile acute (bețiile) cu alcool sunt mai importante decât istoricul consumului sau frecvența. Un alt neajuns referitor la măsurare identificat în cadrul studiilor realizate în domeniul relației consumului de droguri cu delincvența este reprezentat de inconsistența datelor despre ratele de delincvență. Acestea includ rate ale infracționalității pe ani, frecvența infracțiunilor pe zi, eterogenitatea infracționalității. O

influenţă importantă o au şi diferenţele cuprinse în codurile penale diferite de la o ţară la alta şi practicile judiciare diferite. În plus datorită faptului că delincvenţa şi consumul de droguri reprezintă comportamente schimbătoare, măsurările care au un caracter static nu reuşesc să surprindă adevăratele modele comportamentale.

Eşantioane

Majoritatea studiilor realizate în acest domeniu se bazează pe eşantioane extrase din populaţiile penitenciare. Aceste tipuri de eşantioane au o serie de avantaje şi dezavantaje. Printre avantaje se numără faptul că furnizează cercetătorilor un grup de indivizi care sunt caracterizaţi de un comportament delincvent intens şi de consum de droguri la fel de intens. În ciuda acestui fapt, rezultatele studiilor nu pot fi generalizate la nivelul populaţiei generale deoarece deţinuţii sunt un grup selectat după criterii care nu sunt controlate de cercetători şi din acest motiv nu se poate şti cât de reprezentativ este pentru populaţia de deţinuţi. Acest lucru se explică prin faptul că nu toţi cei care comit infracţiuni sunt prinşi şi condamnaţi, dintre cei condamnaţi unii primesc sentinţe neprivative de libertate. De asemenea clasa socială influenţează reprezentativitatea eşantionului de deţinuţi: anumite categorii de delincvenţi au o vizibilitate mai mare, „beneficiază" de un tratament discriminatoriu din partea autorităţilor. De asemenea delincvenţii mai puţini performanţi (cu abilităţi „profesionale" mai sărace) sau cei care comit mai frecvent infracţiuni sunt prinşi şi condamnaţi mai frecvent.

Eşantioanele extrase din populaţia generală pe de altă parte, conţin prea puţini indivizi angajaţi în activităţi infracţionale sau în consumul de droguri. În plus există categorii de indivizi care nu sunt luaţi în calcul: cei internaţi în spitale şi sanatorii, cei care îşi satisfac serviciul militar, cei care îşi schimbă frecvent domiciliul, cei care sunt încarceraţi, cei care nu au adăpost, şi alte categorii a căror pondere este dificil de estimat. În plus studiile pe populaţia generală fac dificilă

testarea unor teorii referitoare la cauzele consumului de droguri sau ale delincvenței.

În cazul cercetărilor realizate în școli sunt omiși o parte din membrii acestei populații: cei care au abandonat școala și care sunt implicați mai frecvent în activități infracționale și în consumul de droguri.

Alte probleme apar cu privire la grupurile etnice, diferențele dintre ele fiind uneori ignorate mai ales în cazul studiilor realizate asupra unor eșantioane mici. Diferențele dintre grupurile etnice se referă la modelul socio-cultural al consumului de drog, universul normativ etc.

Toate aceste limite ale metodologiilor angajate în studierea relației dintre consumul de drog și delincvență fac dificilă obținerea unor date comparabile care să permită de exemplu evaluarea gradului de generalitate al unor modele explicative și îndeamnă la prudență în realizarea de comparații și formularea concluziilor.

Modele teoretice cu privire la relația dintre consumul de alcool și droguri și delincvență

Cercetările realizate asupra relației dintre consumul de droguri și comiterea de infracțiuni au angajat multiple perspective teoretice și au formulat și testat diverse modele explicative. Potrivit literaturii de specialitatea majoritatea demersurilor investigative se circumscriu câtorva modele explicative de bază:

1) Consumul de droguri conduce la comiterea de infracțiuni;

2) Implicarea în activități infracționale conduce la consumul de droguri;

3) Relația concordantă dintre consumul de droguri și comiterea de infracțiuni este o coincidență sau rezultatul unor cauze comune.

Fiecare dintre aceste modele a fost aplicat unor categorii diferite de indivizi implicați în activității infracționale sau statisticilor referitoare la ratele infracționalității și consumului de droguri. În cele ce urmează

voi descrie pe scurt aceste modele precum și datele empirice care le susțin sau le contestă.

Consumul de droguri conduce la comiterea de infracțiuni

În cadrul acestui model explicativ se încadrează mai multe tipuri de explicații cauzale corespunzătoare modelelor: *psihofarmacologic, motivației economice și sistemic.*

Modelul psihofarmacologic

Potrivit ***modelului*** *psihofarmacologic,* efectele intoxicației cu drog: starea de dezinhibiție, distorsiunile perceptiv-cognitive, deficitul de atenție, judecățile greșite și schimbările neuro-chimice sunt responsabile de geneza comportamentelor infracționale (în special cele comise cu violență). În plus stările de sevraj determinate de întreruperea administrării drogului în cazurile de dependență, deprivarea de somn, afectarea funcțiilor neuropsihice, deficitele nutriționale sau întărirea unor trăsături de personalitate de natură psihopatologică pot contribuii suplimentar la apariția unor violențe sau comportamente infracționale (Virkkunen, Linnoila, 1993). Acest model explicativ a primit suport solid din partea unor studii de laborator realizate pe animale și oameni care au demonstrat că doze mici și moderate de alcool cresc agresivitatea (White și Gorman, 2000). Aceste studii au descoperit faptul că intoxicația acută cu alcool este relaționată cu agresivitatea in situațiile în care subiectul este provocat (Bushman 1997, Dinamic, 184). De asemenea studiile au mai evidențiat faptul că relația dintre consumul de alcool și agresivitate este mediată de o serie de caracteristici ale subiectului: (genul, tendințe agresive, abilități cognitive); caracteristici situaționale (situații provocatoare, existența unor răspunsuri nonagresive alternative, presiunea grupului, standarde normative) sau caracteristici ale băuturii (cantitatea, tipul) (Gustafson, 1993).

În cadrul unei metaanalize realizate de Bushman (Bushman, 1997) s-a constatat că, creșterea tendințelor agresive în condițiile intoxicației cu

alcool în laborator nu pot fi explicate doar prin dezinhibiția fiziologică sau prin intermediul expectanțelor legate de consumul de alcool. Influența alcoolului se realizează prin intermediul schimbărilor produse la nivelul individului cum sunt reducerea funcțiilor intelectuale, deteriorarea conștiinței de sine sau scăderea capacității de evaluare corectă a riscurilor. Schimbările produse la nivel fiziologic-psihologic și cognitiv nu explică doar producerea infracțiunilor cu caracter violent ci și infracțiunile la adresa proprietății dar în acest în urmă caz sau realizat mai puține cercetări și sunt disponibile mai puține violențe.

Într-un studiu realizat în New-York asupra relației dintre consumul de droguri și omucidere s-a constatat faptul că doar în 14% din cazurile studiate s-a putut atribui crima efectelor farmacologice ale intoxicației cu drog. Dintre drogurile consumate alcoolul a fost cel mai frecvent întâlnit în timp ce alte categorii de droguri au fost prezente în mult mai mică măsură (Goldstein, 1989).

Fendrich și colegii săi (1995), au descoperit că asocierea dintre consumul de alcool și omucideri este corectă pentru aproximativ o treime din cazurile de persoane condamnate care au raportat consumul drogului înaintea comiterii infracțiunii atât în cazul adulților cât și în cel al adolescenților.

În ceea ce privește diferențierile introduse de gen, vârstă și etnie în ceea ce privește valabilitatea modelului psihofarmacologic, studiile realizate au condus la câteva concluzii:

(1) Cercetările care au examinat rolul alcoolului și altor droguri în comiterea crimelor violente au indicat faptul că modelul psihofarmacologic este mai pregnant în cazul femeilor și este vorba predominant de alcool (Spunt și colegii, 1990);

(2) Altă concluzie ce s-a desprins din cercetările efectuate sugerează faptul că alcoolul și drogurile joacă un rol mai important în cazul omuciderilor realizate între rude decât între necunoscuți și este mai accentuat în cazul femeilor (Parker și Auerhan, 1999). Modelul psihofarmacologic se verifică mai bine în cazul hispanicilor decât în cel

al albilor și al negrilor în condițiile în care asocierea dintre efectele psihofarmacologice ale consumului de alcool și infracțiunile violente este puternică pentru toate cele trei grupuri etnice (Goldstein, 1990).

Un studiu realizat asupra adolescenților condamnați pentru infracțiuni violente (Hartsone și Hansen, 1984) a relevat că mai mult de jumătate dintre ei atribuie consumului de alcool și droguri un rol important în comiterea infracțiunii (conform propriilor declarații). O altă cercetare (Tinklenberg și alții, 1981) referitoare la adolescenții încarcerați a descoperit că mai mult de o treime din infracțiunile comise cu violență au avut loc în condițiile în care aceștia erau în stare de intoxicare cu drog. În multe cazuri a fost vorba de intoxicare cu alcool în combinație cu alte droguri. Faptul că în ambele studii este posibil ca tinerii să fi exagerat consumul de drog pentru așsi justifica comportamentul temperează într-o anumită măsură concluziile acestor cercetări.

Dacă în cazul consumului de alcool studiile realizate au evidențiat existența unei legături cu comiterea de infracțiuni violente, nu același lucru s-a întâmplat în cazul altor categorii de substanțe psihoactive. Astfel cercetările care au testat legătura dintre consumul de heroină și marijuana și infracțiunile violente au condus la rezultate care au infirmat valabilitatea modelului explicativ psihofarmacologic (Micczek, 1994, Parker și Auerhan, 1998). Totuși unele cercetări au indicat faptul că, consumul cronic de marijuana, opiacee și amfetamine crește riscul unor comportamente violente (Miczek și alții, 1994). De asemenea consumul de cocaină și amfetamine au ca efect inducerea unor stări de paranoia care poate conduce la comiterea unor violențe (Denison, Paredes și Booth, 1997).

În concluzie cercetările realizate asupra relației dintre consumul de droguri și delincvență au adus argumente care confirmă într-o anumită măsură m*odelul explicativ psihofarmacologic* în cazul consumului de alcool și în același timp infirmă valabilitatea acestui model în cazul consumului altor categorii de droguri.

Modelul motivației economice

Multe din cercetările care au investigat relația dintre consumul de droguri și comportamentul infracțional au plecat de la presupunerea că infracțiunile sunt generate de nevoia consumatorilor de a-și asigura banii necesari susținerii consumului de drog. Rezultatele obținute de unele cercetări susțin modelul explicativ al motivației economice. Astfel, o cercetare efectuată asupra consumatorilor de heroină (Chaiken și Chaiken, 1990), a constatat că reducerea / creșterea consumului de drog în rândul dependenților se asociază cu reducerea / creșterea frecvenței infracțiunilor.

Evaluările realizate asupra programelor de tratament și asistare socială a persoanelor dependente de drog au adus noi dovezi în favoarea modelului motivației economice. Astfel, programele sociale care au avut ca obiectiv promovarea sobrietății (abținerea de la consumul de drog) au avut ca rezultat nu numai reducerea consumului de drog dar în același timp și reducerea ratei infracționalității în cadrul grupului țintă vizat de program (Inciardi și Pottieger, 1998). Alți autori (Anglin și Perrochet, 1998) au ajuns și ei la concluzia că tratamentul acordat delincvenților reduce frecvența infracțiunilor motivate de dorința de obținere a resurselor necesare întreținerii consumului mai mult decât pentru oricare alt tip de infracțiuni.

Alte cercetări au indicat că instalarea dependenței de drog crește substanțial frecvența infracțiunilor în rândul consumatorilor (Nurco, 1998). Deși debutul consumului de droguri nu determină și inițierea în activități infracționale, reprezintă totuși un factor amplificator al activităților infracționale în cazul în care consumatorul și-a început cariera infracțională înaintea celei de consumator de drog (Chaiken și Chaiken, 1990).

În evaluarea relației dintre consumul de droguri și activitatea infracțională specialiștii au făcut diferența între diferitele tipuri de infractori și noninfractori din rândul consumatorilor de drog și în

acelaşi timp între diferitele tipuri de consumatori şi nonconsumatori de drog din rândul infractorilor. Unele persoane dependente au început cariera infracţională înaintea celei de consumator şi aceste comportamente sunt legate unul de altul. În acest caz statutul de consumator are ca efect amplificarea activităţii infracţionale. Reducerea consumului de drog în cazul acestei categorii va conduce probabil la reducerea frecvenţei activităţilor infracţionale dar nu neapărat la încetarea acestora. Alte persoane debutează în activitatea infracţională ca urmare a instalării dependenţei de drog. Oprirea consumului de drog poate conduce aici la încetarea activităţii infracţionale. Există de asemenea persoane dependente care nu sunt implicate în activităţi infracţionale. Reducerea consumului în cazul acestui grup nu are nici un efect asupra ratei infracţionalităţii. În ceea ce priveşte persoanele implicate în activităţi infracţionale, unele sunt consumatoare sau dependente de drog în timp ce altele nu. În cazul delincvenţilor care consumă frecvent droguri, majoritatea cercetărilor în domeniu relevă faptul că există o probabilitate mai mare de a avea o activitate infracţională mai intensă decât în cazul celorlalte categorii de delincvenţi (Erickson şi Watson, 1990).

O altă preocupare a cercetărilor realizate din perspectiva modelului motivaţiei economice a fost aceea de a verifica modul în care sexul, clasa socială, vârsta şi tipurile de drog influenţează asocierea dintre consum şi infracţionalitate. Astfel Further, Waldorf (1998) au observat faptul că relaţia dintre consumul de droguri şi infracţionalitate este influenţată de clasa socială de proveniență a individului dar potrivit acestora nu numai datorită nivelului venitului (corespunzător mai mare în cazul celor din clasele sociale superioare) dar şi pentru că cei din clasele inferioare înregistrează rate mai mari de arestări şi condamnări. Relaţia dintre consumul de droguri şi infracţionalitate este influenţată şi de tipul drogurilor utilizate. Astfel studiile realizate au relevat o asociere între consumul de heroină şi cocaină şi infracţiunea de tâlhărie (jaf) dar nu şi în cazul consumului de marijuana, amfetamine, alcool (Lipton şi Jhonson, 1998) etc.

Studiile realizate asupra femeilor dependente au indicat că acestea tind să comită la început infracţiuni nonviolente generatoare de venit: prostituţie, vânzarea de droguri, furturi din magazine (Chaiken şi Chaiken, 1990). De asemenea femeile nu se implică în prostituţie doar pentru a obţine bani pentru achiziţionarea de droguri ci practică şi schimburi tip barter pentru obţinerea drogurilor (servicii sexuale contra droguri) (Goldstein, 1992). Cercetările au mai arătat faptul că multe din prostituate au comis infracţiuni înainte de a devenii dependente şi că prostituţia nu reprezintă doar o sursă de venituri necesare pentru cumpărarea de droguri ci un stil de viaţă, o sursă de venituri pentru traiul zilnic. În cazul femeilor care nu au fost implicate în prostituţie înaintea instalării dependenţei au existat implicări în alte tipuri de infracţiuni (Erickson şi Waters, 1990). Consumul de droguri în cazul femeilor care îşi comercializează favorurile sexuale nu conduce în mod neapărat la angajarea acestora în astfel de activităţi ci mai degrabă persoanele care sunt predispuse la consumul de droguri au tendinţa de a se implica într-o gamă mai largă de activităţi infracţionale, acestea fiind componente ale unui anumit stil de viaţă (Inciardi, 1986).

Aşa cum au arătat o serie de studii (Jhonson, 1986, Carpenter, 1988, Spooner, 1999) modelul motivaţiei economice nu s-a confirmat în cazul adolescenţilor. Astfel rezultatele acestor studii au relevat faptul că tinerii nu se implicau în activităţi infracţionale pentru aşi procura resurse pentru achiziţionarea de droguri ci îşi acopereau din veniturile licite nevoile de consum. Veniturile obţinute din activităţile infracţionale erau utilizate mai degrabă pentru susţinerea activităţilor de entertainment sau în alte scopuri.

Aşa cum era de aşteptat, grupul distribuitorilor de droguri a fost vizat de multe cercetări pentru a testa modelul explicativ al motivaţiei economice. În rândul acestora, consumul de droguri variază considerabil. Astfel la nivelele superioare ale organizaţiilor criminale implicate în traficul de droguri drogul este consumat cu moderaţie sau deloc în timp ce la nivelele inferioare frecvenţa consumului este crescută

(Hunt, 1990). Dintre distribuitorii de drog care consumă frecvent o parte nu sunt implicaţi în alte activităţii infracţionale în afara comerţului cu drog în timp ce alţii comit şi alte tipuri de infracţiuni. Un studiu realizat asupra adolescenţilor condamnaţi pentru comerţul cu droguri a constatat că cea mai mare parte dintre aceştia nu consumau drog şi doar o minoritate erau obligaţi să distribuie droguri pentru aşi putea procura drogurile necesare consumului (Jhonson,1990). Nici în cazul studiilor supra distribuitorilor de droguri nu s-au putut găsii argumente convingătoare în susţinerea modelului motivaţiei economice. Concluziile spre care converg majoritatea cercetărilor este aceea că comerţul cu droguri este mai degrabă o oportunitate economică decât o modalitate de finanţare a consumului de droguri. Comerţul cu droguri oferă surse alternative de venit, droguri şi din acest motiv reduce probabilitatea implicării în infracţiuni împotriva proprietăţii.

Modelul sistemic

Modelul *sistemic* oferă cercetătorilor o nouă modalitate de înţelegere şi de testare a relaţiei dintre consumul de droguri şi infracţionalitate. Potrivit acestui model teoretic, infracţionalitatea este rezultatul conflictelor generate de comerţul cu droguri. Această perspectivă teoretică a fost utilizată de o serie ce cercetări care au avut ca obiectiv principal investigarea violenţelor şi în special a omuciderilor legate de comerţul cu droguri (Goldstein, 1997, White, 1990, Moore, 1990). Astfel într-o cercetare realizată în oraşul New-York, trei pătrimi din infracţiunile de omor relaţionate cu consumul de droguri erau concordante cu modelul sistemic (Goldstein, 1989). Acelaşi autor constată că violenţa sistemică pentru un moment anume este asociată cu drogul cel mai popular pentru acel moment. El descrie natura ciclică a acestei corelaţii: atunci când un drog devine popular pe piaţă, violenţa este scăzută deoarece există o cerere mare pe care distribuitorii nu o pot satisface în acel moment şi competiţia pentru clienţi este redusă. Din momentul în care numărul utilizatorilor nu mai creşte şi se stabilizează

în condițiile în care oferta este mai mare decât cererea începe competiția pentru teritorii și violența începe să crească. Distribuitorii de droguri devin mai conștienți de furturile de bani și droguri comise de subordonați sau de încălcările de teritorii sau de reguli comise alți distribuitorii și conflictele violente se declanșează. Distribuitorii de drog pot deveni victimele atacurilor, jafurilor, omorurilor etc. Alte victime potențiale ale violenți sistemice pot fi polițiștii, martorii, informatorii poliției etc. Violența este facilitată de obișnuința distribuitorilor de drog de a purta arme de foc și de a utiliza aceste arme pentru uciderea rivalilor sau a subordonaților care încalcă regulile. Violențele se pot diminua dacă distribuitorii ajung la niște înțelegeri iar normele comunității resping comportamentele excesive referitoare la consumul și distribuția drogului. Cercetările care au testat valabilitatea modelului sistemic au adus dovezi împotriva modelului psihofarmacologic și al motivației economice. Astfel s-a constatat că foarte puține dintre violențe au fost comise de indivizi aflați în stare de intoxicare cu drog sau care urmăreau obținerea de resurse necesare susținerii consumului propriu de drog (Goldstein, 1989). Pe de altă parte alți autorii au argumentat că nici modelul sistemic nu se confirmă în totalitate multe din jafurile, atacurile sau omuciderile comise au pur și simplu o motivație economică și nu sunt concordante cu acest model (Parker și Auehan, 1999). Alte studii realizate în anii 80' (White, 1990), au relevat faptul că modelul sistemic nu se confirmă în cazul tinerilor consumatori de drog deoarece puțini dintre aceștia sunt implicați într-o măsură suficient de mare în traficul de droguri. O altă direcție de investigație a fost reprezentată de evaluarea măsurii în care conflictele violente dintre bandele de tineri sunt legate de traficul de droguri. Cercetările au arătat că există multe tipuri de bande de tineri și o mare parte din ele nu sunt implicate în traficul de droguri Levine și Rosich, 1996), și nu au fost găsite evidențe în sprijinul ideii că activitățile legate de traficul de droguri sunt responsabile de creșterea violenței în relațiile dintre acestea. Prevalența comerțului cu droguri este la fel de mare printre

tinerii care fac parte din bande ca și în cazul celor care nu fac parte din bande. Așadar comerțul cu droguri nu influențează în nici un fel conflictele dintre bandele de tineri. Potrivit lui Van Kammen și Loeber (1994) implicarea anterioară în infracțiuni violente ca și în cazul celor contra proprietății crește riscul de angajare a adolescenților de sex masculin în comerțul cu droguri. Astfel indivizii înclinați spre comerțul cu droguri sunt de la bun început violenți și devianți iar din momentul în care încep să consume sau să facă trafic de droguri astfel de comportamente se accentuează (Jhonson, 1994). Astfel implicarea în comerțul cu droguri contribuie la amplificarea comportamentelor deviante. Potrivit acelorași autori acest lucru se explică prin faptul că pentru asemenea activității se orientează indivizii cu tendințe spre comportamente violente sau sunt recrutați indivizi caracterizați de asemenea trăsături.

Concluzia generală desprinsă din studiile care au testat modelul sistemic în domeniul relației dintre consumul de droguri și infracționalitate sugerează că indivizii devianți sunt atrași de comerțul cu droguri și nu această activitate generează devianța deși contribuie la întărirea comportamentelor deviante (infracționale).

Infracționalitatea determină consumul de droguri

Acest model explicativ are la bază ideea că indivizii devianți au o mai mare probabilitate decât cei nondevianți de a alege sau de a fi forțați să aleagă situații și contexte sociale sau subculturi care acceptă și încurajează consumul de droguri. Conform acestui model explicativ implicarea într-o subcultură delincventă furnizează indivizilor contextul, grupul de referință și modalitatea de definire a situației care determină în timp angajarea în consumul de droguri. Indivizii care comit infracțiuni dobândesc venituri suplimentare care permit achiziționarea de droguri și care în același timp îi introduc în grupuri sociale care valorizează consumul de droguri. De asemenea stilul de viață infracțional caracterizat de „munca" periodică, împărțirea între

diferite activități, statutul de necăsătorit, schimbarea frecventă a domiciliului, apetența pentru distracție, înclinația spre risc etc. favorizează consumul abuziv de drog. În plus unii autori mai adaugă că delincvenții consumă droguri pentru așsi scuza comportamentul delincvent (Collins,1993).

Infracționalitatea și consumul de droguri au cauze comune

Acest model explicativ postulează faptul că între infracționalitate și consumul de droguri nu există o legătură cauzală. Agregarea celor două tipuri de comportamente deviante se explică prin existența unor cauze comune cum ar fi: deficiențe genetice, caracteristici psihologice, personalitate antisocială, alcoolismul în rândul părinților, relaționarea defectuoasă cu părinții etc. Astfel statisticile arată faptul că adolescenții (băieții) înregistrează în egală măsură o rată mare a infracționalității și a consumului de droguri. Acest lucru sugerează că elementul comun care este apartenența la sexul masculin explică prin intermediul factorilor biologici sau sociali ambele fenomene. (exp. subculturile tinerilor promovează deopotrivă consumul de droguri și implicarea în anumite activități infracționale considerându-le modalități de dovedire a bărbăție (White, 1995). În plus mediul și contexte sociale specifice influențează în egală măsură infracționalitatea și consumul de droguri. Astfel cercetările arată că ratele delincvenței și în speciale infracțiunile violente înregistrează rate mari în comunitățile (cartierele) sărace, intens populate, segregate rasial și locuite de persoane care se mută frecvent ca și consumul de droguri (Bursik, 1988, Dinamic, 175). Dezorganizarea socială și lipsa capitalului social par să fie mecanismele cheie care leagă aceste caracteristici structurale ale infracționalității. Expunerea la consumul de drog și încurajarea consumului sunt mai frecvente în asemenea comunități deoarece în aceste zone se concentrează de obicei piața drogurilor (Esmingern Anthony și Mc Cord, 1997). Natura acestei relații și modul în care infracționalitatea, consumul de droguri și deprivarea socială interacționează nu sunt clar specificate dar

majoritatea autorilor sunt de acord că aceste fenomene se influențează și potențează reciproc. Există de asemenea tipuri de locuri și situații care generează frecvențe mari ale consumului de droguri cum sunt de exemplu barurile. Se argumentează că aceste spații reunesc potențiali infractori motivați (în special tineri), și potențiale victime în condiții în care controlul social este slab. Factori situaționali ca locația barului, accesul și tipul de clienți sunt determinanți pentru relația dintre consumul de drog (alcool) și infracționalitate.

Evidențe în sprijinul acestui model teoretic au fost aduse de Richard Jessor și L. Jessor (1997), care au identificat „sindromul problemelor comportamentale" în cadrul căruia se grupează consumul de drog, furtul, agresiunile, relațiile sexuale precoce și fumatul. Autorul explică gruparea acestor comportamente, prin intermediul intervenției unui același set de variabile de mediu și trăsături de personalitate care se corelează negativ cu comportamentele convenționale (White, 1994). Alți autori sugerează faptul că, infracționalitatea și consumul de droguri au cauze și predictori comuni dar și specifici (stil de adaptare, oportunități), care determină ce adolescent anume se specializează și în ce tip de comportament. Factorii de risc au în vedere: impulsivitatea, hiperactivitatea, asumarea de riscuri, incapacitatea de a întârzia gratificațiile, abuzul sau neglijarea în familie, lipsa îngrijirilor parentale, eșecul școlar, abuzul și respingerea în familie, respingerea din partea grupului de egali, dezorganizarea socială, și disponibilitatea armelor și drogurilor. Unele studii au arătat că alcoolismul și violența au predictori diferiți. Astfel s-a descoperit că agresiunile suferite de timpuriu în familie și slaba performanță școlară au valoare predictivă vis a vis de violență dar nu și de față de alcoolism. Mai mult, factorii de risc pentru alcoolism și infracționalitate diferă în funcție de gen. Whitman și Brook (1995) au demonstrat că există antecedente comune pentru consumul de drog, furt și violență. Statisticile indică faptul că printre delincvenții numărul consumatorilor abuzivi de alcool și droguri este semnificativ mai mare decât în populația generală. Astfel o statistică referitoare la

adolescenți deținuți în închisorile din Statele Unite indică faptul că o treime dintre aceștia erau consumatori abuzivi de alcool iar o mare parte din ei erau cuprinși în programe de recuperare (Greenfeld, 1998,). În plus trei pătrimi din aceștia au declarat că au consumat droguri (în special marijuana). Un alt studiu realizat asupra deținuților din închisorile americane relevă faptul că 56% dintre aceștia au fost diagnosticați ca fiind dependenți de alcool sau droguri într-un moment al vieții lor, comparativ cu populația generală unde dependenții reprezintă 19-29% (Colins, 1993). Aceste rezultate nu demonstrează însă clar faptul că există o cauză comună a infracționalității și a consumului de droguri, ci doar faptul că o mare parte dintre delincvenți sunt și consumatori de drog.

Concluzii privind analiza literaturii de specialitate

O primă concluzie ce se poate desprinde din consultarea literaturii de specialitate asupra conexiunii dintre consumul de alcool și droguri și delincvență este faptul că un singur model teoretic nu poate explica toate tipurile de interacțiuni posibile între consumul de droguri și delincvență pentru toate categoriile de indivizi. Mai degrabă putem vorbi de explicații parțiale care integrate într-un sistem explicativ mai complex ne-ar putea oferii o imagine mai cuprinzătoare asupra relațiilor dintre consumul de droguri și delincvență. Dacă nu putem găsi un model explicativ destul de cuprinzător avem în schimb tipuri de indivizi particulari în cazul cărora putem identifica diferite forme de manifestare a relației dintre consumul de alcool și droguri.

Astfel există indivizii în cazul cărora consumul cronic sau abuziv de alcool sau droguri determină deteriorări la nivel cognitiv sau afectiv care cresc propensiunea spre delincvență.

În cazul altora implicarea în activități infracționale slăbește legăturile cu societatea convențională și determină intrarea indivizilor în subculturi deviante care oferă oportunități pentru implicarea și în alte activități deviante inclusiv consumul de droguri și comerțul cu droguri.

Pentru alții, factori de natură bio-socială (temperament, sănătate mentală, experiența unor abuzuri în familie etc.) în combinație cu factori de mediu favorizează implicarea într-o multitudine de tipuri de acte deviante.

Un alt câștig al cercetărilor din acest domeniu este înlăturarea unor stereotipuri referitoare la relațiile dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate.

Analiza rezultatelor cercetărilor efectuate asupra relației dintre consumul de alcool și droguri ne conduce ne conduce la câteva concluzii generale:

- Grupul consumatorilor de alcool și droguri și al dependenților este extrem de eterogen în ceea ce privește frecvența infracțiunilor comise și a modului de comitere a infracțiunilor;
- Grupul delicvenților este de asemenea extrem de eterogen în ceea ce privește nivelul consumului și a modului de consum;
- Majoritatea tinerilor delincvenți (fete sau băieți) nu sunt specializați în comiterea unui tip anume de infracțiuni ci se implică într-o gamă variată de activități infracționale;
- Mulți dintre consumatorii de drog (inclusiv dependenții) nu comit nici un fel de infracțiuni cu excepția deținerii sau în alte cazuri a comerțului cu droguri;
- În raport cu populația generală (adolescenți), numai un număr mic de indivizi sunt delincvenți și în același timp consumatori de drog;
- Deși au fost identificați factori cauzali comuni pentru consumul de alcool și droguri și pentru delincvență ei coexistă cu factori specifici și acționează în configurații particulare în cazul unor grupuri diferite;
- Pentru mulți dintre delincvenții consumatori de alcool sau drog, consumul de asemenea substanțe nu a declanșat implicarea în activități infracționale;

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- Relația între consumul de alcool și infracțiunile violente în cazul adolescenților (dar și adulților) este susținută de majoritatea studiilor efectuate chiar dacă există variații între gradul de asociere indicat de fiecare dintre acestea;
- O mare parte dintre infracțiuni, în special cele violente sunt generate de către forțelor de pe piața drogului;
- În ciuda unei false percepții adolescenții nu se angajează în activități infracționale pentru așsi susține consumul de alcool sau droguri;
- Conexiune dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate nu este susținută de un tip particular de drog ci mai degrabă de către condițiile economice de pe piața drogului;
- Chiar dacă în cele mai multe cazuri consumul de alcool și droguri nu influențează apariția comportamentelor infracționale acestea intensifică asemenea comportamente.

Din cele de mai sus rezultă că nu a putut fi determinată o legătură clară între consumul de alcool și droguri și delincvență. Acest lucru se poate explica prin faptul că populația de adolescenți caracterizată de consumul de alcool și droguri și comiterea de infracțiuni este heterogenă și este formată din grupuri de indivizi care prezintă traiectorii de dezvoltare particulare, și de aici forme diferite de manifestare a relației dintre consum și delincvență. Din acest motiv cercetările realizate în acest domeniu în diferite zone geografice și pe anumite populații nu au reușit să determine o asociere uniformă între un anumit tip de drog și o anumită infracțiune. Tendințele identificate variază de la o regiune geografică la alta și de la un spațiu cultural la altul. Faptul că uneori aceste asocieri sunt pozitive și alteori negative și există mari discrepanțe între cercetări susține faptul că relația dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate este complexă și greu de surprins și sugerează de asemenea necesitatea unor noi cercetări pentru a ajunge la o mai bună înțelegere a acestei relații.

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

2.7. Consumul de alcool și droguri și criminalitatea caracterizată de violență: cercetări relevante

Existența unei asocieri între consumul de substanțe psihoactive și agresiune a fost observată în variate contexte și condiții de măsurare fiind susținută de dovezile empirice și este larg acceptată în cadrul publicului larg dar și a specialiștilor. Deși ideea că intoxicația cu alcool sau droguri conduce la violență este acceptată în diferite culturi și cadre, mecanismele precise ale acestei cauzalități au rămas puțin cunoscute. Analiza acestei relații a fost realizată din perspectiva mai multor discipline, biologia, psihologie, sociologie în încercarea de a determina măsura în care această relație este adevărată și nu întâmplătoare.

Cercetări din perspectiva biologiei

Contribuția biologiei la explicarea relației intoxicație cu substanțe – agresiune cuprinde: rolul unor mecanisme neuronale, răspunsuri endocrine la ingestie de alcool sau droguri, procese etiologice comparative. Au fost astfel identificate nivelurile testosteronului și catecolaminelor la diferite niveluri ale alcoolului în sânge. Totuși potrivit lui Mayfield (1999) aceste explicații sunt nedemonstrate clar în acest moment studiile realizate în laborator nu au descoperit modul în care intoxicația cu alcool determină starea de ebrietate în ciuda avansului semnificativ în ce privește explicarea acțiunii sedativelor sau drogurilor neuroleptice. Nu se cunoaște prea bine modul în care diferitele regiuni ale creierului sunt afectate de niveluri înalte de alcool în sânge. De asemenea s-au găsit puține dovezi empirice referitoare la modul în care sunt afectate funcțiile glandulare în urma ingestiei de alcool și droguri.

Cercetările din perspectiva fiziologiei cu privire la geneza comportamentelor agresive au analizat efectele stimulării electrice și chimice ale căilor nervoase precum și ale leziunilor. Astfel de cercetări

au urmărit să determine căi specifice şi praguri de stimulare care provoacă agresiunea. (Moyer, 2003). Rezultatele obţinute au arătat că tumorile pe creier produc iritabilitate şi agresiune (Sano, 2001). De asemenea potrivit lui Schwab (2002), la pacienţii epileptici s-au înregistrat în mai mult de jumătate din cazuri explozii de mânie şi comportament distructiv. Hipoglicemia a fost de asemenea asociată cu agresiunea. Totuşi există puţine dovezi clare că intoxicaţie cu alcool sau droguri influenţează agresivitatea prin acţiunea asupra sistemelor neuronale.

Cercetări din perspectiva teoriilor genetice

Studiile din această perspectivă au analizat influenţa unor factori genetici asupra comportamentelor agresive concentrându-se în special pe explicare diferenţelor între bărbaţi şi femei cu privire la implicarea în comportamente violente. Astfel pornind de la constatarea că în cazul primatelor agresiunea indivizilor de sex masculin este prezentă devreme în viaţă şi este asociată cu un nivel ridicat al testosteronului Lefkovitz, Walder şi Eron (1998) au examinat modul în care părinţii violenţi produc părinţi violenţi. Rezultatele însă nu au fost concludente.

Cercetări din perspectiva psihofarmacologiei

Potrivit teoriilor psihofarmacologice intoxicaţia cu alcool sau droguri are un efect psihoactiv direct asupra comportamentului consumatorului independent de intervenţia proceselor psihologice. Comportamentul agresiv se produce ca urmare a unor schimbări în răspunsul fiziologic intensificând nevoile primare: sex, agresiune etc., sau activarea unor funcţii ale creierului. Explicaţia psihofarmacologică se deosebeşte de cea psihologică care consideră că intoxicaţia activează procesele psihice care generează agresiune: factori de personalitate, predispoziţii psihologice sau patologii. Potrivit acestei perspective, predispoziţia psihologică a indivizilor precedă intoxicaţia iar aceasta din urmă este fie o manifestare a acestor predispoziţii fie serveşte o

dinamică de personalitate. Perspectiva psihofarmacologică explică naşterea comportamentelor agresive prin efectul produs de ingestia de alcool sau droguri asupra personalităţii şi stărilor afective ale indivizilor. Un exemplu în acest sens este oferit de cercetările lui Wickler (2003) care a descoperit că alcoolul a avut un efect farmacologic slab inconsistent comparativ cu sedativele şi este nevoie de identificare altor factori pentru a explica relaţia dintre intoxicaţie şi agresiune. Cercetând efectele intoxicaţiei cu alcool la indivizi cu comportamente violente şi nonviolente, Maletsky (2001) a descoperit că alcoolul a activat patologiile psihologice care nu erau active în stare de sobrietate.

Cercetări din perspectiva psihiatriei şi psihologiei

Perspectiva psihofarmacologică evidenţiază efectele directe ale ingestiei de alcool şi droguri asupra comportamentului. În contrast cu aceasta perspectiva psihologică leagă intoxicaţia de schimbările în factorii de personalitate şi patologii care pot fi asociate cu agresivitatea. Astfel o serie de studii au arătat faptul că alcoolul sau alte categorii de substanţe psihoactive pot să diminueze sau să accentueze emoţii cum sunt: furia, disprețul, ura etc. care însoţesc comportamentul agresiv. De asemenea s-au adunat dovezi cu privire la faptul că uzul de substanţe psihoactive contribuie la înăbuşirea sau negarea unor emoţii ca ruşinea sau vinovăţia care pot conduce la apariţia unor comportamente violente. Aceste corelaţii între ruşine – agresiune, vinovăţie – agresiune, care sunt stimulate de către consumul de substanţe psihoactive pot rezulta şi din procesele sociale în care apare abuzul de substanţe. Consumul de substanţe poate fi de asemenea asociat în mod fals cu procesele psihologice care încurajează agresiunea. Astfel, atât comportamentele agresive cât şi consumul de substanţe psihoactive apar frecvent în cazul unor indivizi care prezintă patologii familiale. Modelul teoretic general abordat în cazul cercetărilor din această perspectivă sugerează faptul că intoxicaţia cu substanţe psihoactive afectează fie variabile de personalitate fie procese psihodinamice care

sunt asociate cu agresivitatea. În cea mai mare parte studiile experimentale în acest domeniu au fost realizate asupra alcoolului și au condus la rezultate care au confirmat în parte asocierea.

Cercetări din perspectivă socială și culturală

Fără a nega contribuția factorilor biologici și psihologici teoriile socioculturale pornesc de la ideea că factorii individuali nu pot explica diferențele transculturale și subculturale relevate de datele empirice cu privire la relația dintre consumul de substanțe psihoactive și violență. Studiile care analizează influențele sociale pot fi încadrate în trei categorii: a) studii transculturale și subculturale, b) studii asupra influenței structurii sociale și c) modele socioculturale ale violenței.

a) Studii transculturale

O serie de studii realizate de către MacAndrew și Edgerton (1969) au arătat faptul că violența nu este întotdeauna produsul consumului de alcool dar în același timp, comportamentul agresiv însoțește consumul de alcool în unele culturi (nu în toate) și că indivizii dezvoltă comportamente agresive în unele situații dar nu și în altele. Aceste studii au respins ideea ca efectele etanolului reprezintă singura cauză a comportamentelor violente sau cea mai importantă. Cu un deceniu în urmă, Lemert (159), a evidențiat faptul că băutul poate fi interpretat ca un simbol al stresului cultural, o formă de protest simbolic. Astfel, indiferent de modul de consum al alcoolului, semnificațiile culturale și practicile sociale vor modela comportamentele indivizilor. Relația dintre intoxicația cu alcool și agresiune este mediată de trei categorii de factori: 1) modele și norme culturale, 2) „apărarea" culturală și 3) determinanți etnici și subculturali.

1. Cercetări din perspectiva modelelor culturale

Modelul tiparului cultural pornește de la două asumpții de bază: prima sugerează că comportamentul agresiv este învățat și transmis prin intermediul proceselor sociale și culturale; și cea de a doua că

diferitele forme ale agresiunii coexistă. Astfel potrivit studiilor realizate de Wolfgang și Ferracuti (1999), violența este o componentă intrinsecă a grupurilor subculturale și este justificată de o serie de situații sociale. Astfel, în culturile și subculturile unde există norme sociale care justifică și cultivă violența, cazurile în care intoxicația cu substanțe psihoactive determină violență sunt mai frecvente. Există pe de altă parte culturi în cadrul cărora intoxicația cu alcool nu conduce la violență. Astfel Heath (1989) menționează tribul Camba din Bolivia unde bărbații obișnuiesc să consume frecvent băuturi alcoolice dar unde nu se înregistrează violențe cu această ocazie. Experiența comună arată de asemenea că în cadrul indivizilor din clasa de sus (gulerele albe) violența în contextul episoadelor de consum ridicat este mult mai puțin frecventă decât în cazul indivizilor din clasa de jos (gulerele albastre) în contexte similare indiferent de cantitatea de alcool consumată. Heath sugerează că modelele culturale referitoare la comportamentul în stare de intoxicație exprimă valorile unui grup sau culturi. Astfel agresiunea în timpul intoxicării poate fi un comportament social cu semnificații specifice în contexte sociale specifice (Heath, 2001).

2. *Cercetări din perspectiva modelului apărării culturale*

Multe studii au relevat faptul că starea de intoxicație este utilizată pentru a justifica comportamente sociale dezaprobate (MacAndrew și Edgerton, 1999). MacAndrew și Edgerton (1999) au utilizat noțiunea de *„pauză"* pentru a explica modul în care tensiunile și conflictele din cadrul unor grupuri sociale sau culturi sunt rezolvate prin crearea unor situații și contexte în care oamenii nu sunt trași la răspundere pentru comportamentul lor. Marshal (1989) oferă trei motive pentru care violența din starea de intoxicare este o *„apărare culturală"*: primul, prezența frecventă a violenței în stările de intoxicare sugerează faptul că joacă un rol util în cadrul sistemelor culturale; al doilea, ebrietatea simulată adesea însoțește comportamentul agresiv; al treilea, agresivitatea în timpul intoxicării implică un set ritualizat de

comportamente învățate și reguli sociale specifice care determină condițiile în care te poți intoxica și iniția acte violente.

3. Cercetări cu privire la consumul de alcool și droguri și criminalitatea caracterizată de violență din perspectiva factorilor subculturali și etnici

Diferențele în ceea ce privește consumul de substanțe psihoactive și comportamentul în starea de intoxicare au fost analizate din perspectiva apartenenței etnice și diferențelor culturale. Astfel Levinson (1983), explică aceste diferențe în termenii diferențelor de procese sociale și a prevederilor referitoare la intoxicație. Potrivit acestui autor, acolo unde starea de intoxicație este bine integrată în ritualurile unei subculturi problemele legate de intoxicație sunt rare. Levinson (1983) oferă trei exemple de studii edificatoare asupra influentei particularităților culturale asupra comportamentului în starea de intoxicație. Primul studiu este cel realizat de Robins (1979) și a relevat faptul că în cadrul unei comunități miniere din nordul Canadei, Naskapi, băutorii agresivi erau de regulă cei care aveau un succes social limitat în timp ce minerii cu succes economic nu se manifestau violent în starea de intoxicație. Acest lucra era explicat prin faptul că cei dintâi aveau mai mare acces la ceremoniile sociale care confereau statut și prestigiu social în timp ce persoanele din prima categorie aveau un acces limitat și se aflau în căutarea unor căi alternative de a obține statut social și recunoaștere. Cel de al doilea studiu a fost realizat de către Gordon (1978) asupra emigranților dominicani din Statele Unite și a descoperit faptul că în cazul acestora, succesul economic de care s-au bucurat după emigrare a contribuit la schimbarea semnificației sociale a consumului de alcool în condițiile noului context cultural. Astfel comportamentele violente asociate cu starea de intoxicare s-au redus semnificativ iar dominicanii emigrați împreună cu familia au pus accent mai mare pe familie, disciplină și sacrificiu. Un model situat la polul opus a fost descoperit de același autor în cazul guatemalezilor emigrați în Statele Unite. Aceștia spre deosebire de dominicani au emigrat în cea

mai mare singuri fără familiile lor și au petrecut mai mult timp în compania altor bărbați consumând alcool, fapt care a menținut contactul cu cultura bărbaților și a menținut modele comportamentale care asociază violența stării de intoxicare cu alcool.

b) Cercetări din perspectiva modelelor structurale

Cercetările asupra cauzelor sociale ale consumului de substanțe psihoactive și asupra agresiunii s-au concentrat pe cauzele comune ale celor două fenomene. Deși la nivelul simțului comun există puțină îndoială asupra faptului că cele două fenomene sunt conectate, cercetările realizate în câteva decenii au adus concluzii ambigue și contradictorii cu privire la sensul și intensitatea asocierii. Unele cercetări recente (Sampson, Raudenbush și Earls, 1997) sugerează că la originea celor două fenomene ar fi cauze comune sau un al treilea factor. O asocierea bine determinată de studiile sociale (Wechsler, 1979, Jessor and Jessor, 1973, 1977) este cea între gen, vârstă și comportamentele infracționale caracterizate de violență. Astfel cele mai mari rate de violență în contextul intoxicării cu substanțe psihoactive se înregistrează în rândul bărbaților cu vârsta între 21 – 24 de ani. Cercetările realizate de către Chaiken și Chaiken (2001) asupra relației dintre consumul de substanțe psihoactive și criminalitate a relevat faptul că infractorii care comit delicte violente au o probabilitate semnificativ mai mare să fie consumatori frecvenți ai unor diferite tipuri de alcool și droguri și să aibă legături slabe cu familia și să posede slujbe neregulate. Totuși potrivit celor doi autori dependența sau intoxicația cu substanțe psihoactive nu sunt asociate neapărat cu violența. Alte studii (Speckart și Anglin, 1986) au arătat că dependenții de heroină comit mai multe infracțiuni în timpul episoadelor de dependență decât în timpul celor de abstinență sau sobrietate. Alte studii (Kandel, 1986, Jessor și Jessor, 1977) au analizat corelația dintre consumul de drog și procesele și structura familiei, experiența și performanța școlară, integrarea profesională și integrarea religioasă.

2.8. Consumul de alcool și droguri și infracțiunile contra proprietății, cercetări relevante

Abuzul de droguri și infracțiunile contra proprietății sunt modele de comportament care coexistă în cadrul unor grupuri sociale fie interrelaționate fie independent unul de altul. În cadrul grupurilor sociale în care se găsesc cele două comportamente o relație temporală între consumul de droguri și infracționalitatea îndreptată împotriva proprietății în care prima să o preceadă pe cea de a doua nu este tipică. Dimpotrivă cercetările realizate au evidențiat o situație diferită în care comiterea de infracțiuni împotriva proprietăți se produce înaintea consumului de droguri. În cazul delincvenților care abuzează de droguri și al căror comportament infracțional se intensifică în timp vor depăși în cele din urmă un prag al dependenței de heroină sau consumului de diferite droguri. De obicei comportamentul infracțional al acestora escaladează în timp. Dacă consumul acestora de droguri se reduce, activitatea infracțională a acestora diminuează de asemenea. Astfel în cazul infractorilor care utilizează mai multe tipuri de droguri frecvența implicării în activități infracționale este de două trei mai mare în perioada cât timp consumă față de perioada cât sunt sub tratament sau față de perioadele de abstinență.

Existența unei legături între infracțiunile contra proprietății și consumul de droguri a fost bănuită de mult timp. Astfel încă în anii 70 sociologii americani Sutherland și Cressey (1970, p. 164) au evidențiat faptul că *„numărul delincvenților în cadrul persoanelor dependente este mai mare decât în populația generală iar rata criminalității crește considerabil odată cu creșterea nivelului consumului de droguri în populație"*. Deși cei doi autori au încercat să formuleze câteva ipoteze cu privire la relația dintre consumul de droguri și criminalitate, un model explicativ nu a fost realizat. În următorii ani numeroasele studii realizate asupra deținuților sau a persoanelor dependente au crescut nivelul de cunoaștere asupra legăturii dintre consumul de droguri și delincvență dar informațiile nu

sunt complete și arată o relație complexă. În ceea ce privește relația dintre consumul de heroină și delincvență un model explicativ pare să se contureze în rândul specialiștilor dar fără a fi unanim acceptat. Astfel potrivit lui Gandossy (1980), consumul de droguri stimulează comiterea de infracțiuni contra proprietății deoarece consumatorii de drog caută să procure bani pentru ași susține consumul. Această explicație a fost susținută de o serie de date furnizate de către cercetări care au arătat faptul că mulți dintre delincvenții recidiviști erau dependenți de droguri și au început consumul la o vârstă timpurie. De asemenea cercetările au arătat că membri grupurilor minoritare au o mai mare probabilitate de a deveni consumatori de drog și a fi arestați pentru infracțiuni, consumatorii de droguri devin dependenți înainte de a fi urmăriți penal sau arestați, delincvenții care utilizează droguri au o mai mare probabilitate de a fi arestați pentru infracțiuni contra proprietăți decât pentru infracțiuni contra persoanei și că utilizatorii de droguri care comit infracțiuni multiple sunt în mai mare măsură dependenții de heroină (Chaiken and Chaiken, 1990, p. 204). La începutul anilor 70 o mare parte dintre cercetători erau convinși de existența unei legături cauzale între consumul de droguri și delincvență, în special în cazul indivizilor aparținând grupurilor minoritare în cazul cărora exista o probabilitate semnificativ mai mare de a deveni consumatori de droguri, de a deveni dependenți de droguri (heroină) și apoi de a se angaja în activități infracționale pentru ași susține consumul (Chaiken and Chaiken, 1990, p. 205). Dar încă din acea perioadă o serie de date contraziceau această relație cauzală: o proporție importantă de consumatori de heroină nu erau implicați în activități infracționale (Robins, Davis, Wish 1980). Datele cunoscute indică faptul că în timp ce în cazul unor dependenți de droguri, la care se instalează dependența de heroină apare și o intensificare a comportamentului infracțional, în cazul altora se constată alte modele: instalarea dependenței față de alte droguri, apariția comportamentului infracțional (infracțiuni contra proprietăți) înaintea apariției dependenței, or implicarea în infracțiuni

contra persoanei. Anumite modele de comportament se regăsesc în cadrul unor grupuri altele apar în cadrul altor grupuri definite prin sex, vârstă, etnie. Astfel se conturează mai multe tipuri de relații posibile între consumul de droguri și comportamentul infracțional. Potrivit cercetătorilor Chaiken Jan și Jhonson (1988) în cazul diferitelor categorii de utilizatori de drog se conturează modele specifice de relații cu comportamentul infracțional. În cazul unora dintre acestea se evidențiază o legătură strânsă între consumul de drog și infracțiunile economice.

O relație intens studiată este aceea dintre traficul de droguri și consumul de droguri fiind considerată mai relevantă iar asocierea mult mai puternică decât în cazul general al relației dintre consumul de droguri și infracționalitate.

Așa cum am sugerat la începutul acestui capitol, tipul de drog utilizat și frecvența sunt considerate relevante în analiza relației dintre consumul de drog și delincvență în general și în particular pentru cazul infracțiunilor contra proprietății. Deoarece însă majoritatea consumatorilor de substanțe psihoactive utilizează mai mult de decât un singur tip de drog, studiile realizate asupra relației dintre consumul de droguri și delincvență au utilizat mai frecvent categorii de consumatori de drog decât categorii de droguri utilizate. Cel mai adesea categoriile de droguri consumate abuziv au fost, marijuana, alcool, opiacee și cocaină și derivate ale lor, adeseori în diferite combinații. Pentru a vorbi despre un consumator al unui anumit tip de drog trebuie să existe în cazul acestuia indicii ale unui anumit model de consum. Astfel un individ care a consumat marijuana de trei ori nu va fi considerat consumator de marijuana. În schimb dacă acesta utilizează heroină săptămânal va fi considerat utilizator de heroină chiar dacă în același timp fumează marijuana sau consumă alcool zilnic.

O altă problemă discutată în cazul studiilor asupra consumului de droguri este încrederea în datele despre nivelul de consum furnizate de către autorapoarte. Autorapoartele au o probabilitate mai mică

(Chaiken şi Chaiken, 1990) să subestimeze nivelul consumului sau al implicării în activităţi infracţionale decât se întâmplă în cazul statisticilor realizate de către instituţiile publice. Totuşi acurateţea informaţiilor furnizate de către autorapoarte este afectată de către dificultăţile întâmpinate de respondenţi de aşi reaminti comportamentele trecute, înţelegerea greşită a unor întrebări sau neînţelegerea lor astfel încât pot exagera sau ascunde date despre aceste comportamente ilegale. Cercetătorii care au realizat studii în acest domeniu au fost conştienţi de aceste neajunsuri şi au adoptat diferite metode de limitare a acestor distorsiuni. Metodele utilizate pentru culegerea de date despre consumul de droguri şi comiterea de infracţiuni variază de la cercetări realizate pe eşantioane reprezentative la nivel naţional la interviuri în profunzime observaţii realizate la nivelul grupurilor. Subiecţii acestor studii au fost populaţia şcolară, dependenţii din centrele de tratament, deţinuţii din închisori, persoanele inculpate, persoanele aflate în probaţiune etc.

2.8.1. Modele de comportament deviant şi consumul de droguri în cazul infracţionalităţii patrimoniale

Cercetările realizate asupra delincvenţilor care au comis infracţiuni contra proprietăţi au relevat faptul că cei care au comis astfel de fapte sunt implicaţi şi în alte tipuri de infracţiuni şi tind să îşi înceapă cariera infracţională la o vârstă fragedă (Chaiken şi Chaiken, 1982). De asemenea cei care consumă droguri frecvent şi în cantitate mare tind să utilizeze o gamă tot mai largă de substanţe psihoactive şi să înceapă consumul de timpuriu (Chaiken şi Chaiken, 1982). Delincvenţi recidivişti şi marii consumatori de droguri nu sunt neapărat membrii aceluiaşi grup. Acest fapt relevat de cercetările în domeniu exprimă dificultatea surprinderii relaţiei dintre consumul de droguri şi delincvenţă.

Cercetările în domeniul devianţei realizate în ultimele decenii au arătat existenţa unei relaţii între vârsta de debut a carierei infracţionale

și frecvența implicării în activități infracționale, persistența comiterii de infracțiuni și tipul de infracțiuni comise. Cele mai multe infracțiuni comise au un caracter economic, furturi in special iar numărul infracțiunilor violente este redus (IPJ, 2009). Chiar și în cazul infractorilor adulți care comit într-o proporție mai mare infracțiuni violente numărul infracțiunilor de acest tip comise în medie este de 1,5 / individ în cursul vieții (Visher, 1986). În ceea ce privește frecvența comiterii de infracțiuni, doar o mică proporție dintre cei care comit infracțiuni la un moment dat dezvoltă o carieră infracțională în cursul vieții lor (Chaikend și Chaiken, 1989). De asemenea, cei care comit infracțiuni violente (omor, viol etc.) au o probabilitate ridicată de a comite și alte tipuri de infracțiuni cum sunt furturile, înșelăciuni etc. și să facă asta mult mai frecvent (Chaikend și Chaiken, 1982). În cazul infractorilor recidiviști, studiile au arătat că debutul infracțional se produce la o vârstă mai timpurie decât în cazul celor care nu dezvoltă o carieră infracțională (Hanson, 1985, Jhonson, 1985).

Cercetările realizate asupra consumului de droguri au relevat existența mai multor modele de consum. Cel mai răspândit model este acela în care consumatorii de drug utilizează sporadic o anumită categorie de drog, cel mai adesea marijuana și mai rar barbiturice, amfetamine, cocaină sau heroină (Miller, 1983). Consumul regulat de droguri (zilnic sau săptămânal) în cantități mari și în combinații variate (combinații de droguri sau combinații de alcool și droguri) reprezintă un alt model de consum dar care caracterizează un număr mic de consumatori. În cazul acestei din urmă categorii de utilizatori, debutul consumului este cel mai adesea timpuriu (Elliot și Huizunga, 1985).

Deși a fost evidențiată o interdependență între aceste două fenomene, cercetările realizate (Collins et. al, 1982) nu susțin ideea că este vorba de aceleași persoane care să fie implicate atât în consumul de droguri cât și în activități infracționale. Dimpotrivă, datele obținute arată că există persoane dependente de droguri care nu au comis nici o infracțiune (cu excepția deținerii de droguri care este interzisă în cele

mai multe ţări) în timp ce pe de altă parte, există un număr important de delincvenţi care au comis numeroase infracţiuni dar care nu consumă droguri deloc (Innes, 1988). În plus schimbările produse în comportamentul de consumator de drog în cursul vieţii nu se corelează cu schimbările în ceea ce priveşte participarea la activităţi infracţionale (Simcha-Fagan, Schwartz, 1986). Există o excepţie însă în cazul consumatorilor de heroină unde cercetările au arătat în mod clar că orice creştere a nivelului consumului de drog este urmată de o creştere a intensităţii comportamentului infracţional de tip patrimonial (Anglin şi Speckart, 1986, Nurco, 1988). Aşadar datele cercetărilor în domeniu nu au arătat în mod clar o relaţie cauzală între consumul de droguri şi comportamentul infracţional şi nici nu au demonstrat faptul că implicarea în activităţi infracţionale este precedată de iniţierea consumului de droguri ci mai degrabă faptul că aceste două comportamente deviante există împreună în anumite grupuri sociale şi este mai probabil să fie determinate de aceleaşi condiţii şi factori externi. Printre factorii care influenţează comportamentele infracţionale şi consumul de droguri în aceiaşi măsură au fost identificaţi: abuzul fizic şi emoţional, comportamentul infracţional al părinţilor şi fraţilor, controlul parental, în special supravegherea parentală inadecvată etc. Cu cât mediul de viaţă al adolescentului este mai deviant cu atât implicarea acestuia în activităţi infracţionale şi în consumul de droguri este mai intensă.

2.8.2. Vânzarea de droguri şi implicarea în activităţi infracţionale

În cadrul studiilor cu privire la relaţia dintre consumul de droguri şi delincvenţă una dintre cele mai bine stabilite legături este cea dintre traficul de droguri şi implicarea în infracţiuni. Studiile realizate au arătat că în cazul persoanelor care vând droguri în mod sistematic (dealerii de droguri) pe stradă, localuri sau parcuri au o probabilitate considerabil mai mare de a fi implicaţi în activităţi infracţionale îndreptate împotriva proprietăţi şi chiar în mai mare măsură decât cei

care comit astfel de infracțiuni dar nu vând droguri (Jhonson, Williams și Kornblum 1985). Cercetările realizate asupra deținuților au arătat că în cazul condamnaților pentru furt care vând droguri există în medie un număr mai mare de delicte de acest gen decât în cazul celor care nu vând droguri (Jhonson 1985, și Chaiken 1985). În rândul adolescenților care vând droguri s-a constatat o pondere semnificativ mai mare a implicării în activități infracționale decât în cazul celor care nu desfășoară astfel de activități (Fagan și Weiss, 1990). În ceea ce privește consumul de droguri al vânzătorilor de droguri s-a constatat împărțirea acestora în două categorii, categoria celor care sunt utilizatori frecvenți ai diferitelor tipuri de droguri și a celor care „nu amestecă afacerile cu plăcerea" și care utilizează doar sporadic droguri.

Comercializarea drogurilor implică adesea competiția între grupurile de distribuitori și se realizează adesea în condițiile lipsei unor înțelegeri clare între aceștia cu privire la delimitarea zonelor de activitate sau încălcarea acestor înțelegeri. Acest context contribuie la amplificarea aspectele conflictuale ale comerțului și determină apariția unor activități infracționale asociate acestui comerț. Astfel violența, furturile și înșelăciunile devin adesea instrumente în reglarea conflictelor de interese în lumea traficanților de droguri (Mieczkowski, 1986, Jhonson, 1985). Alte activități infracționale împotriva proprietății sau violente asociate comerțului cu droguri comise de distribuitorii de droguri sunt determinate de nevoia de a obține bani pentru droguri și sunt orientate oportunist spre prima țintă disponibilă (William și Kornblum, 1985). Astfel potrivit studiilor realizate asupra delincvenților care au comis infracțiuni contra proprietății (Chaiken și Chaiken, 1985, Hanson, 1985) o proporție importantă din aceste infracțiuni sunt comise de vânzătorii de droguri și au ca victime consumatorii de droguri sau alte persoane vulnerabile care sunt surprinse cu sume importante de bani la ei în momente în care aceștia sunt în stare de „high", sau în stare de ebrietate.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.8.3. Debutul comportamentului infracțional și consumul de droguri

Un obiectiv urmărit de cercetători a fost acela de a determina măsura în care consumul de droguri conduce într-un mod sau altul la implicarea în infracțiuni contra proprietăți și dacă există un astfel de model comportamental. Rezultatele cercetărilor au respins în cea mai mare parte ipoteza determinării comportamentului infracțional de către debutul consumului de droguri (Elliot și Huizinga, 1985, Carpenter, 1988, Fagan și Weis, 1990). Cea mai mare parte dintre aceste studii au arătat că numărul tinerilor care consumă droguri este mult mai mare în comparație cu numărul tinerilor implicați în infracțiuni contra proprietății. Mai mult chiar rezultatele studiilor au arătat că tinerii care se implică în infracțiuni grave împotriva proprietății au o probabilitate mult mai mare de a consuma regulat droguri decât tinerii care consumă droguri înainte de a se implica în infracțiuni contra proprietății (Fagan și Weis, 1990). Cercetările nu au confirmat concepția populară potrivit căreia delincvenții dependenți de drog comit infracțiuni pentru a obține bani pentru consumul de droguri. Dimpotrivă, datele obținute au arătat că cei mai mulți au început să comită infracțiuni înainte de a începe să consume droguri. A fost confirmată în schimb concepția populară potrivit căreia implicarea în infracțiuni minore contra proprietății reprezintă un predictor al implicări în infracțiuni grave contra proprietății mai târziu. Studiile prospective realizate asupra tinerilor (bazate pe autorapoarte) au arătat că în cazul tinerilor care consumă droguri și comit infracțiuni nelegate de consumul de droguri implicarea în activități infracționale are aceiași probabilitate de a se produce atât înainte cât și după debutul consumului de droguri (Elliot și Huizinga, 1985).

Utilizarea drogurilor poate fi în unele cazuri o cauză pentru implicarea în activități infracționale dar pentru cea mai mare parte

dintre delincvenţii tineri, debutul consumului de alcool nu reprezintă o cauză pentru implicarea în infracţiuni contra proprietăţii. Chiar şi instalarea dependenţei faţă de droguri nu a putut fi dovedită ca fiind o cauză pentru apariţia comportamentelor infracţionale (delicte contra proprietăţi). Doar în cazul dependenţei de heroină a fost confirmată ipoteza efectului de amplificare a comportamentului infracţional îndeosebi în ceea ce priveşte delictele contra proprietăţii.

2.8.4. Persistenţa consumului de droguri şi implicarea în infracţiuni împotriva proprietăţii

Analiza comparativă a persistenţei comportamentelor de consum de droguri sau de comitere de infracţiuni a relevat o stabilitate mai mare în timp a celui dintâi (Davies, 1986, Newcomb şi Bentler, 1988). În ce priveşte raporturile dintre consumul de droguri şi criminalitate, s-a constatat că persistenţa comportamentului infracţional de-a lungul vieţii are o mai mare valoare predictivă asupra comportamentului de consum de droguri decât are acesta asupra comportamentului infracţional. Astfel, dacă în privinţa consumului de droguri două treimi din tinerii consumatori continuă consumul şi la vârsta adultă (după împlinirea vârstei de 25 de ani), în ceea ce priveşte comportamentul infracţional doar jumătate dintre aceştia mai comit infracţiuni după această vârstă (Elliot şi Huizinga, 1985, Davies, 1986). Pe măsură ce înaintează în vârstă, probabilitatea delincvenţilor de a utiliza droguri din ce în ce mai tari creşte. Astfel dacă în adolescenţă au fumat marijuana, analgezice sau amfetamine, în perioada vieţii adulte vor începe să consume cocaină şi heroină (Inciardi, 1987,b). Cea mai mare probabilitate de a se angaja în consumul de droguri o au potrivit lui Richard Dembo (1987) delincvenţii care au fost abuzaţi sexual în copilărie. O probabilitate mare de a se angaja în consumul de droguri există în cazul delincvenţilor persistenţi (Elliot şi Huizinga, 1985) în timp în ce în cazul tinerilor care

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

se opresc din comiterea de infracţiuni probabilitatea de a consuma droguri scade semnificativ. Printre factorii care explică continuarea comportamentului infracţional cei mai importanţi sunt aşa cum reiese din studiile în domeniu: *eşecul şcolar, supravegherea parentală inadecvată, deprivarea economică a familiilor, implicarea membrilor familiei în activităţi criminale, lipsa suportului parental* (Blumstein, Farrington şi Moitra, 1985). Deşi consumul de droguri însoţeşte comportamentul infracţional în multe din aceste cazuri, nu s-a dovedit a avea valoare predictivă în mod independent pentru persistenţa comportamentul infracţional.

2.9. Situaţia privind consumul de alcool şi droguri în rândul tinerilor pe plan internaţional

Consumul de alcool şi droguri reprezintă o constantă în toate societăţile şi culturile şi în toate timpurile. Tipul de substanţe psihoactive şi nivelul consumului prezintă însă variaţii de la un spaţiu cultural la altul şi de la un moment istoric la altul. O evaluare însă a dimensiunilor consumului este greu de făcut deoarece până de curând nu au existat standarde de măsurare a consumului uniforme. În ce priveşte consumul de alcool, există din 1996 o bază internaţională de date dezvoltată de Organizaţia Mondială a Sănătăţii (OMS) care oferă informaţii standardizate despre consumul de alcool şi problemele epidemiologice legate de consumul de alcool la nivel global. Baza de date a OMS oferă informaţii despre consumul de alcool şi problemele epidemiologice din 189 de ţări permiţând diverse comparaţii. Indicatorii consumului sunt: consumul de alcool per capita (persoane peste 15 ani), consumul înregistrat, modelele de consum (abstinenţă, consum de risc, consum abuziv, ratele de dependenţă), consumul neînregistrat de alcool, mortalitatea datorată alcoolului, morbiditatea legată de alcool şi costurile economice şi sociale ale consumului. Potrivit OMS (2004), în lume există peste două miliarde de consumatori de alcool iar 76,3

milioane dintre aceștia sunt caracterizați de diferite tulburări ale consumului. Cel mai mare consum se înregistrează în regiunea europeană unde s-au înregistrat consumuri de 10,3 litri de alcool pur pe cap de locuitor în 1999 în scădere de la un maxim de 16,6 l în 1981. Potrivit statisticilor OMS, consumul de alcool a înregistrat o tendință de armonizare în perioada 1961-1999 când în regiunile cu cel mai înalt consum s-a înregistrat o tendință de scădere iar în cele cu un consum scăzut o tendință de creștere. Potrivit experților (OMS,2004) aceste tendințe sunt explicate prin faptul că dezvoltarea economică conduce la creșterea consumului de alcool.

Potrivit statisticilor Organizației Mondiale a Sănătății corespunzătoare anului 2008, țările cu cel mai ridicat consum de alcool sunt: Uganda, Luxemburg, Republica Cehă, Republica Moldova, Franța și Insulele Reunion. Cel mai scăzut consum se înregistrează în țările islamice. România se află la mijlocul acestui clasament cu un consum mediu de 7,63 litri de alcool pur pe cap de locuitor. Potrivit raportului EMCDA (2004), aproape toți tinerii între 15 și 16 (90%) au consumat alcool într-un moment al vieții lor în medie, debutul consumului fiind la 12,5 ani. Starea de ebrietate este întâlnită în medie pentru prima dată în jurul vârstei de 14,5 ani. În ce privește cantitatea de alcool consumată la o ocazie, este în medie de 60 grame de alcool pur la o ocazie. În țările din sudul Europei această cantitate se situează în jurul a 40 de grame de alcool pur. În ce privește frecvența stărilor de ebrietate în rândul elevilor de 15-16 ani, 13,0% dintre ei au fost în această stare de cel puțin 20 de ori în cursul vieții lor. De asemenea 1 din 6 tineri cu vârsta între 15 și 16 ani au participat la o petrecere la care s-au consumat băuturi alcoolice.

Potrivit statisticilor internaționale, consumul de droguri este răspândit în rândul a 5% dintre locuitorii lumii ceea ce înseamnă peste 180 de milioane de persoane. Potrivit experților biroului Organizației Națiunilor Unite pentru Controlul Drogurilor și Prevenirea Crimei (O.D.C.C.P.) cele mai consumate droguri la nivel mondial sunt

canabisul cu 144 milioane de consumatori, amfetaminele cu 20 de milioane de consumatori, cocaina 14 milioane și derivatele din opiu 13 milioane. La nivelul Uniunii Europene s-a estimat că în anul 2000 mai mult de 45 de milioane de oameni au experimentat un drog, cel mai frecvent marijuana și hașiș (Rădulescu, 2006). Conform datelor publicate de către centrul European de Monitorizare a Drogurilor (E.M.C.D.A., în anul 2008, cel mai ridicat nivel al consumului de droguri în rândul tinerilor se înregistrează în Danemarca, Italia, Marea Britanie, Irlanda, Luxemburg, Austria, Portugalia și Spania în timp ce Germania, Grecia și Polonia înregistrează cele mai mici rate. Cei mai mulți dintre consumatorii de droguri sunt tineri între 16 și 24 de ani. Un sfert dintre adolescenții între 15 și 16 ani din Europa au încercat măcar o dată marijuana și 40% au fumat marijuana până la vârsta majoratului (O.E.D.T, 2009). Alte droguri utilizate frecvent de către tineri sunt ecstasy și amfetaminele în special în rândul britanicilor unde fiecare al șaselea tânăr a consumat cel puțin o dată o astfel de substanță. Canabisul este un drog caracteristic bărbaților tineri și înregistrează potrivit raportului organizației Europene pentru Droguri și Toxicomanii (OEDT; 2005) aproximativ 3 milioane de consumatori. Cea mai mare prevalență a consumului de canabis se înregistrează în Marea Britanie, Spania, Franța și Cehia. În ce privește opiaceele, cea mai mare prevalență se înregistrează în rândul tinerilor din federația Rusă unde are valoarea de 2,1%. Un consum ridicat se înregistrează și în Letonia și Estonia cu rate de 1,7% și 1,2%, Marea Britanie cu 1%. Cel mai scăzut consum se înregistrează în Europa de Est cu o medie de 0,2%(O.E.D.T, 2009).

În Statele Unite, anchetele realizate de către instituțiile specializate (N.S.D.U.H., 2002) au arătat că aproximativ 8,3% dintre americanii în vârstă de peste 12 ani consumă droguri. Dintre aceștia, 0,1% sunt consumatori de heroină. În ce privește consumul de alcool în rândul elevilor de liceu, ancheta realizată de către Institutul de studii Sociale al Universității din Michigan (N.I.D.A., 2004) a arătat că rata de

consum în rândul acestora este de 0,8% și a rămas constantă în perioada 2004-2005. Dinamica fenomenului consumului în rândul tinerilor de clasa a 12-a din Statele Unite arată că nivelul maxim a fost atins în anul 1975 când a avut valoarea de 1% după care acesta a scăzut la 0,5% î n 1975 pentru ca după 1993 să crească din nou la 1%. După 2001 și până în prezent acest consum a rămas la nivelul de 0,9%.

Consumul de cocaină înregistrează cele mai mari frecvențe în rândul țărilor dezvoltate din punct de vedere economic. America de Nord are o pondere de 2,3% de consumatori, Europa Centrală și de Vest 1% iar Oceania 0,9%. Cea mai scăzută proporție de utilizatori se regăsește în Asia cu 0,01%. În ce privește consumul de cocaină în rândul tinerilor cu vârsta între 15 – 34 de ani, cele mai mari frecvențe se înregistrează în Europa în Spania cu 7,7%, Marea Britanie cu 11,6%. Consumul de cocaină în rândul tinerilor din Statele Unite înregistrează de asemenea cote ridicate. Datele referitoare la persoanele între 15 și 25 de ani au fost de 15% (pe tot parcursul vieții), 6,6% (în ultimul an) și 2,2% (în ultima lună). În cazul elevilor de liceu, potrivit studiului Monitoring the Future realizat în 2004 (NIDA., 2004) consumul a variat de la 12,7 5 în 1986 la 3,1% în 1992, a crescut la 6,2% în 1999 și apoi a scăzut din nou după 2000 ajungând la 5% în 2005.

Consumul de amfetamine la nivel mondial este estimat la nivelul de 26 milioane de utilizatori în anul 2005 (UNDOC; 2005) ceea ce reprezintă 0,6% din totalul populației mondiale cu vârsta între 15-64 de ani. Cel mai răspândit consum se înregistrează în Oceania unde atinge valoarea de 3% iar cel mai scăzut în Europa de Est și Sud Est cu 0,2%. America de Nord are o prevalență de 1% în timp ce Europa centrală și de Vest prezintă 0,7% consum de amfetamine. În Statele Unite ancheta Monitoring the Future a arătat un nivel de 1,5% în rândul tinerilor de 14 ani, 3,0% pentru cei de 16 ani și 3,4% în cazul celor de 18 ani.

Așa cum se poate desprinde din datele statistice privind consumul de droguri în lume prezentate mai sus, țările dezvoltate din

lume prezintă cele mai mari rate ale consumului. În același timp acestea sunt și cele care prezintă cele mai mari rate de criminalitate. Tinerii și adolescenții reprezintă principala categorie de consumatori de drog și de asemenea cei care înregistrează cele mai mari rate de infracționalitate. Aceste regularități au fost bine documentate statistic dar relația dintre cele două fenomene este încă insuficient analizată și înțeleasă. Datele statistice cu privire la consumul de alcool și droguri în rândul adolescenților și tinerilor surprind și diferențe în ceea ce privește comportamentul în stare de intoxicare care prezintă modele diferite. Astfel în timp ce în țările nordice consumul de alcool este asociat cu violență și comportamente infracționale în țările mediteraneene comportamentul în urma consumului este în mai mare măsură pașnic și armonios (Pittman, 1997).

2.10. Situația și tendințe ale consumului de alcool și droguri în rândul tinerilor din România

În cuprinsul acestui capitol mi-am propus să realizez o evaluare a tendințelor înregistrate în România în perioada 1990-2008 în ceea ce privește consumul de alcool și droguri și infracționalitatea juvenilă pornind de la datele statistice disponibile și rezultatele cercetărilor realizate pe această temă.

Descrierea prevalenței consumului de alcool și droguri la nivelul populației României reprezintă un demers dificil datorită faptului că nu există un sistem unitar de culegere a datelor referitoare la consumul de alcool și droguri în România. Din acest motiv o determinare propriu - zisă a nivelului consumului de alcool și droguri în populați generală este practic imposibilă, singurul lucru pe care îl putem face este acela de a realiza o estimare a tendințelor și a schimbărilor calitative, pe baza datelor statistice disponibile și a rezultatelor oferite de cercetările realizate.

În lipsa unor statistici sistematice și precise privind consumul de alcool și droguri la nivelul populației României pentru perioada menționată putem realiza o estimare indirectă a acestor tendințe pe baza indicatorilor disponibili: numărul capturilor de droguri realizate de către poliție și vamă precum și numărul internărilor în spitale pentru urgențe și dezintoxicare în cazul consumatorilor abuzivi de alcool și droguri.

2.10.1. Tendințe ale consumului de alcool și droguri în perioada 1990-2010 în România

Determinarea tendințelor consumului de alcool și droguri în perioada 1990-2008 reprezintă un demers dificil deoarece până în 1998 în România nu a fost realizat nici un studiu referitor la nivelul consumului de alcool și droguri în populația generală sau la nivel local. Singurele date disponibile pentru analiză se referă strict la consumatorii de droguri care au solicitat servicii medicale de urgență sau tratament de dezintoxicare. Explicația acestui fapt rezidă în faptul că nu a existat un interes la nivelul societății românești care să determine realizarea unei cercetări asupra acestui subiect și nici instituții specializate care să dețină competențe în acest domeniu ca și resursele necesare. Prin urmare, prevalența fenomenului este în mare măsură necunoscută singurele date accesibile provin din cercetări care au vizat evaluarea calitativă a fenomenului.

Consumul de droguri în populația generală în România

Până în 1990 consumul de droguri ca și alte tipuri de comportamente deviante nu erau recunoscute oficial de către autoritățile române. Cu toate acestea ca urmare a înțelegerilor dintre OMS și alte organisme internaționale, România furniza informații despre consumul de droguri organismelor internaționale. Datele referitoare la consumul de droguri ne arată următoarea situație:

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tabelul 1. Consumul de droguri în populaţia gene6rală

An / indicator	Nr. de persoane admise la tratament pentru consumul de droguri	Nr. de cereri de detoxificare	Decese atribuite consumului de droguri	Nr. de toxicomani înregistraţi	Prevalenţa consumului de droguri de-a lungul vieţii
1990	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1991	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1992	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1993	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1994	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1995	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1996	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1997	646	377	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1998	839	448	Lipsă date	839	Lipsă date
1999	650	466	Lipsă date	655	Lipsă date
2000	1203	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
2001	2134	1706	15	2134	Lipsă date
2002	1737	Lipsă date	3	Lipsă date	Lipsă date
2003	2070	Lipsă date	7	Lipsă date	Lipsă date
2004	1502	Lipsă date	7	2400	Lipsă date
2005	1538	Lipsă date	6	Lipsă date	Lipsă date
2006	1912	Lipsă date	21	Lipsă date	Lipsă date
2007	1893	490	32	Lipsă date	1,7% (15-64 ani)
2008	1962	650	33	Lipsă date	Lipsă date
2009	1989	723	29	3012	1,9% (15-64 ani)
2010	2001	741	37	3049	1,9% (15-64 ani)

Sursa: Raport anual privind drogurile, ANA 1997-2008

Deşi fragmentare datele din tabelul de mai sus (tabelul 1) sugerează o extindere a consumului de droguri în România şi formarea unui grup de consumatori care se menţine relativ constant în perioada anilor 2000. Evoluţia indicatorilor privind consumul de droguri a fost influenţată şi de schimbările care au avut loc la nivelul legislaţiei şi atribuţiilor instituţiilor implicate în activităţi de control şi prevenire a consumului şi de tratament şi îngrijire a toxicomanilor. Este vorba în principal de clarificarea prevederilor legale referitoare la deţinerea şi traficarea drogurilor (includerea precursorilor pe lista substanţelor interzise) şi extinderea serviciilor oferite dependenţilor şi a condiţiilor de acordare ale acestor servicii. Detalii cu privire la aceste aspecte vor fi

oferite în secţiunea referitoare la evoluţii legislative şi instituţionale în controlul consumului de droguri.

Consumul de droguri în rândul adolescenţilor şi tinerilor

În ce priveşte consumul de droguri în cadrul adolescenţilor şi tinerilor pentru cea mai mare parte din intervalul 1990-2008 nu există date disponibile la nivelul instituţiilor publice din România. O evaluare a nivelului consumului în cazul acestei categorii de vârstă se poate face doar pe baza studiilor realizate de instituţii publice şi organizaţii private ocazional şi parţial din datele furnizate de instituţiile publice cu atribuţii în domeniul sănătăţii publice şi a justiţiei. Oricum datele disponibile furnizate de cercetări locale sau fragmentare nu permit o măsurare efectivă a fenomenului ci doar sugerează dimensiunile fenomenului. Pentru a putea realiza o aproximare a dimensiunii fenomenului consumului de droguri în rândul adolescenţilor voi utiliza rezultatele cercetărilor realizate pe această temă în România în perioada 1990-2008.

Primul studiu care a urmărit evaluarea consumului de droguri în rândul adolescenţilor şi tinerilor a fost realizat în anul 1995 de către Institutul de Sănătate Publică (ISP) la nivelul capitalei şi a constat din autoadministrarea unui chestionar standardizat pe un lot de 919 adolescenţi din liceele bucureştene de toate tipurile: teoretic, industrial, arte, economic, teologic. Rezultatele au arătat că 5% dintre aceştia au consumat cel puţin o dată droguri. Cele mai cunoscute droguri în rândul adolescenţilor au fost: cocaina, marijuana şi haşişul ([3])

În 1996, Laboratorul de Promovare a Sănătăţii Constanţa a realizat un studiu asupra tinerilor aflaţi în vacanţă la Costineşti. Lotul investigat a fost reprezentat de 254 de persoane cu vârsta între 15 şi 30 de ani cărora li s-a aplicat un chestionar. Rezultatele obţinute au arătat că peste 4% dintre tineri se declară consumatori de drog. Cei mai mulţi

[3] Brigada de Combatere a Crimei Organizate şi a Corupţiei – România Punct Focal (1997), Raport Naţional privind Problematica Drogurilor, Bucureşti p. 37.

dintre aceştia sunt studenţi şi elevi iar 21% provin din mediul rural. Cele mai utilizate droguri în rândul consumatorilor declaraţi conform studiului au fost: marijuana şi haşişul ([4]).

Prima cercetare la nivel naţional cu privire la consumul de droguri în rândul adolescenţilor a fost avut loc în 1999 când a fost realizat studiul ESPAD ([5]). Studiul a fost realizat asupra elevilor de liceu şi a constat în aplicarea unui chestionar unui eşantion de 3500 de subiecţi, elevi ai clasei a IX-a din toată ţara. Metodologia cercetării a fost identică cu cea utilizată în ţările din Uniunea Europeană în care s-au realizat cercetări similare în aceiaşi perioadă de timp. Cercetarea a fost realizată de către Institutul de Management a Serviciilor de Sănătate şi Departamentele judeţene de Promovare a Sănătăţii şi Educaţiei pentru Sănătate şi a arătat că 4, 8% din populaţia masculină şi 3,5% din populaţia feminină sunt consumatoare de droguri. Potrivit datelor obţinute în cercetare, cele mai utilizate droguri în cazul băieţilor au fost marijuana şi haşişul iar în cazul fetelor tranchilizantele şi sedativele.

În anul 2003 a fost reeditat studiul ESPAD ([6]) pe un eşantion reprezentativ la nivel naţional de elevi (generaţia 1987) de 4371 de respondenţi. Rezultatele studiului au arătat că cea mai ridicată prevalenţă în ceea ce priveşte debutul în consumul de droguri se înregistrează în cazul alcoolului şi medicamentelor consumate împreună (1,3%) urmată de tranchilizante şi sedative (1,1%) şi substanţe inhalante (0,5%). Pentru drogurile ilegale (heroină, cocaină, ecstasy, marijuana/haşiş) s-au înregistrat valori de 0,1% iar pentru amfetamine şi LSD 0,1%. Prevalenţa consumului de droguri de-a lungul vieţii în rândul elevilor de 16 ani a fost potrivit datelor obţinute in studiul ESPAD de 3,4%. (Raport ANA 2005, p. 28). Astfel consumul combinat de alcool şi canabis a fost declarat de 3,1% dintre respondenţi, 1,5%

[4] Idem p. 38.
[5] Raport Naţional privind Problematica Drogurilor în România în 1999, Bucureşti, p. 20.
[6] Raport Naţional privind Problematica Drogurilor în România în 1999, Bucureşti, p. 19.

pentru solvenți și inhalanți și 5,6% au declarat că au consumat tranchilizante și sedative fără prescripție medicală. Pentru cocaină, valorile obținute au fost de 0,8%. Comparând datele obținute în cadrul studiului ESPAD din 2003 cu cele din 1999 putem constatata că în cazul heroinei, amfetaminelor și marijuanei/hașișului se înregistrează o scădere a debutului precoce în timp ce pentru combinațiile de alcool și medicamente, inhalanți și ecstasy se înregistrează creșteri.

O altă încercare de evaluare a consumului de droguri a fost realizată de Organizația Salvați Copiii în 2005. Rezultatele acestei cercetări arată că prevalența de-a lungul vieții a consumului de droguri în rândul adolescenților și tinerilor între 11 – 22 de ani este de 4%. Pentru categoria de vârstă 11 -14 ani prevalența consumului este de 1,1%, pentru intervalul 15 – 18 ani este 3,3% iar pentru 19 – 22 de ani este 10,8%. Datele sugerează faptul că consumul de droguri este concentrat la nivelul adolescenților și tinerilor așa cum concluzionează raportul ANA pe anul 2006. În ceea ce privește tipurile de droguri consumate de către adolescenți și tineri, studiul a obținut următoarele date:

Tabelul 2. Tipuri de droguri consumate (2005)

Au consumat cel puțin o dată		*Au consumat cel puțin o dată în ultimele 12 luni*	
Marijuana	2,5%	Marijuana	0,7%
Calmante	0,5%	Calmante	0,5%
Heroină	0,4%	Heroină	0,1%
Ecstasy	0,3%	Ecstasy	0,0%
Cocaină	0,2%	Cocaină	0,4%
LSD	0,1%	LSD	0,0%
Crack	0,01%	Crack	0,0%
Consumul regulat în prezent	*Marijuana*	*Cocaină*	*Calmante*
	0,1%	0,1%	0,3%

Sursa: Observatorul Român pentru Droguri și Toxicomanii, Raport anual 2005. p. 23

Un alt studiu realizat în anul 2008 de către Agenția Națională Antidrog a fost, cel referitor la prevalența consumului de droguri în

spații recreaționale. Studiul și-a propus să identifice atitudini, cunoștințe, practici în rândul tinerilor și caracteristici ale consumului de droguri în spații recreaționale. Universul cercetării a fost reprezentat de către tinerii între 15 și 34 de ani care frecventează cluburile, barurile și alte spații de petrecere a timpului liber iar cercetarea a cuprins focus grupuri cu persoane cheie din mediul recreațional, aplicarea unui chestionar unui eșantiona reprezentativ de tineri (320) și a unui chestionar aplicat online pe website-uri portaluri și rețele sociale online care promovează evenimentele recreaționale. Rezultatele cercetării au arătat faptul că consumul de droguri în scop recreațional este o realitate în București iar substanțele psihotrope sunt consumate într-o largă varietate în contextul unui spațiu recreațional complex segmentat pe categorii de vârstă, prețuri și opțiuni muzicale/culturale. Astfel datele obținute cu privire la prevalența consumului de droguri în spațiile recreaționale arată următoarele:

Tabelul 3. Prevalența consumului de droguri de-a lungul vieții (2009)

Tipul de drog	De-a lungul vieții	În ultimul an	În ultima lună	Regulat (de mai multe ori pe lună)	Regulat cel puțin o dată pe lună	Regulat (de mai multe ori pe săptămână)
Canabis (Marijuana, Hașiș)	31,8%	16,2%	6,8%	3,5%	1,3%	0,3%
Tranchilizante, somnifere, sedative)	5,4%	1,5%	0,9%	0,6%	0,1%	0,0%
Amfetamine	4,9%	1,8%	1,0%	0,6%	0,1%	0,0%
Ecstasy	10,8%	7,1%	4,0%	2,3%	0,7%	0,1%
LSD	2,5%	1,1%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%
Cocaină	5,7%	2,4%	0,4%	0,2%	0,0%	0,0%
Heroină	1,4%	0,3%	0,3%	0,1%	0,1%	0,0%
Ciuperci halucinogene	4,2%	1,5%	0,2%	0,1%	0,0%	0,0%

Sursa: ANA (2008), Raport de cercetare: Prevalența consumului de droguri în spații recreaționale

Alte tipuri de substanțe menționate de tinerii care frecventează diferitele spații recreaționale au fost: ketamina menționată de către 1% dintre respondenți, bromomescalina 0,4%, salvia divinorum (plantă cu efecte halucinogene) 0,3%, DMT, dimetiltriptamina, DXM-dextrometorfanul, ice – metamfetamină cristale, datură sau medicamente ca rogenon și romparkin. În ceea ce privește asocierea consumului de droguri cu vârsta cercetarea a relevat o serie de diferențe între consumul diferitelor categorii de vârstă. Astfel, canabisul este consumat îndeosebi de persoanele din intervalul de vârstă 25-34 (33,8%), o situație similară întâlnindu-se și în cazul cocainei (6.2%), și a ciupercilor halucinogene (6%). Ecstasy se consumă cel mai frecvent în intervalul de vârstă 19-24 (10.5%) totuși diferența nu este foarte mare în comparație cu intervalul 15-18 ani (9.4%). Heroina are cea mai mare prevalență tot in intervalul 19-24 (2,1%) iar amfetaminele sunt cel mai frecvent consumate în intervalul 15-18 ani (6%).

Tendințe ale consumului de alcool în rândul adolescenților și tinerilor în România

Estimarea nivelului consumului de alcool în rândul populației generale din România și a adolescenților este de asemenea dificil de realizat deoarece nu există date culese în mod sistematic pentru o perioadă mai lungă de timp. Pentru a realiza o estimare a nivelului consumului voi utiliza datele disponibile furnizate de către Organizația Mondială a Sănătății și de către studiile realizate sub egida instituțiilor Uniunii Europene.

Referitor la consumul de alcool în populația generală, un indicator relevant este cantitatea de băuturi alcoolice consumată pe cap de locuitor pe parcursul unui an. Datele înregistrate în cazul României ne arată următoarea situație:

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRALA UNIVERSITARĂ

Tabelul 4. Consumul de băuturi alcoolice pe cap de locuitori(15 +) în Romania 1990-2008

Anul	Cantitatea de băuturi alcoolice consumată per capita /an (litri de alcool pur)
1990	8,8
1991	8,9
1992	8,9
1993	9,3
1994	7,8
1995	7,6
1996	8,3
1997	8,2
1998	7,2
1999	7,4
2000	7,6
2001	7,4
2002	7,6
2003	7,9
2004	7,6
2005	7,8
2006	7,9
2007	8,1
2008	8,2
2009	8,4
2010	8,7

Sursa: World Health Organization Global Status Report on Alcohol

Datele din tabelul de mai sus (tabelul 4) ne arată o tendință de stabilizare a consumului de alcool la nivelul populației generale la un nivel situat sub media europeană. Aceste date se referă doar la cantitățile de alcool înregistrate oficial de către producători. Pe lângă acestea în România există o producție neînregistrată de alcool în cadrul gospodăriilor individuale care a fost evaluată de către experții pentru anul 2004 la 4 litri de alcool pur per capita.

EDU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prevalența consumului de alcool în rândul adolescenților

Date despre consumul de alcool în rândul adolescenților ne-au fost furnizate de către studiile ESPAD realizate în anii 1999, 2003 și 2003 la cererea Comisie Europene pentru Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanii. Alte date disponibile sunt cele furnizate de către cercetări locale realizate în România. În cele ce urmează voi prezenta o serie de date care sugerează evoluția fenomenului.

Tabelul 5. Prevalența consumului de alcool în rândul adolescenților (%)

Anul	Consum de alcool de-a lungul vieții	Consum de alcool în ultimele 12 luni	Consum excesiv cu inducerea stării de ebrietate de-a lungul vieții	Consum de alcool cu pastile de-a lungul vieții
1999	85,5	79,9	43,2	3,8
2003	88,0	79,5	51,8	3,2
2007	80,0	74	35,0	4
2008	82,3	77,1	37,2	5.1
2009	89,1	76,1	43,5	5,4
2010	86,7	79,3	40,8	5,2

Sursa: Studiul ESPAD, Raport de Cercetare, 1999, 2003, 2007

Un indicator relevant pentru consumul abuziv de alcool este reprezentat de către numărul internărilor pentru urgențe medicale datorate intoxicării cu alcool. La nivelul României nu există o statistică centralizată cu privire la aceste internări pentru perioada 1990-2008 ci doar pentru ultimii ani.

Tabelul 6. Admiterea la tratament ca urmare a intoxicației cu alcool (5-24 ani)

Anul	Admiteri la tratament ca urmare a intoxicației cu alcool (nr. cazuri)
2007	709
2008	772
2009	779
2010	803

Sursa: DG SANCOO, Seminar Youth Drinking and Binge Drinking

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Datele disponibile în acest caz nu permit surprinderea vreunui aspect relevant al fenomenului consumului excesiv de alcool.

Datele disponibile cu privire la consumul de alcool ne arată o prevalență a consumului de alcool situată sub nivelul mediei europene însă există condiții care fac posibilă creșterea consumului de alcool în populația generală și în rândul tinerilor. Acuratețea datelor referitoare la consumul de alcool și droguri în România a fost adesea pusă la îndoială de către experți, fapt care face interpretarea fenomenului și realizarea de comparații dificilă.

Concluzii

Așa cum sugerează dovezile indirecte furnizate de instituțiile publice din România și cercetările realizate, dimensiunea consumul de droguri în România a înregistrat două perioade distincte. Prima dintre acestea este reprezentată de perioada 1990-1999 când România a înregistrat o creștere constantă a consumului de droguri în populația generală și mai ales în rândul tinerilor care au constituit majoritatea consumatorilor și în care a predominat consumul de droguri recreaționale (marijuana, hașiș, ecstasy, LSD). Cea de a doua perioadă, 2000-2010 este caracterizată de o reducere a numărului de consumatori dar o creștere în același timp a numărului de consumatori dependenți sau problematici Drogul cel mai utilizat în această perioadă este heroina și apare și o categorie de consumatori care încep utilizarea drogului prin injectarea. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că în prima perioadă a predominat consumul experimental de droguri, mai ales în rândul tinerilor dar în timp s-a constituit un grup de consumatori consecvenți care reprezintă piața drogurilor din România. Marea majoritate a acestora se regăsesc în București și marile orașe, o mică parte se distribuie în restul teritoriului.

În ceea ce privește infracționalitatea legată de consumul de alcool și droguri este greu de făcut evaluări asupra tendințelor în lipsa unor date sistematice și credibile. Totuși putem spune că în perioada

analizată se produce o creștere constantă a numărului de infracțiuni legate de droguri și în același timp a persoanelor cercetate pentru infracțiuni la regimul drogurilor. În ceea ce privește numărul persoanelor condamnate, după o creștere a numărului de condamnări în perioada anilor 90 și începutul anilor 2000, se produce o scădere a numărului de condamnări în ultima parte a anilor 2000. Este posibil ca în același timp cu trecerea de la consumul experimental al unui număr mare de persoane de droguri la consumul regulat al unei mici categorii de persoane să se producă și o schimbare în rândul persoanelor care fac trafic de droguri: de la comerțul ocazional al unui număr mare de persoane la traficul susținut al unui număr mai mic de persoane care se „specializează" în acest domeniu.

Consumul de droguri în rândul deținuților

Evaluarea consumului de droguri licite și ilicite în rândul deținuților nu a reprezentat o preocupare pentru autoritățile române până în anul 2006 când s-a realizat o cercetare în penitenciarele din România. Datele obținute în cadrul acestei cercetări sunt prezentate în tabelul de mai jos:

Tabelul 7. Consumul de droguri în rândul deținuților

An / indicator	Nr. de deținuți care declară consumul de droguri înaintea detenției	% din total deținuți
1990	Lipsă date	Lipsă date
1991	Lipsă date	Lipsă date
1992	Lipsă date	Lipsă date
1993	Lipsă date	Lipsă date
1994	Lipsă date	Lipsă date
1995	Lipsă date	Lipsă date
1996	Lipsă date	Lipsă date
1997	Lipsă date	Lipsă date
1998	Lipsă date	Lipsă date
1999	Lipsă date	Lipsă date
2000	Lipsă date	Lipsă date
2001	1065	21,29

An / indicator	Nr. de deținuți care declară consumul de droguri înaintea detenției	% din total deținuți
2002	1131	22,55
2003	1504	32,54
2004	2013	51,26
2005	2402	65,45
2006	2268	63,48
2007	2061	69,41
2008	1682	63,97
2009	1548	61,4
2010	1599	61,9

Sursa: ANA, Prevalența consumului de droguri în rândul deținuților, 2006, 2010

Așa cum se poate observa mai sus (tabelul 7) consumul de droguri în rândul deținuților a crescut în perioada 2001-2008 pe ansamblu chiar dacă a înregistrat unele variații. La fel a crescut și ponderea consumatorilor în rândul deținuților de la 20% în anul 2001 la valori de peste 60% începând cu anul 2005. Această creștere merge împreună cu dezvoltarea unei piețe a drogului în România (ANA, 2006) și constituirea în anii 2000 a unei mase de consumatori de drog.

Consumul de droguri în rândul persoanelor care practică sexul comercial

O categoria importantă de consumatori de risc este reprezentată de către femeile care oferă servicii sexuale contra cost. Dimensiunea consumului în cadrul acestei categorii relevă de asemenea legătura dintre consumul de droguri și fenomenul infracțional. Prima cercetare pe această temă a fost realizată de către Asociația Română Anti-Sida în 2005 pe un eșantion de 395 de respondenți și a arătat că 11% dintre aceștia au consumat heroină în 2004. O altă cercetare pe această temă a fost realizată de către Agenția Națională Antidrog în anul 2008 în municipiul București pe un eșantion de 200 de practicante ale sexului comercial. Datele obținute în cadrul cercetării (fig. 9) arată că 85% dintre respondente consumă în mod uzual heroină, 9% aurolac, 2% un amestec de heroină și cocaină (speed ball) și 1% cocaină.

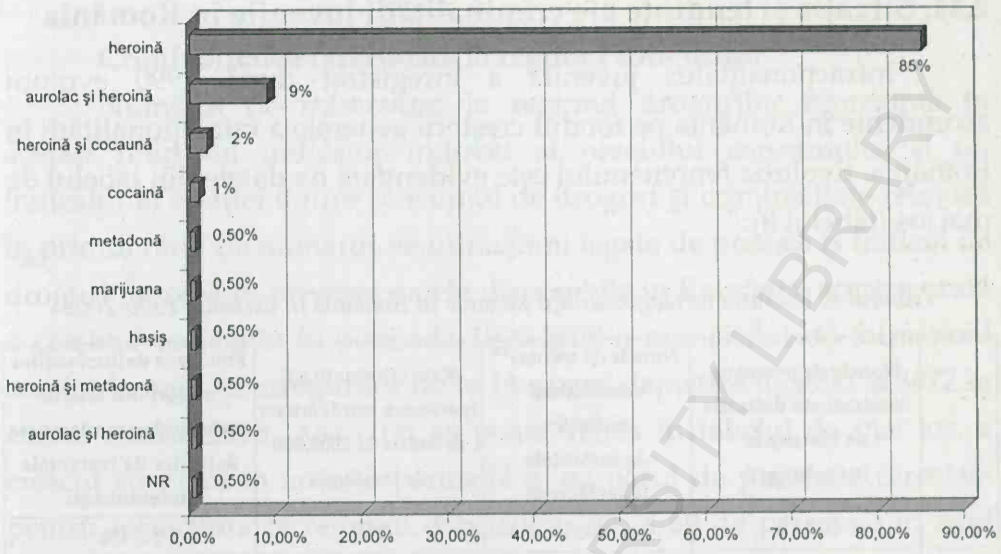

Fig. 1. Prevalența consumului de droguri de-a lungul vieții în rândul persoanelor care practică sexul comercial

Consumul de droguri în cadrul minorităților sexuale

În anul 2005, Departamentul de cercetare al Population Services International a realizat un studiu intitulat: *„Romania (2006): HIV/AIDS, Study among men who have sex with men"* în care a fost evaluat printre altele și consumul de droguri în rândul homosexualilor. Studiul a avut o acoperire națională cuprinzând bărbați cu vârste între 13 și 78 de ani din 21 de orașe ale României iar metoda de cercetare utilizată a fost ancheta sociologică realizată online. Instrumentul utilizat a fost chestionarul autoadministrat de către 509 respondenți. Rezultatele obținute au arătat că 2,3% dintre respondenți și-au administrat droguri în ultimele două luni (heroină, cocaină și alte droguri) iar 1,5% și-au administrat heroină. În ce privește adolescenții și tinerii, datele au relevat faptul că 3,2% dintre bărbații tineri și-au administrat droguri în ultimele 2 luni (ANA, 2007, p. 22).

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.11. Situaţia şi tendinţe ale criminalităţii juvenile în România

Infracţionalitatea juvenilă a înregistrat după 1990 evoluţii ascendente în România pe fondul creşterii generale a infracţionalităţii în România. Evoluţia fenomenului este evidenţiată de datele din tabelul de mai jos (tabelul 8):

Tabelul 8. Evoluţia infracţionalităţii juvenile în România în perioada 1990-2008

	Număr de persoane condamnate definitiv de instanţele judecătoreşti	Număr de minori** condamnaţi definitiv de instanţele judecătoreşti	Rata criminalităţii (persoane condamnate definitiv la 1000.000 de locuitori)	Ponderea delincvenţilor minori din totalul persoanelor condamnate definitiv de instanţele judecătoreşti
1990*	37112	1983	160	5,34%
1991	60883	3784	263	6,62%
1992	69143	4950	303	7,15%
1993	83247	6940	366	8,33%
1994	95795	9121	421	9,33%
1995	101705	9783	448	9,61%
1996	104029	10377	460	9,97%
1997	111926	11802	496	10,54%
1998	106221	11196	472	10,54%
1999	87576	8797	390	10,04%
2000	75407	6783	336	8,99%
2001	82912	6726	370	8,11%
2002	81814	7005	375	8,56%
2003	76739	6820	353	8,88%
2004	69397	6341	320	9,13%
2005	65682	6796	304	10,34%
2006	56705	6145	263	10,83%
2007	46127	5019	214	10,88%
2008	47223	5128	221	11,33%
2009	49113	5334	258	10,87%
2010	50221	5432	289	10,68%

**În anul 1990 au fost emise decrete de graţiere a unor pedepse şi amnistierea unor infracţiuni*

*** Minori cu vârsta de 14-17 ani, Sursa: Institutul Naţional de Statistică*

BCU "IBICENTRAL UNIVERSITY" LIBRARY

Criminalitatea referitoare la regimul drogurilor

Numărul de infracțiuni la regimul drogurilor reprezintă în același timp un indicator indirect al nivelului consumului și un indicator al relației dintre consumul de droguri și criminalitate relevată în primul rând de numărul de infracțiuni legate de posesia și traficul de droguri. În ceea ce privește datele disponibile în România, acestea arată o creștere constantă în perioada 1990-2008 a numărului de infracțiuni comise la regimul drogurilor de la 14 cazuri depistate în 1990 la 3872 în cursul anului 2008. Așa cum se poate vedea în tabelul de mai jos, a crescut constant în această perioadă și numărul de persoane cercetate pentru infracțiuni la regimul drogurilor, de la 50 de persoane în anul 1990 la 2936 în 2008. În ceea ce privește cantitățile de droguri confiscate acestea au o evoluție oscilantă neconcordantă cu valorile celorlalți indicatori nefiind un indicator relevant al consumului de droguri în România. Numărul de persoane condamnate pentru infracțiuni la regimul drogurilor pentru care avem date începând cu anul 2006 prezintă o evoluție oscilatorie în perioada 1996-1999 iar din 2000 începe să crească până la 450-600 de persoane pe an. Datele referitoare la infracțiunile la regimul drogurilor sunt influențate și de evoluțiile în domeniul legislativ care a evoluat de la un relativ vid legislativ la începutul anilor 90 când fenomenul consumului și traficului de droguri de abia începea să fie recunoscut, până la un sistem legislativ concordant cu legislația europeană la sfârșitul anilor 2000.

Tabelul 9. Evoluția infracționalității la regimul drogurilor

An / indicator	Nr. de infracțiuni la regimul drogurilor constatate	Nr. de persoane cercetate pentru infracțiuni la regimul drogurilor	Persoane condamnate pentru infracțiuni la regimul drogurilor	Cantități de droguri confiscate (kg.)	Nr. de traficanți descoperiți
1990*	14	50	Lipsă date	Lipsă date	Lipsă date
1991	4	76	Lipsă date	35.820	1
1992	84	95	Lipsă date	30.521	1
1993	103	226	Lipsă date	11.380	18
1994	210	358	Lipsă date	1928,65	53

An / indicator	Nr. de infracţiuni la regimul drogurilor constatate	Nr. de persoane cercetate pentru infracţiuni la regimul drogurilor	Persoane condamnate pentru infracţiuni la regimul drogurilor	Cantităţi de droguri confiscate (kg.)	Nr. de traficanţi descoperiţi
1995	267	452	Lipsă date	111,14	28
1996	386	679	245	5.665	68
1997	597	897	181	1541	132
1998	803	684	279	784	131
1999	620	483	256	Lipsă date	128
2000	650	519	445	Lipsă date	Lipsă date
2001	670	723	268 (9 minori)	25.153	Lipsă date
2002	1291	1420	432 (26 minori)	15.129	Lipsă date
2003	1462	1487	439 (17minori)	408	Lipsă date
2004	2169	1997	508 (23 minori)	446	Lipsă date
2005	2305	2008	632 (43 minori)	914	Lipsă date
2006	2695	2446	659 (30 minori)	1175	Lipsă date
2007	2749	2413	521 (18 minori)	2394	Lipsă date
2008	3872	2936	454 (22 minori)	634,269	Lipsă date
2009	4321	3222	502 (32 minori)	Lipsă date	Lipsă date
2010	4521	3554	489(28 minori)	Lipsă date	Lipsă date

Sursa: Institutul pentru Prevenirea şi Combaterea Criminalităţii, IGP

Primul studiu referitor la consumul de droguri în rândul deţinuţilor a fost realizat de către Agenţia Naţională Antidrog în 2006 şi a confirmat prin rezultatele sale statutul acordat de literatura de specialitate populaţiei penitenciare de populaţie cu risc ridicat privind consumul de droguri licite şi ilicite. În ceea ce priveşte subiectul de interes pentru lucrarea de faţă respective legătura dintre consumul de droguri şi infracţionalitate rezultatele cercetării au revelat faptul că 48% dintre deţinuţi au consumat droguri licite şi ilicite în momentul comiterii infracţiunii pentru care au fost condamnaţi confirmând ipoteza corelaţiei dintre consumul de droguri şi infracţionalitate. Cel mai frecvent asociat comportamentului infracţional a fost alcoolul cu 86,3% menţiuni şi heroina cu 9,7% celelalte substanţe înregistrând proporţii mult mai reduse.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

***Tabelul 10.** Proporția consumului de droguri licite și ilicite în momentul comiterii infracțiunii*

Tip de drog	%
Alcool	86,3
Medicamente	1,7
Heroină	9,7
Cocaină	1
Canabis	1,4
Hașiș	1,6
Ectasy	0,1
Amfetamine	0,1
Alt tip de drog	0,6
Alt tip de substanță	0,5

Sursa: Consumul de Droguri în Rândul Deținuților, studiu ANA 2006

Remarcăm în tabelul de mai sus (tabelul 10), o preponderanță a alcoolului ca băutură asociată cu momentul comiterii infracțiunii (86,3% din cazuri) dar nu este neglijabil nici consumul de droguri care înregistrează un procent semnificativ (9,7%) în cazul heroinei. În absența unor date suficiente și complete cu privire la comportamentul de consumator al deținuților, al contextelor sociale în care s-au produs aceste infracțiuni și al comportamentului infracțional care pot fi generalizate la nivelul întregii populații penitenciare, nu putem spune cu certitudine în ce măsură consumul a influențat angajarea acestora în infracțiuni. Având în vedere datele obținute care ne arată o asociere între aceste două comportamente deviante putem crede că acestea au jucat un rol în geneza comportamentelor infracționale.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL III.

POLITICI, REGLEMENTĂRI LEGALE, PROGRAME ȘI SERVICII PRIVIND CRIMINALITATEA LEGATĂ DE CONSUMUL DE ALCOOL ȘI DROGURI

3.1. Criminalitatea și controlul consumului de alcool și droguri, abordări și tendințe pe plan internațional

Prevenirea și combaterea consumului de alcool și droguri precum și a consecințelor în plan social și economic pe care acestea le implică reprezintă teme importante pe agenda statelor și instituțiilor internaționale. Răspunsurile oferite la această problemă sunt variate și implică o serie de dezbateri, polemici și controverse. Uneori politicile publice în domeniu iau forma unor adevărate „războaie" împotriva drogurilor.

Un exemplu în acest sens este reprezentat de „războaiele" împotriva drogurilor declanșate periodic împotriva drogurilor în Statele Unite care au implicat adesea măsuri extreme cum au fost pedepsele cu moartea aplicate în cazul celor care se făceau vinovați de moartea unei persoane ca urmare a consumului de droguri, confiscarea bunurilor sau evacuarea din locuință. Astfel de măsuri au fost prezente în cadrul unor politici represive împotriva drogurilor care au declarat „toleranță zero" acestora și care au implicat încălcări ale drepturilor constituționale ale cetățenilor americani. Astfel pe fondul creșterii preocupărilor față de problema drogurilor, Camera Reprezentanților din Statele Unite a votat o lege în 1988 (Omnibus Drug Initiative Act) care a conținut astfel de

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

măsuri. În timp, această lege a fost completată de altele care au adoptat ale măsuri represive împotriva drogurilor printre care construirea unor închisori, angajarea de personal de specialitate, aplicarea unor teste elevilor în școală pentru a verifica dacă au consumat droguri etc. Toate aceste măsuri s-au circumscris unei abordări în domeniul politicilor publice referitoare la controlul drogurilor care a fost numită „criminalizare". Motivate de rațiuni de sănătate publică dar acuzate totodată de discriminare, politicile bazate pe criminalizarea drogurilor au avut o serie de efecte pozitive cum a fost reducerea consumului și a consecințelor sale asupra sănătății dar și o serie de efecte perverse printre care o creștere a populației penitenciare, stigmatizarea tinerilor de culoare și reducerea șanselor acestora de integrare socială.

Legalizarea drogurilor

În contextul criticilor la adesea politicilor prohibiționiste sau de criminalizare a drogurilor a apărut ideea legalizării drogurilor ca variantă alternativă mai bună la politicile represive de control care au dovedit o eficacitate redusă. În ciuda faptului că politicile represive nu au reușit să producă rezultatele scontate, mișcarea în favoarea legalizării drogurilor a primit un sprijin redus din partea publicului. Susținătorii legalizării drogurilor au argumentat că această măsură va avea ca efect reducerea criminalității asociate cu drogurile, prevenirea răspândirii unor boli și deceselor datorate consumului și în general creșterea calității vieții și a siguranței publice. Sintetic argumentele oferite de partizanii legalizării drogurilor au fost:

1. Legalizarea drogurilor va proteja drepturile constituționale,

2. Legalizarea drogurilor va liberaliza comerțul cu droguri ducând la scăderea prețului,

3. Legalizarea drogurilor va conduce la reducerea criminalității asociate cu traficul de droguri desfășurat în ilegalitate reprezentată de războaiele dintre bande motivate de controlul piețelor, transport etc.

4. Legalizarea va reduce consecințele negative asupra sănătății datorită asigurării unor droguri pure de calitate și prin creșterea disponibilității seringilor sterile și a accesului la servicii medicale.

5. Legalizarea va duce la destructurarea bandelor criminale implicate în comerțul cu droguri, diminuarea corupției polițiștilor, și reducerea riscului ca tinerii să intre în contact cu subculturile criminale.

6. Legalizarea va duce la eliminarea cheltuielilor excesive cerute de politicile de control a drogurilor iar cu aceste economii guvernul va putea conduce campanii antidrog.

Susținătorii legalizării drogurilor au folosit ca argument experimentul prohibiționist realizat în Statele Unite în perioada 1920 – 1933 care a avut o serie de rezultate negative printre care creșterea numărului de decese ca urmare a consumului băuturilor contrafăcute și o creștere explozivă a crimei organizate.

Oponenții legalizării drogurilor au adus contraargumente printre care faptul că în perioadă prohibiționistă s-a produs o reducere importantă a numărului de decese datorate cirozei de la 29,5 cazuri / 100 000 locuitori / an în 1920, la 10,7 cazuri / 100 000 an în 1929. Principalul argument folosit însă de adepții criminalizării drogurilor a fost faptul că legalizarea nu reduce consumul de droguri ci dimpotrivă îl crește semnificativ. Exemple în acest sens au fost oferite de către Goode (1999) cu referire la cazul militarilor americani din Vietnam care au consumat masiv droguri în acea țară unde comerțul era legal. Un exemplu citat este cazul Olandei unde politica de legalizare a drogurilor a condus la creșterea cu 22% a dependenților de droguri în perioada 1984-1992 (Rădulescu, 1999). De asemenea, în aceeași țară, din momentul adoptării politicilor tolerante față de droguri, numărul uciderilor realizate prin împușcare a crescut cu 40%, numărul de spargeri a crescut cu 69% iar numărul furturilor de mașini a crescut cu 62%.

Pe ansamblu cu toate neajunsurile dovedite, politicile prohibitive se dovedesc mai eficiente în reducerea consumului de droguri și a

consecinţelor sociale ale acestora decât cele tolerante iar costurile mari se justifică.

Evoluţii internaţionale în controlul consumului de droguri

În contextul internaţional în care graniţele îşi pierd importanţa iar libera circulaţie a persoanelor şi mărfurilor este o realitate, problema controlului drogurilor şi a politicilor de prevenire a consumului şi consecinţelor sociale ale acestora nu mai este doar o problemă a statelor ci şi o problemă a comunităţii internaţionale. În această situaţie a apărut necesitatea armonizării şi coordonării politicilor naţionale şi constituirea unor acorduri internaţionale. Aceste acorduri au în genere un caracter prohibiţionist dar în acelaşi timp o serie de state au continuat tradiţia unor politici tolerante sau variante diferite faţă de modelul promovat de aceste acorduri.

Primul acord internaţional în domeniul controlului drogurilor a fost semnat la Haga în 1912 şi a constituit piatra de temelie a politicilor internaţionale în domeniu. Prin intermediul acestui acord, sau impus constrângeri asupra statelor semnatare pentru a ţine sub control producerea, comerţul şi distribuţia substanţelor psihoactive. Între 1912 şi 1961 au mai fost adoptate alte 8 acorduri internaţionale, motivul fiind completarea listei de substanţe psihoactive şi constituirea unui aparat administrativ pentru a realiza controlul respectării acestor înţelegeri.

În 1961 a fost adoptată Convenţia Unică asupra Drogurilor Narcotice (1961) care a stabilit o serie de reglementări în domeniul politicilor de control a drogurilor în Europa după modelul politicilor prohibiţioniste din Statele Unite. Un alt acord internaţional adoptat în 1971 a oferit posibilitatea unui control sporit asupra producţiei de droguri sintetice care nu exista anterior. Un alt acord internaţional adoptat în 1988: Convenţia împotriva traficului Ilegal de Droguri Narcotice şi Psihotropice a impus noi sancţiuni împotriva posesiei şi consumului de mici cantităţi de droguri, prevedere care nu exista anterior. De asemenea convenţia a mai inclus şi prevederi cu privire la

spălarea banilor și traficului cu substanțe care serveau la fabricarea drogurilor. Convenția a cerut statelor semnatare să includă în legislațiile naționale prevederi cu privire la:

a) interzicerea în mod eficient a traficului de droguri

b) arestarea și condamnarea traficanților de droguri.

c) Deposedarea traficanților de droguri de bunurile acumulate pe căi ilicite (confiscare).

Prin intermediul acestor convenții internaționale s-au pus în practică principiile politici prohibiționiste adoptate în Statele Unite și care avea ca idee centrală faptul că controlul consumului de droguri nu se poate realiza decât pe calea represiunii. Aceste măsuri stabilite în cadrul acordurilor internaționale au fost aplicate în statele membre iar rezultatele au arătat la fel ca și în cazul Statelor că măsurile prohibiționiste au eșuat în încercarea de a ține sub control producerea, comercializarea și consumul drogurilor și au creat o serie de consecințe indezirabile printre care cele mai serioase au fost stigmatizarea unor întregi categorii sociale și o mulțime de probleme legate de reabilitarea și reintegrarea socială a unei largi categorii de tineri.

Evoluții în domeniul politicilor de control a drogurilor în Europa

Deși problemele legate de consumul de droguri sunt în mare parte similare, statele și-au constituit politici și strategii specifice. În ultima perioadă au fost realizate mai ales în contextul procesului de unificare europeană încercări de armonizare a politicilor naționale în domeniu. Astfel de încercări au fost reprezentate de către constituirea în 1989 a Comitetului European de Luptă împotriva drogurilor iar câțiva ani mai târziu a Centrului European de Monitorizare a Drogurilor și a Adicției față de Droguri (EMCDA). Misiunea acestei instituții a fost așa cum sugerează și titlul de colectare de informații cu privire la droguri și oferirea unor sinteze decidenților și a publicului larg. Intensificarea colaborării în domeniu a fost urmată de crearea în 1993 a rețelei

Europene de Informație asupra Drogurilor și a Adicției față de Droguri (REITOX) care avea misiunea de a realiza cu sprijinul țărilor membre a unor statistici naționale cu privire la droguri. În 1995 a fost creat Oficiul Poliției Europene (EUROPOL) care a avut rolul de coordonator al activității polițiilor naționale cu privire la combaterea și prevenirea traficului de droguri și a terorismului.

În 1997 a fost semnat Tratatul de la Amsterdam care a urmărit întărirea capacității Uniunii Europene de a se ocupa de „globalizarea și evoluția situației internaționale" în mai multe domenii printre care și controlul drogurilor. Spre deosebire de Statele Unite, în țările europene, politicile publice în domeniul controlului drogurilor au un caracter represiv mult diminuat care este completat cu măsuri preventive și programe de asistare a dependenților. O tendință pe care se situează majoritatea statelor europene este accentuarea măsurilor terapeutice în locul represiunii.

În domeniul politici referitoare la droguri există trei modele teoretice principale (Bolinger, 2004):

a) *Modelul criminalizării,* în care consumul este combătut prin intermediul efectelor descurajatoare ale pedepsei,

b) *Modelul acceptării,* în care decizia consumului aparține consumatorului împreună cu responsabilitatea pentru efectele acestuia,

c) *Modelul medicalizării,* în care accentul se pune pe acordarea de tratament și programe de menținere (prin prescrierea unor substanțe psihotrope substitut).

În ce privește liberalizarea consumului există alte patru modele de abordare (Albrecht, 1989):

1. *Legalizarea totală,* prin care toate tipurile de droguri se comercializează liber,

2. *Decriminalizarea parțială,* se permite comercializarea doar în cazul drogurilor de risc, scăzut,

3. Decriminalizarea parțială a posesiei și consumului a unor mici cantități de droguri,

4. Criminalizarea parțială, interzice posesia și consumul de droguri dar permite dependenților să utilizeze cantități mici de droguri.

Nici unul dintre aceste modele nu se aplică în formă pură în Europa. Ideea principală care stă la baza politicilor europene în domeniu este reducerea nocivității drogurilor pornind de la presupunerea că eliminarea completă a consumului nu este posibilă. Din această perspectivă, măsurile adoptate de către statele europene converg către ameliorarea problemelor sociale asociate cu consumul de droguri, asistarea dependenților și decriminalizarea posesiei și consumului personal de drog.

3.2. Criminalitatea și consumul de alcool și droguri, evoluții instituționale și legislative în România

O importanță particulară în înțelegerea evoluțiilor consumului de alcool și droguri în perioada 1990-2008 o au evoluțiile în plan instituțional și legislativ. Evoluțiile în acest domeniu au avut un rol important în estimarea fenomenului consumului și a infracționalității asociate consumului de alcool și droguri.

La începutul anilor 90, România în contextul schimbărilor politice și sociale petrecute la nivel european și mondial s-a angajat într-un proces de integrare europeană care a inclus și armonizarea legislației românești în domeniul drogurilor și precursorilor. Astfel, la 1 februarie 1993, țara noastră a semnat **Acordul European de Asociere între România și Uniunea Europeană**. În 1995, România a depus cererea oficială de aderare la Uniunea Europeană. În susținerea acestui demers au fost adoptate o serie de acte normative inclusiv revizuirea constituției. Demararea acestui proces de integrare europeană a implicat și modificări legislative în domeniul drogurilor și totodată schimbări instituționale. În acord cu acordurile semnate, România a început să colaboreze cu Uniunea Europeană în domeniul prevenirii traficului ilicit de droguri și al prevenirii consumului atribuind noi atribuții instituțiilor

cu rol în aplicarea legi și înființând noi instituții. Astfel, începând cu anul 1994, Brigada de Combatere a Crimei Organizate din cadrul Inspectoratului General al Poliției a început să colaboreze la proiectul european *„Sisteme informaționale antidrog"* din cadrul *Programului Phare de Luptă Împotriva Drogurilor* devenind **Punct Focal**. Punctul Focal a colaborat pentru îndeplinirea rolurilor sale cu celelalte departamente din cadrul Ministerului de Interne, alte ministere și cu centre similare din alte țări în cadrul Proiectului Sistemului European de Informare pe linie de Droguri (REITOX) (B.C.C.O.C., 1997).

Primele activități de reducere a cererii de droguri în România au fost desfășurate în 1995, odată cu formarea unei piețe a drogurilor în țara noastră de către nou înființatul Institut de Cercetare și Prevenire a Criminalității care a început să funcționeze în cadrul Inspectoratului General al Poliției și de către compartimentele de prevenire a criminalității din cadrul Inspectoratelor județene de Poliție (Rădulescu, 2007, p. 168) care au condus primele programe de prevenire a consumului de droguri în rândul tinerilor.

În 1996, Ministerul de Interne a elaborat proiectul „Documentare asupra fenomenului drogurilor" care a contribuit la instituirea unui proceduri noi de elaborare a Raportului Național privind Drogurile în colaborare cu experții europeni de la Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și Dependenței de Droguri (EMCDA).

Un pas decisiv în adaptarea cadrului legislativ național la aquis-ul comunitar a fost adoptarea în 2000 a legii 143/2000 referitoare la combaterea traficului de droguri și a abuzului de droguri. Legea a definit pentru prima dată noțiunile de: drog, droguri de mare risc, precursori, inhalanți chimici toxici, consum ilicit de droguri, toxicoman, cura de dezintoxicare, supraveghere medicală, livrare supravegheată, investigatori acoperiți. Legea instituie o unitate națională specializată pentru combaterea traficului de droguri în cadrul Poliției Naționale, utilizarea de ofițeri sub acoperire în activitățile de combatere a traficului de droguri, utilizarea de livrări controlate, reducerea pedepselor pentru

infractorii care colaborează cu justiția și crearea unui cadru legal pentru serviciile de tratament pentru dependenți (ANA, 2001, p. 33). O noutate adusă de această lege este exonerarea de răspundere penală a persoanei care înainte de începerea urmăririi penale denunță autorităților participarea sa sau asocierea la una din infracțiunile prevăzute de lege la regimul drogurilor. Tot în această perioadă a fost luată decizia de a lua parte Early Warning System.

O altă schimbare importantă în plan organizatoric-instituțional s-a produs în anul 2001 când în cadrul Inspectoratului General al Poliției s-a înființat Direcția generală de Combatere a Crimei organizate și Antidrog prin reorganizarea Direcției de Combatere a Crimei Organizate. În același an a fost dat ordinul comun nr. 425[1] din 5 septembrie prin care s-a înființat Comisia Interministeriala pentru Prevenirea Consumului Ilicit de Droguri căruia i s-au acordat atribuții în domeniul organizării și coordonării activităților de prevenire a consumului de droguri. Ordinul menționat a determinat și constituirea la nivel județean și al sectoarelor municipiului București a Centrelor de Prevenire și Consiliere Antidrog.

În anul 2002 procesul de adaptare legislativă și instituțională la structurile Uniunii Europene a continuat prin înființarea unei structuri guvernamentale independente care urma să gestioneze întreaga problematică a drogurilor. Astfel a luat ființă Punctul Național Focal pe droguri care și-a început activitatea în cadrul Institutului de Management a Serviciilor de Sănătate. Această instituție urma să mențină un contact permanent cu Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și a Dependenței de Droguri (EMCDA) din Lisabona și să aibă un acces la rețeaua REITOX. Legislația în domeniul drogurilor a fost completată cu Legea 300/2002 referitoare la regimul juridic al precursorilor utilizați în producerea drogurilor ilegale. O realizare importantă în 2002 a fost și înființarea Agenției Naționale Antidrog prin HG nr. 1489 care a primit ca sarcină monitorizarea fenomenului drogurilor și administrarea programelor de prevenire.

---

[1] Monitorul Oficial nr. 1.155 din 07.12.2004.

În 2003, a fost adoptată legea 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate care a adus noi precizări în domeniul combaterii crimei organizate și a traficului de droguri. Abordarea unitară și multisectorială a fenomenului drogurilor și dezvoltarea capacității instituționale și manageriale necesară pentru atingerea obiectivelor asumate de România în cadrul colaborării cu Uniunea Europeană au impus dezvoltarea unui sistem integrat de programe și instrumente de lucru și a unor politici specifice. Acest lucru s-a realizat prin crearea Strategiei Naționale Antidrog pe perioada 2002-2003 și a fost aprobat prin H. G. Nr. 154/06.02.2003.

În conformitate cu obiectivele Strategiei Naționale Antidrog (SNA) pentru 2003-2004 în cursul anului 2004 a continuat procesul de dezvoltare instituțională și îmbunătățire a legislației antidrog. Astfel în 2004 a fost adoptată Legea nr. 522[2] pentru modificarea și completarea legi 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri. Această lege aduce câteva elemente noi legate de definirea unor termeni, asistența consumatorilor de droguri și măsuri de reducere a riscurilor asociate consumului de droguri. Astfel au fost definite și diferențiate noțiunile de *„consumator"* și *„consumator dependent"* și au fost introduse noțiuni noi: *„circuit terapeutic"*, *„evaluare"*. Alt element de noutate a fost diferențierea pedepselor acordate pentru posesia drogurilor în funcție de categoria de risc din care acestea fac parte. De asemenea legea aduce câteva precizări noi referitoare la individualizarea tratamentului persoanelor dependente de droguri și includerea acestora în programe integrate de asistare care să permită adaptarea serviciilor oferite în funcție de nevoile particulare ale fiecărui consumator în parte. Legea 522/2004 aduce și o schimbare importantă în ceea ce privește pedepsirea posesorilor de drog. Astfel conform noilor prevederi legale, persoanele care dețin ilegal droguri pot accepta includerea lor într-un program de asistare, caz în care instanța de judecată poate să scutească deținătorul de drog de pedeapsa prevăzută de lege.

[2] Monitorul Oficial nr. 896 din 01.10.2004.

O altă modificare legislativă operată în cursul anului 2004 a fost Legea 381/2004[3] prin intermediul cărora s-au operat modificări referitoare la finanțarea activităților de prevenire a consumului de droguri derulate de Agenția Națională Antidrog. Astfel potrivit legii, sumele obținute din valorificarea bunurilor confiscate ca urmare a săvârșiri de infracțiuni la regimul drogurilor și precursorilor ce devin venituri la bugetul de stat vor fi transferate Agenției Naționale Antidrog pentru susținerea unor astfel de proiecte.

Pentru completarea și îmbunătățirea legislației referitoare la controlul substanțelor utilizate la producerea drogurilor (precursori) și totodată pentru armonizarea legislației românești cu cea europeană a fost adoptată legea nr. 505/2004[4] pentru modificare și completarea legii nr. 300/2002 privind regimul juridic al precursorilor folosiți la fabricarea ilicită a drogurilor. Prin intermediul acestei legi sunt redefiniți anumiți termeni și a fost completată lista precursorilor ce pot fi deținuți fără autorizație sau aviz. În același timp legea instituie un nou mecanism de control și supraveghere a operațiunilor cu precursori pe teritoriul României în contextul eliminării licențelor de import și export. Instituția abilitată să primească notificările privind tranzacțiile financiare cu precursori este Inspectoratul General al Poliției care are dreptul să impună sancțiunile prevăzute de lege în cazurile de nerespectare a legii.

Un progres semnificativ în dezvoltarea legislației referitoare la droguri a fost reprezentat și de adoptarea unui nou Cod Penal[5] în cadrul căruia conform modelului european, faptele penale au fost împărțite în „delicte" și „crime" și a fost introdusă o nouă pedeapsă pentru delicte, sistemul zilelor-amendă. De asemenea noul cod penal (art. 387) mai conține majorări de pedepse în cazurile infracțiunilor legate de administrarea de droguri de mare risc în afara condițiilor legale, oferirea

[3] Monitorul Oficial nr 1.155 din 07.12.2004.

[4] Monitorul Oficial nr.1.155 din 07.12.2004.

[5] Monitorul Oficial nr. 575 din 29.06.2004, Noul cod penal va intra în vigoare la data de 1 septembrie 2006.

pentru consum de inhalanți toxici minorilor, punerea la dispoziție a unei locuințe sau local pentru consumul de droguri și tolerarea consumului în aceste spații. Încurajarea consumului ilicit de droguri în cazul în care nu a fost urmată, beneficiază de o reducere a pedepsei, sancțiunea devenind închisoare sau zile-amendă.

O altă modificare legislativă realizată în cursul anului 2004 a fost adoptarea legii nr. 552/2004 privind prevenirea și combaterea dopajului în sport. De aplicarea acestei legi și crearea condițiilor pentru practicarea unui sport curat a fost abilitată Agenția Națională Antidrog.

Procesul de revizuire a cadrului legislativ și de îmbunătățire a coordonării interinstituționalã în cazul instituțiilor implicate în problematica drogurilor a continuat în cursul anului 2005 când au fost adoptate o serie de hotărâri prin intermediul cărora s-au urmărit atingerea obiectivelor stabilite de către Agenția Națională Antidrog și respectarea angajamentelor internaționale ale României stabilite în Memorandul de Aderare la Uniunea Europeană[6]. Astfel România a adoptat legile cadru europene din domeniul drogurilor cum sunt: legea privind îmbunătățirea practicii cooperării judiciare[7] în domeniul combaterii traficului de droguri și controlului transporturilor de substanțe psihotrope[8]. De asemenea prin Legea nr. 224/2006[9] s-au introdus în practica judiciară românească instrumente și proceduri europene cum sunt: mandatul european de arestare și proceduri de executare ale acestuia, supravegherea și urmărirea transfrontalieră și transferul de proceduri legale aplicabile în domeniul drogurilor[10]. O altă realizare legislativă a fost înnoirea prevederilor legale referitoare la operațiunile cu plante, substanțe și preparate stupefiante și psihotrope[11]. Legea reglementează condițiile în care se pot realiza cultivarea,

[6] Legea 157/2005, Emitent Parlamentul României, în Monitorul Oficial nr. 465/1 iunie 2005.
[7] SCH/Com-ex (1993), Decizia Comitetului Executiv din 14 decembrie 1993.
[8] SCH/Com-ex (1994), Decizia Comitetului Executiv din 14 decembrie 1994 art. 75.
[9] Emitent Parlamentul României, în Monitorul Oficial nr. 22.11.2006
[10] Aceste proceduri vor intra în vigoare odată cu aderarea României la U.E.
[11] Legea 332/2005, Emitent Parlamentul României, Monitorul Oficial nr. 1088 din 2.12. 2005

producerea, fabricarea și distribuția plantelor și substanțelor psihotrope precum și importul, exportul și tranzitul acestora. Ca urmare a modificării legii 143/2000 privind combaterea traficului și consumului de droguri ilicite, în cursul anului 2005 a fost adoptat un nou regulament[12] de aplicare a legii care introduce câteva precizări referitoare la modul de acordare a asistenței integrate și continue consumatorilor de droguri, managementul de caz, realizarea planului individual de asistență, funcționarea serviciilor de asistență medicală, psihologică și socială. De asemenea regulamentul specifică cine pot fi furnizorii de servicii și care sunt atribuțiile acestora.

În cursul anului 2006 a continuat procesul de îmbunătățire a cadrului juridic în domeniul controlului consumului de droguri în conformitate cu obiectivele Strategiei Naționale Antidrog 2005-2012. Unul dintre obiectivele urmărite de legiuitori în cursul anului 2006 a fost completarea cadrului legal și instituțional astfel încât acesta să poată pune în aplicare hotărârile adoptate de instituțiile europene în domeniul controlului producerii, traficării și consumului de droguri. În acest sens a fost emisă O.U. 121/2006[13] care reglementează regimul juridic al precursorilor aprobat prin legea 186/2006[14]. Prin intermediul acestor acte normative Agenția Națională Antidrog devine principala instituție care monitorizează și coordonează activitățile în domeniul controlului operațiunilor cu precursori și care asigură cooperarea cu celelalte instituții publice și cu societatea civilă. Legea menționată reglementează activitatea de eliberare a autorizațiilor pentru deținerea, comercializarea, importul sau exportul precursorilor precum și infracțiunile și pedepsele asociate regimului juridic al precursorilor.

---

[12] Hotărîrea nr. 860/2005, Emitent Guvernul României, Monitorul oficial nr. 749/17.08.2005

[13] Ordonanța de Urgență nr. 121 din 13.06.2006 care abrogă Legea nr. 300/2003, Emitent Guvernul României, Monitorul Oficial nr. 1039 din 28.12. 2006.

[14] Legea 186/13.06.2007 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 121/2006 privind regimul juridic al precursorilor de droguri, Emitent Parlamentul României, Monitorul Oficial nr. 425 din 26.06.2007.

Pentru asigurarea unei coordonări mai eficiente la nivel național a activităților de combatere a traficului și consumului de droguri ilicite, a fost adoptată H.G. nr. 1873/2006[15] prin intermediul căreia a fost modificată Hotărârea nr. 1489/2002 (de înființare a ANA) și care a resistematizat atribuțiile agenției și a stabilit altele noi printre care: elaborarea și implementarea programului național de asistență medicală, psihologică și socială a consumatorilor de droguri și a programului național de prevenire a consumului de alcool, tutun și droguri. În plan instituțional au fost create în cadrul Agenției Naționale Antidrog (ANA) două noi structuri, Consiliul Consultativ și Consiliul Științific și de Cercetare. De asemenea prin intermediul aceleiași hotărâri Agenția Națională Antidrog a primit atribuția de acreditare a programelor de formare de formatori în domeniul adicțiilor.

Procesul de adaptare al legislației românești în domeniul drogurilor cu acquis-ul comunitar și nevoile societății românești a continuat în 2007 cu adoptarea unor acte normative referitoare la reducerea cererii și reducerii ofertei de droguri. Astfel a fost emis Ordinul comun[16] (192/2007) al Ministerului de Interne și al Reformei Administrative și al Sănătății Publice prin intermediul căruia s-a urmărit reglementarea metodologiei de admitere la tratament a persoanelor infectate cu HIV, HVB și HVC, datorită consumului de droguri și de înregistrare și colectare a datelor în acord cu standardele europene. Pentru asigurarea implementării noului sistem de control și monitorizare a circuitului precursorilor s-a elaborat regulamentul de aplicare al ordonanței de Urgență nr. 121/2006[17]. Prin intermediul acestui act normativ s-a urmărit rezolvarea problemelor puse de noile cerințe legale pentru derularea operațiunilor de import și export și a celor sesizate de către operatori.

Implementarea programelor de prevenire a consumului de droguri și livrarea serviciilor de asistență integrată pentru consumatorii de drog (inclusiv pentru cei aflați în detenție) a constituit principalele activități derulate de autoritățile publice cu atribuții în controlul

consumului de droguri în cursul anului 2004. Astfel pentru asigurarea aplicării acestor programe s-au elaborat și adoptat o serie de acte normative. Printre acestea se regăsesc ordinul nr. 356/2008[18] referitor la aprobarea normelor de funcționare ale Laboratorului vamal central căruia i s-a atribuit rolul de a efectua analize în cazul probelor în cazul cărora există suspiciunea de a conține droguri, așa cum sunt ele definite de Legea nr. 143/200 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri cu modificările și completările ulterioare, *prelevate în condițiile legii de autoritatea vamală sau de alte autorități din mărfurile supuse controlului autorității vamale* (art. 1 litera c). Ordinul menționat reglementează modalitățile de gestionare a probelor, efectuare a analizelor și emitere a certificatelor de analiză. Prin Hotărârea Guvernului nr. 282/2008[19] s-a completat la anexa I, stupefiante din Legea 399/2005 substanța Oripavină în tabel. Rezolvarea unor probleme legate de activitatea de monitorizare a activităților cu precursori de către Agenția Națională Antidrog s-a realizat prin intermediul Hotărârii Guvernului nr. 358/2008[20] prin care s-a reglementat modalitățile de acordare, retragere și reacordare a autorizației de a desfășura activități cu precursori.

Un aspect important al activități în domeniul problematicii drogurilor desfășurat de autoritățile publice în conformitate cu Strategia Națională Antidrog 2005-2012 a fost reprezentat de către elaborarea de programe în domeniul reducerii cererii care au contribuit la dezvoltarea sistemului de servicii acordate persoanelor consumatoare. În anul 2008, a fost elaborat Programul de interes național de prevenire a consumului de tutun, alcool și droguri 2009-2012 aprobat prin H.G. nr. 1 /1.01.2008.[21] De asemenea a fost elaborat Programul național de asistență medicală, psihologică și socială a consumatorilor de droguri 2009-2012 aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 1 din 1.02. septembrie 2008[22] prin intermediul căruia se stabilesc măsuri specifice de intervenție care completează sistemul național de servicii de prevenire a consumului de droguri și de asistență a consumatorilor aducând câteva noutăți printre

care servicii de outreach, implicarea familiilor și a comunităților în actul terapeutic precum și finanțarea din fonduri publice a operaționalizării unor servicii specializate oferite de sectorul neguvernamental. Sistemul de servicii oferite consumatorilor de droguri este completat de programele naționale de sănătate pentru anul 2008[23] care conțin subprograme adresate acestora cum este subprogramul de prevenire și tratament ale toxicodependenților și care are ca obiectiv: *„prevenirea consumului de droguri și asigurarea tratamentului specific la persoanele toxicodependente"*.

În plan instituțional, în cursul anului 2008, Agenția Națională Antidrog a fost reorganizată sub forma unui departament în cadrul Inspectoratului General al Poliției care a preluat atribuțiile agenției[24].

Concluzii

Crearea cadrului instituțional și legal al controlului consumului de droguri ilicite a fost un proces îndelungat care s-a realizat în contextul procesului de integrare al României în Uniunea Europeană și început înainte ca în România să se constituie o veritabilă piață a drogului.

Primele evoluții au fost consemnate în cadrul acțiunilor de aliniere a României la politicile publice în domeniul drogurilor prin semnarea și ratificarea unor convenții internaționale cum au fost cazul convențiilor Națiunilor Unite, privind regimul substanțelor psihotrope și combaterea traficului ilicit de substanțe stupefiante și psihotrope. În același timp statul român a stabilit relații de colaborare cu statele vecine în domeniul prevenirii și combaterii crimei organizate și traficului de droguri prin semnarea de acorduri de colaborare. Pentru a pune în practică aceste acorduri și pentru ași alinia legislația în domeniu la cea comunitară, România a început prin realizarea unor modificări la Codul penal și Codul vamal astfel încât să fie incriminate o serie de fapte în domeniul traficului de droguri ilicite și a crescut cuantumul pedepselor aplicate făptuitorilor. Începând cu a doua jumătate a anilor 90 statul

român a început să construiască cadrul instituțional pentru elaborarea și implementarea politicilor în domeniul drogurilor. Primul pas a constat în dezvoltarea în cadrul Ministerului de Interne, Direcției generale a vămilor și Ministerului Sănătății a unor departamente noi cu atribuții în domeniul controlului traficului și consumului de droguri. În 2002 procesul de construcție instituțională a fost finalizat prin crearea Agenției Naționale Antidrog care a primit rolul de instituție coordonatoare a politicilor în domeniul controlului consumului de droguri. În același timp, politicilor publice din domeniul sănătății și educației le-au fost adăugate componente noi prin intermediul cărora să poată fi asigurate activități concrete de prevenire a consumului de droguri și de recuperare a toxicomanilor prin tratamente adecvate. În final România și-a constituit o strategie națională în domeniul drogurilor în acord cu politica europeană.

3.3. Abordări contemporane privind prevenirea și combaterea criminalității relaționate cu consumul de alcool și droguri la tineri

Consumul de alcool și droguri este un contributor important la criminalitate, statisticile criminale din întreaga lume evidențiază faptul că proporții însemnate dintre infractorii cercetați pentru diferite tipuri de infracțiuni se aflau sub influența alcoolului și/sau a drogurilor în momentul comiterii infracțiunii. Abuzul de alcool și droguri conduce de asemenea la violență maritală, afectarea stării de sănătate inclusiv dependența, accidente de trafic, accidente de muncă și alte efecte corelate sau nu cu comiterea de infracțiuni.

Consumul de droguri este el însuși un comportament ilegal și în același timp consumul abuziv de alcool și droguri reprezintă un factor care crește semnificativ probabilitatea implicării consumatorilor în activități infracționale diverse datorită afectării judecății, reducerii inhibițiilor sau intensificării unor stări emoționale. Infracționalitatea este de asemenea legată de consumul de alcool și droguri prin nevoia

consumatorilor de a susține acest comportament și prin fenomenele asociate desfășurării comerțului cu droguri.

Existența unei preocupări la nivelul societății față de consecințele sociale ale consumului de alcool și droguri nu a existat până la adoptarea politicilor abolișioniste în Statele Unite (Mosher și Jernigan, 1988). Până în acel moment, concepția predominată referitoare la consecințele negative ale consumului de alcool și droguri și era aceea că acestea reprezintă o problemă de responsabilitate individuală. Din acest motiv, combaterea efectelor negative ale uzului și abuzului de alcool și droguri inclusiv cele referitoarea la infracționalitate se rezumau la acțiuni realizate la nivelul comportamentelor individului și constau în oferirea de servicii de detoxificare, îngrijiri medicale, descurajarea consumului de alcool și droguri în rândul șoferilor, furnizarea de informații privind consecințele negative ale consumului, încurajarea consumului moderat etc.

Un rol important în conștientizarea la nivelul societății a „problemei consumului de alcool și droguri" în lumea occidentală la jucat declanșarea mișcărilor de protest ale tinerilor în Statele Unite și în Europa în anii 60. În acei anii, tinerii din clasa mijlocie și studenții au adoptat o gamă largă de comportamente deviante printre care consumul de droguri, libertinajul sexual și contestarea legitimității clasei politice. În acel moment în societățile confruntate cu aceste fenomene a apărut o preocupare pentru „problema drogurilor" și au fost căutate modalități de „rezolvare a problemei".

Modalitățile de intervenție la nivelul individului adoptate până în acel moment pentru prevenirea consecințelor negative ale uzului și abuzului și care referitor la comportamentele infracționale aveau în vedere în principal reducerea recidivei au fost în cea mai mare lipsite de succes datorită faptului că mediul social nu susține intervențiile preventive la nivel individual ci cel mai adesea le subminează prin intermediul mesajelor ambivalente legate de consumul de alcool și droguri (Mosher și Jernigan, 1988). Evaluarea activităților preventive

desfășurate în prima parte a secolului XX în Statele Unite și care au constat în principal în acțiuni de informare cu privire la riscurile consumului în școli și penitenciare, oferirea de servicii medicale și creșterea pedepselor pentru deținerea producerea și comercializarea drogurilor au avut un efect nesemnificativ asupra consumului și asupra criminalității legată de alcool și droguri. În plus în perioada de sfârșit a anilor 60, în condițiile proliferării fără precedent a conduitelor nonconformiste în rândul tinerilor capacitățile de tratament medical a dependenților de droguri erau depășite iar penitenciarele nu puteau încarcera o întreagă generație. Din acest motiv abordarea guvernelor în problema prevenirii comportamentelor infracționale determinate de consumul de alcool și droguri și a altor consecințe negative a început să fie una în care accentul se punea în primul rând pe măsurile de prevenție.

3.4. Strategii generale de prevenire și control a criminalității asociate consumului de alcool și droguri

Prevenirea criminalității legată de droguri reprezintă o problemă importantă în agenda tuturor statelor și organizațiilor internaționale fiind unul dintre obiectivele principale de acțiune în domeniul asigurării siguranței publice. Semnificația criminalității legate de droguri prezintă o varietate considerabilă dependentă de contextul legislativ sau de disciplină dar potrivit definiției adoptate de către Comisia Europeană pe baza studiilor realizate de Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanii (OEDT, 2007) include patru categorii:

1. Infracțiunile *psihofarmacologice* (infracțiuni săvârșite sub influența unei substanțe psihoactive);

2. Infracțiunile *economic-compulsive* (infracțiuni săvârșite pentru a obține bani sau droguri pentru a întreține dependența);

3. Infracțiuni *sistemice* (infracțiuni săvârșite în contextul funcționării piețelor ilicite de droguri);

4. Infracțiuni *la regimul drogurilor* (deținerea, consumul, vânzarea, traficul).

Prevenirea comportamentelor infracționale legate de consumul de alcool și droguri nu poate fi desprinsă de contextul mai larg al măsurilor de prevenire a uzului și abuzului de substanțe psihoactive, efectele pozitive ale acestor măsuri fiind așteptate să se răsfrângă pozitiv și asupra ratei infracționalității. Astăzi principalele modalități de control a criminalității legate de consumul și abuzul de substanțe psihoactive adoptate de majoritatea guvernelor din lume conțin o serie de măsuri care se regăsesc în cadrul următoarelor strategii de prevenție:

1. Reducerea cererii,
2. Reducerea ofertei și
3. Reducerea consecințelor negative ale consumului.

Conținuturile strategiilor adoptate de diferitele state diferă în funcție de particularitățile contextului social, problemele sociale cu care se confruntă (nevoi specifice), cultură și opțiuni.

Reducerea ofertei

Reducerea ofertei reprezintă una din cele mai vechi abordări în cadrul strategiilor de reducere a consumului de alcool și droguri și a infracționalității asociate. Strategia reducerii ofertei se fundamentează pe *teoria distribuției consumului* care susține că există o legătură între nivelul ofertei de droguri și alcool în societate și nivelul consumului în sensul că o creștere a consumului per capita în societate determină o creștere a numărului de consumatori abuzivi și dependenți. Din acest motiv măsurile de reducere a ofertei de alcool și droguri în societate conduce la o reducere consumului și în continuare o reducere a nivelului problemelor sociale asociate, inclusiv a infracționalității. O asemenea abordare se materializează în politici publice care conțin o serie de măsuri reducere sau de eliminare a producției și distribuției de

alcool și droguri. Printre măsurile cele mai uzitate sunt: distrugerea culturilor de droguri, interzicerea traficului și deținerii de droguri, impozitarea produselor alcoolice, interzicerea consumului de alcool de către minori și altele.

Reducerea disponibilitățile drogurilor și alcoolului reprezintă o modalitate de reducere a criminalității asociate consumului de alcool și droguri datorită faptului că în felul acesta se reduce nevoia de a obține venituri pe căi ilegale pentru susținerea consumului și în același timp a numărului de infracțiuni comise sub influența drogurilor.

Reducerea cererii

O altă modalitate de reducere a consumului de alcool și droguri și a criminalității legate de consumul de alcool și droguri este reprezentată de reducerea cererii. Această abordare presupune o serie de acțiuni care ajută indivizii să își însușească valori noi, aptitudini și în general dezvoltă un stil de viață care exclude consumul de droguri sau consumul abuziv de alcool. Abordarea implică de asemenea acordarea de servicii medicale, terapii pentru consumatorii dependenți în încercarea de ai recupera și a reduce consumul. O componentă importantă a strategiilor de reducere a cererii este reprezentată de activitățile educative prin intermediul cărora se urmărește formarea la nivelul indivizilor aparținând grupurilor de risc (adolescenți și tineri în principal) a unor abilități sociale referitoare la: luarea deciziilor, gestionarea situațiilor stresante, comunicarea interpersonală, rezolvarea de probleme, rezistența la presiunea grupului.

Toate aceste măsuri pot contribui la reducerea consumului de alcool și droguri și în continuare la reducerea infracționalității în rândul tinerilor. De asemenea măsuri de tipul reducerii cererii adoptate la nivelul delincvenților care au probleme legate de consumul acestor substanțe și în cazul cărora acest consum a avut o influență asupra genezei actelor infracționale pot contribui a reducerea recidivei.

BCU ASCENTIA UNIVERSITY LIBRARY

Strategia inoculării

Strategia inoculării cuprinde activități prin intermediul cărora se urmărește propagarea în rândul tinerilor a unui comportament de consumator caracterizat de moderație și responsabilitate. În cadrul acestei abordări accentul este pus pe dezvoltarea la nivelul indivizilor a unor capacități de luare a unor decizii responsabile. Aceasta se referă la asumarea responsabilității, a unor limite raționale și precauții în contextele sociale în care este prezent consumul de alcool și droguri. Un exemplu în acest sens este reprezentat de adoptarea unor obiceiuri în ceea ce privește consumul de alcool sau droguri și care încorporează reguli și maniere care sunt concordante cu normele sociale acceptate în cadrul societății referitoare la consumul de substanțe psihoactive (modelul social de consum). În felul acesta se consideră că se poate reduce semnificativ riscul consumului abuziv și ca ultimă consecință implicarea tinerilor în comportamente infracționale.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL IV.

DESIGNUL METODOLOGIC AL CERCETĂRII

4.1. Problematica abordată și scopul proiectului de cercetare

Problema abordată în cadrul lucrării de față este cea a relației dintre consumul de alcool și droguri în rândul adolescenților și tinerilor și comportamentul infracțional al acestora. Această temă este în mică măsură abordată de cercetătorii din România până în prezent deși în țările occidentale a produs o literatură extrem de bogată. Principalele demersuri investigative din România care au vizat problematica relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate s-au rezumat în cea mai mare parte la culegerea și analiza unor date despre comportamentul de consumator al minorilor și tinerilor deținuți sau la analiza datelor statistice culese de către Agenția Națională Antidrog, Serviciile Sociale din cadrul Administrației Penitenciarelor sau Ministerul de Interne cu privire la aceste aspecte. Având în vedere aceste limitări, concluziile acestor studii nu pot oferi o imagine de ansamblu asupra acestor fenomene și a conexiunilor dintre ele nici nu pot surprinde cu acuratețe modul în care a evoluat această relație.

În același timp nici studiile realizate în spațiul occidental nu au dus la rezultate concludente. Astfel, analiza literaturii de specialitate pune în fața cercetătorului o abundență de rezultate contradictorii produse în câteva decade de cercetări. O primă concluzie care se poate desprinde din consultarea acestei literaturi este faptul că relația dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate poate avea forme variate în funcție de grupul social analizat și tipul de substanță utilizată astfel

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

încât în studiul acestei relații este nevoie de mai puțin dogmatism și de mai mult pragmatism și eclectism pentru a putea ajunge la rezultate satisfăcătoare.

Cercetările realizate de-a lungul deceniilor din ce-a de-a doua jumătate a secolului XX asupra diferitelor categorii de delincvenți și utilizatori de alcool și droguri au evidențiat schimbarea naturii relației dintre cele două fenomene pe parcursul acestei perioade. Astfel, în a doua jumătate a secolului XX Statele Unite și Europa Occidentală au cunoscut o serie de creșteri explozive ale consumului de droguri și în fiecare dintre aceste cazuri natura relației dintre consumul de alcool și droguri s-a schimbat (Chaiken, 1993). Primele studii realizate asupra dependenților de narcotice și asupra deținuților au evidențiat faptul că consumul de alcool este asociat cu infracțiunile violente iar consumul de droguri (heroină în special) este asociat cu comitere de infracțiuni contra proprietății (Nurco, 1984). Aceste studii realizate au condus la identificarea unor tipuri specifice de relații și a unor modele explicative. Astfel, susținătorii modelului *alcool-violență* au subliniat efectul farmacologic al consumului de alcool (Collins, 1981, Pernanen, 1981). Modelul *droguri-infracțiuni contra proprietăți* este bazat pe ideea că dependenții de droguri comit infracțiuni pentru ași susține consumul. În momentul în care în anii 60 cocaina și crack-ul au devenit drogurile la modă în Statele Unite și Europa Occidentală natura relației dintre consumul de droguri și criminalitate s-a schimbat. Astfel proporția infracțiunilor violente în Statele Unite au crescut substanțial în special în contextul traficului de droguri și a competiției pentru piețe de desfacere a drogurilor. Pentru a descrie acest fenomen a fost introdus termenul de *violență sistemică* (Goldstein, 1985). În același timp, rata infracțiunilor contra proprietății a scăzut în Statele Unite, ca urmare a scăderii prețului crack-ului comparativ cu heroina și cocaina. În anii 70 în Statele Unite s-a produs o nouă schimbare în obiceiurile privind consumul de droguri când marijuana și halucinogenele au devenit foarte utilizate de către tinerii din clasa de mijloc din Statele Unite. În același timp s-a

produs o creștere a infracțiunilor contra proprietății și a celor violente. În această perioadă în condițiile creșterii numărului de consumatori de droguri ușoare, în special din rândul tinerilor din clasa de mijloc și a dezbaterilor științifice privind efectele negative ale consumului de droguri ușoare s-a pus pentru prima dată problema legalizării acestor tipuri de droguri iar războaiele împotriva consumului de droguri au fost abandonate.

Analiza asocierii dintre consumul de alcool, droguri și criminalitate este îngreunată de către o serie de probleme de ordin metodologic. O astfel de problemă se referă la modul de definire a infracțiunilor în general, și a infracțiunilor legate de consumul de alcool și droguri în mod specific. Alte probleme de ordin metodologic referitoare la analiza acestei relații sunt legate de mijloacele de măsurare a celor două fenomene și de eșantioanele utilizate. Astfel o dificultate întâmpinată în utilizarea rezultatelor cercetărilor pe această temă a fost lipsa de uniformitate în definirea a ceea ce înseamnă consumul de alcool și droguri și criminalitate. Unele studii includ de exemplu și infracțiunile legate de posesia și traficul de droguri sau cuprind și acte deviante minore precum furturile de bani din portmoneul părinților în timp ce altele se concentrează pe infracțiunile grave ca omorul, jaful, tâlhăria etc. Aceiași situație se înregistrează și în privința consumului de alcool și droguri. În timp ce unele studii iau în considerare doar consumul constant și dependent altele contabilizează și consumul ocazional. În ce privește măsurarea consumului de substanțe psihoactive și a comportamentului infracțional există de asemenea neconcordanțe între studii. Astfel în timp ce unele studii se bazează pe autorapoarte (Eliot Huizinga și Menard, 1989, Farington, 1996, Payne and Pritchard, 2005), altele (Fagan, 1993) iau în considerare numai înregistrările oficiale și testele de urină considerând că doar acestea din urmă sunt indicatori valizi ai celor două comportamente deviante.

În problema eșantioanelor utilizate, există dezbateri cu privire la reprezentativitatea eșantioanelor de deținuți sau persoane aflate în

centre de tratament. Mulți autori (Gorman, 2000, Chaiken și Chaiken, 1990, De la Rosa, 1993) consideră că acestea nu sunt reprezentative pentru întreaga populație și rezultatele studiilor referitoare la relația consum de substanțe psihoactive - criminalitate nu pot fi generalizate la nivelul acestora.

O altă problemă întâmpinată în abordarea relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate este sensul și intensitatea acestei relații. Dacă la nivelul simțului comun nu există nici o îndoială asupra faptului că consumul de alcool și droguri determină criminalitate, în rândul specialiștilor există opinii diferite în această privință. Datele empirice obținute ca urmare a cercetărilor realizate asupra diferitelor populații și în diverse locuri au evidențiat faptul că nu există o asociere uniformă între orice tip de substanță psihoactivă și orice tip de infracțiune (Fagan, 1985, Reuter,1997, Nurco, 1984, Wilson, 1978). Rezultatele variază mult de la un studiu la altul (Gorman, 1998, Reuter, 1997, Buchanan and Walack, 1998). Faptul că asocierea este uneori pozitivă alteori negativă și că există mari discrepanțe între studiile realizate într-un loc sau altul și într-un moment sau altul (Chaiken, 1993, Wilson, 1978, Giacinti, 1974) sugerează faptul că această asociere este complexă. Pentru a răspunde acestei complexități specialiștii (White V., Goldstein P.) au conceput diverse teorii și modele explicative care acoperă toate tipurile de relații posibile între consumul de alcool și droguri și criminalitate. O clasificare sintetică a acestor tipuri de elaborări teoretice ne este oferită de Goldstein (1985) care le-a grupat în trei categorii:

a) consumul de substanță psihoactivă determină criminalitate

b) criminalitatea determină consumul de substanțe psihoactive

c) criminalitatea și consumul de substanțe psihoactive au cauza comune.

După cum am precizat mai devreme, majoritatea studiilor asupra relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate sunt realizate în spațiul occidental (Fagan, 1985, Reuter,1997, Nurco, 1984,

Wilson, 1978, Gorman, 1998). Lipsesc cercetări empirice și testări ale modelelor teoretice din spațiul occidental în alte spații culturale astfel încât validitatea acestora să fie suficient testată și confirmată. Unei astfel de nevoi de completare a datelor empirice cu privire la relația dintre consumul de alcool și droguri și delincvență și de testare a modelelor teoretice explicative în spațiul cultural românesc încearcă să îi răspundă demersul investigativ de față.

Astfel scopul urmărit în cadrul acestei cercetări a fost acela de a explora relația dintre comportamentul infracțional al adolescenților și tinerilor încarcerați și consumul de alcool și droguri al acestora, având în vedere în același timp, influența unor factori de risc precum consumul abuziv de alcool în familia de origine, expunerea la violență, abuz și neglijare, eșec școlar etc. De asemenea, mi-am propus prin intermediul acestei cercetări și a rezultatelor obținute să schițez un model explicativ al relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate.

4.2. Obiectivele și ipotezele cercetării

Demersul de cercetare prezentat în cadrul acestei lucrări a fost orientat asupra populației carcerale juvenile reprezentate de către adolescenții și tinerii aflați în penitenciarele și Centrele de Reeducare din România. Justificarea acestei alegeri pentru investigarea relației dintre consumul de substanțe psihoactive și infracționalitate este susținută de argumentele oferite de către A. Linskey (1998) care aprecia că studiul asupra populației juvenile oferă o serie de avantaje în comparație cu studiul asupra populației de deținuți adulți:

- Existența unor diferențe în ceea ce privește pattern-urile de consumului de alcool și droguri între adulți și minori,
- Alcoolul și drogurile pot avea efecte diferite asupra minorilor în comparație cu adulții (vezi și Le Beau & Mozayani, 2001);
- Tinerii delincvenți se angajează mai frecvent în comportamente de risc comparativ cu adulții (Weiner & Wolfgang, 1989) și

- Caracteristicile dezvoltării cognitive și morale în cazul minorilor sugerează faptul că motivația și judecățile care stau la baza comportamentelor infracționale ale tinerilor, sunt mai ușor de identificat decât în cazul adulților (Kohlberg, 1976).

Având în vedere aceste motive putem aprecia că este mai ușor să surprindem o posibilă relație cauzală între consumul de substanțe psihoactive în cazul populației tinere.

Obiectivul general al studiului a fost acela de a explora relația dintre consumul de alcool și droguri în rândul deținuților adolescenți și tineri și comportamentul infracțional al acestora și de a determina procentul de infracțiuni care pot fi atribuite în mod direct acestui consum. Din acest obiectiv general al demersului investigativ se desprind ***obiectivele operaționale*** ale cercetării:

- Determinarea prevalenței consumului abuziv / dependenței de alcool și droguri în rândul tinerilor deținuți,
- Determinarea măsurii în care consumul de alcool și droguri este prezent în rândul deținuților adolescenți și tineri condamnați pentru diferite tipuri de infracțiuni,
- Determinarea prevalenței stării de intoxicare în momentul comiterii infracțiunii în rândul adolescenților și tinerilor deținuți,
- Identificarea măsurii în care tinerii atribuie consumului de alcool și droguri comiterea infracțiunii curente,
- Identificarea măsurii în care adolescenții și tinerii atribuie consumului de alcool și droguri un rol în dezvoltarea comportamentului lor infracțional,
- Determinarea relației temporale dintre inițierea consumului de alcool și droguri și cea a comportamentul infracțional,
- Determinarea influenței unor factori de risc asupra comportamentului infracțional și asupra comportamentului de consumator de alcool și droguri, în cazul minorilor și tinerilor deținuți.

Analiza studiilor realizate asupra relației dintre consumul de substanțe psihoactive și infracționalitate realizate începând cu a doua jumătate a secolului XX până în prezent ne permite identificarea a două constante asupra cărora există un relativ consens în rândul unui număr important de specialiști:

- Alcoolul este substanța psihoactivă cel mai puternic asociată cu comportamentele infracționale, violente sau patrimoniale (Pernanen, 1981; Dawkins, 1997);
- Consumul de alcool este asociat semnificativ în mai mare măsură cu infracțiunile violente (Harper & Hawkins, 1977; Gary, 1980; Pernanen, 1981; Collins 1988, Dawkins, 1997);
- Consumul de droguri este asociat semnificativ în mai mare măsură cu infracțiunile patrimoniale (Nurco, 1984; Dawkins, 1997);
- Dependența de alcool sau droguri este un amplificator sau catalizator care intensifică comportamentele infracționale (Backenheimer, 1998; Prichard & Payne, 2005).

Pentru a completa tabloul, trebuie să precizăm că studiile realizate au evidențiat de asemenea o asociere semnificativă între consumul de droguri tari cum este cocaina și heroina și infracțiunile violente (Dawkins, 1997) pe de o parte și între drogurile ușoare (marijuana și alcool) și infracțiunile împotriva proprietății. Referitor la legătură dintre drogurile tari și infracțiunile violente s-a evidențiat faptul că acestea sunt în special infracțiuni legate de violența generată de disputele pentru controlul piețelor de desfacere a drogurilor (Goldstein, 1985). Apreciem că în România nu există acest gen de violență deoarece, conform informațiilor furnizate de către Agenția Națională Antidrog nu există încă o piață a drogurilor dezvoltată la un nivel comparabil cu al Statelor Unite sau al țărilor occidentale unde rețelele de distribuție s-au dezvoltat până la acoperirea cererii, ci mai degrabă una în curs de extindere care nu a reușit să furnizeze droguri tuturor clienților potențiali astfel că încă există loc pentru noi rețele de distribuție și astfel competiția între distribuitori nu își are încă obiectul.

BCU IASI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pornind de la concluziile acestor studii asupra relației dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate, în cadrul demersului investigativ prezent mi-am propus testarea următoarelor **ipoteze:**

- Consumul abuziv de alcool este mai răspândit în cazul adolescenților și tinerilor care au comis infracțiuni cu violență comparativ cu cei care au comis infracțiuni de tip patrimonial;
- Adoptarea consumul regulat de alcool precedă comportamentul infracțional, și contribuie la intensificarea acestuia din urmă;
- Consumul de alcool și droguri și infracționalitatea juvenilă au cauze comune fiind influențate de factori de risc comuni.

4.3. Populația, metodele, instrumentele și tehnicile utilizate în cadrul demersului de cercetare

În cadrul acestei cercetări am utilizat două categorii de date: cantitative, obținute prin intermediul unei anchete sociologice și calitative obținute în cadrul unor interviuri realizate cu 21 de subiecți. Ancheta sociologică și interviurile au fost realizate în 3 centre de reeducare și 2 penitenciare pentru minori și tineri din România în perioada 15 mai – 14 august 2010.

Universul cercetării a fost reprezentat de minorii și tinerii condamnați având vârsta de 15-21 ani din centrele de reeducare și penitenciarele pentru minori. Pentru a îndeplini obiectivele cercetării, au fost chestionați un număr de 240 de deținuți din 4 centre de deținere. Suplimentar un număr de 21 de adolescenți și tineri au fost intervievați. Intervalul de vârstă al persoanelor intervievate a fost de 15-21 de ani. Motivul pentru care tinerii încarcerați se află în acest interval de vârstă este faptul că acesta este intervalul de vârstă între care se situează adolescenții și tinerii care își ispășesc pedeapsa în Centrele de Reeducare și Penitenciarele pentru Minori din România.

Eșantionul de deținuți este reprezentativ pentru populația juvenilă aflată după gratii în termeni de categorii de vârstă, etnie și sex,

mediul de rezidență, de asemenea în ceea ce privește tipul de infracțiuni comise și consumul de alcool și droguri și a fost obținut urmând câțiva pași: Mai întâi au fost selectate 5 centre de deținere situate în principalele regiuni ale României, Transilvania, Banat, Oltenia, Muntenia și Moldova. Având în vedere faptul că potrivit legii de executare a pedepselor ([1]), ispășirea pedepsei se face în centrul de deținere situat cel mai aproape de domiciliul minorului sau tânărului aceste centre conțin în cea mai mare parte persoane condamnate din zona în care este situat. În cadrul fiecărui centru de deținere am ales un eșantion de deținuți într-un volum proporțional cu ponderea deținuților din respectivul centru în populația penitenciară totală. În selectarea respondenților s-a ținut cont de capacitatea acestora de a furniza informații relevante pentru obiectivele studiului. Astfel o serie de tineri au fost excluși de la includerea în eșantion: cei analfabeți, tinerii cu probleme comportamentale, vulnerabili din punct de vedere emoțional, cei care au refuzat participarea, cei incapabili din oricare alte motive de a furniza informații corecte etc. Selecția acestora a fost realizată de către personalul din Departamentul de Intervenție Psihosocială al centrului de detenție care dețineau toate informațiile cu privire la tinerii deținuți avuți în custodie.

Pentru studiul cantitativ chestionarul (vezi anexa 1) a conținut un set de secțiuni referitoare la:

- Consumul de alcool și droguri al adolescenților și tinerilor;
- Comportamentul infracțional;
- Starea de intoxicare în momentul comiterii infracțiunii;
- Motive pentru comiterea de infracțiuni;
- Percepția impactului consumului de alcool și droguri asupra comportamentului infracțional;
- Factori de risc pentru consumul de droguri și comiterea de infracțiuni;

[1] Legea 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal;

- Experiența școlară și performanța școlară;
- Date demografice: sex, vârstă, etnie, statusul părinților, situația familială etc.

Pentru măsurarea dependenței de alcool și droguri am utilizat un instrument standardizat creat de Hoffman (2003). Instrumentul conține o scală formată din 6 întrebări și se aplică separat pentru alcool și droguri. Întrebările prezente în scală sunt următoarele:

În ultimele 6 luni înaintea arestării:

- Ați petrecut mai mult timp consumând băuturi alcoolice/ droguri decât ați intenționat?
- S-a întâmplat să nu faceți anumite lucruri din cauza consumului de alcool/droguri?
- Vi s-a întâmplat să vă doriți să vă lăsați de consumul de alcool/droguri?
- S-a întâmplat ca cineva să se plângă sau să se îngrijoreze de consumul dumneavoastră de alcool sau droguri?
- Vi s-a întâmplat să vă gândiți la consumul dvs. de alcool / droguri?
- Vi s-a întâmplat să consumați alcool/droguri pentru că sunteți plictisiți, mânioși sau pentru a vă simți mai bine?

Această scală care măsoară dependența de alcool și droguri a fost dezvoltată de Hoffman în cadrul unui studiu realizat pe o cohortă de deținuți bărbați și femei. Potrivit autorului, răspunsul pozitiv la cel puțin 3 întrebări din scală, indică dependența de alcool sau droguri. Testele realizate de către autor arată că instrumentul este valid.

Aspecte etice ale cercetării și proceduri de intervievare

În perioada premergătoare chestionării deținuților, personalul din cadrul Departamentului de Intervenție Psihosocială (DIP) din fiecare centru de deținere a fost informat despre obiectivele studiului și cerințele de selecție ale respondenților iar în ziua realizării chestionarelor persoanele responsabile din acest departament au

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

realizat selecția persoanelor cărora li s-au aplicat chestionarele din rândul deținuților aflați în detenție în respectivul centru și în același timp au oferit informațiile necesare pentru selecția subiecților care au fost intervievați tot din rândul acestora. Participarea la cercetare s-a făcut cu consimțământul deținuților minori și tineri care au fost informați cu privire la obiectivele și condițiile studiului iar selecția celor care au răspuns s-a făcut de către personalul din DIP care cunoaște bine deținuții. Alegerea respondenților a ținut cont și de disponibilitatea deținuților, cei care nu se aflau în centru din diferite motive (învoiți, plecați la proces) sau cei care se aflau implicați în activități din care nu puteau fi retrași în momentul realizării chestionarelor și interviurilor. Astfel numărul necesar pentru completarea volumului eșantionului a fost realizat din rândul deținuților minori și tineri disponibili și care puteau oferi informații relevante din fiecare centru.

În ziua în care au fost aplicate chestionarele și au fost realizate interviurile, personalul din cadrul DIP, a inventariat deținuții disponibili și i-au condus pe grupe (zone de deținere, paliere, camere) în Sala de activități socio-educative a centrului unde au fost informați despre obiectivele studiului, despre condițiile în care se realizează cercetarea respectiv: confidențialitatea informațiilor oferite, lipsa accesului cadrelor din centrul de deținere la chestionarele completate și transcrierile interviurilor, participarea benevolă și dreptul de a se retrage oricând. Chestionarele au fost completate de către deținuți fiind asistați pe tot parcursul completării de către cercetător care a verificat corectitudinea datelor confruntând respondenții cu răspunsurile lor acolo unde au existat neconcordanțe vizibile referitoare la informațiile oferite. Personalul centrului de deținere nu a participat la aplicarea chestionarelor fiind însă permanent prezent în proximitatea sălii unde se aflau deținuții care participau la cercetare.

Având în vedere natura sensibilă a informațiilor colectate, participanții au fost asigurați asupra caracterului confidențial al datelor oferite, procesul de colectare a datelor fiind început doar în momentul

în care m-am asigurat că toți participanții au înțeles acest lucru și încă de faptul că intervievatorul va încălca acest principiu doar în cazul extrem când informațiile oferite se referă la abuzuri suferite de către respondent sau la cazul în care se relatează despre fapte care pun în pericol respondentul sau pe altcineva.

Reprezentativitatea

Participanții la studiu sunt reprezentativi pentru populația penitenciară în termeni de categorii de vârstă, etnie și sex, mediul de rezidență. De asemenea în ceea ce privește tipul de infracțiuni comise și consumul de alcool și droguri.

Cercetarea calitativă

Pentru completarea informațiilor obținute în cadrul cercetării cantitative și mai ales pentru cunoașterea mai în profunzime a diferitelor aspecte ale problematicii raporturilor dintre consumul de alcool și droguri am realizat o serie de interviuri cu minori deținuți în penitenciarele și centrele de reeducare.

În urma consultării literaturii de specialitate am ales ca mijloc de culegere a informațiilor tipul de interviu semistandardizat. Acest tip de interviu se bazează pe o cunoaștere prealabilă a problemei studiate iar ghidul de interviu a fost întocmit astfel încât să fie posibilă explorarea temelor din perspectiva minorilor în special prin oferirea oportunității de rememorare a experienței de viață a minorului și formularea întrebărilor într-un limbaj familiar acestora. Temele abordate în cadrul interviului au fost:

- Motivele pentru care a ajuns în penitenciar, condițiile și contextul în care au comis infracțiunea pentru care au fost condamnați,
- Trecutul infracțional al acestora (inclusiv comportamentele deviante nepedepsite),
- Consumul de alcool și droguri al acestora și al familiilor de origine,
- Modalitățile de petrecere a timpului liber cu prietenii și anturajul,

- Motivații pentru comiterea de infracțiuni,
- Comunitatea din care provin,
- Experiența vieții de familie sau grupului substitut de familie,
- Experiența vieții de școlar,
- Alte experiențe relevante de viață.

Considerente deontologice

În cadrul procesului de intervievare au am ținut cont de asemenea de aceleași reguli deontologice:

- Persoanele intervievate au fost informate despre conținuturile discuției și le-a fost făcut cunoscut faptul că pot refuza participarea,
- Persoanele intervievate au fost informate cu privire la condițiile de confidențialitate și la faptul că aceasta poate fi întreruptă în cazul în care apar informații despre posibile vătămări ale intervievatului sau ale altor persoane.

Participanții la interviu

Au fost intervievați 21 de adolescenți și tineri din penitenciarele Târgu Mureș, Craiova și din Centrele de Reeducare Buziaș și Găești. Participanții la interviu au fost aleși astfel încât să îndeplinească câteva criterii: să fie comunicativi, să poată furniza informații relevante, să provină atât din mediul rural cât și din mediul urban, să fi comis atât infracțiuni asupra persoanei cât și infracțiuni contra proprietății, să provină atât din familii complete cât și din familii monoparentale sau instituții de ocrotire, să acopere toată diversitatea etnică și religioasă a populației carcerale pentru categoria de vârstă 15-21 de ani. Pentru a determina numărul de interviuri necesare în cadrul acestei cercetări am construit un tabel care conținea pe verticală toate variabilele importante pentru cercetare: etnie, tipul de infracțiune comisă, mediul de rezidență, mediul familial, religia, experiența abuzului fizic și/sau emoțional, consumul de alcool și drog iar pe orizontală categoriile de vârstă.

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Atunci când am completat cu 1-2 persoane intervievate fiecare căsuță din tabelul astfel construit am considerat că am atins toate situațiile posibile. Culegerea de informații din interviuri a arătat de asemenea că din acest punct nu mai apăreau informații noi.

Metoda de înregistrare a informațiilor

Deoarece conform regulamentelor de funcționare a unităților penitenciare utilizarea oricăror mijloace de transmitere și stocare electronică a informațiilor este interzisă, am notat răspunsurile oferite de către intervievați în timpul realizării acestuia și imediat după încheiere am completat informațiile cu ceea ce am observat sau reținut în timpul derulării acestuia. Interviurile au fost realizate în cadrul cabinetelor psihologice sau în sala de activități a centrului de deținere. Interviurile au durat între 1 oră și o oră jumătate.

Analiza informațiilor

Abordarea globală în analiza rezultatelor interviurilor a fost analiza conținutului (Berg, 1989) care a vizat descoperirea temelor comune și a regularităților din răspunsurile intervievaților. Analiza a început cu recitirea întregii transcrieri, corectarea datelor și realizarea unor interpretări preliminare și codificarea ideilor principale ce rezultau din informații. Ulterior am construit categoriile de răspunsuri și am determinat importanța fiecăruia.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V.

PREZENTAREA REZULTATELOR IMPLEMENTĂRII PROIECTULUI DE CERCETARE

5.1. Caracteristici socio-demografice ale subiecților investigați

Cea mai mare pondere în rândul deținuților adolescenți și tineri o au tinerii de etnie română, în număr de 156 care reprezintă 62,9% din total dar aceasta se situează mult sub procentul de etnici români din populația generală. Rromi în număr de 70 au o pondere de 28,3% cu mult peste ponderea lor din populația generală ceea ce arată o suprareprezentare a acestei categorii etnice în rândul populației carcerale. Acest lucru sugerează o intensitate mai mare a fenomenului infracțional în rândul acestei etnii și poate și un fenomen de discriminare din partea instituțiilor de control social care au tendința de a aresta și judeca mai frecvent reprezentanți acestei etnii care au mai puține resurse să se apere în justiție fapt care poate determina un număr mai mare de condamnări. Maghiari din eșantionul de tineri deținuți în număr de 16 (6,5%) în schimb se situează la valori foarte apropiate de proporția maghiarilor din populația generală.

În ceea ce privește *religia*, majoritatea respondenților, respectiv 204 dintre respondenți (82,3%) sunt ortodocși, o mică parte 18, reprezentând 7,6% din total sunt catolici, proporții mai mici având protestanții aflați în număr de 4 și reprezentând 1,6%, din total și neoprotestanții în număr de 8 reprezentând 3,4% din total. Ponderi foarte reduse au greco-catolicii cu 1 respondent reprezentând 0,8%, musulmanii cu 1 respondent cu același procent 1 respondent (0,8%) care

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

se declară ateu și reprezintă 0,8% din totalul respondenților. Aceste date sunt concordante în cea mai mare măsură cu distribuția populației generale după variabila religie.

Vârsta medie a adolescenților și tinerilor din populația investigată este de 16,3 ani, ponderea cea mai mare având-o cei din categoria de vârstă 17 ani care reprezintă 43,5% din totalul adolescenților încarcerați. Cea mai mică pondere o au cei în vârstă de până la 15 ani care reprezintă 5,6% din total. Prezența unor persoane atât de tinere în centrele de reeducare arată un debut precoce al comportamentului infracțional în cazul unui număr mic de adolescenți deoarece adolescenți în vârstă de până la 14 ani nu răspund penal și este nevoie de un număr mare de fapte penale comise sau de fapte foarte grave pentru a fi condamnați chiar și la o măsură educativă cum este internarea într-un centru de reeducare. În cele mai multe cazuri instanțele de judecată decid încredințarea spre supraveghere părinților sau libertatea supravegheată (probațiune). O pondere semnificativă au și minorii în vârstă de 16 ani, 21% iar ponderi mai mici tinerii de 18 ani (8,9%), 19 ani (9,7%), și 20 de ani (6,5%). Aceștia din urmă se mai află în centrele de reeducare și penitenciare pentru minori datorită unor pedepse mai lungi sau datorită abaterilor disciplinare care îi împiedică să beneficieze de o eliberare mai timpurie.

***Tabelul 11.** Caracteristici socio-demografice ale minorilor și tinerilor intervievați*

Sexul	**n**	**%**
Masculin	222	89,5
Feminin	27	10,5
Vârsta		
14-15 ani	14	5,6
16 ani	26	21,0
17 ani	108	43,5
18 ani	22	8,9
19 ani	24	9,7
20-21 ani	8	6,5
Vârsta medie	**16,3**	

Etnia		
Română	156	62,9
Maghiară	16	6,5
Rroma	70	28,2
Alta	1	0,8
Religia/confesiunea		
Ortodox	204	82,3
Catolic	18	7,6
Greco-catolic	2	1,6
Neoprotestant (penticostal, baptist, Martorii lui Jehova etc.)	4	3,4
Musulman	8	0,8
Ateu	2	0,8
Situația locuirii înainte de detenție		
Împreună cu ambi părinți	138	55,6
Cu mama	30	12,1
Cu tata	24	9,7
Cu bunicii	12	4,8
Cu altă rudă(unchi, mătuși, frați, surori)	12	4,8
Instituție de ocrotiri sociale	4	1,6
Singur	8	3,2
Cu concubina/concubinul	6	2,4
Cu soția/soțul	2	0,8

Situația locuirii înainte de încarcerare ne arată (tabelul 11) că o mare parte dintre adolescenții și tinerii încarcerați (40,2%) nu locuiau cu ambii părinți înainte de încarcerare. Mulți dintre aceștia, 21,8% locuiau cu unul dintre părinți, mama sau tatăl ceea ce arată că fie provin din familii destrămate pe parcurs (divorț, decesul unuia dintre părinți etc.) fie din familii monoparentale (constituite astfel de la început). O proporție însemnată (9,2%) dintre adolescenții și minorii încarcerați trăiau înainte de încarcerare împreună cu bunicii sau o altă rudă (unchi, mătuși). O mică parte dintre aceștia locuiau singuri, 3,2% în concubinaj 2,4% iar 0,8% cu soția/soțul. Puțini dintre adolescenții și tinerii încarcerați provin din instituții de protecție sociala, 1,6%. Rezultatele obținute ne arată o situație familială diferită față de cea în care se află

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

majoritatea adolescenților și tinerilor de aceiași vârstă, fapt ce pare să sugereze o slăbire a controlului familial asupra acestora.

Aceste date ne permit să identificăm un profil socio-demografic al adolescenților și tinerilor încarcerați caracterizat de următoarele elemente:

- Majoritatea sunt bărbați (90%) cu o medie de vârstă de 16 ani;
- Etnia rroma este suprareprezentată în populația carcerală (28%),
- Cea mai mare parte dintre tinerii deținuți au abandonat școala înainte de încarcerare (57%),
- O mare parte dintre deținuți nu locuiau cu ambii părinți înainte de încarcerare (44,4%).

Așadar deținutul tânăr tipic aflat în penitenciarele și Centrele de Reeducare pentru Minori din România este cel mai probabil de sex masculin, în cele mai multe cazuri a abandonat școala, are o mare probabilitate să nu locuiască cu ambii părinți și are o probabilitate semnificativă să fie de etnie rrom.

5.2. Comportamentul infracțional și istoria infracțională în cazul al minorilor și tinerilor încarcerați

În cadrul sistemului juridic românesc minorii nu răspund penal înainte de împlinirea vârstei de 14 ani. În cazul minorilor care comit fapte de natură penală înainte de această vârstă, instanțele de judecată acordă măsuri educative.

În ceea ce privește faptele penale pentru care au fost condamnați, cele mai des întâlnite infracțiuni sunt (fig. 1) furtul care reprezintă 28,2% din cazuri și tâlhăria cu 27,4%. Ponderi importante printre infracțiunile comise ocupă furtul din locuință (15,3%), furtul din mașini (8,1%) și violul (4,0%). Infracțiunile grave precum omorul, tentativa de omor sau vătămarea corporală gravă, ocupă o pondere redusă în rândul infracțiunilor comise de către adolescenții și tinerii condamnați. Astfel omorul are o pondere de 0,8%, tentativa de omor 1,6% iar vătămarea

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

corporală gravă 1,6%. Per ansamblu predomină infracțiunile contra proprietăți cu 55,6% iar infracțiunile contra persoanei reprezintă 35,8% din total. Deținerea și traficul de droguri este o infracțiune puțin răspândită în rândul adolescenților și tinerilor condamnați, apărând în doar 4 cazuri (1,6%). Încălcarea legislației referitoare la circulație a fost declarată de către un singur respondent reprezentând 0,5% dintre cazurile de adolescenții și tinerii condamnați Aceste date sunt concordante cu statisticile oferite de către Inspectoratul Național de Poliție[21] referitoare la delincvența juvenilă care arată că cele mai frecvente infracțiuni comise de către tineri sunt furturile.

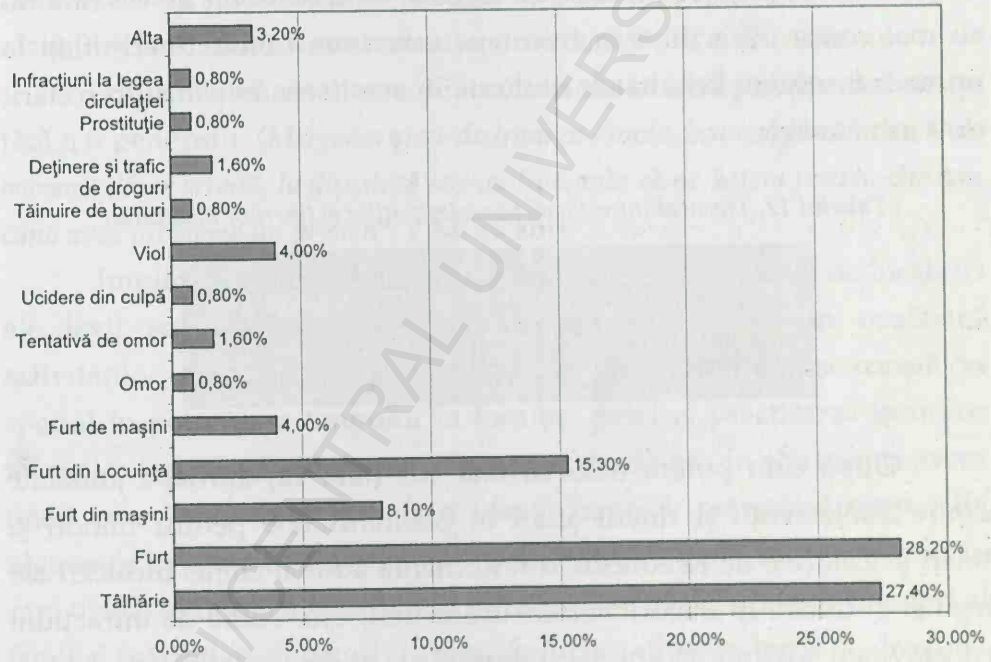

Fig. 2. Infracțiunea pentru care au fost condamnați

Istoria infracțională

În cazul adolescenților tinerilor, din cauza vârstei fragede nu putem vorbi propriu - zis și de o carieră infracțională sau de experiențe carcerale anterioare, majoritatea lor fiind la prima condamnare și pentru

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

prima dată în penitenciar (Centru de Minori). Totuşi putem vorbi de existenţa unor conduite deviante sau probleme cu legea pe care le-au avut unii dintre ei şi care pot prefigura debutul unei cariere infracţionale. Deoarece în cazul minorilor încarceraţi nu putem vorbi de existenţa prea multor condamnări anterioare datorită vârstei şi practicilor judiciare care evită trimiterea la penitenciar a unor persoane prea tinere pentru a determina existenţa unui trecut infracţional în cazul tinerilor le-am cerut să spună dacă au avut în trecut probleme cu legea indiferent dacă aceasta a condus la o condamnare sau nu. Deoarece în aceste cazuri este vorba de comiterea de infracţiuni, i-am considerat pe aceşti tineri ca având probleme cu legea şi i-am deosebit de cei care nu au mai comis infracţiuni în trecut pe care i-am numit tineri aflaţi la prima infracţiune. Rezultatele obţinute în acest sens în cadrul cercetării sunt următoarele:

Tabelul 12. Trecutul infracţional al adolescenţilor şi tinerilor încarceraţi

	n	%
Au săvârşit infracţiuni în trecut	108	46,2
Prima infracţiune	126	53,8
Total	234	100

După cum putem observa mai sus (tab. 12) aproape jumătate dintre adolescenţii şi tinerii aflaţi în penitenciarele pentru minori şi tineri şi Centrele de Reeducare din România au mai comis încălcări ale legii şi în trecut. În majoritatea cazurilor însă, este vorba de infracţiuni cu gravitate scăzută, în special tulburări ale ordinii publice sau furturi minore.

Analiza rezultatelor interviurilor a arătat o implicare graduală a tinerilor în activităţi deviante şi infracţionale care începe cu diverse acte deviante: absenţe de la şcoală sau abandonarea şcolii, implicarea în conflicte pe stradă sau în activităţi infracţionale generate în contextul activităţilor de loisir şi motivate de susţinerea acestora.

BCU "ASTRA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În legătură cu trecutul infracțional, analiza datelor calitative mi-a permis determinarea câteva modele majore:

1. Comiterea unor infracțiuni similare celei pentru care a fost condamnat, în special furturi pentru care nu a fost condamnați din cauza vârstei (*„Am mai avut probleme cu poliția, tot furt dar nu m-au condamnat, m-au dus la un centru de plasament, unde stăteam o zi sau două. Mă trimiteau la expertiză și mă țineau 2-3 zile la centru"* A. M. 20 de ani);

2. Comiterea unor încălcări ale ordinii publice și implicarea în conflicte violente urmate de condamnări (*„Eram la un bar cu trei prieteni consumând băuturi energizante. A venit un tip de 40 de ani care ne-a răsturnat masa și a aruncat cu halba de bere în noi. La plecare l-am lovit și a căzut. Am luat 5 luni cu suspendare pentru scandal"*, G. V. 20 ani);

3. Comiterea unor acte de încălcări ale ordinii publice și violențe fără a fi pedepsiți: (*Mergeam și ne distram pe stradă, beam și făceam mișto de oamenii de pe stradă, la discotecă se mai întâmpla să ne batem pentru fete sau când avea probleme un prieten"* V.M, 19 ani).

Implicarea în comportamente deviante sau comiterea de încălcări ale legii se produce conform răspunsurilor primite în contextul activităților de loisir petrecute în compania prietenilor și constă în special în petrecerea timpului în localuri publice, practicarea jocurilor mecanice (aparate), plimbarea în grup pe stradă etc. În alte cazuri avem tineri care locuiesc singuri la o vârstă fragedă, petrecând timpul de asemenea în compania prietenilor. O altă situație întâlnită a fost aceea în care tinerii se implică în activități infracționale desfășurate de membri ai familiei (părinți, frați surori) cum sunt: furturi diverse, trafic de droguri.

Intențiile declarate cu privire la implicarea în acte deviante sau infracționale indică *solidaritatea* cu prietenii în diverse împrejurări, *credința că vor scăpa* și nu vor fi prinși sau că *nu vor fi pedepsiți deoarece sunt minori.*

În ce privește procesele interpersonale implicate avem atât în cazul trecutului legat de problemele cu legea cât și în cel al infracțiunii pentru care au fost condamnați 2 tipuri de situații:

1. Tinerii intră în conflict cu familia, se separă de familie, intră în relaţii de concubinaj, manifestă sexualitate precoce sau chiar se căsătoresc;

2. Tinerii păstrează relaţii bune cu familia, manifestă relaţii de solidaritate dar familia este implicată în activităţi infracţionale.

În cele mai multe cazuri avem o atitudine ambivalentă: pe de o parte tinerii păstrează relaţii bune cu persoane conformiste din familie sau anturajul lor iar pe de altă parte manifestă dorinţa de independenţă şi adoptă un stil de viaţă libertin.

Toate aceste modele care exprimă trecutul infracţional al tinerilor deţinuţi par să sugereze debutul timpuriu al unui stil de viaţă independent, libertin care implică asumarea de riscuri în contextul influenţei grupului de prieteni şi al scăderii forţei de control social a familiei, a şcolii sau influenţa unor modele infracţionale cu originea în propria familie.

5.3. Consumul de alcool şi droguri în rândul deţinuţilor minori şi tineri

Consumul de alcool este o componentă a stilului de viaţă al tinerilor dintotdeauna şi este un comportament normativ, prin urmare, joacă un rol important în modelarea comportamentelor acestora. În cazul tinerilor din România în perioada anilor 90 de liberalizare a vieţii economice şi sociale a intervenit şi drogul ca o componentă a vieţii acestora însă consumul acestuia este limitat de preţul prohibitiv şi particularităţile contextului cultural al societăţii româneşti caracterizat de o toleranţă mai scăzută faţă de consumul de drog.

În cadrul cercetării de faţă am încercat să determinăm prevalenţa şi frecvenţa consumului de droguri în rândul adolescenţilor şi tinerilor deţinuţi. Datele obţinute sunt prezentate în tabelul de mai jos:

BCU MS CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tabelul 13. Prevalența consumului de alcool și droguri în rândul deținuților adolescenți și tineri

Tipul de substanță			
Alcool		**n**	**%**
Au consumat cel puțin o dată		208	83,9
Nu au consumat niciodată		38	15,3
Total		242	100
Frecvența consumului%	**Bere**	**Vin**	**Băuturi tari**
Zilnic sau mai des	16,9	6,6	4,1
O dată pe săptămână sau mai des	31,5	17,7	11,3
O dată pe lună sau mai des	0,8	1,6	0,8
Mai rar ocazional	4,0	7,2	4,8
Nu consumă de loc	47,6	67,2	78,7
Total	100	100	100
Droguri		**n**	**%**
Au consumat cel puțin o dată		50	20,7
Nu au consumat niciodată		193	79,4
Total		243	100
Frecvența consumului (orice tip de drog)%		**n**	**%**
Zilnic sau mai des		23	9,46
O dată pe săptămână sau mai des		8	3,29
O dată pe lună sau mai des		8	3,29
Mai rar ocazional		11	4,52
Nu consumă de loc		193	79,42
Total		243	100

Cea mai mare parte dintre tinerii și adolescenții încarcerați au experimentat consumul de alcool (83,9%) proporția fiind apropiată de cea întâlnită în cadrul populației generale de adolescenți și tineri (Raportul ANA, 2009). În ceea ce privește frecvența consumului însă, situația este diferită, o proporție mai mare dintre adolescenții și tinerii încarcerați consumă alcool zilnic sau săptămânal (48,4% în cazul berii bere, 24,3% în cazul vinului și 15,4% în cazul băuturilor distilate). Pentru comparație conform unui studiu realizat în România (Lorincz, 2006) 2,2% dintre băieți consumă zilnic alcool și 0,6% dintre fete, 22,2% dintre băieți și 9,8% dintre fete consumă săptămânal, 16,4% dintre băieți

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

şi 9,5% dintre fete lunar, 37,3% dintre băieţi şi 40,8% dintre fete rar iar 21,8% dintre băieţi şi 39,4% dintre fete nu consumă deloc.

Referitor la comportamentul de consum de alcool sau droguri am identificat câteva modele principale:

1. Consumatori sociali, pentru care consumul de alcool are un caracter ocazional şi care resping consumul de drog: *„Eu nu beam mult, doar la petreceri sau de sărbători...nu prea mult că mi se face greaţă. Droguri nu folosesc deloc"*, B. E., 18 ani. Acesta este cel mai important model,

2. Consumatori problematici de alcool dar care nu consumă drog: *„Beam până mă îmbătam şi stăteam până dimineaţa. Nu aveam ce să facem, ne distram. Droguri nu am consumat, numai le vindeam"* V. F. 18 ani, fată şi

3. Consumatori de alcool şi drog în egală măsură: *„Droguri consumam....heroină şi cocaină. Un gram de heroină şi cocaină zilnic. Cumpăram de câţi bani aveam... dacă aveam bani de 5 grame atâta luam. Mă simţeam moleşit, lipsit de griji..."*S. M., 21 ani Bucureşti. Acest model este mai puţin frecvent decât celelalte.

Aceste rezultate arată un model de consum în rândul adolescenţilor şi tinerilor caracterizat de consumul social de alcool şi respingerea consumului de droguri. Atunci când există abuz este vorba de alcool şi mai rar de droguri.

În ce priveşte frecvenţa consumului de droguri în rândul consumatorilor declaraţi de droguri avem următoarea situaţie:

Tabelul 14. Frecvenţa consumului în rândul consumatorilor de drog

Frecvenţa consumului (orice tip de drog)%	n	%
Zilnic sau mai des	23	46,0
O dată pe săptămână sau mai des	8	16,0
O dată pe lună sau mai des	8	16,0
Mai rar ocazional	11	22,0
Total	50	100

Aşa cum se poate vedea în tabelul de mai sus (tab. 14) cea mai mare parte a adolescenţilor şi tinerilor care s-au declarat consumatori de

drog (46,0%) sunt consumatori abuzivi de drog consumând zilnic droguri în timp ce aproape o treime (32,0%) consumă și ei în mod regulat droguri (cel puțin o dată pe săptămână). 22,2% dintre consumatorii declarați sunt consumatori sociali.

Studiile realizate asupra delincvenților (ANA, 2006 și 2008) au arătat că în cazul acestora debutul consumului de alcool și droguri ca și instalarea obiceiului consumului se produce mai de timpuriu comparativ cu populația generală similară. În cadrul studiului de față, datele obținute ne arată că vârsta medie a debutului consumului de alcool este de *13,42* ani iar vârsta medie a începerii consumului regulat este *14,69* ani. În cazul drogurilor, vârsta media a primei experiențe a drogului este de *13,37* iar începerea consumului regulat este de *14,57* ani. În ambele cazuri avem un debut precoce a experimentări și formării obișnuinței consumului de substanțe psihoactive.

Dependența de substanțe psihoactive este un fenomen rar întâlnit în rândul adolescenților și tinerilor datorită faptului că este necesară o perioadă de timp pentru instalarea acesteia. Totuși ea nu este complet absentă iar efectul consumului este mai pregnant asupra persoanelor tinere. Datele obținute cu ajutorul scalei Hoffman (Hoffman, 2003) sunt prezentate în tabelul de mai jos:

Tabelul 15. Dependența față de alcool și droguri

	Dependenți		Nondependenți	
Alcool	n	%	n	%
	132	53,2	110	44,4
Droguri	n	%	n	%
	44	17,7	200	80,6

Așa cum arată datele de mai sus (tabelul 15) în cazul consumului de alcool, ceva mai mult de jumătate dintre adolescenții și tinerii încarcerați par să aibă probleme legate de consum/sunt dependenți în timp ce în cazul drogurilor proporția este de 17,7, mai mică dar nu neînsemnată. Pentru a evalua o posibilă influență a consumului de

alcool și droguri asupra comportamentului infracțional am dorit să aflu cum se distribuie dependenții de alcool și droguri după variabila istorie infracțională (având 2 categorii, recidiviști, nonrecidiviști). Dacă consumul substanțelor psihoactive au jucat un rol în geneza comportamentului infracțional al acestora, ponderea dependenților ar trebui să fie semnificativ mai mare în cazul celor care au avut probleme cu legea în trecut. Datele obținute în cadrul cercetării ne arată următoarea situație:

Tabelul 16. Ponderea dependenților de alcool și droguri în rândul adolescenților care au avut probleme cu legea în trecut și a celor care nu au avut

	Dependenți		Nondependenți		Total	
Alcool	n	%	n	%	n	%
Cu trecut infracțional	110	44,35	22	8,87	132	53,22
Fără trecut infracțional	62	25,0	48	19,35	110	44,35
Total	172	69,35	70	28,22	242	100
Droguri	n	%	n	%		
Cu trecut infracțional	34	13,93	140	57,37	174	71,30
Fără trecut infracțional	10	4,09	60	24,59	70	28,08
Total	44	18,02	200	81,96	244	100

Rezultatele obținute ne arată o pondere semnificativ mai mare a dependenților de alcool în rândul adolescenților și tinerilor care au avut în trecut probleme cu legea 44,35% față de 25%. Diferența este semnificativă statistic, valoarea chi-square = 11,980 fapt ce indică o asociere semnificativă între dependența de alcool și existența problemelor cu legea în trecut tinerilor încarcerați ($p = 0,003 < 0,05$). Acesta însemnă că este mai probabil ca tinerii care au dezvoltat dependență față de alcool să se implice în activități infracționale. Nu același lucru se întâmplă în cazul dependenței față de droguri unde datele obținute ne arată o pondere a dependenților în rândul recidiviștilor de 15,8% iar în rândul nerecidiviștilor de 6%. În acest caz valoarea lui chi-square = 1270 iar asocierea nu este semnificativă statistic

($p = 0,530 > 0,05$). Așadar dependența de droguri nu pare să joace un rol important în continuarea comportamentelor infracționale.

Tabelul 17. Ponderea dependenților de alcool și droguri în rândul adolescenților care au comis infracțiuni contra proprietăți și contra persoanei

	Infracțiuni contra proprietății		Infracțiuni contra persoanei		Total	
Alcool	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Dependenți	70	30,97	54	23,89	124	54,86
Nondependenți	72	31,85	30	13,27	102	45,12
Total	142	62,82	84	37,16	226	100
Droguri	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Dependenți	26	11,01	18	7,88	44	18,89
Nondependenți	120	50,80	72	30,50	192	81,30
Total	146	61,81	90	38,37	236	100

În ceea ce privește ponderea dependenților de alcool și droguri în cadrul diferitelor categorii de delincvenți observăm (tabelul 17) că ponderea dependenților este semnificativ mai mare în rândul celor care au săvârșit infracțiuni contra proprietății (30,97%) comparativ cu cei care au săvârșit infracțiuni contra persoanei (23,89%). Similar în cazul dependenței de droguri avem o pondere mai mare în cazul celor au săvârșit infracțiuni contra proprietății 11,01% față de 7,88%. Aceste date par să sugereze faptul că cei care dezvoltă dependență față de alcool au o mai mare probabilitate să se implice în infracțiuni contra proprietății.

5.4. Starea de intoxicație în momentul comiterii infracțiunii

Starea de intoxicație cu substanțe psihoactive în momentul comiterii infracțiunii reprezintă un indicator obiectiv al relației dintre consumul de astfel de substanțe și comportamentul infracțional. Răspunsurile adolescenților și tinerilor încarcerați cu privire la acest aspect sunt sumarizate în tabelul de mai jos:

Tabelul 18. Starea de intoxicare în momentul comiterii infracţiunii pentru care au fost condamnaţi

Tipul de substanţă psihoactivă	**n**	**%**
Droguri		
Intoxicaţi	22	9,9
Neintoxicaţi	200	90,0
Total	222	100
Tipul de drog utilizat	**n**	**%**
Inhalanţi (aurolac, prenandez, diluant)	6	27,2
Cocaină	2	9,0
Marijuana	10	45,4
Haşiş	4	18,8
Total	22	100
Alcool	124	52,1
Neintoxicaţi	114	47,9
Total	238	100
Alcool	**n**	**%**
Intoxicaţi	124	52,1
Neintoxicaţi	114	47,9
Total	248	100
Tipul de băutură alcoolică	**n**	**%**
Bere	98	40
Vin	74	30
Băuturi tari	74	30
Total	248	100

Potrivit datelor de mai sus (tabelul 18) mai bine de jumătate (52,1%) dintre adolescenţii şi tinerii încarceraţi au fost în stare intoxicare cu alcool (băuţi) în momentul în care au comis infracţiunea pentru care au fost condamnaţi. În acelaşi timp 9,2% dintre ei au fost sub influenţa drogurilor în momentul comiterii infracţiunii. În ce priveşte diferenţele dintre cei care au fost condamnaţi pentru infracţiuni contra proprietăţii şi cei care au fost condamnaţi pentru infracţiuni contra persoanei referitor la ponderea celor intoxicaţi cu alcool sau droguri am obţinut următoarele rezultate:

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tabelul 19. Ponderea intoxicaților cu alcool și drog în momentul comiterii infracțiunii printre tinerii condamnați pentru infracțiuni împotriva proprietății și împotriva persoanei

	Infracțiuni contra proprietății		Infracțiuni contra persoanei	
Alcool	n	%	n	%
Intoxicat	70	29,41	46	18,06
Neintoxicat	72	30,25	38	16,10
Total	142	59,66	84	34,16
Droguri	n	%	n	%
Intoxicat	16	6,72	4	1,68
Neintoxicat	114	47,89	72	30,25
Total	134	54,61	76	31,93

Notă: Diferența până la 100% este reprezentată de cazurile de intoxicați și neintoxicați care au comis alte tipuri de infracțiuni

Datele obținute ne arată că aproape o treime (29,41%) dintre adolescenți și tinerii care au comis infracțiuni contra proprietății erau sub influența băuturilor alcoolice în momentul săvârșirii faptei în timp ce în cazul celor care au săvârșit infracțiuni contra persoanei ponderea celor intoxicați este de aproape o cincime (18,06%). Sub influența drogurilor se aflau 6,7% dintre cei care au săvârșit infracțiuni contra proprietăți și numai 1,68% dintre cei care au săvârșit infracțiuni contra persoanei. Rezultatele obținute nu indică o influență a consumului de alcool sau de droguri în declanșarea comportamentului infracțional. Valoarea coeficienților de asociere chi-square de asemenea ne arată că nu există o asociere statistic semnificativă între consumul de alcool și droguri și comiterea infracțiunilor, 853 în cazul alcoolului cu $p = 0,653 > 0,05$ și 2346 în cazul drogurilor cu $p = 0,672 > 0,05$. Aceste date arată că nu există o relație clară între consumul de alcool și droguri și comiterea de infracțiuni și este necesară o altă evaluare pe altă dimensiune pentru a surprinde o astfel de relație.

Pentru a completa evaluarea relației dintre consumul de alcool și droguri și comportamentul infracțional am urmărit să determin modul

în care se distribuie cazurile de intoxicaţi cu drog şi alcool în rândul delincvenţilor cu trecut infracţional şi a celor „debutanţi".

Tabelul 20. Ponderea intoxicaţilor cu alcool şi drog în momentul comiterii infracţiunii printre tinerii cu antecedente penală şi fără, antecedente penale

	Cu antecedente penale		Fără antecedente penale		Total
Alcool	**n**	**%**	**n**	**%**	**n/%**
Intoxicat	94	39,49	30	12,60	124
Neintoxicat	76	31,98	38	15,96	114
Total	170	71,48	68	28,56	238(100)
Droguri	**n**	**%**	**n**	**%**	**n/%**
Intoxicat	18	8,10	2	0,90	20
Neintoxicat	142	63,96	60	25,21	202
Total	160	72,06	62	26,11	222(100)

Datele obţinute (tabelul 20) ne arată proporţii semnificativ mai mari de tineri delincvenţi care au declarat că se aflau sub influenţa băuturilor alcoolice sau a drogurilor (intoxicaţi) în momentul comiterii infracţiunii în rândul celor care au mai avut probleme cu legea în trecut (cu antecedente penale). Astfel 39,49% dintre recidivişti se aflau sub influenţa alcoolului în momentul comiterii infracţiunii şi 8,10% sub influenţa drogurilor.

Datele calitative culese în cadrul cercetării ne arată două tipuri de situaţii referitoare la contextul în care s-a comis infracţiunea:

1. Consumul de alcool şi drog nu a fost prezent şi nu a jucat nici un rol în comiterea infracţiunii;

2. Consumul de alcool şi/sau drog a fost prezent şi a implicat consumul în grup în contextul activităţilor de loisir fiind urmat de comiterea infracţiunii, de regulă comisă împreună cu prietenii sau membri ai familiei (fraţi, surori).

Putem conchide că cel puţin în unele cazuri consumul de alcool şi drog a jucat un rol semnificativ în angajarea în comportamente infracţionale atunci când au fost îndeplinite anumite condiţii sociale.

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5.5. Reprezentări ale influenței consumului de alcool și droguri asupra carierei infracționale în cazul subiecților investigați

Printre indicatorii subiectivi ai relației dintre consumul de alcool și droguri se află și percepția unei influențe a consumului asupra carierei infracționale a respondenților. Reflecția asupra factorilor care le-au influențat cariera infracțională i-au determinat pe respondenți să indice într-o proporție covârșitoare (65,4%) consumul de alcool și droguri printre factorii care au jucat un rol important în dezvoltarea carierei lor infracționale. În ceea ce privește tipul de efect perceput, cea mai mare parte dintre respondenți indică un *efect psihofarmacologic* (47,1%) în timp ce 26,% văd *un efect general* iar 25,2% cred că *nevoia de bani pentru întreținerea consumului* a condus la dezvoltarea unei cariere infracționale.

Pentru a distinge modul în care diferitele tipuri de infracțiuni comise au influențat această percepție și în final în care dintre cele două tipuri majore de infracțiuni a jucat consumul de substanțe psihoactive un rol mai important am analizat datele pentru fiecare categorie de infractori (având în vedere infracțiunea pentru care au fost încarcerați). Rezultatele obținute arată că în cazul infracțiunilor violente, îndreptate împotriva persoanei consumul de alcool și droguri a jucat un rol mai important, 72,9% indicând acesta în timp ce în cazul celor care au comis infracțiuni împotriva proprietăți 61,5% percep acest rol.

Tabelul 21. Percepția influenței consumului de alcool și droguri asupra carierei infracționale după tipurile de infracțiuni comise

	Toate tipurile de infracțiuni		Infracțiuni violente		Infracțiuni contra prop.	
Influența	n	%	n	%	n	%
Are influență	140	65,4	54	72,9	80	61,5
Nu are influență	74	34,5	20	27,0	50	38,4
Total	214	100	74	100	130	100
Tipul de efect						
Efect *psihofarmacologic*	66	47,1	38	55,8	38	47,5
Efect *economic/compulsiv*	36	25,2	18	26,4	16	20,0
Un efect *general*	38	26,7	12	17,6	26	32,5
Total	137	100	68	100	80	100

În ambele cazuri relația este semnificativă și alcoolul este perceput ca având un rol important în dezvoltarea unor comportamente infracționale repetate. De asemenea în cazul ambelor categorii de infractori *efectul psihofarmacologic* este cel mai pregnant cu precizarea faptului că în cazul celor care au comis infracțiuni contra proprietăți un număr important dintre aceștia percep *un efect general* al consumului asupra implicării în comportamente infracționale repetate (32,5%).

***Tabelul 22.** Percepția influenței consumului de alcool și droguri asupra comportamentului infracțional în cazul tinerilor recidiviști și nonrecidiviști*

	Toate tipurile de infracțiuni		Recidiviști		Nonrecidiviști.		Total	
Influența	n	%	n	%	n	%	n	%
Are influență	140	65,4	102	47,66	38	17,75	140	65,41
Nu are influență	74	34,5	54	25,23	20	9,34	74	34,57
Total	214	100	156	72,89	58	27,09	214	100
Tipul de efect	n	%	n	%	n	%	n	%
Psihofarmacologic	66	47,1	44	31,42	22	15,71	66	47,13
Economic/compulsiv	36	25,2	28	20,0	8	5,71	36	25,71
Un efect *general*	38	26,7	30	21,42	8	5,71	38	27,13
Total	140	100	102	72,84	38	27,13	140	100

Datele obținute (tab. 22) ne arată proporții semnificativ mai mari de tineri delincvenți care au declarat că se aflau sub influența băuturilor alcoolice sau a drogurilor (intoxicați) în momentul comiterii infracțiunii în rândul celor care au mai avut probleme cu legea în trecut (recidiviști). Astfel 39,49% dintre recidiviști se aflau sub influența alcoolului în momentul comiterii infracțiunii și 8,10% sub influența drogurilor.

Analiza datelor obținute în cadrul interviurilor ne-au arătat următoarele tipuri de situații referitor la influența consumului de alcool și droguri asupra carierei infracționale:

1. Consumul de alcool și droguri nu a jucat un rol important *„Beau rar și nu prea mult. În timpul comiterii faptei nu am fost băut"* V. N., 17 ani. Aceasta este cea mai întâlnită situație.

2. Consumul de alcool și droguri este considerat responsabil pentru cariera infracțională: *„Consumul de droguri m-a împins la furat, ca să fac rost de bani că nu aveam. Părinții îmi dădeau bani doar de suc. Așa că din cauza drogurilor mă aflu aici și a anturajului"*, S. M., 21 ani București; *„Cred că consumul de alcool dar mai ales drogul m-au făcut să dau de belea"*, R. R., 18 ani. Acest model este mai puțin răspândit dar accentuează mai ales în cazul drogului, rolul jucat de acesta în inițierea și susținerea comportamentelor infracționale.

5.6. Motivații autoreprezentate discursiv ale actului infracțional

Un alt indicator al relației dintre consumul de alcool și droguri și comportamentul infracțional al adolescenților și tinerilor este reprezentat de către includerea stării de intoxicație cu substanțe psihoactive printre motivele comiterii de infracțiuni. La întrebarea referitoare la motivele comiterii infracțiunii pentru care au fost condamnați am obținut următoarele rezultate (tabelul. 4):

Tabelul 23. Motive pentru comiterea infracțiunii pentru care au fost condamnați

Motive pt. comiterea infracțiunii	Toate tipurile de infracțiuni		Infracțiuni violente		Infracțiuni contra proprietății	
	n	%	n	%	n	%
Intoxicați cu alcool	44	17,7	14	17,2	24	18,6
Intoxicați cu drog	10	4,2	2	2,3	8	5,8
Intoxicat cu alcool și drog în același timp	2	0,8	0	0	2	1,4
Pentru a obține bani	90	38,1	32	37,2	56	41,1
Influența prietenilor	48	19,4	18	20,9	26	19,1
Nu știu/nu pot explica	28	11,3	10	11,6	16	11,7
Alt motiv	14	5,6	10	11,6	4	2,9
Total	236	100	86	100	136	100

Așa cum se poate vedea în figura de mai sus (fig. 23) mai bine de o cincime din totalul respondenților (21,9%) indică faptul că intoxicarea cu alcool sau droguri reprezintă un motiv pentru comiterea infracțiunii

pentru care au fost condamnaţi. În această privinţă nu există diferenţe semnificative între cei care au comis infracţiuni contra persoanei şi cei care au comis infracţiuni contra proprietăţii. Cel mai important motiv pentru comiterea de infracţiuni este conform datelor obţinute nevoia de a obţine bani indicată de 38,5% dintre respondenţi şi influenţa prietenilor (19,4%).

Pentru a determina existenţa unor diferenţe în ceea ce priveşte efectul consumului de alcool şi droguri asupra comportamentului infracţional am cerut suplimentar respondenţilor să indice principalele motive care îi pot determina să comită două categorii de infracţiuni (situaţie ipotetică): *infracţiuni contra proprietăţii* şi *infracţiuni contra persoanei* (infracţiuni violente). În ceea ce priveşte motivele pentru care ar comite infracţiuni contra proprietăţii majoritatea respondenţilor au indicat influenţa prietenilor (29,9%) ca fiind principalul motiv care i-ar putea determina să comită o astfel de infracţiune, un sfert dintre ei starea de intoxicare cu alcool (25%), 17,9% au precizat enervarea iar un număr egal dorinţa de răzbunare. Un număr mai mic dintre respondenţi au apreciat că intoxicarea cu drog i-ar putea conduce spre comiterea unei astfel de infracţiuni.

În ceea ce priveşte motivaţia comiterii infracţiunii curente (pentru care au fost condamnaţi) diferenţele între răspunsurile oferite de adolescenţii şi tinerii recidivişti şi cei nerecidiviste pot fi observate în tabelul de mai jos:

Tabelul 24. Motivaţia pentru comiterea infracţiunii curente după istoria infracţională a tinerilor

Motive pentru comiterea infracţiunii curente	*Recidivişti*		*Nonrecidivişti*		*Total*	
	n	%	n	%	n	%
Pentru a face rost de bani	72	30,5	18	7,6	90	43,0
Eram băut	30	12,6	14	5,9	44	21,0
Eram drogat	10	4,2	0	0	10	4,7
Eram băut şi drogat	2	0,8	0	0	2	0,9
Am fost influenţat de prieteni	28	11,8	20	8,4	48	22,9
Nu pot explica	22	9,3	6	2,5	28	13,3
Alt motiv	10	4,2	4	1,6	14	6,6
Total	174	73,5	62	26,2	236	100

După cum putem observa mai sus (tabelul 24), cele mai invocate motive pentru comiterea infracțiunii sunt dorința de a face rost de bani (43,0%), influența prietenilor (22,9%) și 21,0% starea de intoxicare cu alcool. O proporție care nu poate fi neglijată (4,7%) a declarat că a fost sub influența drogurilor. Cumulat consumul de alcool și droguri este un motiv invocat de un sfert dintre respondenți (25,7%) pentru comiterea infracțiunii curente (cea pentru care au fost condamnați). Datele de mai sus sunt în concordanță cu cele obținute în interviuri care relevă situațiile în care infracțiunea a fost comisă în grup și în contextul activităților de loisir care includea adesea consumul de alcool și droguri.

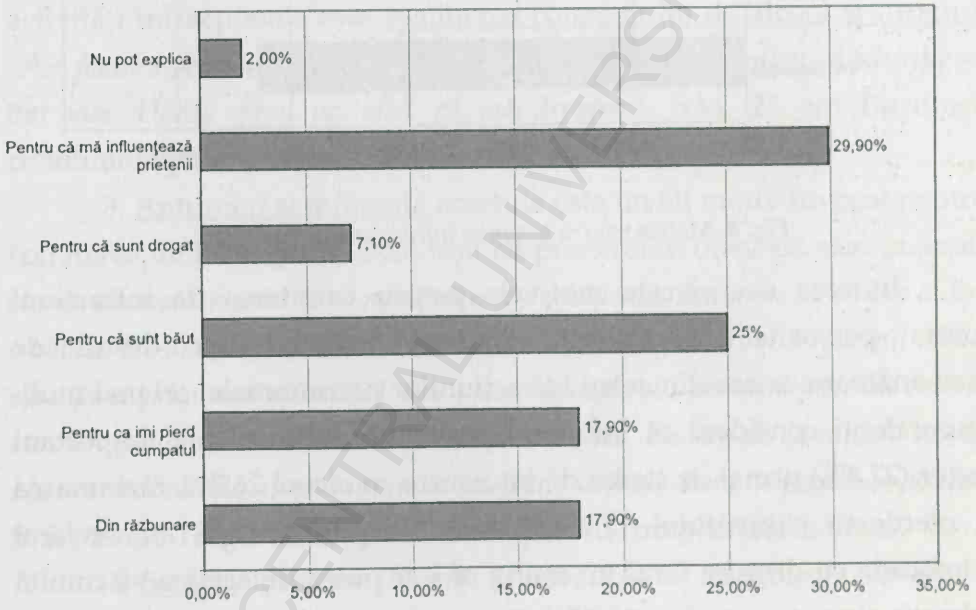

Fig. 3. Motive pentru a comite infracțiuni contra proprietății

Motivele invocate de către respondenți pentru comiterea de infracțiuni contra proprietății sunt așa cum se poate vedea în figura de mai sus (fig. 3) în primul rând influența prietenilor (29,9%) și apoi starea de intoxicare cu alcool (25%). Sunt menționate și alte motive cum sunt: pierderea cumpătului (17,0%) sau dorința de răzbunare (17,9%). Avem un procent semnificativ (7,1%) de respondenți care invocă starea de intoxicare de cu drog pentru comiterea unei infracțiuni patrimoniale.

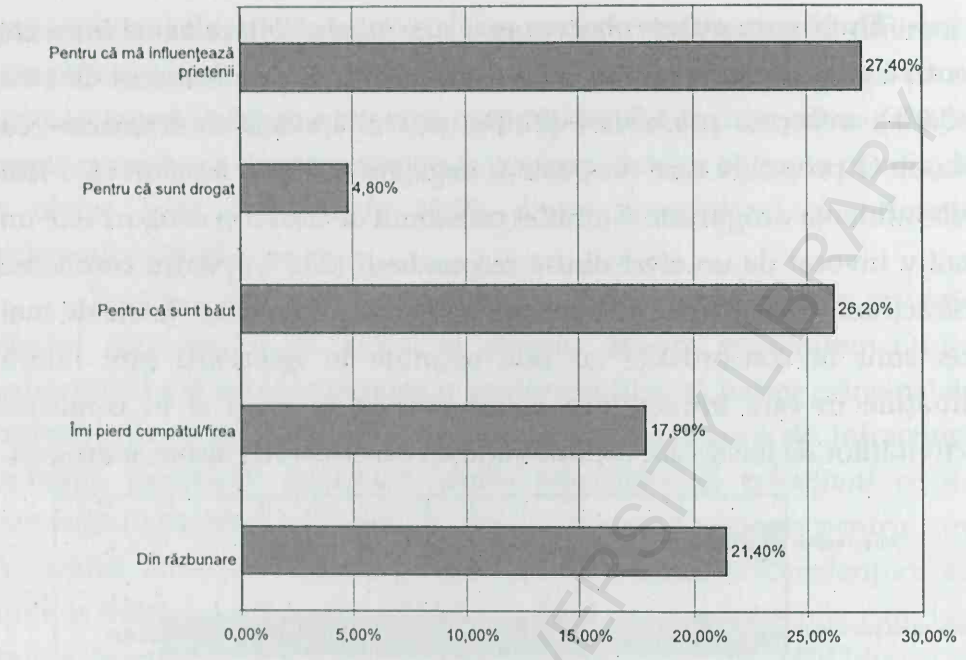

Fig. 4. Motive pentru a comite infracțiuni cu violență

În ceea ce privește motivele pentru comiterea de infracțiuni contra persoanei (infracțiuni violente) situația este destul de asemănătoare cu cea din cazul infracțiunilor patrimoniale: cei mai mulți respondenți consideră că influența prietenilor este cel mai important factor (27,4%) urmat de starea de intoxicare cu alcool 26,2%, răzbunarea și pierderea cumpătului 17,9%. Ceva mai puțini, 4,8% au declarat intoxicația cu drog ca fiind un motiv ce i-ar putea determina să comită infracțiuni contra persoanei (tâlhării, agresiuni etc.).

Așa cum sugerează datele obținute în cadrul cercetării, diferențe semnificative între motivele care ar putea determina respondenți să comită infracțiuni contra proprietăți sau contra persoanei nu există, în spatele ambelor existând aceleași motivații. De remarcat faptul că intoxicația cu alcool este printre factorii importanți precizați de adolescenții și tinerii cu rol determinant în implicarea lor în comiterea de infracțiuni, unul din patru declarând acest lucru.

BCU INSTITUTUL UNIVERSITY LIBRARY

Analiza datelor referitoare la motivele comiterii de infracțiuni obținute în cadrul interviurilor mi-a dezvăluit următoarele situații:

1. Cea mai mare parte dintre respondenți justifică infracțiunea comisă prin nevoia de a susține activitățile de loisir și distracțiile: *„Făceam sport, mergeam la suc, ne jucam la aparate, furam, spărgeam case, făceam chefuri, mergeam la mare unde șterpeleam portofele și telefoane"*, *„Mă distram la furat și furam pentru a avea bani de băut și de aparate"* M. C., 18 ani, condamnat pentru furt. Acesta este cel mai important motiv potrivit răspunsurilor primite.

2. Al doilea motiv ca importanță invocat pentru implicarea în activități infracționale este susținerea consumului de alcool și droguri: *„Am făcut-o pentru ca să fac rost de bani pentru droguri pentru că părinții nu îmi mai dădeau când au aflat că mă droghez"*, S.M. 21 ani București condamnat pentru furt.

3. Anturajul și influența acestuia este un alt motiv invocat pentru comiterea de infracțiuni: „Am ieșit cu prietenii în oraș, *am mers la școală și m-a chemat un prieten să merg că este o problemă. Am mers să văd ce e. Era o bătaie. Ne-am bătut și unul a murit din cauza unor lovituri. Prietenul meu a sărit pe el și i-a rupt plămânul. Am plecat de acolo și l-am lăsat jos. Am vrut să sun la ambulanță dar nu m-a lăsat prietenul meu. Nu am zis la nimeni nimic. Nu am vrut să afle nimeni nimic ce am făcut de frică să nu ne predea la poliție"* B. E., 19 ani Târgu-Mureș condamnat pentru complicitate la omor.

4. Sărăcia: *„Suntem 10 frați și trebuie să ne întreținem. Am avut 2 surori și un frate la pușcărie, fratele pentru tâlhărie, iar surorile și mama pentru înșelăciune. Trebuie să ne întreținem, am un frate de 5 luni și o soră de 2 ani pe care trebuie să îi creștem. Uneori mai cerșeam la semafor sau spălam parbrize, făceam 20-30 RON pe zi"*. A. M. 20 ani Galați, condamnat pentru furt.

5. Recuperarea unor datorii: *„Am vândut un cal și nu am primit toți banii. M-am dus și am luat calul înapoi și l-am bătut că nu mi-a dat banii. Am fost dat la poliție. Aveam 15 ani. Am vrut să-mi recuperez banii pe care mi-i datora"* G. V. Tîrgu Mureș condamnat pentru tâlhărie.

6. Răzbunare: *Am avut pică pe o fată cu care vorbisem și primisem amenințări din partea ei. O urmăream să vorbesc cu ea iar ea s-a plâns poliției*", B. M. 17 ani Pitești, condamnat pentru viol de domiciliu.

Concluzia pe care o putem desprinde din datele calitative obținute este aceea că implicarea în activități infracționale se produce în special în contextul petrecerii timpului liber împreună cu prietenii și este cel mai adesea motivată de necesitatea susținerii acestor activități mai ales în cazul tinerilor din familiile cu resurse materiale modeste (și nu numai materiale). Există și alte motivații dar acestea au un caracter mai degrabă întâmplător.

5.7. Ordinea temporală / cauzală a debutului consumului de alcool și droguri și a comportamentului infracțional

În cadrul acestui capitol voi continua explorarea relației dintre consumul de alcool și droguri și comportamentul infracțional examinând și comparând debutul consumului de alcool și/sau droguri și debutul infracțional în cazul adolescenților și tinerilor deținuți. Întrebarea la care căutăm răspuns este dacă adolescenții încep să consume regulat alcool sau droguri înaintea de a comite infracțiuni, concomitent sau dimpotrivă comportamentul infracțional precedă debutul consumul regulat de alcool și/sau droguri. Răspunsul la această întrebare va contribui la clarificarea relației dintre cele două comportamente deviante.

Debutul și persistența consumului de alcool și droguri

Dacă consumul de alcool și/sau droguri debutează înaintea celui infracțional, în mod logic putem presupune că influențează apariția acestuia. Dacă debutul consumului de alcool și / sau droguri se produce după apariția comportamentului infracțional dar înainte de constituirea unei „cariere" infracționale putem considera că uzul de substanțe psihoactive a acționat ca un factor de întărire a acestuia.

BCU FISCENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Vârsta medie a debutului consumului de alcool este cu 0,39 ani mai redusă decât vârsta medie a debutului problemelor cu legea (tabelul 25). Diferența este nesemnificativă și sugerează faptul că nu există o legătură între cele două fenomene.

Tabelul 25. Vârsta medie a debutului consumului de alcool și vârsta medie a debutului problemelor cu legea

Media vârstei debutului consumului de alcool	Media vârstei pentru debutul problemelor cu legea	Semnificația relației (coeficient de corelație Pearson)
13,42	13,81	R = 0,262, p < 0,01

Datele obținute în cadrul cercetării arată că în ceea ce privește consumul de alcool, media vârstei debutului consumului regulat este în medie cu 1,29 ani mai redusă față de vârsta medie a primei condamnări (tabelul 26). Diferența este semnificativă statistic. Acest lucru arată faptul că este posibil ca comportamentul de consum de alcool să fie un factor semnificativ care contribuie la comiterea de infracțiuni în cazul adolescenților și tinerilor încarcerați.

Tabelul 26. Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool și vârsta medie a primei condamnări

Media vârstei debutului consumului regulat de alcool	Media vârstei pentru prima condamnare	Semnificația relației (coeficient de corelație Pearson)
14,69	15,98	R = 0,254 p < 0,01

Deoarece consumului regulat de alcool se produce mai târziu decât debutul problemelor cu legea în medie cu 0,88 ani, dar înainte de prima condamnare cu o medie de 1,29 ani, putem spune că acest lucru sugerează faptul că alcoolul joacă un rol de intensificare al comportamentului infracțional.

În cazul consumatorilor de drog, media vârstei debutului consumului se produce în medie cu 1,97 ani față de media vârstei

debutului problemelor cu legea (tabelul 27). Acest lucru pare să ne arate că pentru cei mai mulți dintre adolescenții și tinerii încarcerați care au consumat droguri, inițierea consumului se produce înainte de a avea probleme cu legea și astfel că acest consum a influențat implicarea în comportamente infracționale.

Tabelul 27. Vârsta medie a debutului consumului de droguri și vârsta medie a primei condamnări

Media vârstei debutului consumului de droguri	Media vârstei pentru debutul problemelor cu legea	Semnificația relației (coeficient de corelație Pearson)
13,47	15,44	$R = 0,287$ $p < 0,01$

În ce privește consumul regulat de droguri, vârsta medie a debutului consumului regulat este în medie cu 1,48 ani mai mică decât cea corespunzătoare primei condamnări (tabelul 27). Diferența este de asemenea semnificativă statistic. Acest lucru arată că în cazul consumatorilor regulați de droguri, consumul joacă un rol important în implicarea în comportamente infracționale.

Tabelul 28. Vârsta medie a debutului consumului regulat de droguri și vârsta medie a primei condamnări

Media vârstei debutului consumului regulat de droguri	Media vârstei pentru prima condamnare	Semnificația relației (coeficient de corelație Pearson)
14,75	16,23	$R = 0,224$ $p < 0,01$

Având în vedere faptul că inițierea consumului de drog se produce în mai mare măsură înaintea debutului problemelor cu legea iar consumul regulat se instalează înaintea primei condamnări putem crede că în cazul consumului de droguri influența asupra inițierii de comportamente infracționale este mai mare decât în cazul alcoolului.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Vârsta medie a debutului consumului de alcool și a primei condamnări în cazul infracțiunilor contra proprietății/ contra persoanei

În cadrul cercetării am dorit să distingem efectul consumului de alcool și droguri în cazul a două tipuri de infracțiuni: împotriva proprietăți și împotriva persoanei. Datele obținute ne arată ne arată o diferență mai importantă între vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool și cea a primei condamnări în cazul infracțiunilor contra proprietăți (1,06 ani) față de cazul infracțiunilor contra persoanei (0,48 ani) (tabelul 29). Aceasta sugerează o influență mai importantă a consumului regulat de drog în cazul infracțiunilor contra proprietății comparativ cu cel al infracțiunilor contra persoanei. Acest lucru este explicat în parte de nevoia unor adolescenți și tineri de „ași face curaj" înainte de a începe acțiunea, mai ales în cazul infracțiunilor de furt din locuință conform răspunsurile obținute în cadrul interviurilor.

Tabelul 29. Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool și a primei condamnări după tipul de infracțiune comis

Toate tipurile de infracțiuni		Infracțiuni contra proprietății		Infracțiuni contra persoanei	
Media vârstei debut cons. reg. alcool	Media vârstei primei condamnări	Media vârstei debut cons. reg. alcool	Media vârstei primei condamnări	Media vârstei debut cons. reg. alcool	Media vârstei primei condamnări
14,69	15,98	14,94	16,00	14,52	15,00
Diferența = 1,27 ani		Diferența = 1,06 ani		Diferența = 0,48 ani	

În cazul consumatorilor regulați de drog, diferența între vârsta medie a debutului consumului regulat și cea a primei condamnări este mult mai mare în cazul infracțiunilor contra persoanei (2,27 ani) față de 1,19 ani în cazul infracțiunilor contra proprietății (tabelul 30). Influența consumului este semnificativ mai importantă în cazul infracțiunilor contra persoanei. Explicația oferită de răspunsurile obținute în cadrul interviurilor este aceea că în multe cazuri prețul ridicat al drogurilor i-a determinat pe tineri să recurgă la recurgă la mijloace „disperate" de

procurare de resurse financiare printre care tâlhăria. În sprijinul acestei ipoteze vine faptul că 47,8% dintre tinerii care consumă regulat drog au fost condamnaţi pentru tâlhărie.

Tabelul 30. Vârsta medie a debutului consumului regulat de drog şi a primei condamnări după tipul de infracţiune comis

Toate tipurile de infracţiuni		Infracţiuni contra proprietăţii		Infracţiuni contra persoanei	
Media vârstei debut cons. reg. drog	Media vârstei primei condamnări	Media vârstei debut cons. reg. drog	Media vârstei primei condamnări	Media vârstei debut cons. reg. drog	Media vârstei primei condamnări
14,75	16,23	15,36	16,55	13,83	16,00
Diferenţa = 1,48 ani		Diferenţa = 1,19 ani		Diferenţa = 2,27 ani	

Vârsta medie a debutului consumului de alcool şi şi droguri şi a primei condamnări în cazul adolescenţilor şi tinerilor cu antecedente penale/ fără antecedente penale

Un alt obiectiv urmărit în cadrul cercetării a fost acela de a determina diferenţele în ceea ce priveşte comportamentul de consum de alcool şi drog şi cel infracţional în cazul adolescenţilor şi tinerilor cu antecedente penale şi fără antecedente penale. Datele obţinute (tabelul 31) ne-au arătat o concordanţă cu modelul general în care debutul consumului regulat de alcool se produce mai timpuriu decât implicarea în comportamente infracţionale.

***Tabelul 31.** Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool şi a primei condamnări în cazul adolescenţilor cu antecedente penale / fără antecedente penale*

Fără antecedente penale		Cu antecedente penale	
Media vârstei debut cons. reg. alcool	Media vârstei primei condamnări	Media vârstei debut cons. reg. alcool	Media vârstei primei condamnări
14,79	16,8	14,71	16,02
Diferenţa = 2,01		Diferenţa = 1,31	

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Datele obținute (tabelul 31) ne arată o diferență mai mare a diferenței dintre vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool și vârsta medie a primei condamnări în cazul adolescenților și tinerilor fără antecedente penale (2,01 ani) comparativ cu situația din cazul celor cu antecedente penale (1,31 ani).

Tabelul 32. Vârsta medie a debutului consumului regulat de drog și a primei condamnări în cazul adolescenților cu antecedente penale / fără antecedente penale

Fără antecedente penale		Cu antecedente penale	
Media vârstei debut cons. reg. drog	Media vârstei primei condamnări	Media vârstei debut cons. reg. drog	Media vârstei primei condamnări
13,2	14,9	16,75	16,1

În cazul adolescenților și tinerilor care utilizează droguri, debutul consumului regulat se produce (vezi tabelul 32) mai devreme în cazul celor fără antecedente penale (13,2 ani) decât în cazul celor cu antecedente penale (16,75). Diferența este explicată în mare parte de tipul de drog utilizat. Astfel, cea mai mare parte dintre tinerii fără antecedente penale au indicat inhalanții (aurolac, solvenți) ca fiind tipul de drog utilizat în timp ce în cazul celor cu antecedente penale predomină celelalte tipuri de droguri, marijuana, cocaină, hașiș. Consumul de inhalanți, este necesar să precizăm este specific copiilor, astfel în cazul studiului de față, consumul de inhalanți s-a înregistrat cel mai devreme la 9 ani. Pentru celelalte tipuri de droguri, debutul consumului se produce mai târziu.

Analiza relației temporale între consumul de alcool și drog și comportamentul infracțional al adolescenților și tinerilor încarcerați ne-a relevat următorul model:

- Debutul consumului regulat de alcool și droguri se produce mai devreme decât debutul carierei infracționale (pattern similar cu cel identificat de Jeremy Pritchard și Jason Payne (2005) în cercetarea realizată asupra tinerilor deținuți din Australia);

- Debutul consumului regulat de alcool și droguri se produce mai târziu decât debutul problemelor cu legea dar înainte de debutul carierei infracționale (prima condamnare), infracționale (pattern similar cu cel identificat de Jeremy Pritchard și Jason Payne (2005) în cercetarea realizată asupra tinerilor deținuți din Australia);
- Debutul carierei infracționale se produce mai timpuriu în cazul infracțiunilor contra persoanei decât în cazul infracțiunilor contra proprietății atât în cazul consumatorilor regulați de alcool cât și al consumatorilor regulați de drog (pattern similar cu cel identificat de Jeremy Pritchard și Jason Payne (2005) în cercetarea realizată asupra tinerilor deținuți din Australia);
- Debutul consumului regulat de alcool și drog se produce mai devreme în cazul infracțiunilor împotriva persoanei decât în cazul infracțiunilor contra proprietății,
- Debutul carierei infracționale se produce mai devreme în cazul infractorilor cu antecedente penale comparativ cu cazul celor fără antecedente penale în timp ce debutul consumului regulat de alcool se produce aproximativ în aceiași perioadă,
- Debutul consumului regulat de drog se produce mai devreme în cazul tinerilor fără antecedente penale decât în cazul celor cu antecedente penale,
- Debutul carierei infracționale (prima condamnare) se produce mai devreme în cazul infractorilor fără antecedente penale decât în cazul celor cu antecedente penale.
- Debutul consumului regulat de alcool și droguri nu influențează tipul de infracțiuni în care se vor implica (rezultat concordant cu cel obținut de Jeremy Pritchard și Jason Payne (2005) în cercetarea realizată asupra tinerilor deținuți din Australia).

BCU "MIHAIL KOGĂLNICEANU" LIBRARY

Concluzia ce se poate desprinde din aceste rezultate este aceea că alcoolul și drogurile joacă un rol semnificativ în implicarea adolescenților și tinerilor încarcerați în acte infracționale, fiind un factor de intensificare al comportamentului infracțional dar comportamentul infracțional are o determinare mai complexă ceea ce face ca el să evolueze independent de comportamentul de consum de alcool și drog. Rezultatul este în măsură importantă concordant cu cel obținut în cercetări similare cum sunt cele realizate de Toni Makkai și Jason Payne (2003), Holly Jhonson (2004), și Jeremy Pritchard și Jason Payne (2005) având unele diferențe determinate de particularitățile societății românești.

5.8. Factori de risc pentru consumul de alcool de droguri și infracționalitate

În cadrul acestei cercetări am căutat să obțin informații cu privire la factorii de risc din viața deținuților adolescenți și tineri. În cadrul capitolului I am trecut sumar în revistă o serie de factori de risc cu rol în geneza comportamentelor infracționale și a consumului de alcool și droguri identificați în cercetările anterioare în domeniu. Trebuie menționat însă faptul că acești factori nu determină în mod direct cele două comportamente menționate ci doar măresc semnificativ probabilitatea ca acestea să se producă și sunt interrelaționați (Farrington, 1998, Losel & Bender, 2003). În cadrul acestei cercetări am selectat un set de factori de risc semnificativi pentru comportamentul delincvent și pentru consumul de alcool și droguri, a căror relevanță a fost bine demonstrată de către studiile realizate în domeniu: *abuzul și supravegherea parentală, consumul abuziv de alcool în familie, experiența vieții de familie* și *eșecul școlar*. Obiectivul urmărit a fost identificarea unor modele de relații care să dea seama despre posibila relație dintre consumul de alcool și droguri și comportamentul infracțional în cazul adolescenților și tinerilor încarcerați.

5.8.1. Abuzul şi neglijarea în familie

Abuzul şi neglijarea în perioada copilăriei au fost identificate ca fiind asociate semnificativ cu delincvenţa juvenilă în multe studii (Dobinson şi Ward, 1985; Nangin et. all 1992). Fiecare dintre acestea au propus un model explicativ cu privire la modul în care mediul familial abuziv conduce la implicarea tinerilor în activităţi infracţionale. Unul dintre modelele propuse se sprijină pe ideea ca utilizarea substanţelor psihoactive reprezintă o modalitate de a face faţă traumelor suferite de către individ astfel încât emoţiile neplăcute să fie diminuate iar amintirile dureroase să fie blocate (Jarvis, Copeland & Walton, 1995). Mai târziu, după ce se instalează deprinderea de consum, implicarea în comportamente infracţionale este determinată de nevoia de a obţine bani pentru menţinerea consumului. Un alt model bine susţinut are ca variabilă cheie supravegherea parentală. Astfel nivelul scăzut al supravegherii parentale a fost asociat cu un risc crescut de implicare a minorilor în activităţi infracţionale (Wei et all, 2004).

Pentru a determina existenţa abuzului fizic sau emoţional în cazul minorilor şi tinerilor deţinuţi au fost puse 3 întrebări:

- Dacă în copilărie şi mai târziu s-a întâmplat să fie lăsaţi singuri o lungă perioadă de timp fără ca cineva să se intereseze de ei;
- Dacă în copilărie s-a întâmplat să fie certaţi rău sau ameninţaţi de către părinţi sau de către cei care aveau grijă de ei fără un motiv serios;
- Dacă li s-a întâmplat în copilărie să fie loviţi şi bătuţi rău frecvent cu sau fără un motiv serios.

Rezultatele obţinute în cadrul studiului referitor la aceste aspecte sunt prezentate în continuare. Un prim obiectiv urmărit a fost modul în care se distribuie tipul de infracţiuni comis după experienţa abuzului psihic sau fizic şi a supravegherii parentale deficitare.

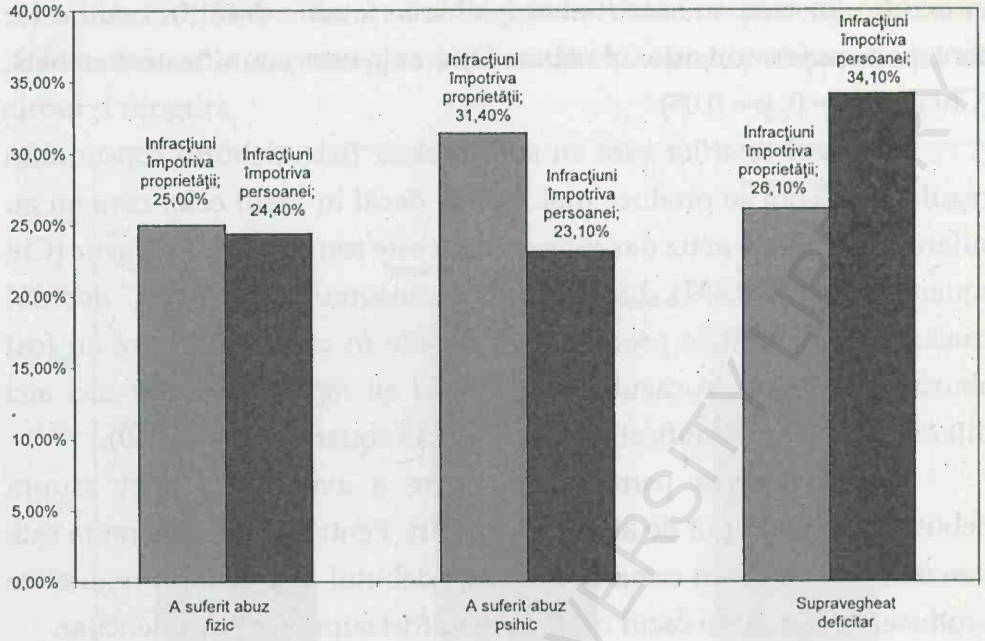

Fig. 5. Experiența abuzului fizic și psihic și a supravegherii deficitare după tipul de infracțiune comis

Așa cum se poate observa în figura de mai sus (fig. 5) în cazul celor care au suferit abuz fizic în familie nu există diferențe în ce privește tipul de infracțiune comis (și pentru care a fost închis). În cazul celor care au suferit abuz psihic există o diferență importantă în ceea ce privește tipul de infracțiune comis, o proporție mai mare de tineri comițând infracțiuni împotriva proprietății. Pentru cei care au fost supravegheați inadecvat situația este diferită, o proporție mai mare de tineri fiind implicați în infracțiuni contra persoanei.

Un alt obiectiv a fost acela de a determina o posibilă influență a experienței abuzului psihic și fizic și a supravegherii inadecvate asupra adoptării consumului regulat de alcool și droguri. Așa cum se poate vedea în tabelul de mai jos (tab. 33) în cazul tinerilor care au fost abuzați psihic debutul consumului regulat se produce mai repede cu 0,23 ani decât în cazul celor care nu au fost abuzați. Similar pentru consumul de droguri, debutul consumului declarat de droguri se produce mai repede

BCU BABEȘ-BOLYAI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

în cazul celor care au suferit abuz psihic in familie decât în cazul celor care nu au suferit un astfel de abuz. Diferența este semnificativa statistic (Chi square = 0, p = 0,05).

În cazul tinerilor care au suferit abuz fizic, debutul consumului regulat de alcool se produce mai repede decât în cazul celor care nu au suferit un astfel de abuz dar diferența nu este semnificativă statistic (Chi square = 0, p = 0,432). La fel pentru consumul de droguri, debutul consumului regulat se produce mai repede în cazul celor care au fost abuzați fizic decât în cazul celor care nu au fost abuzați dar nici aici diferența nu este semnificativă statistic (Chi square = 0, p = 0,249).

Supravegherea parentală nu pare a avea un impact asupra debutului consumului de alcool și droguri. Pentru alcool, diferența este nesemnificativă iar în cazul drogurilor, debutul consumului regulat se produce mai târziu în cazul celor care au fost supravegheați deficitar.

Tabelul 33. Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool și droguri în cazul tinerilor abuzați fizic, psihic și supravegheați deficitar

	Abuzat psihic		Abuzat fizic		Supravegheat deficitar	
	Adevărat	Fals	Adevărat	Fals	Adevărat	Fals
Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool	14,8	15,0	15,0	15,6	15,0	15,1
Vârsta medie a debutului consumului regulat de drog	12,6	13,5	14,4	15,0	15,9	15,2

Așa cum putem observa mai sus (tabelul 33) cel mai devreme debutul consumului regulat de alcool se produce în cazul celor care au trăit experiența unui abuz psihic (14,8 ani). În cazul celor care au suferit abuzuri fizice și a celor care au fost supravegheați deficitar avem aceiași medie de vârstă (15,0 ani). Debutul consumului regulat de drog se produce cel mai timpuriu, în cazul tinerilor abuzați psihic și păstrează valori mai mici și pentru cei care au avut experiența abuzului psihic (14,4%).

BCU "ASCENTRALUNIVERSITY LIBRARY

În continuare am evaluat legătura dintre experiența abuzului psihic, fizic și a supravegherii parentale și apariția dependenței de alcool și droguri.

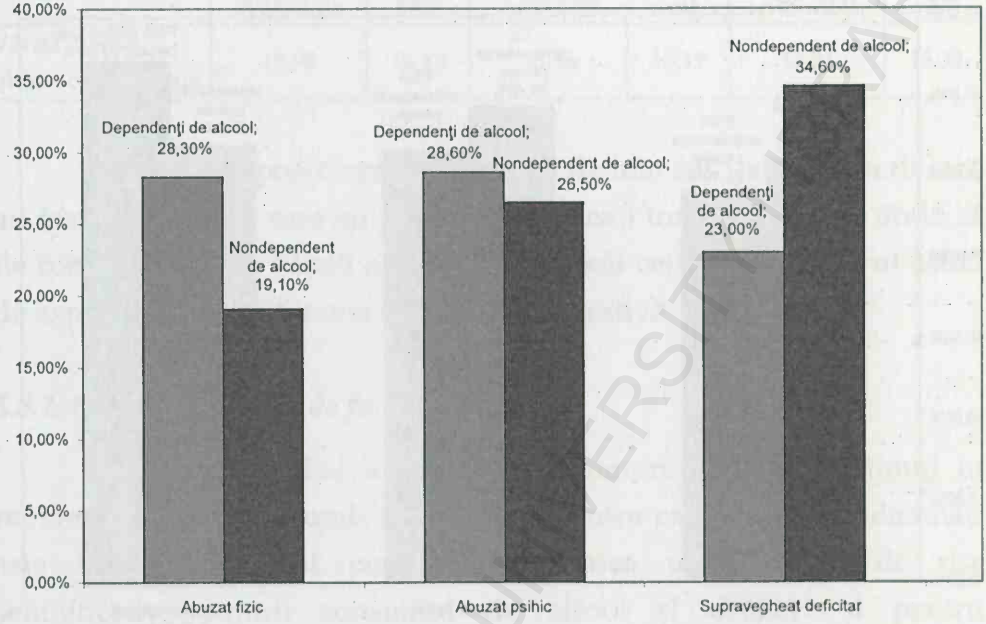

Fig. 6. Experiența abuzului psihic, fizic și a supravegherii deficitare în cazul tinerilor dependenți și nondependenți de alcool

Datele obținute (fig. 6) ne arată că în cazul tinerilor care au suferit abuz psihic, proporțiile celor care au devenit consumatori dependenți nu diferă semnificativ de cele ale celor care nu au devenit consumatori dependenți. În schimb în cazul celor care au suferit un abuz fizic în familie, găsim o proporție semnificativ mai mare a celor care au devenit dependenți de alcool comparativ cu cei care nu au devenit dependenți de alcool.

Pentru adolescenții și tinerii condamnați care au avut o supraveghere inadecvată în familie găsim o diferență importantă în ceea ce privește dezvoltarea dependenței față de alcool, astfel că 23,0% au dezvoltat o dependență iar 34,6% nu au dobândit dependența. Dependența este semnificativă statistic (Chi square = 0, iar p = 0,05).

Analiza relației dintre experiența abuzului și a supravegherii parentale inadecvate și debutul comportamentului infracțional, ne conduce la următoarele rezultate:

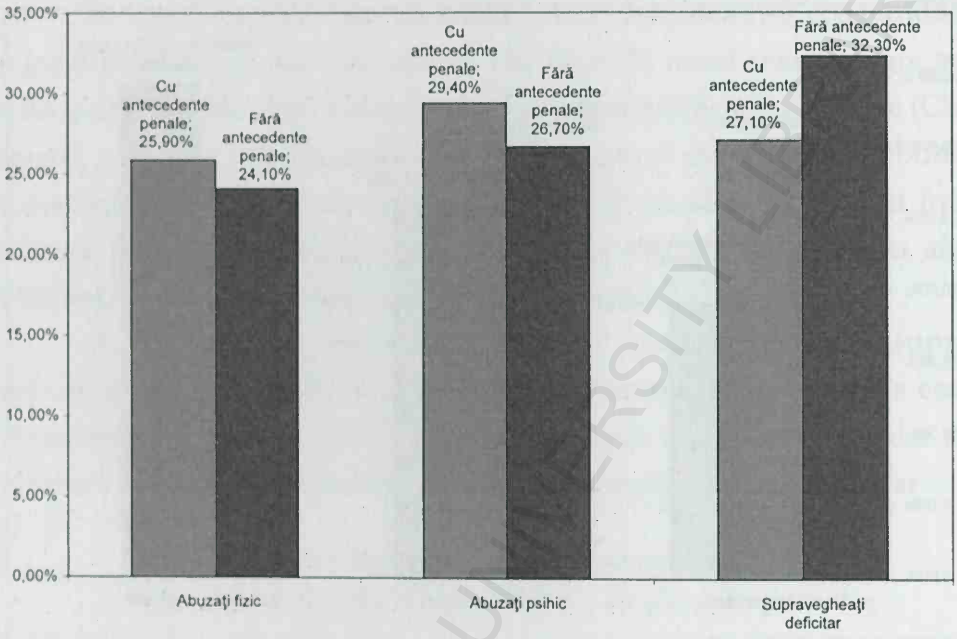

Fig. 7. Experiența abuzului psihic, fizic şi a supravegherii deficitare în cazul tinerilor cu antecedente şi fără antecedente penale

Experiența abuzului psihic sau fizic pare să fie asociată cu ponderi mai mari a tinerilor care au avut antecedente penale înainte de ultima condamnare dar această diferență nu este semnificativă statistic (Chi square = 0, iar p = 0,20). În cazul experienței unei supravegheri parentale inadecvate, situația este diferită, o proporție semnificativ mai mare dintre tineri nu au avut antecedente penale în momentul ultimei condamnări (27,1% au avut antecedente penale comparativ cu 32,3% care nu au avut antecedente penale).

În ce privește vârsta medie a tinerilor abuzați sau supravegheați inadecvat în momentul ultimei condamnări avem următoarea situație:

Tabelul 34. Vârsta medie pentru ultima condamnare în cazul tinerilor abuzați psihic, fizic și supravegheați deficitar

	Abuzat psihic		Abuzat fizic		Supravegheat deficitar	
	Adevărat	Fals	Adevărat	Fals	Adevărat	Fals
Vârsta medie ultima condamnare	15,96	16,19	15,98	16,19	15,91	16,33

Așa cum se poate vedea în tabelul de mai sus (tab.34) tinerii care au fost abuzați sau care au fost supravegheați inadecvat par a tinde să fie condamnați la o vârstă mai timpurie decât cei care nu au avut astfel de experiențe însă diferența nu este semnificativă.

5.8.2. Experiența vieții de familie

Contextul familial în care trăiau minorii și tinerii deținuți în momentul în care au comis infracțiunea pentru care au fost condamnați este foarte important pentru identificarea unor factori de risc semnificativi pentru consumul de alcool și droguri și pentru comportamentul infracțional.

Pentru a evalua influența experienței vieții de familie asupra comportamentului de consum de alcool și droguri am comparat vârsta medie a debutului consumului regulat în cazul celor care au locuit cu familia și a celor care au locuit cu un singur părinte, cu o rudă sau care au fost în altă situație. Rezultatele obținute sunt cele de mai jos:

Tabelul 35. Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool și droguri în cazul tinerilor care au locuit cu familia înainte de arestare sau care au fost în altă situație

	Au locuit cu familia	Altă situație
Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool	14,67 ani	15,00 ani
Vârsta medie a debutului consumului regulat de droguri	14,72 ani	14,41 ani

Așa cum putem observa din tabelul de mai sus (tab.35) debutul consumului regulat de alcool se produce mai timpuriu în cazul celor

care au locuit cu familia dar diferența nu este semnificativă. Pentru consumatorii de drog situația este diferită, cei care au locuit cu familia au început consumul regulat mai târziu decât cei care au fost în altă situație. Și în acest caz diferența nu este semnificativă.

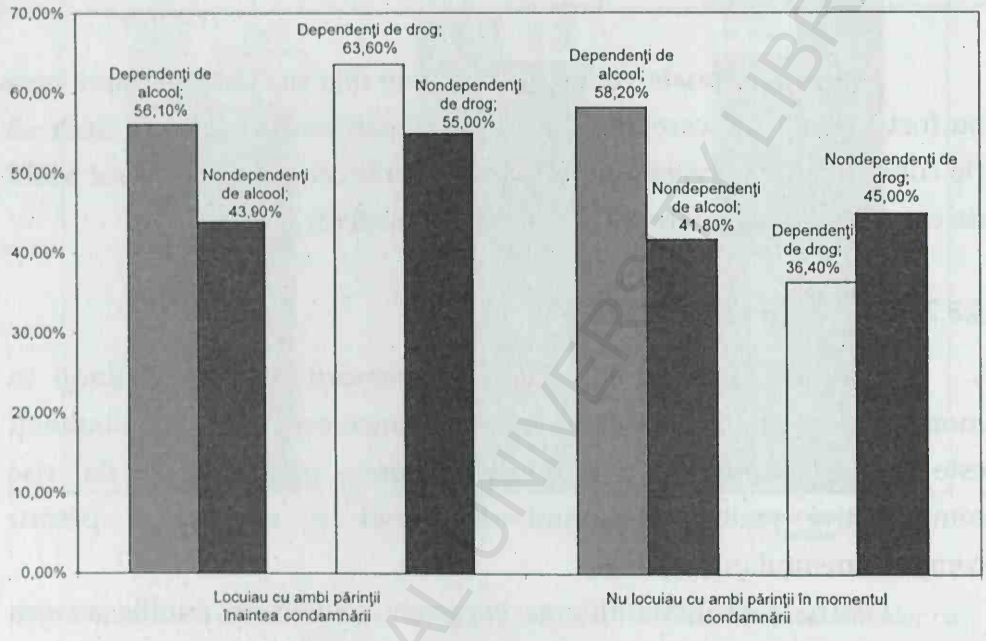

Fig. 8. Experienţa vieţii de familie şi dependenţa de alcool şi droguri în cazul adolescenţilor şi tinerilor încarceraţi

Cel mai frecvent (tabelul 8), dependența de droguri o întâlnim în cazul tinerilor care locuiesc cu familia (63,6%) și aceasta este semnificativ diferită de situația dependenței de droguri în cazul celor care nu locuiesc cu ambii părinți (36,4%). Pentru dependența de alcool nu avem diferențe semnificative între situația tinerilor care au locuit cu familia față de cea a tinerilor care nu au locuit cu ambii părinți în momentul comiterii infracțiunii fiind în jur de 55-56%. Putem spune că cel puțin în cazul dependenței de droguri (unde avem un număr redus de cazuri), faptul că locuiesc cu ambii părinți nu reprezintă un factor de protecție. Presupunem că alții factori joacă un rol mai important.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tabelul 36. Vârsta medie a debutului problemelor cu legea / ultimei condamnări în cazul tinerilor care au locuit cu familia înainte de arestare sau care au fost în altă situație

	Au locuit cu familia	Altă situație
Vârsta medie a debutului problemelor cu legea	11,3 ani	14,1 ani
Vârsta medie pentru ultima condamnare	15,8 ani	14,5 ani

Referitor la vârsta medie a debutului problemelor cu legea avem conform datelor obținute (tabelul 36) un debut semnificativ mai precoce în cazul celor care au locuit cu familia (11,3 ani) comparativ cu a celor care au fost în altă situație (14,1 ani). Vârsta medie la ultima condamnare este ceva mai scăzută în cazul celor care nu au locuit cu familia (15,8 ani) dar diferența nu este semnificativă față de cazul celor care au locuit cu familia (14,5 ani). Și aici putem spune că mediul familial nu este unul care să inhibe comportamentul infracțional.

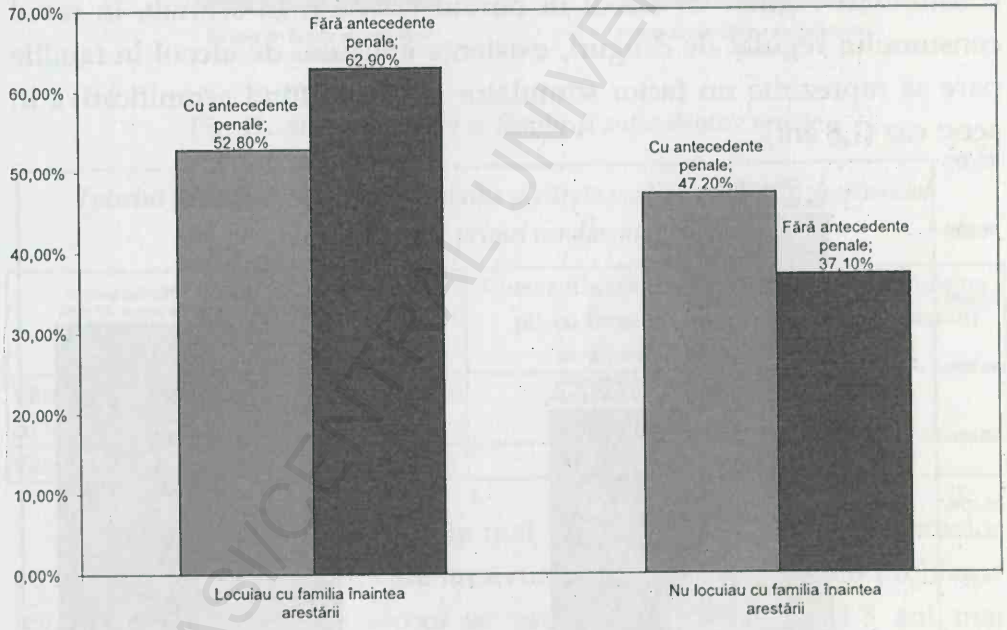

Fig. 9. Experiența vieții de familie în cazul tinerilor cu antecedente și fără antecedente penale

5.8.3. Abuzul de alcool în familie

Consumul abuziv de alcool în familie și atitudinea permisivă a părinților față de consumul de alcool a minorilor au fost de asemenea identificate ca reprezentând un important factor de risc pentru

consumul de alcool și droguri și pentru comportamentul infracțional al minorilor și tinerilor (Sheridan, 1995; Stockwell et all. 2004).

Tabelul 37. *Abuzul de alcool în familie și vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool și droguri*

	Cineva din familie are pb. cu consumul de alcool	Nimeni din familie nu are pb. cu consumul de alcool
Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool	14,76 ani	14,65 ani
Vârsta medie a debutului consumului regulat de droguri	13,5 ani	15,3 ani

Așa cum se poate vedea în tabelul de mai sus (37) consumul abuziv de alcool în familie nu pare a juca un rol în instalarea consumului regulat de alcool în rândul tinerilor. În schimb, în cazul consumului regulat de droguri, existența abuzului de alcool în familie pare să reprezinte un factor stimulator diferența fiind semnificativă în acest caz (1,8 ani).

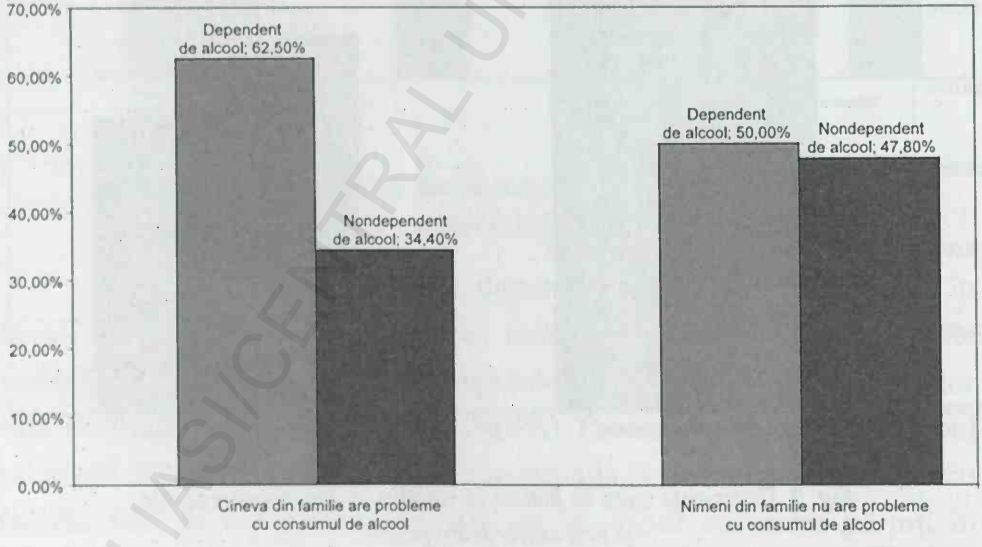

Fig. 10. Abuzul de alcool în familie şi dependența de alcool în rândul tinerilor încarcerați

Coeficientul phi a lui Cramer este în acest caz 0,118 și raportat la criteriile lui Cohen (1988) indică un efect modest al abuzului de substanțe în familie asupra dezvoltării dependenței de alcool la tinerii încarcerați.

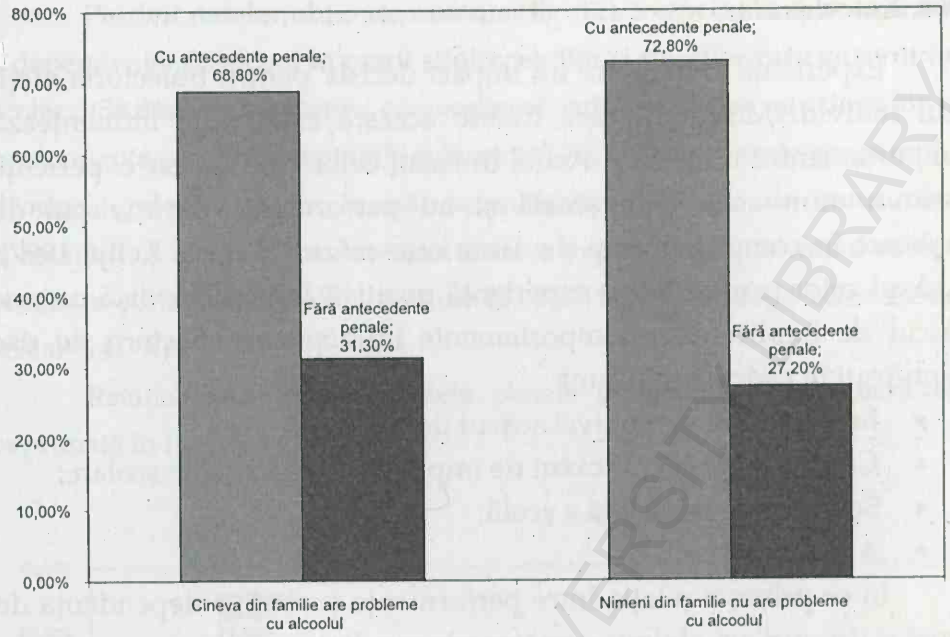

Fig. 11. Abuzul de alcool în familie şi antecedentele penale

***Tabelul 38.** Abuzul de alcool în familie și vârsta medie a debutului problemelor cu legea / primei condamnări*

	Cineva din familie are pb. cu consumul de alcool	Nimeni din familie nu are pb. cu consumul de alcool
Vârsta medie a debutului problemelor cu legea	12,76 ani	14,2 ani
Vârsta medie pentru prima condamnare	13,96 ani	15,98 ani

Potrivit datelor prezentate mai sus (tab. 38) debutul problemelor cu legea în cazul tinerilor care au avut în familie persoane cu probleme legate de consumul de alcool se produce în medie cu 1,5 ani mai devreme decât în cazul celor care nu au avut în familie astfel de situații. În concordanță cu aceasta și media vârstei pentru prima condamnare este semnificativ mai scăzută în cazul tinerilor care au în familie persoane cu probleme legate de consumul de alcool (2,02 ani). Așadar existența consumului abuziv de alcool în familie pare să joace un rol semnificativ în implicarea tinerilor în activități infracționale.

EDUCATIONAL UNIVERSITY LIBRARY

5.8.4. Eşecul şcolar

Experienţa şcolară are un impact decisiv pentru traiectoria vieţii unui individ. Modul în care trăiesc această experienţă influenţează comportamentul minorilor. Astfel în cazul celor care trăiesc experienţe pozitive, sunt ataşaţi de şcoală şi au performanţe bune riscul de implicare în comportamente deviante este scăzut (Tatem, Kelly, 1997). În cazul celor care nu au o experienţă pozitivă în şcoală există un risc crescut de implicare în comportamente infracţionale. Factorii de risc identificaţi în cadrul şcolii sunt:

- Eşecul şcolar şi un nivel scăzut de educaţie;
- Chiulul şi un nivel scăzut de implicare în activităţile şcolare;
- Schimbarea frecventă a şcolii;
- Abandonul şcolar.

În ce priveşte relaţia între performanţa şcolară şi dependenţa de alcool şi droguri am obţinut următoarele rezultate:

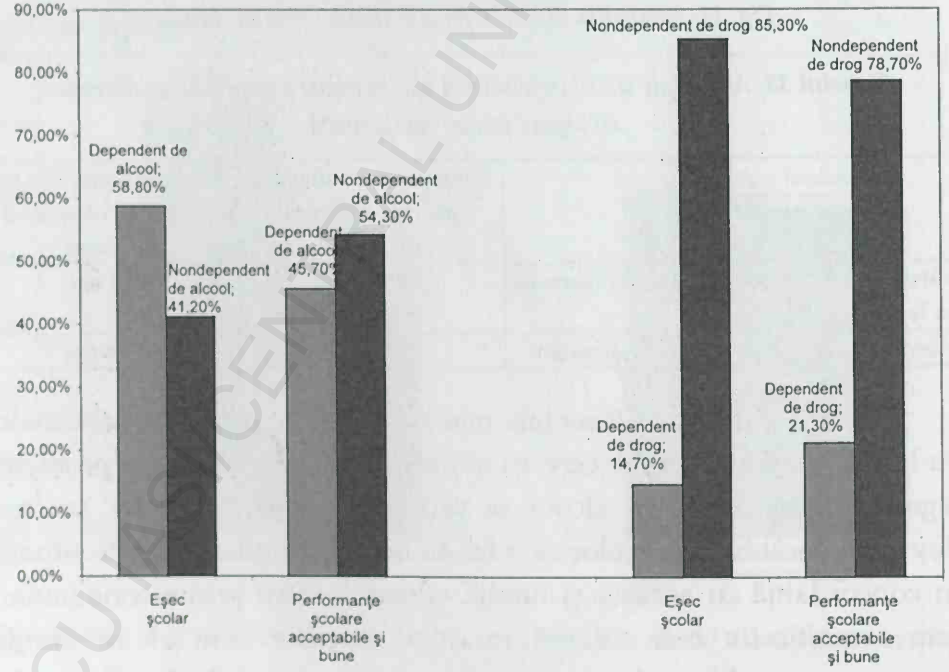

Fig. 12. Performanţa şcolară şi dependenţa de alcool şi droguri în cazul adolescenţilor şi tinerilor încarceraţi

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Potrivit datelor obținute mai sus (fig. 12), avem o pondere mai mare a dependenței de alcool în cazul adolescenților și tinerilor care au avut eșec școlar (58,8%) comparativ cu acela al adolescenților și tinerilor cu performanțe școlare acceptabile și bune (45,7%). În ce privește consumul de droguri unde avem un număr semnificativ mai mic de consumatori constatăm că avem o pondere mai mare a dependenților în cazul celor cu rezultate școlare acceptabile și bune (21,3%) față de situația celor cu eșec școlar (14,7%).

Relația dintre antecedentele penale și performanța școlară este exprimată în figura de mai jos:

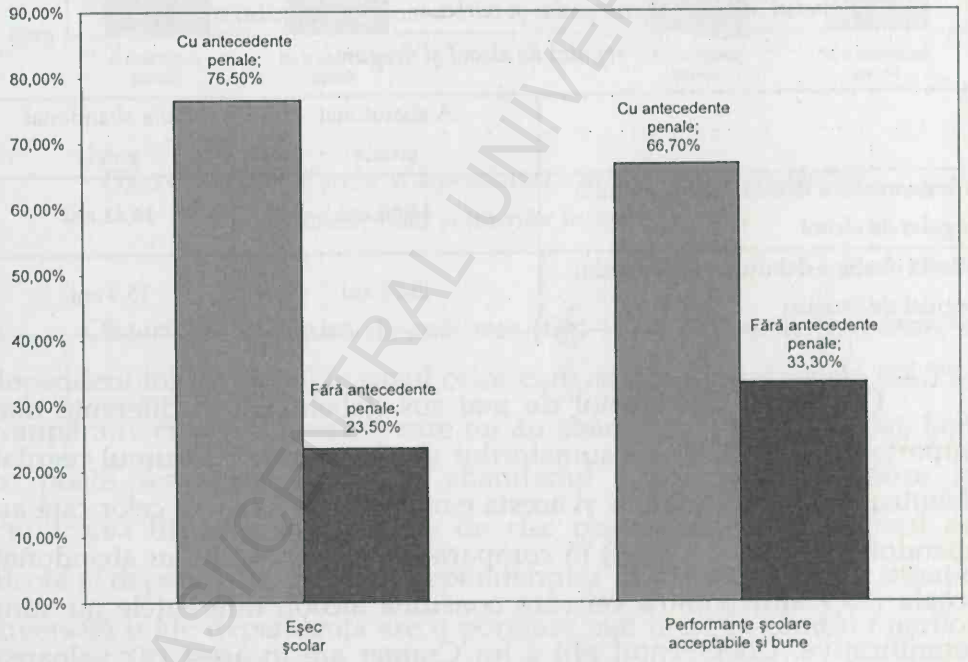

Fig. 13. Performanța școlară și existența antecedentelor penale în cazul adolescenților și tinerilor încarcerați

În privința relației dintre performanța școlară și antecedentele penale ale adolescenților și tinerilor încarcerați (fig. 13) avem o proporție

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

mai mare de persoane care au avut probleme cu legea în trecut în cazul celor care au avut eşec şcolar (76,5%) faţă de 66,7% pentru cei care au avut rezultate bune şi acceptabile. Putem presupune astfel că este posibilă o relaţie între trecutul penal şi performanţele şcolare în sensul că cei care au experimentat eşecul şcolar au o probabilitate mai mare de a fi fost implicaţi în activităţi care încalcă legea.

Pentru a analiza relaţia dintre debutul consumului regulat de alcool şi droguri şi performanţa şcolară am comparat media vârstei la care a debutat consumul regulat de alcool şi droguri pentru grupurile de deţinuţi care au abandonat şcoala şi pentru cei care nu au abandonat-o. Rezultatele sunt următoarele:

Tabelul 39. Abandonul şcolar şi vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool şi droguri

	A abandonat şcoala	Nu a abandonat şcoala
Vârsta medie a debutului consumului regulat de alcool	14,86 ani	14,41 ani
Vârsta medie a debutului consumului regulat de droguri	13,75 ani	15,9 ani

Observăm din tabelul de mai sus (tabelul 39) o diferenţă mai importantă în situaţia consumatorilor de drog unde consumul regulat debutează cel mai devreme şi acesta e mai scăzută în cazul celor care au abandonat şcoala (13,7 ani) în comparaţie cu cei care nu au abandonat şcoala (15,9 ani). Pentru cei care consumă alcool, diferenţele nu sunt semnificative. Coeficientul phi a lui Cramer are în acest caz valoarea 0,301 şi raportat la criteriile lui Cohen (1988) indică un efect modest al abandonului şcolar asupra genezei consumului regulat de drog.

Referitor la relaţia dintre dependenţa de alcool şi droguri şi abandonul şcolar am obţinut următoarele date:

BCU ASIGHETU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

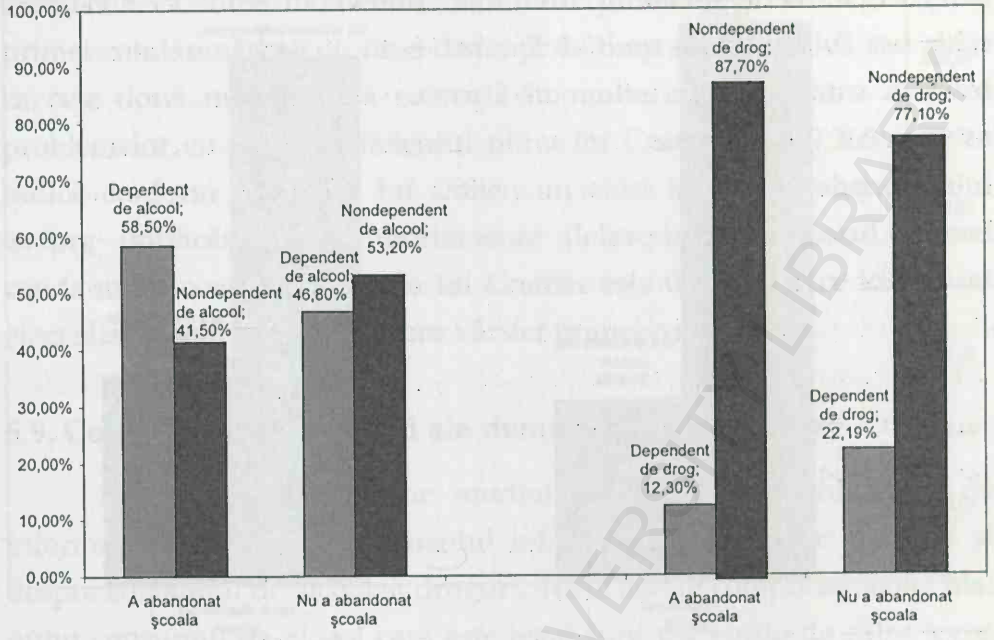

Fig. 14. Abandonul şcolar şi dependența de alcool şi droguri în rândul adolescenților şi tinerilor încarcerați

Observăm în figura de mai sus (fig. 14) o proporție mai mare a dependenților de alcool în cazul celor care au abandonat școala (58,5%) comparativ cu cea a tinerilor care nu au abandonat școala (41,5%), fapt ce poate semnifica faptul că abandonul școlar poate conduce la implicarea tinerilor în conduite de risc printre care și consumul de alcool și dependența. În cazul dependenților de droguri avem o situație inversată unde dependența are o pondere mai mare în rândul tinerilor cu performanțe școlare mai bune (22,1%) față de cei care au abandonat școala (12,3%).

În ce privește relația dintre abandonul școlar și antecedentele penale am obținut următoarele rezultate:

BCU "ASTRAL" UNIVERSITY LIBRARY

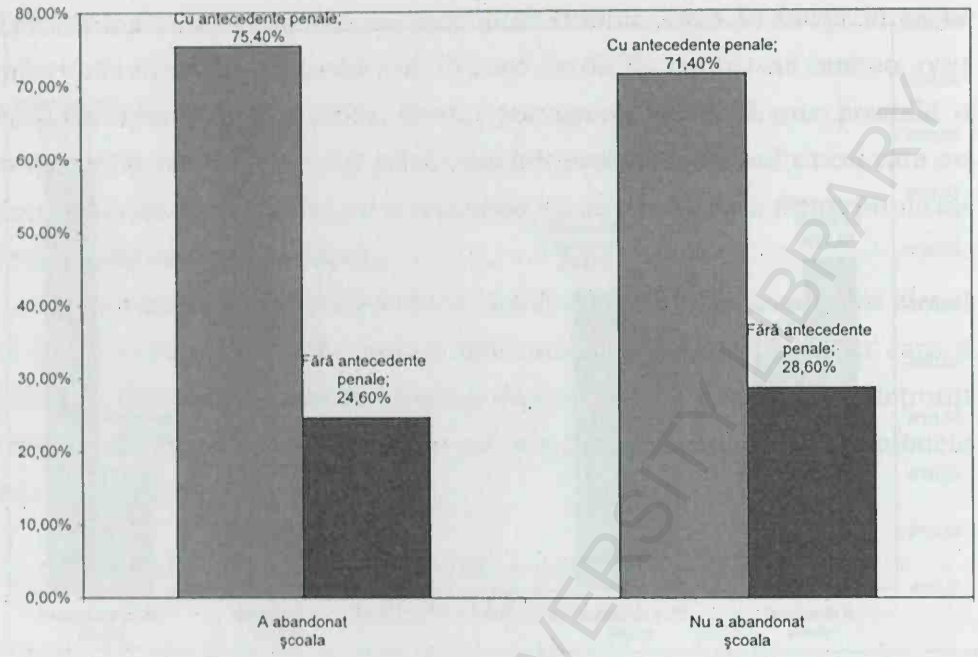

Fig. 15. Abandonul şcolar şi antecedentele penale în rândul adolescenţilor şi tinerilor încarceraţi

Remarcăm în figura de mai sus (fig. 15) valori aproximativ egale între situaţia celor care au antecedente penale şi au abandonat şcoala şi a celor care au antecedente şi nu au abandonat şcoala. Aceste lucru pare să semnifice faptul că nu există o legătură semnificativă între aceste două situaţii.

Datele referitoare la relaţia dintre abandonul şcolar şi debutul problemelor cu legea se regăsesc în tabelul de mai jos:

***Tabelul 40.** Abandonul şcolar şi vârsta primei condamnări*

	A abandonat şcoala	Nu a abandonat şcoala
Vârsta medie a debutului problemelor cu legea	13,96 ani	14,2 ani
Vârsta medie a primei condamnări	16,04 ani	16,31 ani

Putem observa mai sus (tabelul 40) valori apropiate în toate cazurile ceea ce pare să sugereze faptul că nu există o legătură între abandonul şcolar şi debutul problemelor cu legea. Este posibil de

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

asemenea ca între momentul debutului problemelor cu legea și al primei condamnări să nu fie o distanță de timp semnificativă sau chiar ca cele două momente să coincidă în multe cazuri. Pentru debutul problemelor cu legea coeficientul phi a lui Cramer este 0,265 ceea ce indică conform criteriilor lui Cohen un efect modest a abandonului asupra implicării în comportamente delincvente. În cazul primei condamnări coeficientul phi a lui Cramer este 0,163 ceea ce indică un efect slab al abandonului asupra vârstei primei condamnări.

5.9. Condiționări și limitări ale demersului de cercetare

Realizarea obiectivelor studiului a presupus culegerea de informații despre comportamentul infracțional al tinerilor deținuți și despre consumul de alcool și droguri. Toate aceste comportamente, mai puțin consumul de alcool care este legal sunt pedepsite de către legea penală și din acest motiv am luat în considerare și faptul că este posibil ca o parte dintre acestea să fi rămas nedetectate de către poliție în cursul anchetei Acest motiv alături de dorința de autoprotecție ar fi putut determina respondenții să nu dezvăluie anumite informații despre fapte ilegale sau despre deținerea și consumul de droguri și să afecteze astfel rezultatele studiului. Din acest motiv valabilitatea datelor culese este limitată de măsura în care tinerii deținuți au furnizat informații corecte despre comportamentul lor infracțional și cel de consumatori de substanțe psihoactive.

În domeniul criminologiei, studiile realizate au arătat că informațiile obținute prin intermediul autorapoartelor în cazul deținuților adulți despre comportamentul lor infracțional sunt în mare măsură valide și concordante cu cele obținute din alte surse (Peterson, 1980). În ceea ce privește precizia dezvăluirilor despre consumul de droguri, un studiu realizat de Milner (2004) a arătat că există o mare corespondență între informațiile obținute în cadrul interviurilor și cele rezultate în urma efectuării testelor de urină. Totuși cercetările referitoare la adolescenți sunt mai puțin concludente decât în cazul

adulţilor. Astfel, în cadrul unui studiu realizat în rândul adolescenţilor canadieni, Williams and Nowatzki (2005) au constatat că un sfert dintre respondenţi au raportat un consum mai mic de substanţe psihoactiv comparativ cu cel indicat de rezultatele testelor de urina efectuate, în timp ce o treime au raportat un consum mai mare deşi testele au fost negative în cazul lor. Rezultatele acestor studii sugerează existenţa unor factori care afectează validitatea datelor obţinute şi care sunt mai importante în cazul adolescenţilor decât în cel al adulţilor. Factorii implicaţi sunt: *acurateţea memoriei* subiecţilor, *disponibilitatea de a face autodezvăluiri, informaţii sensibile referitoare la experienţele personale* şi *anticiparea unor rezultate pozitive* în plan personal în cazul participării la studiu cum ar fi, părăsirea celulei, scutirea de la activităţile administrative, sau alte posibile beneficii.

Există de asemenea şi alţi factori care pot afecta calitatea datelor obţinute în cadrul cercetării în cazul tinerilor delincvenţi. Astfel unii specialişti subliniază dificultăţile pe care unii tineri le pot avea cum sunt de exemplu: incapacitatea de a relata coerent despre trecutul infracţional (Snow & Powell, 2004, p. 224) sau tentaţia de a exagera comportamentul infracţional sau consumul de alcool şi droguri pentru a impresiona intervievatorul şi pentru a câştiga un statut mai important în ochii acestuia.

O parte din aceste constatări s-au regăsit şi în studiul realizat de către autor. Astfel am constatat tendinţa tinerilor de a exagera comportamentul lor infracţional (numărul de furturi comise de exemplu) sau abilitatea de a comite infracţiuni (ex. abilitatea de a deschide portierele maşinilor). Aceste abilităţi pretinse de către respondenţi, nu limitează însă validitatea datelor obţinute în cadrul cercetării deoarece se referă doar la infracţiunile deja comise şi cunoscute, şi nu modifică în nici un fel rezultatele. În acelaşi timp, referitor la consumul de alcool şi droguri ca şi în cazul alor cercetări similare (Prichard şi Payne, 2005 de exemplu) am constatat o tendinţă de a subraporta consumul. Aceasta, pare a fi o caracteristică a

comportamentului adolescenților și tinerilor și poate influența într-o anumită măsură rezultatele cercetării dar fără a compromite surprinderea relației dintre variabile așa cum au precizat și Jeremy Prichard și Jason Payne (2005), autorii unui studiu asupra relației între consumul de alcool și droguri și infracționalitate realizat în Australia în 2004.

5.10. Concluziile cercetării

Rezultatele obținute în cercetarea de față realizată în rândul adolescenților și tinerilor încarcerați ne arată în primul rând faptul că această categorie socială se diferențiază de populația generală similară printr-o serie de elemente ce țin de caracteristici demografice și stilul de viață. Din punct de vedere al trăsăturilor demografice populația de adolescenți și tineri încarcerați se caracterizează printr-o suprareprezentare a etniei roma, categorie socială cu un nivel scăzut de integrare în viața socială convențională și unde fenomenul infracțional se manifestă cu intensitate mai mare decât în cadrul populației majoritare. Din acest motiv ca și în cazul adulților, etnia roma are o contribuție importantă la fenomenul delincvenței juvenile. Această contribuție este determinată așa cum sugerează datele obținute în cadrul cercetării, de manifestarea mai intensă în cadrul acestei comunități a unor factori de risc (eșecul școlar, experiența infracțională a familiei, consumul problematic de alcool și droguri) dar și de discriminarea cu care se confruntă romii în diferite domenii ale vieții sociale și fără a exclude atitudinea discriminatorie a diferitelor instanțe de control social (poliția, școala, instanțele de judecată) care au tendința de aresta și condamna mai frecvent membrii acestei etnii care dispun în același timp de resurse mai scăzute pentru a se apăra în justiție. Această din urmă apreciere a fost sugerată de informațiile obținute în cadrul interviurilor și rămâne la statutul de ipoteză până la confirmarea ei convingătoare de către datele empirice în viitoare studii, cercetarea curentă neurmărind și acest obiectiv.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Alte caracteristică importantă a populației de adolescenți și tineri încarcerați prin care se distinge de populația generală similară este proporția mare (44,4%) de tineri care nu locuiau cu familia în momentul comiterii infracțiunii pentru care au fost condamnați. Acest fapt sugerează o slăbire a controlului familial asupra acestora.

În ce privește stilul de viață al adolescenților și tinerilor încarcerați, datele obținute ne arată un debut mai precoce al consumului de alcool și droguri în medie cu 1,3 ani și o prevalență semnificativ mai mare a consumului. În ciuda vârstei fragede în rândul consumatorilor de alcool și droguri avem un număr semnificativ mai mare de consumatori problematici decât în populația generală.

Referitor la comportamentul infracțional cea mai mare parte a adolescenților și tinerilor încarcerați au comis infracțiuni împotriva proprietăți (59,7%), în special furturi. O proporție importantă din infracțiunile comise de adolescenții și tinerii încarcerați sunt infracțiunile contra persoanei (35,6%). Rezultatele cercetării au arătat de asemenea că probabilitatea de implicare în infracțiuni violente crește odată cu vârsta.

Datele empirice obținute în cadrul cercetării de față dovedesc existența unei conexiuni între consumul de alcool și droguri și comportamentele infracționale ale adolescenților și tinerilor încarcerați. Astfel proporții importante dintre adolescenții și tinerii intervievați au declarat că se aflau sub influența alcoolului (52%) în momentul comiterii infracțiuni, a drogurilor (9%), de asemenea că obiceiul consumului de alcool și droguri a jucat un rol important în geneza carierei lor infracționale (65%) și alte proporții însemnate explică infracțiunile comise (curente sau potențiale) prin influența alcoolului și drogului. De asemenea delincvenții intervievați înregistrează procente semnificativ mai mari de consumatori dependenți/problematici de alcool și drog (53-17%) decât în populația generală similară de tineri. Totuși datele nu arată o relație cauzală directă între consumul de alcool și droguri și comiterea de infracțiuni.

Pentru a determina rolul jucat de consumul de alcool și droguri în implicarea în activități infracționale am utilizat un model de analiză conceput de către Makkai și Payne (2003) care conține o serie de indicatori subiectivi și obiectivi ai relației dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate. Astfel pentru a evalua această relație am luat în considerare trei categorii de indicatori:

- Declarația adolescenților și tinerilor cu privire la starea de intoxicare cu alcool și drog în momentul comiterii infracțiunii pentru care au fost condamnați;
- Explicația adolescenților și tinerilor cu privire la motivele pentru care au comis infracțiunea pentru care au fost condamnați,
- Declarația tinerilor cu privire la tipul de consumator de alcool și drog din care fac parte (problematic/dependent, social sau abstinent).

Suplimentar am utilizat și percepția consumului de alcool și droguri asupra carierei infracționale a tinerilor. Pentru a putea aprecia măsura în care alcoolul sau drogul a jucat un rol în comiterea de infracțiuni am încercat să determinăm procentul de infracțiuni care poate fi atribuit în mod direct consumului de alcool și droguri urmând doi pași:

1. Determinarea procentului de infracțiuni a căror comitere a fost comisă în condițiile intoxicării cu alcool și droguri (indicator obiectiv) și

2. Determinarea procentului de cazuri de infracțiuni care pot fi atribuite consumului de alcool și droguri prin scăderea din prima categorie a celor care nu au atribuit consumului de alcool și droguri explicația pentru comiterea infracțiunii (indicator subiectiv).

Astfel din întregul eșantion de adolescenți și tineri investigați o proporție de 52% au răspuns pozitiv la întrebarea dacă au fost sub influența alcoolului în timpul comiterii infracțiunii pentru care au fost condamnați iar 18,42% dintre aceștia au explicat în același timp infracțiunea comisă prin consumul de alcool. O parte dintre cei care au declarat că au fost intoxicați cu alcool în timpul comiterii infracțiuni

POLITEHNICA UNIVERSITY LIBRARY

(2,60) au explicat comiterea infracţiuni prin faptul că au fost sub influenţa drogurilor. Intoxicaţia cu drog şi alcool în acelaşi timp a fost explicaţia pentru comiterea infracţiunii pentru 0,80% dintre respondenţi.

Tabelul 41. Model explicativ privind atribuirea comiterii infracţiuni în cazul intoxicaţilor/neintoxicaţiilor cu alcool

Explicaţii privind motivele comiterii infracţiunii	Intoxicat cu alcool în momentul comiterii infracţiunii	Neintoxicat cu alcool în momentul comiterii acţiunii
Intoxicat cu alcool	18,42%	1,75%
Intoxicat cu drog	2,60%	1,75%
Intoxicat cu alcool şi drog	0,80%	0,00%
Alte motive	30,30%	45,50%
Total	52,30%	47,80%
Total general	100%	
Intoxicaţi cu droguri în momentul comiterii infracţiunii		
Explicaţii privind motivele comiterii infracţiunii	Intoxicat cu drog în momentul comiterii infracţiunii	Neintoxicat cu drog în momentul comiterii acţiunii
Intoxicat cu alcool	1,88%	17,92%
Intoxicat cu drog	2,83%	0,94%
Intoxicat cu alcool şi drog	0,94%	0,00%
Alte motive	2,83%	72,64%
Total	8,48%	91,50%
Total general	100%	

În cazul celor care au răspuns la întrebarea dacă au fost sub influenţa drogurilor în momentul comiterii infracţiunii (8,48%), 1,88% au explicat comiterea infracţiunii prin influenţa consumului de alcool iar 2,83% au motivat prin faptul că se aflau sub influenţa drogurilor. Efectul cumulat al drogurilor şi alcoolului a fost declarat ca fiind motivul comiterii infracţiunii de către 0,94% dintre respondenţi în timp ce 2,83% au declarat alte motive. Analizând datele de mai sus putem *estima proporţia infracţiunilor care pot fi atribuite direct consumului de alcool şi droguri* la 21-22% dintre cazurile de infracţiuni comise de adolescenţii şi tinerii încarceraţi şi pentru care aceştia au fost condamnaţi. Acest

lucru indică faptul că *utilizarea substanțelor psihoactive joacă un rol semnificativ în geneza comportamentelor infracționale.* Prin comparație cu proporția infracțiunilor ce pot fi atribuite consumului de alcool și droguri 78-79% dintre infracțiunile comise de adolescenții și tinerii încarcerați nu pot fi atribuite direct consumului de alcool și droguri. Rezultatele obținute în cadrul acestei cercetări sunt comparabile cu cele realizate pe această temă de către Makkai și Payne (2003) în Australia unde pe baza unei metodologii de cercetare similare cu cea utilizată în cadrul cercetării de față, 29% dintre infracțiuni au putut fi atribuite consumului de alcool și droguri. De asemenea altă cercetare asupra relației dintre consumul de alcool și droguri și infracționalitate cum este cea realizată de Holly Jhonson (2004) asupra femeilor încarcerate din Australia au arătat o proporție de 35% de infracțiuni care pot fi atribuite direct consumului de alcool și droguri. Mai aproape de timpul prezent, cercetarea asupra adolescenților și tinerilor încarcerați condusă de către Jason și Prichard în 2005 în centrele de deținere pentru adolescenți și tineri din Australia, a relevat o proporție de 33% infracțiuni ce pot fi atribuite direct consumului de alcool și droguri. Toate aceste rezultate ne arată procente sensibil mai mari de infracțiuni care pot fi atribuite în mod direct consumului de alcool și droguri comparativ cu rezultatele cercetării de față realizată în România. Apreciem că această diferență care arată un rol mai important jucat de consumul de substanțe psihoactive poate fi pusă pe seama faptului că în Australia unde au fost realizate studiile menționate mai sus, prevalența consumului de droguri este mai mare în mod semnificativ comparativ cu România. Cu toate acestea datele obținute în cercetarea de față ne arată destul de convingător că și la noi consumul de substanțe psihoactive joacă un rol important în implicarea tinerilor în comportamente infracționale și că măsura în care se realizează această influență este proporțională cu prevalența consumului.

Dacă luăm în considerare evaluările impactului consumului de alcool și droguri asupra propriei lor cariere infracționale unde mai mult

de 65% dintre tineri apreciază că alcoolul și drogurile au jucat un rol important în dezvoltarea carierei lor infracționale și faptul că consumul problematic de alcool sau droguri și dependența se instalează după debutul problemelor cu legea dar înaintea comiterii infracțiunii pentru care au fost condamnați, putem considera cu titlu de ipoteză că utilizarea substanțelor psihoactive joacă un *rol de intensificare al comportamentului infracțional* în timp ce o serie de alți factori intervin conjugat în geneza unor astfel de comportamente. Rămâne ca cercetări ulterioare să exploreze această ipoteză, să adune date și să clarifice mai bine rolul jucat de substanțele psihoactive în geneza comportamentelor infracționale și mecanismele implicate.

5.11. Concluzii de ansamblu ale demersului de cercetare

După cum am precizat în partea introductivă, studiul de față a încercat să răspundă unei nevoi de acumulare de date empirice cu privire la relația dintre consumul de alcool și droguri și delincvența juvenilă în societatea românească și totodată să testeze pe subiecții români câteva dintre elaborările teoretice realizate în alte spații culturale. Astfel pe baza analizei datelor cantitative și calitative obținute în cadrul demersului investigativ de față am desprins următoarele concluzii generale:

- Adolescenți și tinerii încarcerați aparțin în mare măsură unor categorii sociale în care se manifestă cu mare intensitate o serie de factori de risc precum: sărăcia, abuzul de alcool, experiența infracțională a unui membru al familiei, disrupția parentală, eșecul școlar, abuzul și supravegherea inadecvată. Tipul mediu al tânărului încarcerat are potrivit datelor cercetării următoarele caracteristici cu o mare probabilitate: este de sex masculin, provine dintr-o familie incompletă, a abandonat școala, a fost abuzat fizic sau psihic în copilărie, este de etnie rroma, are un membru de familie care consumă abuziv alcool sau care a avut probleme cu legea, a fost supravegheat inadecvat.

- Consumul abuziv de alcool sau dependența de alcool se întâlnește mai frecvent în cazul tinerilor care au comis infracțiuni împotriva proprietății și în măsură semnificativ mai mică împotriva persoanei. Potrivit datelor obținute în cadrul interviurilor efectul farmacologic, dezinhibant a fost prezent dar nu a determinat în mod direct comiterea de acte violente ci a funcționat ca un „stimulent" pentru a trece la acțiune (furturi din locuințe în special sau din autoturisme). Așadar ipoteza formulată potrivit căreia consumul de alcool și dependența de alcool sunt asociate mai frecvent cu infracțiunile caracterizate de violență nu se confirmă.
- Adoptarea consumului regulat de alcool precedă în mai mare măsură debutul problemelor cu legea dar este anterioară debutului carierei infracționale (prima condamnare) iar diferențele sunt semnificative statistic ceea ce sugerează faptul că alcoolul joacă un rol de intensificare a comportamentului infracțional. Potrivit datelor calitative obținute în cadrul interviurilor explicația acestei influențe constă în faptul că cele mai multe cazuri tinerii care au avut probleme cu legea sunt respinși în măsură semnificativă din grupurile convenționale (colegi de la școală, familia) părăsesc școala și petrec o mare parte din timp în compania unor prieteni care au aceiași probleme (tineri „problemă") și care adoptă un stil de viață hedonist care implică o serie de comportamente de risc: consum de alcool, distracții, jocuri de noroc etc. Putem spune că ipoteza pe propusă conform căreia adoptarea consumului regulat de alcool precedă comportamentul infracțional și contribuie la intensificarea acestuia se confirmă.
- Datele obținute în cadrul cercetării de față nu indică o influență directă clară a consumului de alcool și droguri asupra inițierii comportamentului infracțional chiar dacă o proporție semnificativă dintre respondenți au astfel de reprezentări ci mai

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

mult aşa cum arată rezultatele prezentate în capitolul referitor la impactul unor factori de risc asupra comportamentelor de consumator de substanţe psihoactive şi a celor infracţionale sugerează faptul că ambele sunt produsul unor factori comuni şi, consumul de alcool joacă rolul de intensificator al comportamentului infracţional.

Rezultatele obţinute în cercetarea realizată asupra adolescenţilor şi tinerilor încarceraţi cu privire la influenţa consumului de alcool şi droguri asupra comportamentului infracţional aduce informaţii care sunt în mare măsură concordante cu datele empirice şi cu modelele teoretice elaborate în spaţiul cultural occidental dar care prezintă anumite particularităţi specifice societăţii româneşti. Astfel raportându-ne la principalele modele teoretice care explică relaţia dintre consumul de alcool şi droguri şi criminalitatea în rândul tinerilor putem face o apreciere asupra măsurii în care datele cercetării de faţă oferă susţinere unora sau altora dintre acestea. Astfel în concordanţă cu datele obţinute putem susţine că acestea oferă sau nu suport:

1. *Modelului farmacologic*: declaraţiile respondenţilor confirmă faptul că consumul de alcool a jucat în multe cazuri rolul de stimulant al implicării în comportamente infracţionale (*„mi-a dat curaj să intru în casă şi să fur"*) în cea mai mare parte infracţiuni împotriva proprietăţi şi nu infracţiuni violente. Concluzia este similară altor cercetări cum sunt cele realizate de Jeffrey Fagan (1990), Goldstein, 1995).

2. *Modelul economic compulsiv:* Într-un număr semnificativ dintre cazurile analizate, comiterea de infracţiuni a fost motivată de nevoia de a obţine bani pentru alcool sau droguri dar în mai mare măsură pentru jocuri de noroc (aparate) şi distracţie, diferite forme de petrecere a timpului liber: ieşiri în oraş la pizza sau altceva, excursii etc. Aceasta este în concordanţă cu o serie de alte cercetări cum sunt cele efectuate de Chaiken and Chaiken, 1990, Goldstein, 1995, Charlles, 1991);

3. *Modelul sistemic*: rezultatele obţinute nu oferă date care să susţină acest model, în rândul tinerilor investigaţi nu există un număr

important de persoane care să facă parte din bande implicate în traficul de droguri și dispute între bande. De asemenea nu am obținut date relevante despre implicarea tinerilor investigați în: furturi de droguri, recuperarea datoriilor, prostituție, comerț cu arme, protecție, spălarea de bani sau alte infracțiuni economice legate de comerțul cu droguri.

4. *Teoriile subculturale*: rezultatele obținute nu oferă date relevante care să susțină acest model explicativ. Categoria de vârstă analizată nu a permis analiza situațiilor de după implicarea în activități infracționale, majoritatea tinerilor investigați se află la prima condamnare și se găsesc în detenție.

5. *Teoriile controlului situațional*: Nici în acest caz nu am obținut date relevante care să susțină acest model explicativ.

6. *Modelul originii comune*: pentru acest model explicativ am obținut o serie de date în cadrul cercetării care par să îl susțină. Astfel atât consumul de alcool și droguri cât și comportamentul infracțional se produc în cazul unor tineri care aparțin unor categorii sociale caracterizate de impactul unor factori de risc: sărăcie, experiență infracțională în familie, consum abuziv de alcool, abuz și supraveghere inadecvată, minorități etnice etc. De asemenea datele privind influența acestor factori de risc asupra comportamentelor de consum de substanțe psihoactive și a celui criminal au arătat un impact semnificativ în ambele cazuri. Această concluzie este în concordanță cu rezultatele unor cercetări cum sunt Youth Lifestyle Survey (2002), Farrington, 1997), Flood and Page, 2000).

În final pot conchide că datele obținute în cadrul cercetării de față evidențiază faptul că consumul de alcool și droguri are o influență semnificativă asupra inițierii comportamentelor infracționale dar că în același timp ambele comportamente deviante se produc în condițiile acțiunii unor factori de risc comuni și a prezenței tinerilor în contexte sociale caracterizate de o slăbire a controlului social și de influență a unor valori și norme sociale care încurajează comportamente de risc.

5.12. O propunere de model explicativ a relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate

Unul dintre obiectivele declarate ale demersului investigativ de față a fost elaborarea pe baza datelor empirice obținute a unei schițe de model explicativ asupra relației dintre consumul de alcool și droguri în rândul adolescenților și tinerilor încarcerați și a comportamentului infracțional al acestora. Cu siguranță numărul factorilor cu risc criminogen în geneza infracțiunilor și pentru inițierea și abuzul de alcool și droguri este mult mai mare decât am reușit să utilizăm în cadrul lucrării de față iar mecanismele concrete în care se exercită influența consumului asupra comportamentului infracțional cu mult mai rafinate decât am reușit să surprind prin intermediul acesteia dar datele empirice obținute îmi permit totuși să susțin existența unor relații de influență între factorii și variabilele comportamentale implicate. Acest demers de schițare a unui model explicativ al relației dintre consumul de alcool și droguri și criminalitatea juvenilă este concordant cu sugestia făcută de Vasile Preda (1998) referitoare la utilizarea modelelor multicauzale ca scheme operaționale explicative în care delincvența juvenilă trebuie tratată ca un fenomen cu determinare multiplă de natură plurifactorială: psihoindividuale, psihosociale, socioculturale. Potrivit lui S. Rădulescu (2003) asemenea modele permit identificarea cauzelor principale și secundare ale fenomenului analizat. În opinia aceluiași autor, cauzele directe sunt întotdeauna endogene, psihoindividuale iar cele indirecte de natură psihosocială și macrosocială. În ce privește demersul investigativ de față, datele cercetării se referă doar la influențele structurale la nivelul microsistemelor sociale reprezentate de către familie, școală și grupul de prieteni iar modelul propus sintetizează aceste influențe și le ierarhizează importanța.

Analiza datelor cantitative și a celor calitative ne-au condus așa cum am precizat în capitolul referitor la analiza rezultatelor cercetării în primul rând la concluzia că ambele comportamente au cauza comune

determinate în principal de acțiunea concertată a unor factori contextuali la nivelul microsistemelor familie, școală și grupul de prieteni caracterizate de o slăbire a controlului social în cadrul familiei și școlii și de integrare în grupul de egali care susține implicarea în comportamente de risc. Sinteza relațiilor de influență dintre consumul de alcool și droguri și criminalitate sugerate de datele empirice de ordin cantitativ sau calitativ obținute în cadrul cercetări se poate observa în modelul grafic de mai jos:

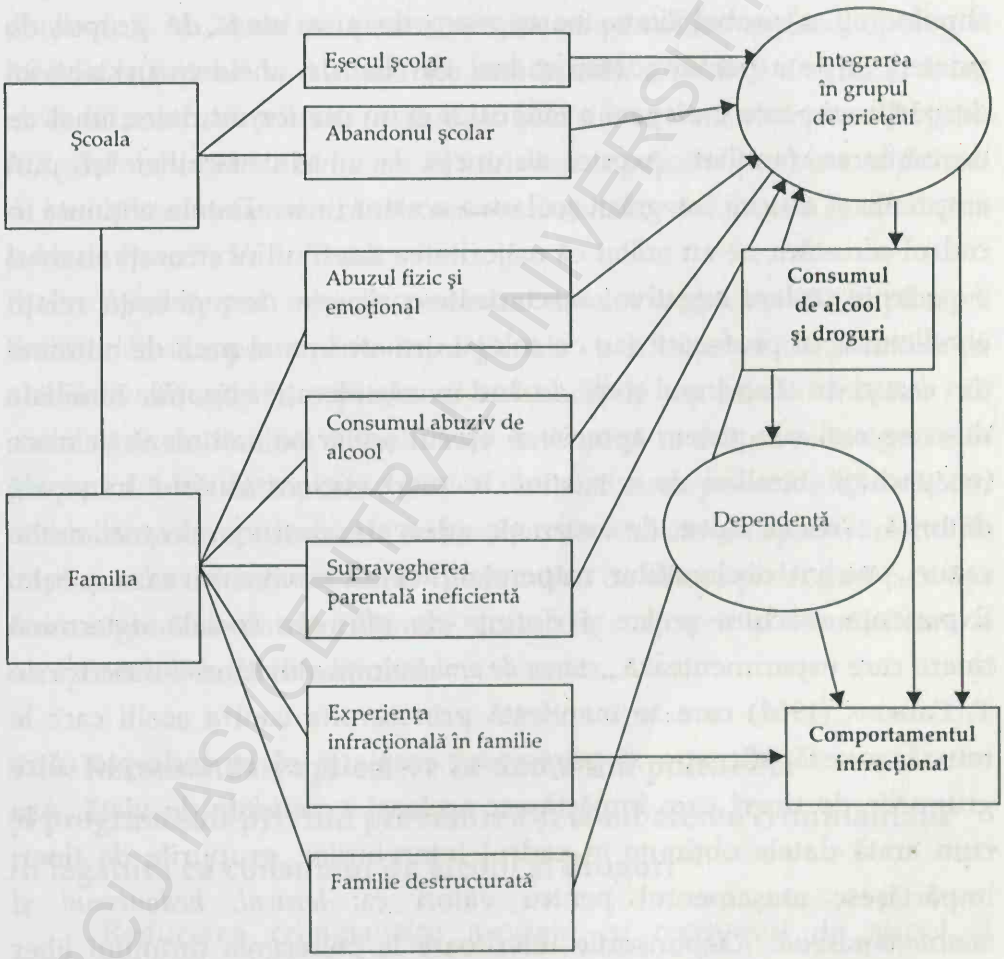

Fig. 42. Model explicativ al relației dintre consumul de alcool și droguri și comportamentul infracțional în cazul adolescenților și tinerilor încarcerați.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Aşa cum am sugerat în reprezentarea grafică de mai sus, cauza principală a implicării tinerilor în comportamente infracţionale şi în consumul de alcool sau/şi droguri se regăseşte la nivelul eşecului exercitării funcţiilor de integrare socială de către familie şi şcoală corelat cu influenţa exercitată de grupul de prieteni. Astfel potrivit datelor obţinute în cadrul cercetării tinerii proveniţi din familii destructurate, caracterizate de o supraveghere parentală inadecvată şi ineficientă, consum abuziv de alcool, în care există cel puţin un membru cu experienţă infracţională şi care practică abuzul psihic sau fizic asupra copiilor au o probabilitate foarte mare de a se ataşa de grupul de prieteni şi de a părăsi adesea cadrul familial. În unele cazuri această despărţire nu este o alegere a tânărului ci un caz fortuit determinat de destrămarea familiei. Aceste disfuncţii la nivelul familiei îşi pun amprenta şi asupra integrării şcolare a acestor tineri. Datele obţinute în cadrul cercetării ne-au arătat că majoritatea tinerilor încarceraţi au avut experienţe şcolare negative caracterizate corigenţe, de repetenţe, relaţii conflictuale cu profesorii sau cu colegii urmate în mai mult de o treime din cazuri de abandonul şcolii. Luând în consideraţie situaţiile familiale descrise mai sus putem aprecia că eşecul şcolar se datorează în mare incapacităţii familiei de a susţine în mod eficient tânărul în şcoală datorită sărăciei, lipsei de instrucţie adecvată, deşi în cele mai multe cazuri potrivit declaraţiilor respondenţilor aceştia valorizează şcoala. Experienţa eşecului şcolar şi dorinţa de afirmare socială determină tinerii care experimentează *„starea de ambivalenţă atitudinală"* descrisă de T. Parsons (1964) care se manifestă prin revolta contra şcolii care le refuză această afirmare să părăsească şcoala şi să se îndrepte către grupurile de tineri care împărtăşesc aceleaşi experienţe de viaţă. Aşa cum arată datele obţinute în cadrul interviurilor, grupurile de tineri împărtăşesc ataşamentul pentru valori ca: *loisirul, hedonismul* şi *nonconformismul.* Răspunsurile referitoare la petrecerea timpului liber arată orientarea activităţii acestor grupuri spre activităţi de loisir: ieşirea în localuri, practicarea de jocuri, biliard, aparate, excursii, discotecă, petreceri şi adesea „petreceri pe stradă" care includ consumul de alcool

sau droguri, acte violente, glume deplasate cu necunoscuți etc. Astfel apar primele probleme cu poliția. În contextul acestor activități comune ale grupului se produc și infracțiunile care i-au adus la centrul de reeducare sau penitenciar. Motivațiile declarate sunt în principal susținerea activităților de loisir: *„Am făcut-o (n.n. infracțiunea) de mai multe ori deoarece îmi trebuiau bani pentru aparate"* M. C. 18 ani; *„Furam ca să fac rost de bani pentru haine, pantofi sau pentru ieșirile în oraș la suc și pizza"*, A. M, 20 de ani; susținerea consumului de drog: *„Ca să facem rost de bani pentru droguri că părinții nu îmi mai dădeau de când au aflat că mă droghez"*, S. M. 21 ani sau pentru susținerea părinților conform tipologiei lui Matza (apelul la o autoritate mai înaltă): *„Am luat droguri și le-am revândut pentru că știam de unde să iau și la cine să vând, cunoșteam drogații. Mă gândeam la mama că nu are nici de unele la pușcărie și vroiam să fac rost de bani să o caut mai ales că tata nu a mai căutat-o. Am făcut-o gândindu-mă la binele mamei"*, V. F. 18 ani.

Așadar pot aprecia pe baza datelor obținute că implicarea tinerilor în comportamente infracționale ca și inițierea consumului de alcool și droguri se produce în condițiile eșecului funcțiilor de socializare ale familiei și școlii care determină tinerii să se integreze în grupuri adolescentine caracterizate de focalizarea pe activități de loisir, hedoniste și comportamente de risc în contextul cărora apare și riscul de implicare în infracțiuni. Rolul consumului de alcool și droguri este așa cum sugerează datele obținute acela de susținere și intensificare a comportamentului infracțional.

5.13. Recomandări aplicative în domeniul politicilor și programelor privind prevenirea și combaterea criminalității în legătură cu consumul de alcool și droguri

Reducerea criminalității asociate cu consumul de alcool și droguri a determinat de-a lungul timpului o mulțime de politici și programe dar în puține cazuri acestea au avut rezultatele scontate. În cele ce urmează voi face o evaluare a politicilor și programelor

desfăşurate în acest domeniu pe baza consultării literaturii de specialitate reţinând strategiile, intervenţiile şi programele ce s-au dovedit eficiente şi voi face o serie de propuneri pe această bază. Întrebările la care am dorit să obţin un răspuns în cadrul acestui demers au fost:

a) Ce politici şi programe s-au dovedit a fi eficiente în reducerea criminalităţii asociate cu consumul de droguri?

b) Care ar trebui să fie elementele unui model integrat de intervenţie eficientă?

c) Care sunt componentele unui program eficient?

O primă concluzie ce se poate desprinde din consultarea bogatei literaturi referitoare la politicile în domeniul combaterii criminalităţii şi a consumului de droguri este faptul că politicile şi programele de combatere şi prevenire a consumului de droguri şi criminalităţii au fost dezvoltate, aprobate politic şi au obţinut sprijinul publicului cel mai adesea în absenţa oricăror dovezi ştiinţifice cu privire la eficacitatea lor (Gorman, 1998, Reuter, 1997). Pe de altă parte, o serie de politici şi programe au fost abandonate sau nu au fost implementate în ciuda faptului că dovezile empirice indicau convingător faptul că beneficiile erau mai mari decât costurile datorită lipsei suportului public. Alte programe şi politici ineficiente au continuat să fie implementate în ciuda lipsei rezultatelor datorită în principal compatibilităţii acestora cu viziunea politică a guvernanţilor (Sowell, 1995). Totuşi rezultatele cercetărilor pot juca un rol important în adoptarea unor politici publice şi programe eficiente chiar dacă istoria ne arată că decidenţii politici nu sunt întotdeauna convinşi de dovezile ştiinţifice.

În cea mai mare parte, politicile legate de reducerea criminalităţii legate de consumul de alcool şi droguri sunt concentrate pe consumul de droguri şi violenţă. Există însă şi alte situaţii şi alte tipuri de infracţiuni legate de consumul de droguri sau tipuri de infractori care necesită alte abordări şi programe. Astfel, există persoane care sunt violente şi în absenţa consumului de alcool şi droguri. În cazul acestora programele de reducere a agresivităţii produc rezultate pozitive. Pentru

cei care se implică în activități violente datorită consumului ridicat (în special de alcool) și datorită circumstanțelor în care se produce consumul, programele care vizează dezvoltarea unor deprinderi de consum responsabil, sunt cele mai potrivite. Pentru reducerea violenței asociate cu traficul de droguri (violența sistemică) au fost adoptate în special măsuri de combatere a traficului de droguri și reducerea ofertei). Acest lucru s-a întâmplat cu precădere în Statele Unite unde începând cu anii 80 mai ales au fost adoptate o serie de măsuri stricte de control a importurilor, de distrugere a culturilor de droguri, arestarea și pedepsirea aspră a traficanților. Rezultatele unor asemenea măsuri au fost o creștere fără precedent a numărului de persoane arestate și condamnate la închisoare dar potrivit unor critici (Nadelmann, 1998), nu s-a obținut o scădere a consumului de droguri și a criminalității ca urmare a acestei abordări. Alți autori au argumentat că o schimbare a accentului politicii de control a drogurilor de la abordarea reducerii ofertei la scăderea cererii prin măsuri de prevenție, tratament și asistare a dependenților pot avea efecte mai mari în reducerea violenței sistemice (Falco, 1992). O strategie alternativă care a suscitat o mulțime de controverse este aceea a legalizării drogurilor (Buckley, 1996). Argumentul adus în favoarea acestei abordări a fost acela că în condițiile legalizării unor categorii de droguri activitățile criminale legate de traficul acestor substanțe se reduc și în felul acesta se reduce și violența sistemică asociată acestui trafic.

O componentă a politicilor de control a drogurilor situată între politica prohibiționistă și legalizarea consumului este reprezentată de *reducerea efectelor negative ale consumului* și a fost aplicată în unele state cum este cazul Australiei, Olandei etc. și a înregistrat unele succese fiind înregistrate reduceri semnificative ale criminalității asociate consumului de droguri (Weingardt și Marlatt). La baza acestei abordări se află ideea că ușurarea accesului la droguri (programele de menținere cu substituenți) și prestațiile sociale care asigură un venit persoanelor defavorizate reduc semnificativ actele infracționale legate de procurarea

drogurilor şi susţinerea consumului în cazul acestora (Harisson şi Backenheimer, 1988). Aceeaşi autori consideră însă că aceste efecte pozitive ale aplicării acestei politici se datorează contextului social creat de politicile prohibiţioniste din aceste state. Din acest motiv, utilizarea acestei abordări nu poate fi recomandată decât cu precauţii. Un exemplu relevant pentru utilitatea acestei abordări este reprezentat de cazul Olandei, ţară cunoscută pentru politica sa de reducere a efectelor negative ale consumului care a revenit la măsuri mai restrictive datorită creşterii temerii la nivelul opiniei publice faţă de criminalitate (Baerveldt et al 1998).

Toate aceste date arată că nu este un lucru simplu alegerea unei abordări în domeniul politicilor publice care să ofere garanţii de eficacitate. Adoptarea unor politici publice eficiente în domeniul reducerii criminalităţii legate de consumul de alcool şi droguri rămâne o chestiune deschisă de dezbatere dar existenţa acestei dezbateri oferă speranţe pentru viitor.

5.14. Strategii în domeniul reducerii criminalităţii juvenile legate de consumul de droguri

Evaluarea modalităţilor de intervenţie în domeniul reducerii criminalităţii juvenile legate de consumul de droguri arată câteva abordări promiţătoare pe care le voi prezenta succint în cele ce urmează. Intervenţiile realizate în sistemul de justiţie pentru infractorii tineri au fost centrate la început pe reabilitarea delincvenţilor tineri. Pe măsură însă ce rata delincvenţei a crescut în societate şi teama de victimizare a crescut şi ea, publicul a cerut măsuri mai dure împotriva delincvenţilor, creşterea pedepselor şi extinderea pedepsei cu închisoare şi pentru infractorii mai tineri. Pentru a concilia cele două abordări considerate inadecvate (prima ineficientă iar cea de a doua excesivă) în a doua jumătate a secolului al XX-lea a apărut o nouă strategie de abordare a

acestei problematici fondate pe o nouă filosofie: abordarea justiției restaurative.

Justiția restaurativă, încorporează atât componenta reabilitării delincvenților juvenili cât și preocuparea pentru drepturile omului și siguranța comunității. În cadrul acestui model se combină trei cerințe principale a căror împlinire asigură succesul obiectivelor de reducere a criminalității în general și a celei legate de consumul de alcool și droguri în particular:

- asigurarea responsabilității față de comunitate prin oferirea de compensații față de victimă și comunitate,
- dezvoltarea unor competențe (schimbarea comportamentului și dobândirea unor competențe sociale),
- asigurarea siguranței comunității prin monitorizarea atentă a comportamentului tinerilor.

Un alt principiu important în aplicarea acestei strategii este acordarea graduală a pedepselor pentru a responsabiliza tinerii pentru comportamentul lor. De asemenea acordarea unor recompense pentru orice progres (abținerea de la consumul de alcool sau droguri). Recompensele constau în principal în acordarea de mai multă libertate în timp ce pedepsele în limitarea acestor libertății și aplicarea unor masuri terapeutice mai intense. Punerea în practică a acestui model de intervenție implică participarea unei echipe de specialiști care monitorizează tinerii, evaluează nevoile, propun serviciile necesare și aplică sancțiuni în cazul în care tânărul, nu face progrese.

Colaborarea instituțională

Prevenirea și combaterea criminalității este de regulă o atribuție a sistemului justiției dar punerea în practică a politicilor și strategiilor de prevenire și combatere a criminalității necesită colaborarea cu alte instituții din sistemul de control social. Astfel, evaluarea nevoilor și acordarea serviciilor sociale necesare pentru recuperarea și reabilitarea infractorilor este realizată în cadrul sistemului de sănătate sau a instituțiilor care oferă servicii sociale. În multe cazuri, furnizorii unor

BCU "ASCENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

asemenea servicii sunt afectați de o slabă coordonare, comunicare interinstituțională defectuoasă, specializare îngustă și finanțare insuficientă. Asigurarea colaborării între aceste instituții, împărtășirea experienței, a resurselor și împărțirea responsabilităților asigură accesul grupului țintă la serviciile necesare și valorifică în același timp resursele comunității.

Un alt factor important în succesul politicilor de prevenire și combatere a criminalității legate de consumul de alcool și droguri este asigurarea unui management integrat al cazurilor care să asigure acordarea serviciilor necesare tinerilor infractori pe tot parcursul procesului de recuperare și reabilitare. Studiile realizate au arătat că în condițiile unui astfel de management a cazurilor tinerii primesc mai rapid serviciile necesare și acestea sunt de o calitate mai bună, stau mai mult timp în tratament și au un procent de recuperare mai bun.

În ce privește elementele unui sistem integrat de intervenție, majoritatea analizelor realizate converg spre câteva cerințe de bază:

1. *Un singur punct de intrare* în procesul de recuperare și reabilitare. În mod obișnuit cele mai multe sisteme sunt descentralizate și prezintă mai multe puncte de intrare în sistem. Un astfel de sistem fragmentat conduce la apariția de probleme în identificarea nevoilor, acordarea de servicii inadecvate sau la dublarea lor, trimiteri etc. Un singur punct de intrare în sistem permite evitarea unor asemenea probleme.

2. *Evaluarea timpurie și cuprinzătoare.* Evaluarea cuprinzătoare asigură evaluarea integrală a nevoilor tânărului și diagnosticarea corectă. Pe această bază se fac recomandările pentru instanță și pentru acordarea serviciilor sociale necesare.

3. *Decizia este luată în cadrul sistemului judiciar.* O condiție pentru succesul intervenției este luarea deciziilor cu privire la tineri în cadrul sistemului de justiție care are autoritatea de a impune sancțiuni sau de obliga tinerii delincvență să participe la terapii recuperatorii.

4. *Acordarea tratamentului și serviciilor de recuperare.* Un studiu realizat de către M. Lipsey și D. Wilson (1998) cu privire la tratamentele care au avut succes în reducerea recidivei în cazul tinerilor cu probleme legate de consumul de alcool și droguri a arătat că succesul era prezent în următoarele cazuri:

- participarea la tratament a tinerilor s-a făcut ca urmare a unei decizii a instanței de judecată,
- majoritatea tinerilor erau tineri erau de sex masculin, albi sau din familii mixte cu vârsta între 14-17 ani,
- tratamentele au fost acordate de către personalul de specialitate din cadrul instituțiilor corecționale.

Având în vedere evaluările făcute diverselor programe și strategii de intervenție în cazul prevenirii și combaterii criminalității în cazul tinerilor cu probleme legate de consumul de alcool și droguri, elementele cheie care asigură succesul unui sistem integrat de intervenție pot fi prezentate sintetic în felul următor:

- Intervenția trebuie să mențină un echilibru între nevoia de responsabilizare a tânărului și nevoia de a asigura siguranța comunității și succesul programelor de recuperare și reabilitare.
- Decizia trebuie luată în cadrul sistemului de justiție care dispune de autoritatea de a impune sancțiuni și urmarea unui tratament.
- Intervenție trebuie realizată cât mai devreme posibil pentru a crește șansele de succes a programelor de recuperare și reabilitare.
- Intervenția va ține cont de factorii de influență relevanți pentru comportamentul tânărului: familia, grupul de prieteni, școala etc.
- În cadrul procesului de recuperare și reabilitare a tinerilor delincvenți instituțiile implicate trebuie să mențină o colaborare permanentă în condițiile în care una dintre ele asigură coordonarea procesului.
- Succesul intervențiilor este dependent de capacitatea societăților de a oferi servicii educaționale de calitate și oportunități de locuri de muncă pentru tinerii cu risc.

BCU ASE CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În concluzie se poate spune că implementarea unei politici de succes în reducerea infracționalității relaționate cu consumul de alcool și droguri implică adoptarea unor abordări potrivite contextului cultural și a cărei eficacitate a fost confirmată de datele empirice. În același timp, implementarea unei astfel de politici necesită constituirea unui sistem integrat care să aibă în centru ca factor coordonator sistemul de justiție care are deopotrivă capacitatea de a proteja comunitatea prin acordarea de pedepse și monitorizarea comportamentului tinerilor dar și de a ține cont de nevoile și problemele tinerilor infractori și de a impune tratament și asistare în procesul de recuperare și reabilitare.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

Akers, R. (1998), *Social learning and social structure: A general theory of crime and deviance*, Boston Northeastern University Press, Boston.

ANA (Agenția Națională Antidrog) (2007), „Raport de evaluare privind stadiul realizării activităților prevăzute pentru anul 2006" în *Planul de Acțiune în vederea implementării Strategiei naționale antidrog în perioada 2005-2008*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București.

ANA (Agenția Națională Antidrog)(2008), *Consumul de droguri în rândul femeilor care practică sexul comercial*, Raport de Cercetare.

*** *(2001)*, „Alcohol per capita consumption, patterns of drinking and abstention worlwide after 1995. Appendix 2", *European Adiction Research*, 7 (3) pp. 155-157.

Anglin, M. Douglas, and George Speckart (1986), „Narcotics Use, Property Crime, and Dealing: Structural Dynamics across the Addiction Career", *Journal* of *Quantitative Criminology*, 2.

ARAS (Asociația Română Anti-SIDA) (2005), *Consumul de droguri în rândul femeilor care practică sexul comercia*, Raport de cercetare.

Azjen, I. și Fishbein, M. (1980), *Understanding Atitudes and Predicting Social Behavior*, Prentice Hall.

Babbie, Earl (2010), *Practica cercetării sociale*, Editura Polirom, Iași.

Bandura, A. (1977), *Social Learning Theory*, Prentice Hall, Ney York.

Blumer, Herbert. 1969, *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Brennan, Patricia, Sarnoff, A. Mednick (1990), „A reply to Walters and White: Heredity and Crime", *Criminology*, 28, pp. 657-661.

Brook, Judith S., Martin Whiteman, și Patricia Cohen (1995), „Stage of drugs use, agression, and theftt / vandalism: Shared and unshared

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

risks" în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2000), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Browstein, H.H., și Crossland, C. (2002), „Introduction in Drug and Crime Research", în Philip Bean (2004), *Drugs and crime*, second edition, William Publishing, Devon.

Buchanan, David R., and Lawrence Wallackk (1998), „This is the partnership for Drug Free America: Any Questions?", *Journal of Drug Issues*, 28, pp. 329-366.

Burges Ernest (1967), The Growt of The City: An Introduction to a Research Project, în Robert E. Park and Ernest W. Burgess (eds.) (1925) *The City*, University of Chicago Press, pp. 47–62.

Bursik Robert (1984), *Urban Dynamics and Ecological Studies of Delinquency*, Social Forces n. 63, p. 393-413.

Burt, Cyril (1964), *Young Delinquents*, fourth edition, University of London Press, London.

Bushman, Brad J. (1997), „Effects of alcohol on human agresion: Validity of proposed explanations" în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Bursik, Robert (1988), *„Social disorganization ant theories of crime and delinquency: Problems and Prospects"*, în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", Criminal Justice, vol 1.

Boudon, Raymond (1992), *Sociologie*, Humanitas, București.

Carpenter, C. Barry Glassner, Bruce D. Jhonson and Loughlin (1988), „Kids drugs and crime" în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Casey, Pamela, Ingo, Keilitz (1990), „Estimating the Prevalence of Learning Disabled and Mentally Retarded Juvenile Offenders: A Meta-Analysis", în Peter E. Leone (ed.) *Understanding Troubled and Troubling Youth*, Calif Sage, Newbury Park.

BCU BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ LIBRARY

Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și Dependenței de Droguri (CEMDDD) (2002), Raport Științific. Protocolul standard pentru statele membre UE privind colectarea și raportarea datelor pentru indicatorul epidemiologic cheie decese ca urmare a consumului de droguri.

Cressey, R. Donald (1960), *A Sociological Theory of Criminal Behavior*, University of California Press.

Chaiken, Jan M. and Marcia R. Chaiken (1990), „Drugs and predatory crime" în Tonry M și Wilson J. Q. (eds.) *Drugs and Crime*, University of Chicago.

Chaiken, Marcia R. (1993), „Can drugs epidemics can be anticipated?" în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Chaiken M. Jan, Chaiken R. Marcia (1989), *Redefining the Career Criminal: Priority Prosecution of High Rate Dangerous Offenders*, National Institute of Justice, Washington D.C.

Comisia Internațională pentru Controlul Stupefiantelor (CICS) (2008), Raportul privind controlul internațional al stupefiantelor pentru anul 2007.

Charles, N. (1998), *Public Perceptions of Drug Related Crime*, Research Findings 67., Research and Development Statistics Directorate, Home Office, London.

Cloward, A. Richard, și Lloyd E. Ohlin (1960), *Delinquecy and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*, Glencoe Free Press.

Cohen, K. Albert (1955), *Delinquent boys*, The Free Press, Glencoe.

Collins, James J. (1993), „Drinking and violence: An individual offender focus", în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Collins, James J. and Pamela M. Messrschmidt (2000), *Epidemiology of alcohol related violence în* Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

BCU „LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Davies, J.B. (1993), *The Myth of Addiction*, Harwood Academic Press, London.

Dean, A. (1997), *Chaos and Intoxication: Complexity and Adaptation in the Structure of Human nature*, Routledge, London.

De la Rossa, Mario R., and Luis H. Caris (*1993*), *The drug use and crime connections among hispanics: an overview of research findings* în Helene Raskin White şi D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Dembo, Richard, Mark Washburn, Eric D. Wish, Horatio Yeung, Alan Getreu, Estrellita Berry, and William R. Blount (1987), „Heavy Marijuana Use and Crime among Youths Entering a Juvenile Detention Center", *Journal of Psychoactive Drugs*, 19, pp. 47-56.

Denison, M. Elena, Alfonso Paredes, and Jenia Bober Booth (2000), „Alcohol and cocaine interactions and agressive behaviors", în Helene Raskin White şi D.M. Gorman (2000), *Criminal Justice* vol. 1, pp. 151-218.

Drăgan, Jenică (1996), *Drogurile în viaţa românilor*, editura Magicart Design, Bucureşti.

Durkheim, Emile (1993), *Despre sinucidere*, Editura Institutului European, Iaşi.

Durkheim, Emile (1933), *The Division of Labour in Society*, The Free Pres of Glencoe, London.

Edwards, G. Şi Gross, M. (1976), „Alcohol dependence: provisional description of a clinical syndrome", *British Medical Journal* 1, pp. 1958-1961.

Elliott, Delbert S., and David Huizinga. (1985), „The Relationship between Delinquent Behavior and ADM Problems." *Proceedings of the Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Research Conference on Juvenile Offenders with Serious Drug, Alcohol, and Mental Health Problems*, Washington, D.C.

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elliot, Delbert., David Huizinga, and Scot Menard (1989), „Multiple problem youth: Delinquency, substance use, and mental health problems", în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Erickson, Patricia G., and Valerie A. Watson. (1990), *„Women, ilicit drugs and crime"* în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2002), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

European Schoool Survey Project on Alcohol and other Drugs (ESPAD), (1999), *„Consumul de alcool și alte droguri în rândul tinerilor în 30 de țări europene"*, Raport de cercetare.

Fagan Jffrey, Joseph G. Weis, and Yu Te Cheng (1988), *„Delinquency and substance use among inner city students"*, Criminal Justice Agency, New York.

Fagan, Jeffrey, and Joseph G. Weis (1990), *Drug Use and Delinquency among Inner City Youth*, Springer-Verlag, New York.

Farrington, D. (1997), „Human Development and Criminal Careers", în Maguire, M., et. all. (eds.) *The Oxford Handbook of Criminology.*, Oxford University Press, Oxford.

Fendrich, Michael, Mary Ellen Mackesy-Amiti, Paul Goldstein, Barry Spunt, and Henry Brownstein (1995), „Substance involvement among juvenile murderers: Comparisons with older offenders based on interviews with prison inmates", *International Journal of the Addictions*, 30, pp.1363–1382.

Flood – Page, C. Campbell, S., Harrington, V., and Miller J. (2000) *Youth Crime: findings from the 1998/1999 Youth Lifestyle Survey*, HORS 209, Home Office, London.

Friedman, Alfred S., Shirley Kramer, Cheryl Kreisher, and Samuel Granick (1996), „The relationships of substance abuse to illegal and violent behavior, in a comunity sample of young adults African American men and women", *Journal of Substance abuse*, 4.

Garfinkel, Harold (1967), *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

BCU „ASTRA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Gandossy, Robert P., Jay R. Williams, and Hendrick J. Harwood (1980), *„Drugs and Crime: A Survey and Analysys of the Literature"*. Washington, D.C.: *U.S.* Department of Justice, National Institute of Justice.

Goffman, Erving. (1958), The *Presentation of Self in Everyday Life,* Edinburgh: University of Edinburgh, Social Sciences Research Centre.

Goldstein, Paul J. (1985), *„The dug/violence nexus: A tripartite conceptual framework"*, Journal of Drug Issues 15 (fall): 493-506.

Gusfield, Joseph (1963), *„Symbolic Crusade: Status Politics and The American Temperance Movment"*, Urbana, University of Illinois Press.

Global Status Report on Alcohol (2004), Geneva, Department of Mental Health and Substance Abuse, organizaţia Mondială a Sănătăţii, p.1.

Hansen, Glen, Ventrelli, J. Peter, Fleckenstei, Annette (2006), *„Drugs and Society"*, Wiliam Publishing.

Hanson, Bill, George Beschner, James M. Walter, Eliot Bovele (1985), *Life with heroine: Voice from the Inner City*, Lenxington Books.

Harris, R. Judith (1998), *„The Norture Assumption: Why Children Turn Out The Way They Do"*, New York Free Press.

Harrison, Lana D. (1992), „Trends in illicit drug use in the United States: Conflicting results from national surveys", *International Journal of the Addictions*, 27, pp. 817–847.

Harrison, Lana D., and Michael Backenheimer (1998), *„Evolving insights into drug-crime nexus"*, Substance use and misuse 33 (Jully) 1763-1777.

Harrison L. D.E. and Backenheimer, M. (1998) *Research Careers in unraveling the drug-crime nexus in the U.S. Substance Use and Misuse*, 33 (9), p.1763-2003.

Hartstone, Eliot and Karen V. Hansen (1984), „The violent juvenile offender: An empirical portrait" în Helene Raskin White şi D.M.

Gorman, „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Hasanov, E. (2007), *„Drug Related crime and the Fight Against Addictions in the European Union"*, Policy and Legislation Handbook, Fundația Ideea Europeană.

Hawkins, J. David, Lishner M. Denise; (1992), „Schooling and Delinquency", p. 179-221 în Elmer J. Jhonson (ed.), *Handbook on Crime and Delinquency Prevention*, Greenwood Press, Westport.

Hawley Amos (1981), *Urban Society: An Ecological Approach*, ed. 2., Willey, New York.

Henslin, M. James (1990), *Social problems, second edition*, Prentice Hall, New Jersey.

P. Marvin (1997), „Drug use and violent crime among adolescents". *Adolecens*, 32, p. 126.

Henslin, M. James (1990), *„Social problems"*, second edition, New Jersey, Englewood Clifs, Prentice Hall, p.118.

Hibell B., et all. (1999), The ESPAD Report: *„The European School Survey on Alcohol and Other Drugs: Alcohol and other drugs Use Among Students in 30 European Countries"*, Council of Europe, Stockholm.

Hirschi Travis (1969), *Causes of Delinquency*, University of California Press, Berkeley.

Howar Becker (1973), Outsiders: *Studies in The Sociology of Deviance*, Free Press, New York.

Hunt, Dana E. (1990), „Drugs and consensual crime: Drug dealing and prostitution" în Michael Tonry and James Q. Wilson (ed.) (1994), „Drugs and crime", în *„Crime & Delinquency" October*, vol. 40 no. 4, p. 475-494.

Vol. 13 of Crime and justice: A review of research. Chicago: University of Chicago Press.

Innes, Christopher A. (1988), *„Profile of state Prison Inmates"*, Special report. Bureau of Justice Statistics, Washington.

Institutul Național de Statistică, Anuarul Statistic al României, 2008.

BCU "CAROL I" UNIVERSITY LIBRARY

Kandel, D. B. (1980), „Drug and drinking behavior among youth", *Annual Reviw of Sociology* pp. 235-85.

Inciardi, James A. (1987a), *„Exploring the Drugs-Crime Connection."* University of Delaware, Division of Criminal Justice, Newark.

Inciardi, James A. (1987b), *„Beyond Cocaine: Basuco, Crack, and Other Coca Products"*, Paper presented at the annual meeting of the Criminal Justice Sciences Association, St. Louis, March.

Jhonson Bruce., Eric Wish (1986), „Crime rates among drug abusings offender. Dynamic of the drug-crime relationships", în Helene Raskin White şi D.M. Gorman, „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Jhonston, Lloyd, Patrick O`Malley, Bachman, Gerald (1985), *„Use of Licit and Ilicit Drugs by America`s High School Students"*, 1974-84, Rocksville, National Institut of Drug Abuse.

Jürgen Rehma–c, Nina Rehnd, Robin Roome, Maristela Monteirof, Gerhard Gmelg, David Jerniganh, Ulrich Fricki (2003), „The Global Distribution of Average Volume of Alcohol Consumption and Patterns of Drinking", European Adiction Research, vol 9, No. 4, Zurich.

Lipton, Douglas (1998), *„Smack* crak and score: Two decades of NIDA-funded drugs and crime research", în Helene Raskin White şi D.M. Gorman, „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice*, vol 1.

Lipsey, M.W., D.B. Wilson (1998), „Effective Intervention for Serious Juvenile Offenders: A Synthesis of Research," în R. Loeber and D.P. Farrington (eds,) *Serious & Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions*, pp. 313-345, Sage Publications, 1998, 313–345, Farrington, Thousand Oaks.

Lipsey, Mark W., David B. Wilson, Mark A. Cohen, and James H. Derzon (1997), „Is there a causal relationship between alcohol use and violence? A synthesis of evidence", în Marc Galanter

BCU IASI CENTRALA UNIVERSITARA LIBRARY

(ed.) (1998), *„Recent developments in alcoholism*, Plenum Press, New York.

Martin C., și Otter C. (1996), „Locus of control and adictive behavior", în A. Bonner și J. Waterhouse, J., *Adictive behavior: Molecules to mankind. Perspective on the nature of Addiction*, Hampshire Macmillan Press, New York.

Matza, David and Sykes, Gresham (1961), Juvenile *Delinquency and Subterranean Values*, American Sociological Review. 26(5). 712-719.

Matza, David, Gresham M. Sykes (1957), *„Techniques of neutralization: A theory of Delinquency"*, Bobbs-Merrill College Division, Indianapolis.

McKeganey, N., Barnard, M. (1992), *„AIDS, Drugs and Sexual Risks"*, Buckingham Open University Press.

McMurran, M. (1994), *„The Psychology of Addiction"*, Taylor & Francis, London.

Merton K. Robert (1938), *Social Structure and Anomie*, American Scociological Review, 3-672-682.

Mead G., Herbert (1934), *Mind Self and Society from The Stand Point of a Social Behaviorist*, University of Chicago Press, Chicago.

Miczek, Klaus. A. (1994), „Understanding and preventing violence", în Helene Raskin White și D.M. Gorman (2000), „Dynamic of the drug-crime relationships", *Criminal Justice, vol 1.*

Miczek, Klaus A., J.F. DeBold, M. Haney, J. Tidey, J. Vivian, and E.M. Weerts (1994), „Alcohol, drugs of abuse, aggression, and violence" în Albert J. Reiss and Jeffrey A. Roth (eds), *Understanding and preventing violence*, Vol. 3. National Academy Press, Washington, D.C.

Mieczkowski, Thomas (1986), „Geeking Up and Throwing Down: Heroin Street Life in Detroit." *Criminology*, 24, pp. 645-66.

Milkman H, Sunderwirth S. (1983), „The Chemistry of Craving", Psychology Today, p. 36-44.

Miller, Walter (1958), Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency *Journal of Social Issues* 14 (3): 5–20.

Milner L., Mouzos J.J. and Makkai T. (2004), „Drug use monitoring in Australia: 2003 annual report on use among detainees", *Research on public policy series*, 58, Australian Institut of Criminology, Canberra.

Moore, H. Mark (1990), „Gangs, drugs and violence" în De la Rosa, Mario, Lambert Elizabeth şi Gropper Bernard (1991), *Drugs and violence: causes, correlates, and consequences*, Research Monograph 103, US Department of Health and Human Services, National Institute of Drug Abuse, Rockville, Maryland.

Morris Terence (1958), *The Criminal Area: A Study in Social Ecology* Routledge and Kegan Paul, New York.

Mosher, F., James; Jernigan, H., David (1988), „*Public* Actions and Awareness to Reduce Alcohol- Related Problems: A Plan of Actions", *Journal of Public Health Policy*, 1 p. 18.

Nathan, P.E. (1988), „The addictive personality is the behavior of the addict", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 183-8.

National Institute on Drug Abuse (NIDA) (2004), „*Drug Facts: High School and Youth Trends*", United States Department of Health and Human Services, National Institute of Health.

Newcomb, M., & Harlow, L. (1986), „Life events and substance use among adolescents: Medicating effects of perceived loss of control and meaninglessness in life", în *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 564– 577.

Nils Bejerot (1979), „Addiction to pleasure: A Biological and Social Psychological Theory of Addiction", în Dan, J. Letieri Mollie Sayers Helen Walenstein Pearson (eds) (1980), *Theories on Drug Abuse Selected Contemporary Perspective*, National Institute on drug Abuse Research Monograph 30 March, p. 13.

Nurco, David. (1998), „Differential criminal patterns of narcotics addicts over an adiction career", *Criminology*, 26 (August), pp. 407-423.

Observatorul Român pentru Droguri şi Toxicomanii (2005), *Raport Anual*, p.37, Bucureşti.

Observatorul European pentru Droguri şi Toxicomanii (O.E.D.T) (2009), *„Situaţia Drogurilor în Europa"*, Raport Anual.

Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanii (O.E.D.T) (2006), *„Situația Drogurilor în Europa"*, Raport Anual.

Ogburn, William (1957), „Cultural Lag as Theory", în Rădulescu, M. Sorin, Grecu Florentina (2003), *Delincvența juvenilă în societatea contemporană. Studiu comparativ între Statele Unite și România*, Editura Lumina Lex, București.

Osgood D. Wayne, Jeff M. Chambers (200), *Social Dezorganization Outside The Metropolis: An Analysis of Rural Youth Violence*, Criminology, n. 38, p.81-116.

Otter, C și Martin, C. (1996), „Personality and addictive behaviours" în A. Bonner and Waterhouse A. (ed.) *Addictive Behaviours: Molecules to Mankind. Perspectives on the Nature of the Addictions*, Hampshire McMillan.

Parker, Robert N., and Kathleen Auerhan (1999), „Drugs, alcohol, and homicide: Issues in theory and research" în M.D. Smith and M.A. Zahn (eds.), *A sourcebook of social research*, Sage Publications, Beverly Hills.

Peterson, M Braiker H, Polich SM. (1980), „Doing crime: a survey of California prison inmates", *Rand Publication Series R-2200DOJ*, Santa Monica.

Pittman, J. David (1997), *„Society, Culture, and Drinking Patterns Reexamined"*, Rutgers Center for Alcohol Studies, New Brunswik.

Preda, Vasile (1998), *Delincvența juvenilă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Ramsay M., Spiller, J. (1996), *Drug Missuse Declared: Results of the 1976 British Crime Survey*, Home Office, London.

Rădulescu, M. Sorin, Grecu Florentina (2003), *Delincvența juvenilă în societatea contemporană. Studiu comparativ între Statele Unite și România*, Editura Lumina Lex, București.

Rădulescu I. Gabriela (coord) (2007), *Dimensiunile naționale și internaționale ale fenomenului drogurilor*, Ed. Universității de Petrol și Gaze Ploiești.

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Reiss, Albert, J., Rhodes, A. Lewis (1964), „An Empirical Test of Differential Association Theory", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 1, pp. 5-18.

Reuter, P. (1998), *Sealing the Borders*, California Rand, Santa Monica.

Robins, Lee N., Darlene H. Davis, and Eric Wish (1980), *Vietnam Veterans Three Years after Vietnam: How Our Study Changed Our View of Heroin*, In *Yearbook ofsubstance Abuse*, edited by L. Brill and C. Winick, New York: Human Sciences Press.

Roizen, Judith (1993), „Issues in the epidemiology of alcohol and violence", în Susan E. (ed.), *Alcohol and interpersonal violence: Fostering multidisciplinary perspectives*, U. S. Department of Health and Human Services, Rockville.

Rotar, M. (2009), „Propagandă și acțiuni antialcoolice în România Interbelică", *Lucrările Conferinței Internaționale: Alcoholism: Historical and Social Issues*, p. 76, Alba Iulia.

Schur, Edwin (1980), *„Labelling Devian Behavior"*, în Rădulescu M. Sorin și Dâmbeanu Cristina (2006), *Sociologia Consumului și Abuzului de Droguri*, Editura Lumina Lex, București, p. 218.

Simcha-Fagan, și Joseph E. Schwartz (1986), „Neighborhood and Delinquency: an Assessment of Contextual Effects", *Criminology*, 24, pp. 667-95.

Sher, K. J. (1995), „Stress response dampening", în H.T. Blane Și K. E., Leonard (eds), *Psychological Theories of Drinking and Alcoholism*, New York: Guilford Press, pp. 227-271.

Shoemaker, D. J. (2005), *Theories of Delinquency*, Oxford University Press, Fifth edition.

Snow P., Powell M. (2004), „Interviewing juvenile offenders: the importance of oral language", *Current issues in criminal justice*, 290, p. 128.

Show Clifford, Mc Kay Henry (1942), Juvenile Delinquency and Urban Areas, University of Chicago Press, Chicago.

Solomon, R.L. (1980), „The opponent process theory of aquired motivation: the affective dynamics of addictions", *American Psychologist*, 35, pp. 619-712.

Spooner, Catherine (1999), „Causes and corelates of adolescents drug abuse and implications for treatment", *Drugs and Alcohol Reviw*, 18, p. 453-475.

Spunt, Barry J., Paul J. Goldstein, Patricia A. Bellucci, and Thomas Miller (1990), „Race / ethnicity and gender differences in the drugs-violence relationship", *Journal of Psychoactive Drugs*, 22, pp. 293-303.

Stark, Rodney (1987), „Deviant places: A theory of the ecology of crime", *Criminology*, 25 (November): 893–909.

Strategia Națională Antidrog 2003-2004, adoptată prin H.G. nr. 154/2003, Monitorul Oficial nr. 111/21.02.2003.

Strategia Națională Antidrog 2005-2012, adoptată prin H.G. nr. 73/2005, Monitorul Oficial nr. 112/03.02.2005.

Steinberg, L, Fletcher, A și Darling N. (1994), „Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use", *Paediatrics*, 93, pp.1060-1064.

Susser, B. (1994), „Process approaches in ESL/EFL writing instruction", *„Journal of Second Language Writing"*, 3, pp. 31-47.

Sutherland, Edwin H., and Donald Cressey (1970), „Criminology", în *Criminal Careers and Career Criminals*, vol. 2, edited by Alfred Blumstein, Jacqueline Cohen, Jeffrey A. Roth, and Christy A. Visher, National Academy Press, Washington D.C.

Sutherland, Edwin H. (1947), *Principles of criminology*, Chicago Lippincot Company, pp.77-80.

Salvați Copii (2005), *Consumul de droguri în rândul tinerilor din România. Raport de cercetare*, Speed Promotion, București.

Salvați Copiii (2003), *Consumul de droguri în rândul copiilor și tinerilor din stradă*, Editura Expert, București.

BCU ASCENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tannenbaum Franck (1938), *Crime and The Comunity*, Gin and Company, New York.

Thomas William, Znaniecki William (1927), *The Polish Peasant in Europe and in America*, Alfred A. Knopf, New York.

Tinklerberg, Jared., R. (1981), „Drugs and criminal assaults by adolescents: A repliction study", *Journal of Psyhoactive Drugs*, 13, 277-287.

Tolman, E.G. (1932), *Purposive Behavior in Animals and Men*, Appleton Century Crofts, New York.

United Nations Office on Drugs and Crime (2005), World Drug Raport-Analysis, p. 27.

Vanyukov, R. E. (ed.) Kirisci, M., Reynolds, L. Clark, D. B. (2006), „Predictors of Marijuana Use in Adolescents Before and After Licit Drug Use: Examination of the Gateway Hypothesis", *American Journal of Psychiatry*, 163 (12), pp. 213–240.

Virkkunen, Matti. (1977), „Arests for drunkness and recidivism in juvenile delinquent", *British Journal of Adictions*, 72 (September): pp. 201-204.

Visher, Cristy (1986), „The Rand Second Inmate Survey: A Reanalysis" în Alfred Blumstein, Jaquelline Cohen, Jefrey A. Roth, and Cristy A. Visher, *Criminal Careers and Career Criminals vol* 2, National Academic Press, Washington D.C.

Volkow N and Li Ting-Kai (2004), „Drug addiction: the neurobiology of behaviour", *Nature Reviews Neuroscience*, 5, pp. 963-970.

Warr, Mark (1993), „Age Peers and Delinquency", *Criminology*, 31, p. 40.

Wells L.E., şi Rankin, J.H. (1991), „Families and delinquency: a meta analysis of the impact of broken homes", *Social Problems*, nr. 38, p. 71-93.

Weis, G. Joseph (1980), *Jurisdictions and the Elusive Staus Offender*, Washington, D.C., U.S. Printing Office.

White, A.M., şi Swartzwelder, H.S. (2004), „Age-related effects of alcohol on memory and memory-related brain function in

adolescents and adults" în: Galanter, M. (ed.) *Recent Developments in Alcoholism*, Vol. 17: *Alcohol Problems in Adolescents and Young Adults: Epidemiology, Neurobiology, Prevention, Treatment*, New York: Springer, 2005. pp. 161-176.

Williams, R. Murphy (1951), *American society; a sociological interpretation*, New York, Knopf.

Williams R., Nowatski N. (2005), „Validity of adolescent self-report of substance use", *Substance use and misuse no.* 40 pp. 299-311.

Wolfram Schultz, Christopher D. Fiorillo, Philippe N. Tobler (2003), *Discrete Coding of Reward Probability and Uncertainty by Dopamine Neurons*, Science 299 (5614): p. 1898-1902.

World Health Organization (1969), *Sixtenth Raport of WHO Expert Committtee on Drugs Dependence*, Technical Raport Series, No. 47, WHO: Geneva.

Yamaguchi, K., și Kandel, D. (1984), „Patterns of drug use from adolescence to young adulthood. Sequences of progression", *American Journal of Public Health* 74, pp. 668-772.

Zuckerman, M. (1979), *Sensation Seeking: Beyond the Optimal Level of Arousal*, Jhon Willey and Sons, New York.

OEDT (2007), „Drugs and Crime: a complex relationship", în *Focus nr. 16, Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanie*, Lisabona.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

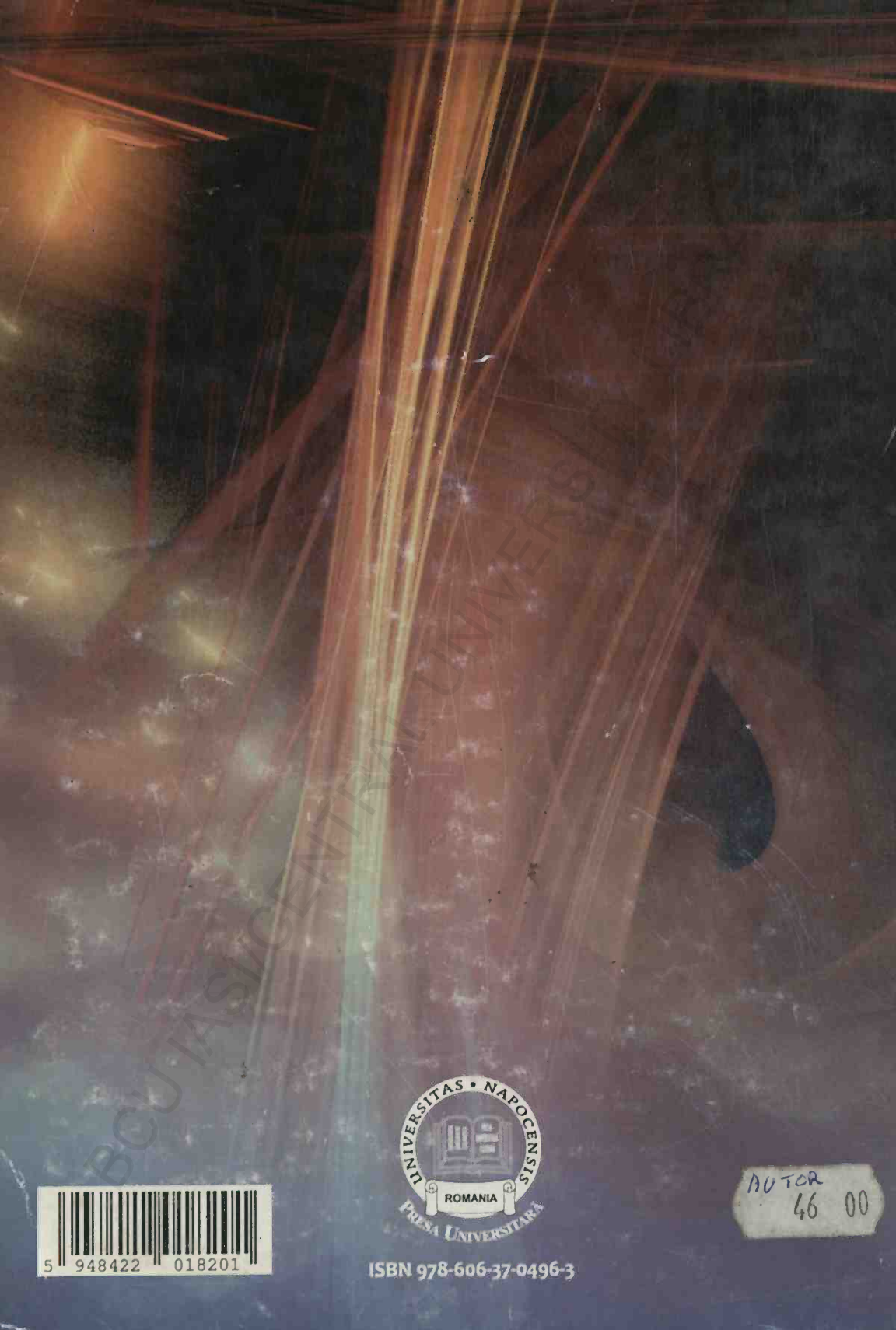

BCU Cluj / Central University Library Cluj

UNIVERSITAS • NAPOCENSIS
ROMANIA
PRESA UNIVERSITARA

5 948422 018201

ISBN 978-606-37-0496-3

AUTOR
46 00